

DOKUMENTY URZĘDU NAUCZYCIELSKIEGO KOŚCIOŁA

229. BIERZYŃSKI Tomasz, **Kompendium dokumentów Soboru Watykańskiego II**, Tarnów: „Biblos” 2012, 136 s., ISBN 978-83-7793-099-1.

Publikacja została wydana z okazji 50. rocznicy otwarcia Soboru Watykańskiego II, która „w sposób uporządkowany oraz syntetyczny ujmuje główne wątki poszczególnych konstytucji, dekretów i deklaracji i ma być zachętą, by czytelnik sięgnął po oryginalne i integralne dokumenty soborowe” (s. 7). Na zasadzie punktów i podpunktów kompendium przekazuje zawartość treściową soborowych dokumentów. Staje się przystępną pomocą przed lekturą oryginalnych tekstów tego soboru.

230. JAN PAWEŁ II papież, **Listy apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II**, red. tomu Michał Romanek, wyd. 2, Warszawa: „Znak” 2013, 783 [1] s., il., bibliogr., ISBN 978-83-240-2107-9.

Jest to kolejny tom nauczania Jana Pawła II zawierający listy apostolskie. Wcześniej zostały wydane encykliki, adhortacje i wybrane listy pasterskie. Prezentowany tom stanowi zbiór 30 listów dotyczących ważnych wydarzeń z życia Kościoła powszechnego.

231. JAN PAWEŁ II papież, **Żywot Jezusa**, oprac. Marek Czeakański, Kraków: „M” 2012, 659 s., ISBN 978-83-7595-496-8.

Ten obszerny tom zawiera wypowiedzi Jana Pawła II poświęcone Jezusowi Chrystusowi, naszemu Zbawicielowi, „począwszy od zapowiedzi Jego przyjścia, przez życie ziemskie, mękę, śmierć i zmartwychwstanie, aż po chwalebne wniebowstąpienie” (s. 5). Poszczególne teksty zostały wyjęte z encyklik, adhortacji, listów, homi-

lii i przede wszystkim katechez wygłaszanych podczas audienencji generalnych. Zawartość treściowa tej książki została podzielona na 12 rozdziałów, ukazujących w poszczególnych paragrafach kolejne momenty i fakty z życia Jezusa.

232. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, **O wyzwaniach bioetycznych przed którymi stoi współczesny człowiek. „Upomnę się też u człowieka o życie człowieka i u każdego – o życie brata” (Rdz 9,5)**, Tarnów: „Biblos” 2013, 23 [1] s., ISBN 978-83-7793-137-0.

Niniejszy dokument został przyjęty na 361. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski w dniu 5 marca 2013 r. i składa się z następujących rozdziałów: I. *Człowiek dobrej woli wobec cywilizacji śmierci i na rzecz kultury życia*; II. *Istota zagrożeń dla życia ludzkiego w fazie prenatalnej*; III. *Prawda o ludzkiej seksualności i odpowiedzialności za dziecko*; IV. *Nasza postawa*; V. *Zaangażowanie katolików w życie publiczne*.

233. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, **W trosce o człowieka i dobro wspólne**, Tarnów: „Biblos” 2012, 72 s., ISBN 978-83-7793-048-9.

Tekst prezentowanego dokumentu został przyjęty na 357. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski w dniu 13 marca 2012 r. Na jego treść składają się następujące rozdziały: I. *Wstęp*; II. *Promocja integralnego obrazu człowieka*; III. *W trosce o kulturę*; IV. *Etyczne standardy w życiu politycznym*; V. *Potrzeba zmian w sposobie pojmowania działalności gospodarczej*; VI. *Media w służbie prawdzie i dobru*.

OPRACOWANIA OGÓLNE

234. **Encyklopedia katolicka**, t. 18: **Serbowie – Szczepański**, Lublin: TN KUL 2013, 1456 kol., red. Edward Gigilewicz i in., autorzy: Michael Abdalla i in., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ISBN 978-83-7306-614-4 (t. 18), 978-83-86668-00-8 (całość).

Kolejny tom *Encyklopedii katolickiej* zawiera 1958 haseł opracowanych przez 492 autorów. Główny trzon treści tych haseł odnosi do faktów z życia religijnego, zwłaszcza z historii Kościoła, oraz zagadnień z wiedzy humanistycznej, w tym ogólnie pojętej teologii, filozofii, a także wiele biogramów.

235. **Lux ex Silesia. Księga Pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Mandziukowi w 70. rocznicę urodzin**, red. Waldemar Gliński, Warszawa: Wydaw. UKSW 2013, 832 s., il., bibliogr., ISBN 978-83-7072-798-5.

Treść: SKOROWSKI Henryk SDB, *Być twórcą*, s. 11–12; KORAL Jarosław SDB, *Dedykacja Dziekana Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych*, s. 13; GRAD Stanisław, *Słowo Przyjaciela*, s. 15–18; GLIŃSKI Waldemar, *Przedmowa*, s. 19–20; MIKOŁAJCZYK Zbigniew, *Kalendarium życia ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka*, s. 21–32; GLIŃSKI Waldemar, *Bibliografia ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka (układ rzeczowy)*, s. 33–94; GLIŃSKI Waldemar, *Dane statystyczne*

dotyczące działalności ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka, s. 95; BARAŃSKI Marek, *Ludzie i zwierzęta w średniowieczu*, s. 97–114; BŁASZCZYK Tomasz, *Spór biskupów wrocławskich z kapitułą katedralną o alumnat w czasach pruskich*, s. 115–124; BOBOWSKI Kazimierz, *Zasada terytorialności w badaniach pisma łacińskiego*, s. 125–131; BOCHNAK Władysław, *Księżna Anna i jej małżonek książę Henryk II Pobożny jako kandydaci do chwały ołtarzy*, s. 133–141; CEBULAK Jan, *Wędrówki ks. Karola Wojtyły po Beskidzie Niskim*, s. 143–154; DEC Ignacy bp, *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu w latach 1964–2004 (zarys historii i działalności)*, s. 155–168; DOLA Kazimierz, *Książki wrocławskiego biskupa pomocniczego Karola Franciszka Neandra (1626–1693) w bibliotece kapucynów wrocławskich*, s. 169–176; DZIEGIELEWSKI Jan, *Czy „noc jezuitów” przesądziła o rokoszu Zebrzydowskiego?*, s. 177–184; DZIUBA Andrzej F. bp, *Maryja nawiedzająca wyzwała ku wolności (z nauczania kard. S. Wyszyńskiego, Prymasa Polski)*, s. 185–198; FITYCH Tadeusz, *Europa bogata w kapliczki przydrożne*, s. 199–224; FRĄTCZAK Wojciech, *Swinice Warckie w świetle wizytacji z 1779 roku*, s. 225–235; GARBARZ Andrzej, *Autorzy opracowań historycznych na temat miasta Jasła i regionu*, s. 237–246; GLIŃSKI Waldemar, *Biografia zwyczajna i przyzwoita: ks. Tadeusz Gliński – kapłan,*

naukowiec, działacz narodowy, s. 247–261; GOGOLA Zdzisław OFMConv, Gruzińscy oficerowie kontraktowi w Wojsku Polskim w okresie II Rzeczypospolitej, s. 263–274; GRACZYK Waldemar, Biskupi płocki na przełomie XII i XIII wieku, s. 275–282; GRAJEWSKI Czesław, O muzyce bez nut, wpływie pieniądza na głos kobiecy, czyli meandry muzyki liturgicznej na przełomie XIX i XX wieku w Polsce, s. 283–293; GRZYBOWSKI Michał Marian, Działalność biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego na stolicy biskupiej w Płocku, s. 295–318; JAWORSKA Kazimiera, Obchody świąt państwowych w latach 1944–1955 jako forma utrwalania rządów komunistycznych w Polsce, s. 319–330; KOŁOSOWSKI Tadeusz SDB, Święty Józef z Nazaretu w piśmiennictwie Kościoła starożytnego, s. 331–350; KOPIEC Jan bp, Archidiakoniat legnicki w oczach wizytatorów kościelnych XVII i XVIII w., s. 351–358; KORAL Jarosław SDB, Zjawisko bezdomności w Unii Europejskiej, s. 359–382; KROPIDŁOWSKI Zdzisław, Szpitale–przytulki średniowiecznego Gdańska, s. 383–390; KUBIŚ Adam, Problematyka teologiczna chrześcijańskiego męczeństwa, s. 391–398; KUJAWSKI Witold, Z dziejów parafii w Grzegorzewie, s. 399–414; KUŹNIEWSKA Hanna, Z dziejów zakładów opiekuńczych we Włocławku, s. 415–430; LEC Zdzisław, Biskup Jan Kropidło (1394–1398) na tle czternastowiecznych biskupów diecezji kamieńskiej, s. 431–436; LESZCZYŃSKI Mariusz bp, Arcybiskup Eugeniusz Baziak (1890–1962), metropolita lwowski obrządku łacińskiego i administrator archidiecezji krakowskiej, s. 437–446; ŁATAK Kazimierz CRL, Kanonicy regularni laterańscy śląskich klasztorów w nekrologu krakowskiego klasztoru, s. 447–460; MAR-SZALSKA Jolanta M., Piśmiennictwo szczyrzyckich cystersów na przestrzeni wieków, s. 461–472; MISIARCZYK Leszek, Monastycyzm wczesnochrześcijański realizacją ideałów antycznej filozofii greckiej, s. 473–483; NAUMOWICZ Józef, Ile było prześladowań Kościoła starożytnego? Opinie autorów patrystycznych, s. 485–501; OCHOCKI Andrzej, Ludność śląska w drugiej połowie XX wieku, s. 503–512; ODZIEMKOWSKI Janusz, Wysiłek gospodarczy Polski podczas wojny z Rosją Sowiecką 1919–1920, s. 513–528; OSTASZ Grzegorz, Cywilny fundament Polskiego Państwa Podziemnego w Krakowie, s. 529–538; OSTASZ Gustaw, Przeszłość i teraźniejszość jako lustra wzajemne. Nad fabułą Jerzego Zawieyskiego, s. 539–550; PATER Józef, Budowlane i artystyczne inwestycje księcia Henryka Brodatego, s. 551–562; PIECH Stanisław Ludwik, Karola Szczeklika opis studiów teologicznych w Rzymie i Tybindze na początku XX wieku, s. 563–578; PIETRZYKOWSKI Jan SDB, Losy warszawskich salezjańskich zakładów młodzieżowych podczas okupacji hitlerowskiej, s. 579–594; RÓŻAŃSKI Mieczysław, Pierwsza Konferencja Episkopatu Prowincji Warszawskiej 14–17 XII 1906 r., s. 595–606; SALOMONOWICZ-GÓRSKA Iwonna, Hymn o św. Agacie św. Izydora z Sewilli, s. 607–609; SKOROWSKI Henryk SDB, Kościół a polskie przemiany, s. 611–624; SWASTEK Józef, Życie i duchowość bł. Marty Wieckiej (1874–1904), patronki ekumenizmu i pielęgniarek, s. 625–628; STEINKE Anzelm Janusz OFM, Ojciec Grzegorz Jan Michalski OFM (1828–1909) – uczestnik powstania 1863/1964, sybirak, duszpasterz, s. 629–639; ŚLIWA Tadeusz, Droga do erygowania seminarium duchownego w diecezji prze-

myskiej, s. 641–654; URBĄŃSKI Stanisław, Myśli duchowo-zakonne św. Rafała Kalinowskiego, s. 655–666; WALKUSZ Jan, Początki Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła w Kanadzie, s. 667–676; WEJMAN Grzegorz, Sytuacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w okresie hitlerizmu (w granicach dzisiejszej archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej), s. 677–694; WOŁCZAŃSKI Józef, Memoriał arcybiskupa Józefa Bilczewskiego o relacjach Kościoła Rzymskokatolickiego – Cerkiew Unicka – Cerkiew Prawosławna na polskich Kresach Wschodnich do XX wieku, s. 695–714; WRZEŚNIAK Małgorzata, Kilka słów o bazylice Księcia Apostołów z diariuszy polskich podróżników z XVI–XVIII wieku, s. 715–739; WYSOCKI Wiesław Jan, Żelazne białogłowy i lwice kresowe. Kobiety w walce o całość Rzeczypospolitej, s. 741–752; ZAMIATAŁA Dominik CFM, Działania operacyjne SB wobec duchowieństwa w województwie poznańskim w związku z wizytą ministra spraw zagranicznych PRL Stefana Olszowskiego w Watykanie, s. 753–772; ZAWADZKI Wojciech, Księża Ślązacy w diecezji chełmińskiej i warmińskiej 1525–1945, s. 773–787; ZBUDNIEWEK Janusz OSSPE, Posługa paulinów po powrocie do opolczykowego Mochowa, s. 789–803; ZIELIŃSKI Zygmunt, *Continuum* czy nowy początek? Problem historiografii kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych, s. 805–814; ZWOŁIŃSKI Piotr, Działalność Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w diecezji łódzkiej w latach 1929–1939, s. 815–823; ŻARYN Jan, Kościół katolicki a „Solidarność” w latach 1980–1982, s. 825–830; Autorzy opracowań w Księdze Jubileuszowej, s. 831–832.

236. W przestrzeni wiary. Wykłady otwarte zorganizowane w okresie Wielkiego Postu 2013, red. Marcin Worbs, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 228 s., il. kolor., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Sympozja 83, ISBN 978-83-63950-02-6.

Treść: WORBS Marcin, Wprowadzenie, s. 5–7; **Artykuły**: CZAJA Andrzej bp, Zdogmatyzowanie i rozwój wiary katolickiej, s. 11–25; URBAN Józef, Co różni, a co łączy wielkie religie świata, s. 27–33; DOLA Tadeusz, Trudności i szanse dialogu międzyreligijnego, s. 35–44; ALEKSIEJUK Artur, Czy i kiedy jedno w wierze? Refleksja prawosławnego teologa, s. 45–55; LUKAS Ireneusz, Czy i kiedy jedno w wierze? Różnicowane rozumienie jedności, s. 57–74; NIEMIEC Marian, Czy i kiedy jedno w wierze?, s. 75–84; GLAESER Zygfryd, Czy i kiedy jedno w wierze? Perspektywa katolicka, s. 85–109; GRZYWOCZ Krzysztof, Znaczenie mistyki w wierze, s. 111–118; WORBS Marcin, Św. Hildegarda z Bingen (1098–1179) – mistyczka i niezwykła lekarka, s. 119–134; JASIŃSKI Zenon, Stosunek polskiej młodzieży do wiary, s. 135–163; CHAŁUPNIAK Radosław, Wychowawcy wobec kryzysu wiary współczesnej młodzieży, s. 165–183; ŁYSY Hubert, Jakich kazań chcielibyśmy słuchać, czyli wiara przepowiadana, s. 185–202; **Głosy w dyskusji**: CZAJA Krystyna, Jakich kazań chcielibyśmy słuchać, czyli wiara przepowiadana na ambonie, s. 205–212; KAŁUŻNA Anna, Jakich kazań chcielibyśmy słuchać, czyli wiara przepowiadana, s. 213–219; KERNER Andrzej, „W krainie warczących psów”. Jakich kazań chcielibyśmy słuchać, czyli wiara przepowiadana, s. 221–223; **Dodatek** (reprodukcje nagrodzonych fotografii), s. 225–226.

237. **Zmiana pokoleniowa w teologii. Z naukowej współpracy Wydziałów Teologicznych Uniwersytetów Erfurtu i Opola oraz Teologicznego Instytutu Badawczego Uniwersytetu w Erfurcie**, red. Konrad Glombik, Benedikt Kranemann, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 216 [3] s., streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Colloquia Theologica 17, ISBN 978-83-61756-98-9.

Tyt. równol.: Generationenwechsel in der Theologie. Aus der wissenschaftlichen Zusammenarbeit der theologischen Fakultäten der Universitäten Erfurt und Oppeln sowie des theologischen Forschungskollegs an der Universität Erfurt.

Tekst niem., pol.

Treść: GLOMBIK Konrad, KRANEMANN Benedikt, Einführung, s. 5–9; Introduction, s. 11–14; Wprowadzenie, s. 15–18; TIEFENSEE Eberhardt, Katholische Theologie angesichts der konfessionellen Situation in den neuen Bundesländern, s. 19–33; SOBECZKO Helmut Jan, Generationenwechsel in der Theologie in Polen nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil, s. 35–53; **Generationenwechsel in den theologischen Disziplinen: Veränderungen in Methodik und Fragestellung**; ZIAJA Krystian, Generationenwechsel in der Exegese des Neuen Testa-

ments. Veränderungen in Methodik und Fragestellung, s. 57–70; FREITAG Josef, Entwicklungen in der deutschsprachigen Dogmatik seit der Konzilszeit, s. 71–88; RABIEJ Stanisław, Entwicklungen in der Dogmatik seit der Konzilszeit, s. 89–99; GLOMBIK Konrad, Katholische Soziallehre – eine theologische Disziplin? Generationenwechsel in der christlichen Sozialethik in Polen, s. 101–119; SPRINGER Klaus-Bernward, Entwicklungen in der Kirchengeschichte seit dem Zweiten Vatikanischen Konzil, s. 121–139; DOLA Kazimierz, Kirchengeschichte in der Lehrtätigkeit des Oppelner Priesterseminars und der Theologischen Fakultät der Universität Oppeln in den Jahren 1950–2010, s. 141–150; KRANEMANN Benedikt, Generationenwechsel in der Liturgiewissenschaft, s. 151–165; MATEJA Erwin, Generationenwechsel in der Liturgiewissenschaft in Polen, s. 167–175; **Kontexte der Theologie im Wandel: Veränderungen in Kirche und Gesellschaft**; DOLA Tadeusz, Theologie und Postmodernismus, s. 179–186; ANDERWALD Andrzej, Theologie im Umfeld einer naturwissenschaftlichen Denkwelt, s. 187–199; MIKOŁAJEC Józef, Seelsorge in Zeiten des Umbruchs – die Folgen für die Theologie, s. 201–214; Wykaz autorów, s. 215–216.

BIBLISTYKA

238. ADAMCZYK Dariusz, **Biblijny traktat o grzechu**, Szczecin: „Print Group” 2012, 779 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-61350-81-1.

Polska biblistyka otrzymuje wraz z publikacją D. Adamczyka cenną syntezę zagadnienia grzechu w Piśmie Świętym. Autor zadał sobie trud obszernego omówienia fragmentów biblijnych, poczynając od upadku pierwszych rodziców (Rdz 2–3), poprzez dzieje starożytnego Izraela, widzianych krytycznie przez proroków i podjęte w księgach mądrościowych i poetyckich Starego Testamentu. Równie obszernie została opracowana przez autora tematyka grzechu w Nowym Testamencie, ukazując oryginalność i nowość ujęcia teologicznego w ewangelii, listach apostołskich i Apokalipsie. Zamieszczony indeks cytowanych miejsc biblijnych stanowi wielką pomoc w dalszych badaniach nad problematyką grzechu w ujęciu teologii systematycznej i moralnej.

239. **Atlas miejsc biblijnych**, red. Barry J. Beitzel, tł. Krzysztof Drozdowski i in., Warszawa: PWN 2012, 575 s., il. kolor., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-01-15024-2.

Tyt. oryg.: Biblica. The Bible Atlas.

Polski czytelnik zainteresowany tematyką biblijną otrzymuje do ręki tłumaczenie ważnej publikacji o randze międzynarodowej. Jest ona owocem pracy biblistów anglojęzycznych, wywodzących się spośród różnych wyznań chrześcijańskich, w większości protestanckich. Pomimo tytułu, który wskazywałby raczej jedynie na kwestie kartograficzne, księga wręcz monumentalnych rozmiarów okazuje się być encyklopedią wiedzy biblijnej, bogato ilustrowaną nie tylko najlepszymi osiągnięciami z dziedziny wspomnianej kartografii, w postaci 125 oryginalnych map, ale przede wszystkim fotografiami terenów biblijnych, stanowisk archeologicznych, starożytnych rycin i dzieł sztuki obrazujących biblijne wydarzenia. Całość opatrzona jest indeksem cytowanych nazw

geograficznych oraz indeksem imion i nazwisk, co wydatnie pomaga w pogłębionej lekturze zebranych treści.

GOGOLIK Mirosław, **„Nauczycielu dobry...”. Paradigmat nauczyciela religii w świetle rozmowy Jezusa Chrystusa z bogatym młodzieńcem** = poz. 388.

240. JAN PAWEŁ II papież, **Komentarz do ksiąg Nowego Testamentu**, oprac. Marek Czeakański, Kraków: „M” 2012, 799 s., ISBN 978-83-7595-398-5.

Z okazji kanonizacji bł. Jana Pawła II doczekały się zebrania i zestawienia jego teksty, w których znajduje się wyjaśnienie poszczególnych perykop Nowego Testamentu. W porównaniu z opracowaniem dotyczącym Starego Testamentu od razu można zauważyć większą ilość przemówień i wypowiedzi papieskich do tekstów nowotestamentalnych, z których wszystkie księgi stały się przedmiotem nauczania Jana Pawła II. Warto zauważyć, że obecny tom nie obejmuje ksiąg poszczególnych ewangelii, które doczekały osobnej publikacji ze względu na większą częstotliwość ich komentowania przez papieża. Również i w przypadku tej publikacji zamieszczony indeks źródłowy zebranych tekstów stanowi wydatną pomoc w ich wykorzystaniu naukowym i duszpasterskim.

241. JAN PAWEŁ II papież, **Komentarz do ksiąg Starego Testamentu**, oprac. Marek Czeakański, Kraków: „M” 2012, 752 s., ISBN 978-83-7595-399-2.

Na czas bliskiej już kanonizacji bł. Jana Pawła II, papieża, dokonano interesującego zestawienia tekstów jego nauczania w kluczu poszczególnych ksiąg Starego Testamentu. Nie jest to komentarz w tradycyjnym tego słowa znaczeniu, co bardziej antologia papieskich wypowiedzi, w których redaktor potrafił wyłuskać cenne wyjaśnienia biblijnego przesłania niektórych ksiąg Starego Przymierza. Spośród nich poczesne miejsce zajmuje Księga Psal-

mów, która stanowi jedną z najczęściej komentowanych ksiąg biblijnych podczas katechez środowisk ostatnich lat pontyfikatu. Całość jest opatrzona wykazem źródeł tychże wypowiedzi, co pozwala na ich szersze zastosowanie także w pracy naukowej nad Biblią.

242. JONCZYK Wiesław SJ, **Język hebrajski Starego Testamentu. Wprowadzenie do składni, wybór tekstów, ćwiczenia**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 137 s., bibliogr., tab., seria: Pracownia Biblijna 3, ISBN 978-83-7767-855-8.

Książka o. W. Jonczyka SJ to kolejna cenna pozycja w serii opracowań dydaktycznych w nauce języków biblijnych. Na szczególnie godne zauważenia zasługuje podział materiału na poszczególne jednostki tematyczne, obejmujące 21 lekcji, wokół zagadnień składni języka hebrajskiego. Obszerny wybór tekstów, dostosowanych do kolejnych zagadnień wraz z załączonym słowniczkiem wyrazów, pozwala na samodzielne i grupowe poznawanie i zgłębianie lingwistycznych tajemnic Pisma Świętego. Szkoda, że bibliografia umieszczona na końcu podręcznika nie uwzględnia wystarczająco innych pozycji polskojęzycznych do nauki języka hebrajskiego, które ukazały się w istniejących ośrodkach teologicznych (m.in. Warszawa, Kraków, Lublin).

KOCHEL Jan, **Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-katechetyczne studium narracyjne** = poz. 389.

243. LASEK Paweł, **Redakcja Drugiego Listu do Koryntian. Hipotezy, ich ocena i perspektywy badawcze**, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 269 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Instytut Nauk Biblijnych, seria: Studia Biblica Lublensia 10, ISBN 978-83-7702-563-5.

W serii publikacji naukowych KUL ukazuje się opracowanie dotyczące stanu badań nad 2 Listem św. Pawła do Koryntian, w perspektywie jego ostatecznej redakcji. Autor opracowania postawił sobie za cel „podjęcie problemu integralności 2 Kor w całościowym i wyczerpującym wymiarze, we wszystkich aspektach, czyli dokonanie analizy jedności literackiej wszystkich zakwestionowanych części listu oraz wyróżnionych ewentualnych interpolacji, zrekonstruowanie okoliczności napisania oraz ewentualnego procesu redakcyjnego, który doprowadził do powstania dzisiejszego kształtu tej księgi NT” (*Wstęp*, s. 9). Tak ukazany cel pracy został metodycznie poprawnie doprowadzony do zwięźczenia w postaci panoramy wniosków, prezentowanych przez różnych badaczy, oraz rodzących się wskazówek do dalszej pracy nad 2 Kor.

244. **Literatura epistolarna Nowego Testamentu**, cz. 1: **Listy protopawłowe**, red. Janusz Maria Czerski, Opole: Red, Wydaw. WT UO 2013, 346 s., bibliogr. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 132, ISBN 978-83-63950-13-2.

Wraz z monografią ks. J. Czerskiego polska biblistyka wzbogaca się o kolejne opracowanie dotyczące badań historyczno-literackich i teologicznych nad księgami Nowego Testamentu. Zagadnienie listów proropawłowych należy w egzegezie do zagadnień żywo dyskutowanych, zwłaszcza w świetle literatury epistolarnej starożytno-

ści, jak również w kontekście międzykonfesyjnych kontaktów ekumenicznych na polu biblijnym. Szczegółowe omówienie każdego z listów św. Pawła zostało poprzedzone obszernym wprowadzeniem na temat epistolografii starożytnej, ukazaniem środowiska działalności św. Pawła oraz ogólną charakterystyką jego życia i osobowości. Na szczególną uwagę zasługuje zamieszczona przy każdym z rozdziałów aktualna literatura przedmiotu, dzięki której jest możliwe dalsze zgłębianie podjętych zagadnień z listów protopawłowych.

245. PIKOR Wojciech, **Rola ziemi w przymierzu Boga z Izraelem. Studium historyczno-teologiczne Księgi Ezechiela**, Lublin: Wydaw. KUL 2013, 495 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-7702-659-5.

Rozprawa autorstwa ks. W. Pikora podejmuje niezwykle aktualny temat we współczesnym judaizmie, jakim jest motyw Ziemi Obiecanej widziany jednak z perspektywy historyczno-teologicznej w Księdze Ezechiela. Oryginalność tego ujęcia polega na tym, że w kluczu tematu ziemi sama księga prorocka ukazuje w nowym świetle i pozwala zrozumieć kontynuacyjną obecność tego tematu w dziejach Izraela. Bez tego klucza trudno zrozumieć istotę i zasięg przymierza Boga z Izraelem w jego konkretnych przejawach i na różnych poziomach doświadczenia tej szczególnej więzi z Bogiem. Nie będąc komentarzem, monografia lubelskiego egzegety staje się cennym i bogato udokumentowanym przyczynkiem do ukazania w głębszym świetle ponadczasowego znaczenia proroków w Izraelu. Zamieszczone indeksy osób i cytatów biblijnych czynią to dzieło ważną pomocą w dalszych badaniach biblijnych nad Księgą Ezechiela.

246. RITTEL Stefan Jerzy, **Obrazy ziemi w Biblii. Systemowe interpretacje realizacyjne**, Kielce: Oficyna Wydawnicza „Marka” 2013, 247 s., ISBN 978-83-86011-77-3.

Monografią, której autorem jest S.J. Rittel, stanowi bardzo oryginalną próbę interpretacji motywu ziemi w Biblii w postaci różnych jej obrazów. Oryginalność opracowania dotyczy przede wszystkim zastosowanej metodologii, którą autor określa mianem holistycznej, „celem ukazania prawidłowości wzajemnych związków i zależności w obszarze centrów tematycznych: ziemia – wody – ogień – powietrze” (s. 245). Metodologiczną prezentację takiego podejścia ukazał autor już w poprzednich pracach: *Argumentacja w Biblii* (Kielce 2011) i *Kulturowe systemowe* (Kielce 2011). Inspiracją do podobnych badań dla autora, który nie jest teologiem i biblistą, stała się encyklika *Fides et ratio* Jana Pawła II jako próba ukazania wzajemnego przenikania się przestrzeni *sacrum* i *profanum*.

SZAŁANDA Tomasz, **Jezus egzorcysta w polskim przepowiadaniu posoborowym. Studium homiletyczno-biblijne** = poz. 377.

247. WOJCIECHOWSKI Michał, **Wpływy greckie w Biblii**, Kraków: Wydaw. WAM 2012, 407 s., bibliogr., ISBN 978-83-7767-113-9.

Temat obecności wpływów greckich w Biblii, podjęty przez olsztyńskiego egzegetę i teologa w jego najnowszej publikacji, stanowi cenny przyczynek dla uwyraźnienia tych elementów, które znalazły się u podstaw obecnej

kultury europejskiej. Autor nie tylko podjął się wskazania konkretnych miejsc, w których są obecne ślady greckich wpływów w Biblii Hebrajskiej, ale także syntetycznie ukazał proces hellenizacji judaizmu starożytnego, który okazał się decydujący dla rozprzestrzeniania się orędzia chrześcijańskiego i powstania ksiąg Nowego Testamentu. Tym samym książka o tak sprecyzowanym profilu, opa-

trzona najnowszą literaturą przedmiotu, stanowi dobrą bazę do pogłębionych i szczegółowych badań tej problematyki.

WRÓBEL Mirosław Stanisław, **Jezus i Jego wyznawcy w Talmudzie. Analiza tekstologiczna, historyczna i socjologiczna** = poz. 227.

PATROLOGIA

248. BEDA CZCIGODNY, **Komentarz do Listu Jakuba**, wstęp, tł. i red. Dariusz Sztuk, Warszawa: Wydaw. UKSW 2013, 116 s., bibliogr., indeksy, seria: Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy 67, ISBN 978-83-7072-783-3.

Tekst łac. i pol.

Tyt. równol.: In epistulam Iacobi expositio.

Przekł. na podstawie wyd.: In epistolas septem catholicas.

Beda Czcigodny urodził się w północno-wschodniej Anglii w 672/673 r. Mając 19 lat przyjął święcenia diakonatu, a dopiero w wieku 30 lat został wyświęcony na prezbitera. Swoją wiedzę i wykształcenie zawdzięczał wielu sławnym ludziom tamtej epoki. Poznał m.in. zasady interpretacji Pisma Świętego szkoły antiocheńskiej. Stał się „prekursorem metody analizy retorycznej w egzegezie Pisma Świętego” (s. 9), publikując ponad 20 komentarzy biblijnych. Jednym z nich jest prezentowany przekład komentarza do Listu Jakuba, który został wydany w wersji dwujęzycznej (po raz pierwszy w serii PSP). Treść swego komentarza Beda Czcigodny kierował głównie do młodych mnichów opactwa Wearmouth-Jarrow.

249. CZYŻEWSKI Bogdan, **Teocentryzm i antropocentryzm Modlitwy Pańskiej w przekazach patrystycznych**, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2012, 246 [1] s., il., bibliogr., streszcz. ang., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Teologiczny, seria: Studia i Materiały 156, ISBN 978-83-63266-41-7.

Modlitwa stanowiła od zawsze jeden z najważniejszych elementów każdej religii, w tym chrześcijaństwa. Pozwalała człowiekowi dostrzec się w perspektywie Boga, w relacji do Jego świętości i niedostępności. Stanowiła swoiste sprzężenie zwrotne – weryfikujące postępowanie człowieka w oczach Boga. Ewangelia wielokrotnie wskazuje na te miejsca, w których Chrystus zwraca się do Boga, swego Ojca, w pełnej ufności modlitwie, szczególnie w sytuacjach trudnych, granicznych. Jednakże Chrystus nie tylko się modli, On także jawi się jako nauczyciel modlitwy, który wskazuje konkretnie, jakimi słowami uczniowie, a więc i każdy wierzący winien zwracać się do Boga. Modlitwa Pańska jako wzór wszelkiej modlitwy stała się tematem licznych komentarzy Ojców Kościoła, którzy starali się dostrzec w niej głębokie myśli teologiczne. W czasach współczesnych ich refleksja pozostaje nadal żywa, dzięki pogłębionej interpretacji badaczy starożytności, a także poprzez tłumaczenie, wydawanie i wznawianie pism Ojców Kościoła.

Ks. dr hab. B. Czyżewski, prof. UAM, w swojej publikacji stara się uszeregować i zestawić zarówno źródła patrystyczne na temat *Pater noster*, jak i ich współczesne, naukowe interpretacje. Autor zdaje sobie sprawę z bogactwa literatury na temat modlitwy w sensie ogólnym, dlatego też stara się w swojej pracy skupić tylko i wyłącznie

na wyjaśnieniu Modlitwy Pańskiej, a szczególnie na syntetycznym wykładzie nauki Ojców Kościoła na jej temat. Publikacja ma na celu stworzenie całościowego „opracowania wszystkich dostępnych wypowiedzi autorów starożytnego świata chrześcijańskiego na temat «Ojciec nasz»”, a przez to głębsze poznanie tej modlitwy. Przede wszystkim B. Czyżewski próbuje odpowiedzieć na pytanie: Czy modlitwa, której nauczył nas Jezus, jest w sensie ogólnym teocentryczna czy antropocentryczna, czy też, jak sugeruje większość autorów, zawiera oba te elementy jednocześnie, w każdym wersecie?

Publikacja składa się z ośmiu rozdziałów, które tematycznie dotyczą poszczególnych prośb Modlitwy Pańskiej. Pierwszy rozdział, opatrzony tytułem *Ogólna charakterystyka źródeł* (s. 21–45), jest wstępem do pozostałych siedmiu. Zawiera analizę źródeł, do których należą dwie wersje modlitwy: dłuższa w Ewangelii według św. Mateusza i krótsza w Ewangelii według św. Łukasza. Dodatkowo autor przeprowadza analizę literacką tych tekstów oraz krytykę spuścizny Ojców Kościoła i pisarzy starożytności na temat *Pater noster*. Kolejne rozdziały mają podobną do siebie budowę: zawierają kontekst biblijny omawianej treści, elementy analizy literackiej oraz treści teologiczne. Ponadto każdy z tych siedmiu rozdziałów kończy się syntetycznymi wnioskami, pozwalającymi uchwycić najważniejsze myśli.

W drugim rozdziale, zatytułowanym *Paternistyczny i antropologiczny wymiar inwokacji otwierającej Modlitwę Pańską* (s. 47–80), autor skupia się na analizie inwokacji „Ojciec nasz, któryś jest w niebie”. Przede wszystkim analizuje znaczenie Ojcostwa Boga w Piśmie Świętym, by następnie przejść do interpretacji zaimka „nasz”, jako wskazującego nie tylko na bliskość Boga z ludźmi, ale także na wyjątkowość tych, którzy w ten sposób do Niego się zwracają – wszystkich ochrzczonych. B. Czyżewski przedstawia także aspekt trynarny i eklezjologiczny inwokacji oraz wskazuje na wylaniający się z komentarzy Ojców Kościoła aspekt przybranego synostwa Bożego, który pozwala każdemu chrześcijaninowi zwracać się do Boga bezpośrednio, jak do Ojca, w odróżnieniu jednak od Syna Bożego, Chrystusa, nie „Ojciec mój”, tylko w kontekście całego Kościoła: „Ojciec nasz”. Rozdział kończy się przedstawieniem refleksji autorów starochrześcijańskich na temat drugiej części wezwania, czyli „któryś jest w niebie”. Tekst ten interpretowany jest przez nich zarówno w znaczeniu ścisłym, dotyczącym transcendencji Boga, jak i w szerszym, jako ostateczne mieszkanie, cel życia chrześcijańskiego. W tym miejscu autor wskazuje także na praktyczne rady Ojców, w jaki sposób ten cel osiągnąć.

Trzeci rozdział, który nosi tytuł: *Świętość Boga i człowieka* (s. 81–100), traktuje o drugim wezwaniu *Pater noster*: „święć się imię Twoje”. Patrolog przedstawia

znaczenie imienia Boga w Piśmie Świętym, jego charakterystyczne cechy, jak niewypowiadalność i tajemniczy sens. Ukazuje treść teologiczną świętości Boga jako niczym nieograniczonej doskonałości. Analizuje gramatyczną formułę „niech się świeci”, która według tekstów patrystycznych zawiera w sobie także wskazówki antropologiczne, tzn. imię Boga, Jego świętość ma się uświęcać, być wywyższona w życiu człowieka. B. Czyżewski wskazuje również na miejsca, w których Ojcowie Kościoła formułują zadania dla każdego chrześcijanina – wychwalanie świętego imienia Boga, ale i dążenie do osobistej świętości, której wzorem jest Pan.

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym *Królestwo Boże* (s. 101–124), badacz przedstawia ponownie kontekst biblijny idei królestwa Bożego, a także stara się w wezwaniu „przyjdź królestwo Twoje” odnaleźć wątki teocentryczne i antropocentryczne. Ukazuje znaczenie tego wersetu, wskazując na kilka głównych myśli teologicznych, poczynając od tego, że Bóg króluje od zawsze na ziemi, odkąd ją stworzył. Następnie autor analizuje wyjaśnienia Ojców Kościoła dotyczące podziału na królestwo sprawiedliwych i niesprawiedliwych – ziemskie królestwo to królestwo szatana i grzeszników, a królestwo Boże to królestwo sprawiedliwych, którzy budują je w sobie poprzez walkę z grzechem, złem i czynienie dobra. Na końcu B. Czyżewski kieruje myśl czytelnika na wątki eschatologiczne komentarzy, tzn. królestwo Boże nastanie w czasie paruzji, gdy Chrystus ostatecznie pokona grzech i zło.

Rozdział piąty, pt. *Urzeczywistnienie woli Boga „na ziemi, tak jak i w niebie”* (s. 125–146), treściowo dotyczy wezwania „niech Twoja wola spełnia się na ziemi, tak jak i w niebie”. Analiza starochrześcijańskich komentarzy rozpoczyna się od ukazania Chrystusa jako wzoru pełnienia Bożej woli, by następnie przejść do obrazowego wyjaśnienia pojęć „nieba” i „ziemi”. Badacz wskazuje, że rzeczywistości te są alegorycznie interpretowane jako „niebo” – dusza, świętość, „ziemia” – ciało, grzech, zło. Całe wezwanie natomiast traktowane jest jako prośba, wewnętrzny nakaz, by przyłączyć się do Chrystusa, Boga, całym sobą, a duszą i ciałem pełnić Bożą wolę.

W następnym rozdziale, opatrzonym tytułem *Chleb jako pokarm dla duszy i ciała* (s. 147–173), autor znów przedstawia biblijny kontekst znaczenia „chleba”. Jego analiza komentarzy ukazuje przede wszystkim interpretację dwóch największych teologów starożytnego świata: św. Augustyna i Orygenes, którzy rozróżniają w prośbie „chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj” zarówno aspekt egzystencjalny – prośbę o zaspokojenie potrzeb codzienności, jak i aspekt duchowy – rozumiejąc „chleb” jako pokarm eucharystyczny oraz pokarm słowa Bożego, który nasyci duszę. Oba te pokarmy są przedstawione jako codzienne, powszednie, niezbędne do życia.

Rozdział siódmy, który nosi tytuł *Boże i ludzkie miłosierdzie* (s. 175–205), dotyczy przede wszystkim znaczenia słów „wina”, „dług”, „grzech”, które pojawiają się w wezwaniu: „I przebac nam nasze winy, jak i my przebacamy tym, którzy przeciw nam zawinili”. B. Czyżewski analizuje wypowiedzi Ojców, które dotyczą przebaczenia win, znaczenia długu, a także warunków tego przebaczenia. Prośba ta wynika z faktu, że każdy człowiek jest grzeszny i potrzebuje wybaczenia. Natomiast Bóg przebaczy winy wówczas, kiedy człowiek będzie

potrafił to samo uczynić wobec drugiego człowieka. Autor ukazuje w tym kontekście także interpretacje dotyczące grzechów nieodpuszczalnych, sprowadzających śmierć (bałwochwalstwo, cudzołóstwo i nierząd), zwraca uwagę na te miejsca, gdzie Ojcowie Kościoła formułują warunki ich odpuszczenia. W tym rozdziale poruszony został również ciekawy problem osób, które odmawiały wypowiedziane drugiego członku tego wezwania, by nie czuć się zobligowanym do przebaczenia bliźniemu. Jak wynika z analiz badacza, autorzy starożytni byli w tym wypadku zgodni, że tak, jak każdy człowiek jest dłużnikiem Boga, tak samo wobec siebie wzajemnie ludzie są, bez wyjątku, dłużnikami, grzesznikami i powinni sobie wzajemnie wybaczać.

Ostatni rozdział, pt. *Bóg „kusiciel” i zbawiający od złego* (s. 207–228), zamyka interpretację *Pater noster*. Autor po analizie literackiej i biblijnej tego wezwania ukazuje naukę Ojców Kościoła, którzy wielokrotnie przy okazji komentowania prośby: „i nie wódź nas na pokuszenie, ale nas zbaw ode Złego” wskazywali na istotę, źródła i rodzaje pokus (rozdzielali te pochodzące od szatana, ale i te, które pochodzą od człowieka). Treść tego rozdziału przedstawia także przyczyny pokus oraz biblijne przykłady walki z nimi, jak Abrahama czy Hioba, które wymieniane są w tekstach patrystycznych. Patrolog wskazuje, że człowiek prosi w tym wezwaniu Boga nie tylko o to, żeby nie dopuścił, by uległ pokusom, ale także, aby zachował go od Złego, od szatana i skutków jego działania. B. Czyżewski ukazuje w tej części zgodną naukę Ojców Kościoła, którzy wskazują na Boga jako jedyne i skuteczne obrońcę człowieka przed złem.

Warto zwrócić uwagę także na bibliografię, która stanowi bogate źródło współczesnej literatury patrystycznej – polskiej i zagranicznej, dotyczącej komentarzy do Modlitwy Pańskiej. Czytelnik znajdzie tam również pełny wykaz komentarzy Ojców Kościoła do *Pater noster* wraz z ich tłumaczeniami na język polski, co stanowi niezwykle pomocne źródło przy pisaniu wszelkiego rodzaju prac naukowych.

Publikacja B. Czyżewskiego, przy uwzględnieniu współczesnych analiz patrologów, zestawia i interpretuje komentarze Ojców Kościoła dotyczące Modlitwy Pańskiej. Przedstawia niezwykle bogatą interpretację teologiczną każdego wersetu modlitwy, budując ją na dwóch najważniejszych filarach: teocentryzmie i antropocentryzmie. Wskazuje w ten sposób na jedność i przenikanie człowieka i Boga; prośba do Boga staje się prośbą dotyczącą człowieka i wskazującą na zadania dla niego. Książka ta stanowi nie tylko bogate źródło wiedzy, rozbudowujące rozumienie każdej części *Ojcze nasz*, ale może stać się materiałem pomocnym przy medytacji modlitwy, której nauczył nas Chrystus.

Wojciech Dobosz (Opole)

250. EUZEBIUSZ Z CEZAREI, *Historia kościelna*, tł. Agnieszka Caba na podst. tł. Arkadiusza Lisieckiego, oprac. Henryk Pietras SJ, wyd. 2 zm., Kraków: Wydaw. WAM 2013, 796 s., bibliogr., indeksy, seria: Źródła Myśli Teologicznej 70, ISBN 978-83-7318-938-6.

Wyd. 1: Pisma Ojców Kościoła, t. 3, Poznań 1924, reprint: Wydaw. WAM 1993.

Wydawnictwo WAM postanowiło po raz drugi wydać niezwykle ważne dzieło dla poznania dziejów pierwszych wieków chrześcijaństwa, czyli *Historię kościelną*, której autorem jest Euzebiusz z Cezarei († 339/340). Pierwsze jej wydanie, z 1993 r., jest powieleniem pierwotnej wersji przekładu na język polski, dokonanego przez ks. Arkadiusza Lisieckiego i wydane go w serii „Pisma Ojców Kościoła” w 1924 r. Obecne wprawdzie opiera się na tłumaczeniu A. Lisieckiego, jednak zostało wprowadzonych do niego wiele korekt – przede wszystkim dostosowano język do współczesnych wymogów stylistycznych oraz uzupełniono lub dokonano zmian w przekładzie tekstu. Niniejszy tom zawiera wersję dwujęzyczną. Autor pisał tekst swej *Historii* w latach 303–324, kiedy aż czterokrotnie dokonywał korekt redakcyjnych. Ostatnią redakcję przeprowadził w 323 r.

251. GRZEGORZ WIELKI ŚW., **Moralia. Komentarz do Księgi Hioba**, t. 4: **Księgi XVII–XXII**, tł. Elwira Buszewicz, Adam Wilczyński, oprac. i korekta tł. Elwira Buszewicz, red. Leon Nieścior OMI, przedm. Denyse Riche, Kraków: „Tyniec” 2013, 472 s., bibliogr., indeks, seria: Źródła Monastyczne 63. Starożytność 37, ISBN 978-83-7354-404-8.

Tyt. oryg.: L'ordre de Cluny.

Niniejszy tom jest bezpośrednią kontynuacją poprzednich tomów bardzo obszernego komentarza Grzegorza Wielkiego († 604) do Księgi Hioba. Ten wybitny papież, cieszący się wielkim zaufaniem ówczesnego społeczeństwa, dał się poznać jako teolog i duszpasterz, który swoje nauczanie kościelne i przemyślenia pozostawił potomnym w formie pisanej. *Moralia* stanowią swego rodzaju podręcznik etyki chrześcijańskiej kierowanej do ówczesnych chrześcijan.

252. HIERONIM ZE STRYDONU, **Listy**, t. 5: (131–156), oprac. Monika Ożóg, tł. Jan Czuj, tekst łac. Henryk Pietras SJ, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 408 s., bibliogr., indeksy, seria: Źródła Myśli Teologicznej 68, ISBN 978-83-7767-198-6.

Na s. 1–129 przeciwległe stronicie oznaczone są tym samym numerem.

Tekst częśc. równol. łac., pol.

Tom zawiera ostatnią partię listów św. Hieronima, autora tzw. *Wulgaty* – tekstu Biblii w języku łacińskim. Jego listy odzwierciedlają bieżące kwestie z życia kościelnego, także osobiste relacje, jakie utrzymywał z wieloma korespondentami.

253. ORYGENES, **Homilie o Księdze Kapłańskiej**, tł. Stanisław Kalinkowski, wpraw. Henryk Pietras SJ, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 240 s., bibliogr., indeksy, seria: Źródła Myśli Teologicznej 69, ISBN 978-83-7505-098-9.

Tyt. oryg.: Homiliae in Leviticum.

Orygenes należał do najwybitniejszych teologów okresu przednickiej. Znany jest jako przedstawiciel szkoły aleksandryjskiej, który Pismo Święte komentował w kluczu alegorycznym. Przykładem zastosowania tej metody są także prezentowane homilie, które wygłosił w oparciu o Księgę Kapłańską. Autor starał się w niej przedstawić sprawowanie kultu przez Żydów, a także przez tzw. judaizantów, w obliczu pojawienia się nowej

interpretacji pochodzącej ze szkoły antiocheńskiej, kierującej się dosłownym odczytaniem tekstu Biblii.

254. MANIKOWSKI Maciej, **Bóg z perspektywy człowieka. Odczytując Grzegorza z Nyssy**, Wrocław: Oficyna Wydaw. Atut – Wrocławskie Wydaw. Oświatowe 2012, 271 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-7432-897-5.

Najważniejszym i wiecznie niedokończonym pytaniem, jakie będzie nurtowało człowieka, jest pytanie o Boga. Zarówno człowiek wierzący, jak i niewierzący, buduje w swojej świadomości obraz początku świata i stworzenia po to, by zrozumieć i odnaleźć sens swojego istnienia oraz otrzymać odpowiedź na pytanie: Kim jestem ja, człowiek, i dokąd zmierzam?

Od początku chrześcijaństwa rodziły się podobne pytania dotyczące poznania Boga i Jego działania w ludzkim życiu, konstytuowały się podstawowe prawdy wiary i precyzowały myśli na temat relacji Boga do człowieka i człowieka do Boga. Ponieważ człowiek i Bóg są w stałej relacji do siebie (nawet wówczas, gdy ten pierwszy sobie tego nie uświadamia), naukę tę nazwano antropologią teologiczną, wyrażając w ten sposób odniesienie stworzenia do swego Stwórcy.

Niniejsza pozycja, zatytułowana *Bóg z perspektywy człowieka. Odczytując Grzegorza z Nyssy*, autorstwa M. Manikowskiego zajmuje się tą tematyką ściśle obecną w filozoficznej i teologicznej myśli jednego z największych starożytnych Ojców Kościoła – Grzegorza z Nyssy. Autor próbuje nie tyle przedstawić egzegezę pism Nysseńczyka, ile odszukać odpowiedzi na pytanie: Czy „niepoznawalny w naturze (istocie, substancji) Bóg może być dostępny dla człowieka?” (s. 12). Całość zbudowana jest z sześciu nienumerowanych części, w skład których wchodzi cztery centralne rozdziały, mówiące o stworzeniu i Stwórcy oraz dwa spinające niby kłamra rozdziały – jako wprowadzenie i zakończenie lektury.

Książkę otwiera *Prolog: Grzegorz z Nyssy a grecka tradycja filozoficzna* (s. 17–46), będący niejako gruntem dla dalszych poszukiwań, a obejmujący charakterystykę źródeł, jakie wycisnęły piętno na myśl i twórczość Nysseńczyka. Jest to opis tradycji kulturowej epoki, w której żył Grzegorz z Nyssy, tradycji filozoficznej i teologicznej, na której dojrzała jego osobista refleksja i myśl, którą pozostawił w swoich dziełach.

Dwa kolejne rozdziały są ze sobą ściśle związane, gdyż podejmują kwestię poznawalności Boga z tzw. oddolnej perspektywy, czyli od stworzenia w kierunku Stwórcy. Pierwszy z nich, a drugi w kolejności, nosi tytuł *Byt stworzony: Świat* (s. 47–81). M. Manikowski przedstawia w nim koncepcję stworzenia świata opisywaną przez myślicieli przedchrześcijańskich – m.in. w *Timajosie* Platona czy w *De opificio mundi* Filona z Aleksandrii. Następnie skupia się na systemie myślowym Grzegorza z Nyssy, który zawarty jest w jego dziele *Hexaemeron*, będącym komentarzem do opisu sześciu dni stworzenia świata z Księgi Rodzaju. Nysseńczyk czerpie bowiem z podstawowego źródła, jakim jest Pismo Święte, i swój wykład tworzy na podstawie Słowa Natchnionego. Analiza i podział bytów dokonany przez Grzegorza z Nyssy zajmuje obszerny fragment tego rozdziału. Autor omawianej lektury podejmuje refleksję nad filozoficzno-teologiczną koncepcją stworzenia w ujęciu Nysseńczyka.

Trzeci, i najobszerniejszy, rozdział, zatytułowany *Byt stworzony: Człowiek* (s. 83–140), jest próbą wyodrębnienia stworzenia ludzkiego z wszelkich poprzedzających jego pojawienie się bytów stworzonych. Celem tej części jest wykazanie specyficznych cech człowieka, pozwalających mu na zajęcie granicznego miejsca w hierarchii bytów stworzonych i niestworzonych, czyli pomiędzy światem a jego Stwórcą. W pojęciu myślowym Grzegorza z Nyssy człowiek jest bytem diastematycznym, czyli będącym tym, co oddziela stworzenie od Stwórcy, pośrednicząc i niejako łącząc te dwa przeciwstawne bieguny we wszechświecie. Rozdział ten podejmuje temat stworzenia człowieka dość szeroko, wychodząc od koncepcji biblijnej, następnie odnosząc się do myśli orygenesowskiej i na Grzegorza z Nyssy kończąc. Jako fundamentalne dzieło do tego tematu, oprócz Pisma Świętego, wzięty został traktat *De hominis opificio* (*O stworzeniu człowieka*) Nysseńczyka. M. Manikowski wyszczególnił tu takie tematy myślowe rozwinięte przez Grzegorza z Nyssy, jak: stosunek bytów stworzonych do człowieka, interpretacja dwóch opisów stworzenia zawartych w Księdze Rodzaju, zrozumienie, czym jest dusza, zagadnienie obrazu i podobieństwa, jak również pojęcie natury i osoby u człowieka.

W rozdziale czwartym i piątym, które są połączone ze sobą wspólną problematyką (tak jak dwa poprzednie), podejmowany jest temat poznawalności Boga z perspektywy człowieka. W pierwszym z nich (a czwartym w ogóle), noszącym tytuł *Niepoznawalny Bóg* (s. 141–190), mowa jest o koncepcji negatywnych atrybutów Boga w ujęciu Grzegorza z Nyssy, które są jedynie negatywne w formie, ale wyrażają pozytywną treść (Bóg jest niecielesny, niematerialny, niepodzielny, nieskończony, niezniszczalny). Z tych przymiotów Boga wynika fakt, iż Bóg jest zupełnie inny od bytów stworzonych, którymi sami jesteśmy i które potrafimy nazwać i opisać, w związku z tym Bóg, jako rzeczywistość niewspółmierna do bytów stworzonych, musi być Kimś, kogo opisać nie jest w sposób, żadne bowiem pojęcie nam znane i opisane nie ma z Nim nic wspólnego. On bowiem wszystkie nasze możliwości pojęciowe i rozumowe przekracza, stąd też stwierdzenie o niepoznawalności czy niepojmowalności Boga.

Rozdziałem dopełniającym ów wątek jest kolejny i na pozór stojący w opozycji do poprzedniego, zatytułowany *Poznawalny Bóg* (s. 191–246). W tym rozdziale autor stara się omówić wszelkie dostępne mu ze źródeł Nysseńczyka sposoby, dzięki którym Bóg, w swej istocie niepoznawalny, staje się dostępny człowiekowi. Okazuje się, że Boga można rozpoznać zarówno z obserwacji i kontaktu ze światem zewnętrznym, z Jego dzieł, czyli ze stworzenia, jak również z samego wnętrza człowieka. Poruszane są tu kwestie poznawalności Boga dzięki duszy, poprzez wiarę, która zostaje wlana człowiekowi jako łaska, dar samego Boga. Bóg jest poznawalny również – i to najpełniej – poprzez samo Wcielenie, które w sposób najdoskonalszy objawiło wszechmoc i boskość Stwórcy, najpiękniej też i najmocniej udzieliło się nam poprzez nieskończoną miłość.

Książkę kończy *Epilog: Nieskończone wznoszenie się do Boga* (s. 247–254), w którym zostaje mocno podkreślona prawda o niekończącej się drodze człowieka w górę, ku swemu Stwórcy. Droga ta nazwana jest wspinaczką, ponieważ zgłębiając Boga, człowiek musi stale kierować się wzwyż. Jest ona także nieustająca, ponieważ

„poznawanie Boga zamyka się w miłości, która z natury swej jest nieskończona i niekończąca się” (s. 13). Według Grzegorza z Nyssy droga ta jest stałym doskonaleniem się człowieka, jego duchowym wzrastaniem, zmierzającym do ostatecznego przeobóstwienia człowieka poprzez zjednoczenie z Bogiem.

Całość zamyka bogata *Bibliografia* (s. 255–264), obejmująca teksty źródłowe Grzegorza z Nyssy oraz innych autorów starożytnych i średniowiecznych, a także cytowaną literaturę. Następnie zamieszczony został *Indeks autorów starożytnych i średniowiecznych* oraz *Indeks autorów nowożytnych*. Ostatnia zaś strona zawiera wykaz wcześniejszych tekstów autorstwa M. Manikowskiego poświęconych Grzegorzowi z Nyssy.

Pozycja ta jest godna polecenia każdemu czytelnikowi zainteresowanemu myślą filozoficzną i teologiczną Grzegorza z Nyssy. Jasność i czytelność zgłębianego tematu jest zaproszeniem do lektury, adresowanym do szerokiego grona odbiorców, niekoniecznie będących specjalistami w dziedzinie patrystycznej, filozoficznej czy teologicznej tamtego okresu. Wszystkie cytaty są tłumaczone na język polski, co również ułatwia lekturę i czyni ją bardziej przystępną. Autor omówioną publikację nazywa „książką z pogranicza”. Jest ona bowiem zarówno pracą z pogranicza filozofii religii oraz filozofii Boga, lekturą z pogranicza metafizyki i teorii poznania, pozycją z pogranicza teologii dogmatycznej i teologii fundamentalnej, a także propozycją z pogranicza teologii i filozofii, którą autor sam chętnie nazywa „teologią filozoficzną”.

Magdalena Rybicka (Opole)

255. PRZYSZYCHOWSKA Marta, **Wszyscy byliśmy w Adamie. Jedność ludzkości w Adamie w nauczaniu Ojców Kościoła**, wstęp Jacek Salij OP, Poznań: „W drodze” 2013, 196 [1] s., bibliogr., seria: Alfa i Omega 32, ISBN 978-83-7033-889-3.

Autorka podjęła się przedstawienia zagadnienia, na temat którego – jak stwierdza – „nikt dotąd nie napisał żadnego opracowania” (s. 11). Dotyczy ono bowiem koncepcji jedności ludzkości w Adamie, swoistej solidarności z nim. Jest to idea bardzo aktualna w tekstach Ojców Kościoła, uzupełniająca się wzajemnie, gdyż dostrzega się wiele różnych odcieni w ich nauce. Skoro ta tematyka nie jest obecna we współczesnych opracowaniach, autorka słusznie wydzieliła osobny passus swej publikacji, opatrując go tytułem *Zagadnienia ogólne* (s. 15–26), gdzie dokonała oceny stanu badań, wyjaśniając założenia Ojców i podając zasady metodologiczne. Poszczególne aspekty podjętej tematyki M. Przyszychowska umieściła w czterech rozdziałach. W pierwszym z nich (*Realna jedność ludzkiej natury*, s. 27–83) ideę owej jedności ukazuje na podstawie nauczania Ireneusza z Lyonu, Metodego z Olimpu i Grzegorza z Nyssy. Drugi rozdział (*Ludzkość w lędźwiach Adama*, s. 85–132) zawiera opis upadku, grzechu, brudu jako dziedzictwa Adama w ujęciu Orygenesusa i Augustyna. Inną wartość jedności przedstawia rozdział trzeci (*Jedność w sensie stoickim*, s. 133–146), w którym pokazane zostały myśli Teruliana i Ambrożego z Mediolanu. Natomiast treść czwartego rozdziału (*Adam przedstawicielem ludzkości*, s. 147–158) ukazuje inny sposób spojrzenia na Adama w ujęciu takich autorów, jak: Dydym Ślepy, Ambrozjaser i Grzegorz z Nazjan-

zu. Autorka w osobnej części pracy (*Noty biograficzne*, s. 163–173) podała najważniejsze informacje o autorach wczesnochrześcijańskich ujętych w jej pracy i ważniejsze kwestie ich teologii. Publikację wieńczy bibliografia, gromadząca źródła i opracowania.

256. TURZYŃSKI Piotr, **Piękno w teologii świętego Augustyna. Próba systematyzacji augustyńskiej estetyki teologicznej**, Radom: Wydaw. Diecezji Radomskiej „Ave” 2013, 518 s., bibliogr., streszcz. ang., seria: Theologia Radomiensia 7, ISBN 978-83-61147-69-5.

Książka ks. Piotra Turzyńskiego podejmuje prawie odrzuconą przez współczesną refleksję teologiczną kategorię piękna. Pisz: „Teologia w pewnym momencie swego rozwoju zmarginalizowała bądź całkowicie zostawiła kategorię piękna poza zasięgiem swoich zainteresowań” (s. 8). Autorem, który przywrócił refleksji teologicznej właściwe miejsce piękna, jest Hans Urs von Balthasar. W oparciu o tę inspirację, autor niniejszej monografii postanowił zbadać teologię piękna w nauce św. Augustyna, biorąc pod uwagę wszystkie dzieła Augustyna i tworząc pewien systematyczny kształt kategorii piękna w myśli augustyńskiej. Przedstawił tę koncepcję, kierując się *per corporalia ad incorporalia*, ponieważ jest doświadczeniem wspinającym się do wyższych pokładów bytu (s. 11). Poszczególne etapy tego wznoszenia się autor ujął w sześciu rozdziałach. Pierwszy z nich (*Augustyńskie inspiracje estetyczne*, s. 15–70) stanowi przygotowanie czytelnika na odbiór wartości piękna i pokazuje najpierw jego koncepcję w starożytności antycznej, w Biblii i u Ojców Kościoła przez Augustynem, a także zawiera opis stanu badań tego zagadnienia. Rozdział drugi (*Kategorie estetyczne św. Augustyna*, s. 81–175) ma charakter filologiczny i filozoficzny, ponieważ prezentuje niezbędne pojęcia w celu zrozumienia augustyńskiej refleksji nad pięknem. Następne rozdziały podejmują teologiczny aspekt tej tematyki, z których trzeci (*Piękno stworzenia*, s. 177–235) za podstawę odniesień przyjmuje biblijne wymiary piękna. Przejście z piękna zewnętrznego do piękna wewnętrznego zostało ukazane w rozdziale czwartym (*Piękno w aspekcie moralnym*, s. 237–307) poprzez ukazanie grzechu jako brzydoty oraz piękna cnót, miłości i łaski. Wyższy poziom augustyńskiej estetyki prezentuje

rozdział piąty (*Piękno w historii zbawienia*, s. 309–413), który ukazuje piękno Opatrzności Bożej, Maryi, Kościoła, a także sztuki i kultury. Natomiast w szóstym rozdziale (*Piękno Boga*, s. 415–463) autor przedstawił piękno Boga w Jego trynitarnym wymiarze i chwale nieba. Daleszą część książki zajmują: *Zakończenie*, *Summary*, *Wykaz skrótów* i *Bibliografia*.

257. ZAGÓRSKI Dariusz, **Commendavit nobis dominus oves suas. Papieska troska o wiernych w świetle Sermones św. Augustyna**, Toruń: Toruńskie Wydaw. Diecezjalne, Pelplin: „Bernardinum” 2013, 444 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7823-149-3 (TWD), 978-83-60053-55-3 („Bernardinum”).

W niniejszej monografii ks. Dariusz Zagórski przedstawił zagadnienie należące współcześnie do teologii pastoralnej, bo dotyczy relacji pasterza wobec wiernych. Uczynił to w oparciu o analizę kazań i homilii św. Augustyna, co pozwoliło mu wyodrębnić cztery rozdziały, rozbudowane w paragrafy i podpunkty. W pierwszym, pt. *Pasterz i owce* (s. 25–136), autor przedstawił założenia urzędu pasterskiego w rozumieniu Hipponczyka. Odnoszą się one do pasterza, a więc głosiciela Dobrej Nowiny, i owiec, będącymi słuchaczami słowa Bożego. Następne rozdziały opisują trzy płaszczyzny pasterskiego oddziaływania i troski. W drugim zatem, zatytułowanym *Codziennosc egzystencji człowieka* (s. 137–197), autor zamieścił opis troski pasterza o codzienny byt wiernych, także wobec innowierców. Wymiar eklezjologiczny pasterskiej troski obecny jest w treści rozdziału trzeciego, noszącego tytuł *Formacja doktrynalna* (s. 199–293). Pokazana została w nim dbałość Augustyna o jedność Kościoła poprzez obronę wiernych przed heretykami i przekazanie im wykładu prawd wiary. Natomiast troska Augustyna o duchowy wymiar życia chrześcijańskiego wiernych została opisana w rozdziale czwartym, pt. *Chrześcijańskie doskonalenie* (s. 295–403). Tam autor ukazał model doskonalenia chrześcijańskiego, polegającego na pojednaniu z Bogiem przez nawrócenie i pokutę, następnie przez pełnienie dobrych uczynków, i wreszcie przez kontemplację Boga. Obok *Zakończenia* (s. 405–415) autor zamieścił obfitą *Bibliografię* (s. 416–436).

HISTORIA KOŚCIOŁA. HAGIOGRAFIA. BIOGRAFIE, PAMIĘTNIKI I WSPOMNIENIA

Historia Kościoła

258. **Drogi Jakubowe i inne szlaki pątnicze w Polsce i Czechach**, red. Štěpán Sittek, Norbert Widok, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 366 s., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 75, ISBN 978-83-61756-97-2.

Tyt. równol.: Svatojakubské cesty a jiné poutní stezky v Polsku a v Česku.

Tekst częśc. czes.

Treść: SITTEK Štěpán, WIDOK Norbert, Wprowadzenie, s. 5–7; Úvod, s. 9–11; **I. Historyczne i współczesne uwarunkowania Dróg św. Jakuba w Polsce i Czechach. Historické a současné souvislosti rozvoje svatojakubských cest na území Polska a Česka:**

WYRWA Andrzej M., Drogi św. Jakuba w Polsce: uwarunkowania historyczne a współczesna praktyka pielgrzymowania, s. 15–31; Svatojakubské cesty v Polsku: historické souvislosti a současná poutní praxe, s. 33–45; JACKOWSKI Antoni, BILSKA-WODECKA Elżbieta, SOŁJAN Izabela, Polskie Drogi św. Jakuba na tle wędrówek pielgrzymkowych w kraju, s. 47–59; Svatojakubské cesty v Polsku na pozadí domácích poutí, s. 61–72; MRÓZ Franciszek, MRÓZ Łukasz, Geneza i rozwój polskich odcinków *Camino de Santiago* – najpiękniejszej drogi świata, s. 73–86; Geneza a rozvoj polských úseků *Camino de Santiago* – nejkrásnější cesty světa, s. 87–100; MENDYK Emil, Śląsk Opolski i Brama Morawska na tle Drogi św. Jakuba w Polsce, s. 101–104; Opolské Slezsko a Moravská Brána na pozadí svatojakubských cest

v Polsku, s. 105–108; STASZKÓW Kazimierz, Nyska Droga św. Jakuba, s. 109–114; Nyská cesta sv. Jakuba. „Máš osobní problém – běž do Compostelly”, s. 115–120; KIELC Agnieszka, TOMCZAK Bogusława, Rola wolontariatu w tworzeniu i utrzymaniu Drogi jakubowej na przykładzie Drogi św. Jakuba *Via Regia* na Opolszczyźnie, s. 121–126; Úloha dobrovolníků při vzniku a údržbě svatojakubské cesty na příkladu trasy *Via Regia* na Opolsku, s. 127–132; MALESZKA Wojciech, Droga rowerowa św. Jakuba na Dolnym Śląsku – od idei do realizacji, s. 133–138; Cyklistická svatojakubská cesta v Dolním Slezsku – od myšlenky k realizaci, s. 139–144; FLAMIK Juraj, Svatojakubské poutní cesty na jižní Moravě a malé zamyšlení nad motivací dnešních poutníků, s. 145–156; Szlak pielgrzymkowy św. Jakuba na Morawach Południowych oraz mała refleksja na temat motywacji dzisiejszych pielgrzymów, s. 157–169; BÍM Jan, Současnost poutních cest, především svatojakubských, v Čechách a na Moravě, s. 171–173; Współczesność szlaków pielgrzymkowych, szczególnie św. Jakuba, w Czechach i na Morawach, s. 175–177; **II. Zarządzanie szlakami pątniczymi i kulturowymi. Správa poutních a kulturních stezek:** GAWEL Łukasz, Zarządzanie sakralnymi szlakami dziedzictwa kulturowego, s. 181–192; Správa cest sakrálního kulturního dědictví, s. 193–204; HARNYŠ-MIELNIK Katarzyna, Rozwój szlaków kulturowych na Opolszczyźnie – spojrzenie samorządu terytorialnego, s. 205–213; Rozvoj kulturních cest na opolsku – pohled územní samosprávy, s. 215–222; PALA Josef, Zkušenosti s budováním poutních cest na území olomoucké arcidiecéze, s. 223–228; Doświadczenia z budowania tras pielgrzymkowych na terenie archidiecezji ołomunieckiej, s. 229–235; DAŇOVÁ Dana, Církevní turistika – nosné téma kulturního turismu Zlínskeho kraje, s. 237–243; Turystyka religijna – nośny temat turystyki kulturowej województwa zlińskiego, s. 245–252; **III. Z historii pielgrzymowania. Z historie poutnictví:** KOPIEC Jan bp, Rzymski odcinek *il camino di Santiago*, s. 255–263; Římský úsek *il camino di Santiago*, s. 265–272; POJSIL Miloslav, Osobnost Jindřicha Zdíka a jeho poutě do Svaté země, s. 273–282; Osoba Jindřicha Zdíka i jego pielgrzymki do Ziemi Świętej, s. 283–293; PEŇÁZ Jan, Tradice pěších poutí a jejich obnova po r. 1989. Mezinárodní poutní cesta *Via Romea Slavorum*, s. 295–303; Tradycja pielgrzymek pieszych i jej odnowienie po 1989 r. Międzynarodowy szlak pielgrzymkowy *Via Romea Slavorum*, s. 305–314; **Specyfika duchowości pielgrzymiej. Specifika duchovního rozměru poutnictví:** HLINKA Vít, Pout' za odpuštěním – několik poznámek k fenoménu středověkého poutnictví, s. 317–332; Pielgrzymka po przebaczenie. Kilka uwag na temat fenomenu średniowiecznego pielgrzymowania, s. 333–350; WIDOK Norbert, Droga św. Jakuba na tle fenomenu pielgrzymowania, s. 351–356; Svatojakubská cesta na pozadí fenoménu poutnictví, s. 357–362.

259. JASTRZĄB Łukasz, **Archidiecezja poznańska w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945**, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2012, 1391 s., bibliogr., indeksy, tab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Teologiczny, seria: Studia i Materiały 153, ISBN 978-83-63266-13-4.

Potężny tom zapisów zmagania planowego bestialstwa jednych i natchnionego heroizmu drugich tworzą cztery nierównej objętości rozdziały: *Polityka niemieckich*

okupantów wobec polskiego Kościoła katolickiego na terenie archidiecezji poznańskiej; Straty materialne archidiecezji poznańskiej; Działalność polskiego Kościoła katolickiego i życie religijne w archidiecezji poznańskiej oraz Martyrologia duchowieństwa archidiecezji poznańskiej. Każdy z nich składa się ze skondensowanego (co nie znaczy, że szczupłego) opisu rzeczowego wycinka rzeczywistości nazwanego tytułem oraz bardzo szczegółowej jego prezentacji wedle kryterium geograficzno-administracyjnego: dowiadujemy się, co istniało, jak było i co się w istocie działo oraz jak doświadczały tego procesu poszczególne dekanaty. Oto „hitlerowscy okupanci wraz ze swoją polityką, skierowaną przeciwko polskiemu Kościołowi katolickiemu, zamierzali całkowicie wyeliminować religię katolicką z terenów Wielkopolski. Niszczyli symbole religijne, obiekty kultu, burzyli i rozbierali świątynie, a niemieccy saperzy «ćwiczyli» wysadzanie budynków na polskich kościołach. Te, które ocalały, służyły jako magazyny, warsztaty, szwalnie a nawet stajnie. Niemcy dokonywali aktów bezczeszczenia obiektów sakralnych, cmentarzy oraz znieważali Najświętszy Sakrament” (ze *Słowa Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego*, s. 9).

260. KONOPKA Witold, **Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej**, Toruń: „Adam Marszałek” 2012, 220 s., bibliogr., indeks, seria: Biblioteka ToMiTo, ISBN 978-83-7780-553-4.

„Niniejsza monografia przedstawia osiem wizyt prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu po II wojnie światowej. Autor ukazuje okoliczności przyjazdów prymasa do miasta, a także przebieg uroczystości związanych z jego pobytami. Ponadto zaprezentowane w pracy wyniki badań przedstawiają represyjne działania władz komunistycznych wymierzone w prymasa, duchowieństwo toruńskie i wiernych uczestniczących w tych wydarzeniach. Omówione pobyty Prymasa Tysiąclecia w Toruniu, przygotowania do nich władz kościelnych, społeczeństwa katolickiego oraz władz komunistycznych zostały wpisane w panoramę powojennych dziejów Kościoła katolickiego w Polsce” (4 s. okładki).

261. **Kościół na Śląsku. Z dziejów kultury i życia religijnego. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Kopcowi z okazji 65-lecia urodzin, 40-lecia prezbiteratu, 20-lecia sakry biskupiej i 30-lecia pracy naukowej**, red. Franciszek Wolnik, wstęp bp Andrzej Czaja, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 351 [4] s., streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 127, ISBN 978-83-61756-83-5.

Treść: CZAJA Andrzej bp, Słowo wstępne, s. 5–7; **Wokół Osoby Jubilata:** PYKA Jan, Bibliografia publikacji, s. 11–24; DOLA Tadeusz, Myśl eklezjologiczna w *Opolskim przepowiadaniu* bpa Jana Kopca, s. 25–33; **Ludzie śląskiego Kościoła:** SWASTEK Józef, Życie i duchowość świętej Teresy Benedykty od Krzyża (Edyty Stein), s. 37–45; KOCHŁ Jan, Śląscy święci i błogosławieni w świetle słowa Bożego, s. 47–66; SOBECZKO Helmut Jan, Wkład biskupa Franciszka Jopa w redakcję Konstytucji liturgicznej *Sacrosanctum Concilium*. W 50-tą rocznicę rozpoczęcia II Soboru Watykańskiego, s. 67–82; JASINSKI Andrzej OFM, Osoba Jezusa Chrystusa

w pracach egzegetyczno-teologicznych o. prof. Hugolina Langkammera OFM, s. 83–112; MARCOL Alojzy, *Causa Joseph Wittig* w świetle ostatnio dostępnych źródeł watykańskich, s. 113–125; GLOMBIK Konrad, Zawartość nieznanych archiwaliów dotyczących ks. prałata Carla Ulitzki (1873–1953). Uzupełnienie biografii i przyczynek do badań historii Śląska, s. 127–150; KUBLIN Grzegorz, Księżniczka Eufemia (Ofka) – fundatorka klasztoru dominikanek w Raciborzu, s. 151–164; MATWIJOWSKI Krystian Jakub, Śp. ks. prałat Stefan Wójcik – duszpasterz wrocławski i badacz przeszłości śląskiego Kościoła, s. 165–175; POŚPIECH Remigiusz, Franz Ludwig Poppe (1671–1730) – opolanin w Pradze, s. 177–186; POZNIAK Grzegorz, Działalność głubczyckiego organmistrza Haasa na przykładzie wybranych opusów, s. 187–200; **Instytucje i wydarzenia:** DOLA Kazimierz, Uwagi o duchowieństwie archiprezbiteratu gliwickiego w latach 1810–1820, s. 203–212; BARCIAK Antoni, Spory między plebanem a dominikanami w Raciborzu w XIV wieku, s. 213–218; POBÓG-LENARTOWICZ Anna, Źródła do dziejów dominikanów śląskich w archiwach czeskich i morawskich, s. 219–230; WOLNIK Franciszek, Formacja młodzieży w Sodalii Mariańskiej w Rudach, s. 231–243; GERLIC Henryk, O kulcie obrazu Matki Bożej, uroczystościach i życiu religijnym w Rudach na kartach diariusza z pierwszej połowy XVIII wieku, s. 245–266; ZIAJA Krystian, Z historii parafii Chrząszczyce, s. 267–277; WIDOK Norbert, Pastoralne przedsięwzięcia duszpasterzy parafii Krowiarki w latach 1760–1945, s. 279–288; GÓRECKI Piotr, Początki parafii Wszystkich Świętych w Gliwicach (1250–1409), s. 289–303; MATEJA Erwin, Średniowieczny kalendarz śląski, s. 305–314; KOSTORZ Jerzy, Polskie podręczniki i poradniki do nauczania religii w latach 1990–2010, s. 315–326; KOENIG Franciszek, Informacje o organach obecnej diecezji gliwickiej w dziele Ludwiga Burgemeistra *Der Orgelbau in Schlesien*, s. 327–351.

262. KRACIK Jan, **Staropolskie spory o kult obrazów**, Kraków: „Petrus” 2012, 175 [1] s., ISBN 978-83-7720-089-6.

Wstęp oraz cztery rozdziały tworzą sarkastyczną (a przecież pełną i precyzyjną, i manifestacją ogromnego naukowego doświadczenia) gawędę nestora krakowskich kościelnych historyków. „Żadnej rzeźby ani żadnego obrazu” to ogólnokościelny zarys dziejowego dyskursu dotyczącego czci wizerunków, zaś zagadnienie to lokalnie koncentrują *Monologi rozdzielonych chrześcijan Rzeczypospolitej. Perypetie świętych obrazów* szkicują nie tylko losy wybranych wizerunków, ale też proces uznania każdego z nich za niezwykle drogą niejakej personalizacji. Nurt racjonalizujący przedstawia natomiast *Katolickie oświecenie wobec barokowej pobożności*. Półtora setki zeszytowych stron cierpkich... dla katolików. Tylko i znowu.

263. KUCY Aleksy, **Polityka cerkiewna Ukrainy w okresie rewolucji 1917–1920**, Lublin: Centrum Europy Wschodniej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej 2012, 229 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-93640606-0-7.

Rozprawa doktorska prawosławnego diakona, obrońca jako uwieńczenie stacjonarnych studiów doktorskich na Wydziale Politologii UMCS w Lublinie,

jest w historiografii polskiej – nawet jeśli chodzi tylko o obszar przedstawionych badań – zupełnie pionierska. Początkowy rozdział, pt. *Uwarunkowania historyczno-polityczne*, jest wyrazistą panoramą sytuacji, na której tle – kolejnymi rozdziałami – prezentowane są losy Cerkwi w następujących po sobie okresach dziejowej zawieruchy. *Okres ukraińskiej republiki ludowej* obejmuje czas od 17 marca 1917 r. do 29 kwietnia 1918 r., okrwawiony wieloma ofiarami, w tym męczeństwem metropolity Włodzimierza (Bogojawleńskiego) z rąk bolszewików 25 stycznia 1918 r. Krótki był *Okres Hetmanatu (Państwa Ukraińskiego)*, trwający pod władzą Pawła Skoropadskiego a protektoratem zwycięskich wówczas Niemiec – tylko od 29 kwietnia 1918 do 26 grudnia 1918 r. Natomiast *Okres Dyktatoratu (II URL)* trwał do 21 listopada 1920 r.; w jego to trakcie dobiegł 1 stycznia 1919 r. istotny nurt dziejowy: uchwalono autokefalię ukraińskiej Cerkwi, by była istotnym czynnikiem państwowotwórczym. „Sądzę, że Ukraińska Cerkiew Autokefaliczna jako swojego zwierzchnika powinna mieć własnego patriarchę, stanowiącego logiczne uwieńczenie jej architektoniki hierarchicznej oraz ewolucji naszej myśli narodowej, naszej ideologii narodowo-cerkiewnej” – tłumaczył (s. 171) prezydent Symon Petura, potomek duchownej rodziny i prawosławny seminarzysta, póki nie wykryto jego rewolucyjnych powiązań.

264. PATER Józef, **Ksiądz infułat dr Karol Milik jako rządcą archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1951**, Wrocław: PWT 2012, 407 s., [16] s. tabl., il., bibliogr., Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, seria: Rozprawy Naukowe 80, ISBN 978-83-63642-04-4.

Klasycznie zaprojektowane rozdziały: I. *Rodzina – pochodzenie*; II. *Nominacja na administratora apostolskiego Dolnego Śląska*; III. *Ks. Karol Milik a sprawy niemieckie*; IV. *Organizacja kurii i urzędów kurialnych we Wrocławiu*; V. *Organizacja terytorialna Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska*; VI. *Próby reaktywowania Wydziału Teologicznego i powołanie Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*; VII. *Wizytacje duszpasterskie ks. infułata Karola Milika*; VIII. *Zmagania ks. Karola Milika z urzędnikami państwowymi*; IX. *Działalność ks. Milika po zwolnieniu z internowania* – budują historyograficzny monument zarówno pionierskiej postaci, jak i lokalno-kościelnej instytucji, przez nią współtworzonej. Czytelnik z szacunkiem dowie się, jak ogrom powierzonego bohaterowi obszaru przewidywany został jeszcze ogromem nie tylko organizacyjnych zadań czy administracyjnych prac, ale i heroicznej walki.

ROZYNKOWSKI Waldemar, **Studia nad liturgią w Zakonie Krzyżackim w Prusach. Z badań nad religijnością w późnym średniowieczu** = poz. 363.

265. SIKORSKI Dariusz Andrzej, **Początki Kościoła w Polsce. Wybrane problemy**, Poznań: Wydaw. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 2012, 342 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk: Wydział Historii i Nauk Społecznych, seria: Prace Komisji Historycznej 70, ISBN 978-83-7654-159-4.

Fenomen, iż szacunek wobec przyjętych naukowych ustaleń znajduje się na jednym krańcu linii, której koniec drugi stanowi wolność badań, ujawnia się zwłaszcza

cza w uprawianiu historii, także i w niniejszym zbiorze studiów. Z zagadnieniem północnych granic państwa czeskiego przed tysiącem lat zmagają się pierwszy jego rozdział – *Przynależność polityczna i kościelna południowej Polski w X wieku*, sięgając m.in. po krytykę pism tamtejszych oraz recepcji dzieł słabo znanych arabskich podróżników. Drugi – *O domniemanej papieskiej kanonizacji św. Wojciecha* – relatywizuje czy nawet podważa ówczesną konieczność bezpośredniego zaangażowania Stolicy Rzymskiej nie tylko w uznanie Męczennika za świętego, ale i w fundację gnieźnieńskiej metropolii. Podobnie czytni w kolejnym, który zatytułował *Misja w Polsce a domniemane papieskie prerogatywy misyjne we wczesnym średniowieczu*. Krytyczne badania historyczno-leksykalne zajmują ostatni – *O rzekomej czeskiej proveniencji polskiej terminologii chrześcijańskiej*. Okazuje się, iż znaki zapytania – nawet wielkie – bywają potrzebne, jeśli przyjęty historiograficzny obraz zbliżają do zostawiającej różnorodnie ślady minionej rzeczywistości.

266. SMAGACZ Arkadiusz OCD, **Karmelici bosi w Lublinie w latach 1610–1864**, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 478 s., il., bibliogr., indeks, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Katedra Historii Zakonów, ISBN 978-83-7702-516-1.

„Niniejsze studium zrodziło się z potrzeby wypełnienia przynajmniej jednej z luk w karmelitańskiej historiografii. Jego autor jako karmelita bosy odczuwał szczególnie impuls do podjęcia tematu, który z jednej strony wymagał opracowania zgodnego z metodami stosowanymi w badaniach historycznych, a z drugiej strony postulował uwzględnienie istoty życia konsekrowanego i jego roli w dziejach Kościoła i poszczególnych społeczności ludzkich: państw, regionów czy też konkretnych ośrodków miejskich” – wyjaśnia autor we *Wstępie* (s. 34). W opisywanej materii znajduje rzeczowe uzasadnienie zarówno zakres ram czasowych opisywanej przezeń ćwierci milenia lubelskiego Karmelu, który wówczas doczekał się czterech ośrodków („założenie przez karmelitów klasztoru w grodzie nad Bystrzycą w 1610 r. wyznacza terminus a quo niniejszego studium. (...) za cezurę końcową przyjęto natomiast 1864 r., czyli moment kasaty lubelskiego konwentu przez władze carskie” – s. 35), jak i podział pracy na cztery rozdziały I. *Fundacja karmelitów bosych*; II. *Podstawy materialne*; III. *Organizacja i życie wewnętrzne klasztoru*; IV. *Formy oddziaływania duszpasterskiego*.

267. SOWIŃSKI Sławomir, **Boskie, cesarskie, publiczne. Debata o legitymizacji Kościoła katolickiego w Polsce w sferze publicznej w latach 1989–2010**, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR 2012, 385 [1] s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7545-391-1.

„Genezę określenia «publiczne» kojarzyć należy zapewne z greckim odróżnieniem przestrzeni *polis*, w sensie właściwym, odnoszącym się do aktywności politycznej wolnych obywateli, od obszaru *oikos*, dotyczącego tego, co prywatne, rodzinne czy domowe. W przestrzeni *polis* rodziły się szlachetne idee i kształtowały cnoty, *oikos* było zaś domeną tego, co przyziemne, partykularne, związane z potrzebami materialnymi czy biologicznymi człowieka” (s. 23). Zmaganie o pełnoprawną obecność wspólnoty katolickiej w *polis*, a więc także i w polityce największego środkowoeuropejskiego kraju, analizu-

ją trzy rozdziały pracy, rzetelnie otwarte na myśl filozoficzną oraz dane historii: I. *Kościół w sferze publicznej. Obecność i legitymizacja*; II. *Debata na temat publicznego statusu Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989. Przegląd etapów, problemów i strategii argumentacyjnych*; III. *Sposoby legitymizowania i delegitymizowania publicznego statusu Kościoła*. Istotne konstatacje książki zdaje się wyrażać fragment cytowanej tam wypowiedzi Jarosława Kaczyńskiego dla częstochowskiej „Niedzieli” (2006, nr 5): „Jestem przekonany, że Kościół w naszym kraju jest instytucją narodową niezależną od jego roli podstawowej, roli czysto religijnej. Jest instytucją bardzo głęboko osadzoną w polskiej historii, ale i w polskiej teraźniejszości, tak że nikt, kto nie ma złej woli, i to nie tylko wobec Kościoła, ale i wobec narodu, nie może tej roli ignorować i nie może próbować jej ograniczać” (s. 217).

268. WOLNIK Franciszek, **Służba Boża w rudzkim opactwie cystersów**, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 258 s., bibliogr., indeksy, streszcz. niem., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 76, ISBN 978-83-63950-07-1.

Cenna rekonstrukcja głównego przecieży, bo religijnego, kultycznego aspektu życia ważnego ośrodka śląskiego monastycyzmu ułożona została wedle porządku siedmiu rozdziałów. Dwa pierwsze są zapisem analizy zachowanych monumentów – I. *Księgi liturgiczne zachowane z opactwa cystersów w Rudach* oraz II. *Kalendarze liturgiczne z Rud*. Nad konkretnymi realizacjami pochylają się kolejne rozdziały: III. *Kult świętych w rudzkim opactwie*; IV. *Procesje w rudzkim opactwie cystersów w średniowieczu*; V. *Pogrzeb cystersa w Rudach w średniowieczu*; VI. *Liturgia profesji zakonnej, przyjęcia i wydalenia ze wspólnoty cysterskiej w Rudach*. Przez nieprzyjazne reżimy wygaszane, a ostatnio szczęśliwie odnowione centrum pobożności maryjnej ukazuje rozdział VII. *Sanktuarium Matki Boskiej Rudzkiej*. Nic dziwnego, iż poszukujący w rudzkich murach (pod opieką Najświętszej Panny, ale przecieży dzięki potędze i zasługom Bożego i Jej Syna) ocalenia życia na wieki – już od XV w. modlili się o święcie: „Wołam dziś z całego serca / Niech Krew i Ciało Twe chwalebne / Zachowa mnie od nagłej śmierci. / I niech ten Chleb Niebieski mnie wspomaga, / Ukochany mój Boże, przez Twoją niezasłużoną śmierć” (s. 186–187).

Hagiografia

269. DA RIPABOTTOMI Alessandro OFMCap, **Święty Ojciec Pio. „Cyrenejczyk dla wszystkich”**, tł. i oprac. Gracjan Franciszek Majka OFMCap, wyd. 2 uzupełn., Kraków: „M” 2012, 346 [1] s., ISBN 978-83-7595-343-5.

Tyt. oryg.: Padre Pio da Pietrelcina. „Cireneo di tutti”. Na okł. i grzb. podtyt.: Oficjalna biografia.

Książka przedstawia o. Pio z Pietrelciny (1887–1968) jako „Cyrenejczyka dla wszystkich”, wielkodusznego współpracownika Chrystusa w jego misji zbawiania braci. O. Pio przez swoje życie doczesne szedł drogą ewangelicznych błogosławieństw, którą wskazał Jezus w Kazaniu na Górze: był ubogi, cichy, smucił się, łaknął i pragnął sprawiedliwości, miłosierny i czystego serca, wprowadzał pokój, cierpiał prześladowania dla sprawiedliwości.

Istotną wartością tej biografii jest jej źródłowe, rzeczowe opracowanie. Autor obficie czerpał ze źródeł, do

których należał listy o. Pio, kroniki klasztorne oraz wypowiedzi naocznych świadków. Jest jedyną oficjalną biografią o. Pio, na podstawie której odbywały się jego procesy: beatyfikacyjny i kanonizacyjny.

270. JÓZEFOWICZ Adam Zdzisław, **Wokół błogosławionego – świętego Bogumiła**, Warszawa: „Fidei” 2013, 181 [1] s., il. kolor., ISBN 978-83-61676-79-9.

Publikacja przedstawia wybitną postać św. Bogumiła i jego działalność dobroczynną, religijną, kościelną i społeczną na tle stosunków istniejących w okresie wczesnego średniowiecza w Polsce. Bogumił był człowiekiem wychowanym w katolickiej rodzinie i gnieźnieńskiej szkole katedralnej, studiował w Paryżu. Po przyjęciu święceń kapłańskich był duszpasterzem w Dobrowie, następnie benedyktyńskim mnichem i opatem klasztoru w Mogilnie, arcybiskupem w Gnieźnie. Po rezygnacji z urzędu metropolity prowadził życie pustelnika w pustelni dobrowskiej. Książka opisuje też cudowne zdarzenia zdziałane przez Boga za jego wstawiennictwem i ukazuje jego duchową wielkość, wpisując go do grona niezwykłych ludzi Kościoła i Polski.

271. KUREK Ryszard, **Leksykon świętych i sławnych diakonów**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 325 [2] s., indeks, ISBN 978-83-7767-827-5.

Inspiracją do powstania *Leksykonu świętych i sławnych diakonów* stała się modlitwa jednego z aluminiów seminarium duchownego, litania zawierająca 85 imion świętych, choć zapomnianych diakonów. Autor, pełniąc w latach 1993–2002 obowiązki ojca duchownego w Wyższym Seminarium Duchownym w Ełku, w dniach 16–22 kwietnia 2002 r. prowadził rekolekcje przed święceniami diakonatu. W czasie rekolekcji jeden z uczestników rekolekcji przedstawił mu litanię do świętych diakonów, sugerując, by odmawiać ją codziennie w czasie rekolekcji.

Książka, ułożona w formie słownika biograficznego, przybliży czytelnikowi sylwetki ok. 280 diakonów. Najwięcej jest wśród nich świętych i błogosławionych, często męczenników. Są też tacy, którzy przyczynili się Kościołowi swą mądrością i wiedzą. Świadectwo życia tych ludzi może dodawać otuchy i odwagi na naszych drogach życia, a nawet zachęcać do naśladowania ich wiary i męstwa.

272. MAGDZIARZ Wojciech Stanisław, **Św. Wincenty à Paulo**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 128 [1] s., bibliogr., seria: Wielcy Ludzie Kościoła, ISBN 978-83-7767-911-3.

Książka przedstawia sylwetkę św. Wincentego à Paulo (de Paul, Depaul), żyjącego w latach 1581–1660 francuskiego kapłana, misjonarza, opiekuna ubogich. Św. Wincenty był założycielem Bractwa Pań Miłosierdzia, z którego wywodzi się Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia oraz Zgromadzenia Misjonarzy, którego działalność misyjna jeszcze za życia Założyciela rozszerzyła się na całą Francję, następnie Polskę, Włochy, Afrykę Północną i Madagaskar. Wincenty został w 1729 r. beatyfikowany, a w 1737 r. kanonizowany. Papież Leon XIII uznał św. Wincentego za opiekuna wszystkich dzieł miłosierdzia w Kościele. Jest on także patronem: zgromadzenia lazarystów, szarytek, duchowieństwa, organizacji charytatywnych, podrzutek i szpitali.

273. MAJKA Gracjan Franciszek OFMCap, **Święty Ojciec Pio**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 126 [1] s., seria: Wielcy Ludzie Kościoła, ISBN 978-83-7767-907-6.

Książka jest kolejnym przedstawieniem postaci św. Ojca Pio z Pietrelciny (1887–1968) – charyzmatycznego kapłana, kierownika duchowego, spowiednika czytającego w ludzkich sumieniach, sławnego mistyka z zakonu kapucynów. O. Pio swą ofiarną służbą zyskiwał miłość wiernych, miał dar uzdrawiania, walczył z demonami i doświadczał nadzwyczajnych zjawisk, budzących wiele kontrowersji. Pozostał zawsze wierny Kościołowi, pokornie poddając się decyzjom jego pasterzy. W 2002 r. Jan Paweł II dokonał aktu kanonizacji św. o. Pio.

274. STEFANIAK Piotr, **Św. Róża z Limy**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 137 [2] s., bibliogr., seria: Wielcy Ludzie Kościoła, ISBN 978-83-7767-038-5.

Praca opisuje życie i działalność żyjącej w latach 1586–1617 św. Róży z Limy, pierwszej świętej Kościoła katolickiego pochodzącej z Ameryki. Róża jako dziecko złożyła ślub czystości, w wieku 20 lat została tercjarką dominikańską. Za swój ideał i patronkę uważała św. Katarzynę ze Sieny. Jako młoda dziewczyna oddawała się postom, umartwieniu i modlitwie, kontemplowała Boga we dnie i w nocy, przemierzała ulice Limy w poszukiwaniu ubogich, nędzarzy, porzuconych, chorych i nieszczęśliwych. W 1668 r. została beatyfikowana przez Klemensa IX, który ogłosił ją Patronką Ameryki Południowej. Kanonizacji dokonał Klemens X w 1671 r.

275. **Szlakiem świętej Siostry Faustyny w Zgromadzeniu Matki Bożej Miłosierdzia**, oprac. Elżbieta Siepak ZMBM, Kraków: „Misericordia” 2013, 127 [1] s., [16] s. tabl. il. kolor., ISBN 978-83-63916-05-3.

Książka przedstawia drogę życia Siostry Faustyny od narodzenia do chwały ołtarza, drogę duchową związaną z poszczególnymi miejscowościami, w których przebywała i dojrzewała do przyjęcia zleconej jej przez Chrystusa prorockiej misji i osiągnęła szczyty mistyki. Odwiedzając te miejsca, możemy zgłębiać niezwykle jej dziedzictwo, poznać historię Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i poszczególnych klasztorów związanych z życiem św. Faustyny. Miejsca te obecnie są często sanktuariami związanymi z kultem św. Faustyny i Bożego Miłosierdzia. Geograficznie szlak świętej Siostry Faustyny wyznaczają miejscowości: Świnice Warckie – Głogowiec (Sanktuarium Urodzin i Chrztu św. Siostry Faustyny), Łódź, Warszawa-Żytńia, Warszawa-Grochów, Kiekrz, Płock, Biała k. Płocka, Częstochowa, Wilno, Walendów, Derdy, Rabka, Kraków-Łagiewniki (Sanktuarium Bożego Miłosierdzia).

Biografie, pamiętniki i wspomnienia

276. MARCZEWSKI Marek, **Bio-bibliografia**, Lublin: „Polihymnia” 2013, 175 s., il., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7847-071-7.

Studia teologiczne na KUL, zainteresowania stałym diakonatem, współpraca z redakcją „Encyklopedii Katolickiej”, praca w charakterze nauczyciela akademickiego w Suwałkach oraz w Bibliotece Wojewódzkiej im. H. Łopacińskiego w Lublinie – to tylko niektóre fakty z życia M. Marczeńskiego, opisanego na tle bogatej bibliografii, w *Bio-bibliografii* jego autorstwa, o której tak pisze we

Wstęp: „Z końcem lipca 2012 roku odchodzę na emeryturę. W związku z tym postanowiłem dokonać bilansu czasu, jaki został mi dany przez Pana Boga. Ponieważ znaczny okres mego życia był poświęcony studium teologii i publikacją tekstów związanych z tą dyscypliną wiedzy humanistycznej, posłużył on jako kanwa do wpłatania wydarzeń życia codziennego” (*Wstęp*, s. 7). Na końcu książki autor zamieścił liczący blisko 640 pozycji wykaz publikacji.

277. **PONIKŁO Tomasz, Józef Tischner. Myślenie według miłości. Ostatnie słowa**, przedm. kard. Kazimierz Nycz, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 326 s., bibliogr., ISBN 978-83-7767-967-8.

Składająca się z pięciu rozdziałów książka T. Ponikło powstała w oparciu o rozmowy z rodziną ks. Tischnera, jego publikacje, opracowania naukowe jego myśli, a także materiały prasowe. To opowieść o życiu i dziele ks. J. Tischnera, które toczyły się i powstawały w cieniu wyniszczającej choroby nowotworowej. Rozdział pierwszy przedstawia stanowisko Tischnera i jego pogląd na rolę medycyny w życiu człowieka, rozdział drugi skupia się na jego filozoficznej, duszpasterskiej i egzystencjalnej perspektywie w patrzeniu na śmierć, zaś rozdział trzeci prezentuje postacie, które zasadniczo wpłynęły na postawę życiową i intelektualną Tischnera wobec cierpienia, choroby i śmierci. Rozdział czwarty poświęcony został kluczowemu dla Tischnera w jego ostatnich latach życia problemowi miłosierdzia – zarówno w wymiarze społecznym, jak i religijnym, natomiast rozdział ostatni – piąty – przedstawia czas odchodzenia Tischnera. Całość zamyka biografia, która prezentuje wykorzystane w pracy tytuły.

278. **Sprawiedliwy z wiary żyć będzie. Ks. Wincenty Granat – świadek wiary. Materiały z sesji poświęconej Słudze Bożemu w 33. rocznicę śmierci, Sandomierz 11 grudnia 2012 roku**, red. Zdzisław Janiec, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 132 [3] s., [16] s. tabl., il. kolor., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-257-0528-2.

W ostatnim okresie Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu opublikowało pracę zbiorową, która jest pokłosiem zorganizowanej, z inicjatywy Pasterza Diecezji Sandomierskiej biskupa Krzysztofa Nitkiewicza oraz Postulatora procesu kanonizacyjnego ks. prof. dra hab. Zdzisława Jańca 11 grudnia 2012 r. w Sandomierzu, sesji naukowej poświęconej słudze Bożemu ks. Wincentemu Granatowi jako świadkowi wiary.

Publikację pt. *Sprawiedliwy z wiary żyć będzie* otwiera *Słowo wstępne Postulatora procesu kanonizacyjnego*, w którym czytamy, że „jest ona wyrazem hołdu złożonego Świadkowi wiary w 33. rocznicę jego śmierci. A ukazując się w *Roku wiary*, niech będzie ona dla wszystkich wezwaniem do wiernego dawania świadectwa o Tym, który sam świadczył o Ojcu (por. J 8,18–19,26–27)”.

Poza *Słowem wstępnym* książka składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym opublikowany został biogram życia ks. Wincentego Granata, w drugim przebieg uroczystości z okazji 33. rocznicy śmierci Sługi Bożego przygotowany przez dr Halinę Irenę Szumił i niejako uzupełniony przez montaż słowno-muzyczny w wykonaniu uczniów Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. Św. Jadwigi Królowej w Sandomierzu. Następnie w publikacji został zamieszczony referat: *Personalistyczna*

koncepcja Eucharystii w ujęciu ks. Wincentego Granata, przedstawiony przez ks. dra Tomasza Serwina i okolicznościowa homilia: *Sługa Boży ks. Wincenty Granat świadkiem wiary na wzór Maryi* wygłoszona przez ks. prof. dra hab. Zdzisława Jańca, postulatora procesu. Ostatni, szósty, rozdział pracy zbiorowej zawiera refleksje teologa Bożych tajemnic ks. Wincentego Granata o wierze i świadectwie kolegów, przyjaciół i uczniów – świadków jego życia o głębi jego żywej wiary. Zamieszczone w książce teksty ukazują bogactwo autentycznej wiary Sługi Bożego, która na co dzień owocowała czynami miłości. Nadto publikacja została ubogaconą zdjęciami z sesji, a więc czy ją Modlitwa o beatyfikację Sługi Bożego ks. Wincentego Granata.

Ks. Jan Wilk (Sandomierz)

279. **SZUMIŁ Halina Irena, Człowiek wiary. Sługa Boży ks. Wincenty Granat**, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 246 [1] s., il., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-257-0591-6.

Książka ukazała się w Roku Wiary (11 X 2012–24 XI 2013), a jej zasadniczym przesłaniem jest ukazanie świadka wiary, dla którego „wiera jest początkiem przyjaźni z Chrystusem” (W. Granat, *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, Poznań 1976, s. 197).

Publikacja, z którą pragnę zapoznać Czytelnika, składa się z *Przedmowy* (s. 9–10), *Wstępu* (s. 11–12), czterech części (I. *Środowisko wiary ks. Wincentego Granata* – s. 13–28; II. *Wiara praktykowana w życiu* – s. 29–98; III. *Wiara w nauczaniu* – s. 99–199; IV. *Świadek wiary w oczach ludzi* s. 201–230), bibliografii (s. 231–236), *Wykazu skrótów* (s. 237–238) oraz *Indeksu nazwisk* (s. 239–244), z których pierwsza, druga i czwarta opracowana została na podstawie świadectw osób znających Sługę Bożego jako świadka wiary. Część trzecia zawiera wybór tekstów poświęconych łasce i fenomenowi wiary z jego dzieł, był bowiem wybitnym polskim teologiem, filozofem i dogmatykiem, antropologiem i personalistą. O wartości jego pracy naukowej złożył świadectwo kard. Stefan Wyszyński: „O pracy Księdza Prałata można powiedzieć ze spokojem – *Magister docet* («nauczyciel poucza») – silny w wierze, oddany Kościołowi, doświadczony przez długie lata pracy wychowawczej”.

Opisany podział książki stanie się dla nas podstawą jej omówienia.

1. Człowieka formuje środowisko domu (rodziny), środowisko wiary i środowisko społeczne. Dobro osoby, Kościoła i społeczeństwa uzależnione jest jednak od szacunku i opieki, jaką otacza się dom rodzinny. Ten bowiem jest kolebką osoby, środowiskiem, w którym doświadcza i obdarza fundamentalnymi międzyosobowymi odniesieniami, które zdecydują później o jakości związków społecznych i religijnych. „W rodzinie Granatów panował duch głęboko religijny i patriotyczny (...). Uczyli dzieci umiłowania pracy, wielkiego szacunku dla każdego człowieka oraz dobroci i miłosierdzia dla ubogich i cierpiących” (s. 13). To był fundament, na którym wzrastał Sługa Boży Wincenty Granat: kapłan, doktor filozofii i teologii, prefekt, wykładowca w Wyższym Instytucie Kultury Religijnej, profesor seminarium duchownego, sternik w życiu własnej rodziny po śmierci ojca, żołnierz, nauczyciel tajnych kompletów, pracownik na-

ukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego rektor, nauczyciel życia codziennego, doradca na drogach doczesnego pielgrzymowania, abstynent, skromny i pokorny sługa prawdy ewangelicznej, zapalony szermierz teologii żywej, uczony, wzór kapłana, mistrz życia wewnętrznego, mistrz wielu pokoleń polskich dogmatyków. Te wszystkie określenia spina w jedno, wspólne dla wszystkich świadków jego pięknego życia, stwierdzenie: „Jest świadkiem wiary”. Na początku swej posługi katechetycznej pisał o idealnym typie księdza prefekta – świadka wiary: „W oczach idealnego księdza prefekta blask Ewangelii jaśniej tak potężnie, że młodociany słuchacz dostrzega słodycz, powagę i dobroć wzroku Chrystusowego i zaczyna kochać Chrystusa i Kościół, który mu o Chrystusie mówi. Język nauczyciela religii ma prostotę, jedność i barwę, a zarazem moc płynącą z prawdy Bożej do tego stopnia, że oświeca umysł, pociąga wolę i rozpała uczucia, co w niejednym sercu może cichy szept Chrystusowej łaski wzbudzi: «Pójdź za mną». Uczucia radości i bólu, przebaczenia i gniewu, jakich doznawał Chrystus w czasie wykonywania swego wzniosłego posłannictwa przepełniają serce księdza prefekta, który Chrystusem żyje” (s. 201; zob. W. Granat, *O idealny typ księdza prefekta*, MKW 28 [1939], s. 257). Doskonałość tego ujęcia i rozumienia roli katechety potwierdza współczesna katechetyka (F. Blachnicki, *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006, s. 234–241).

Przywołajmy przynajmniej jedno, spośród wielu, świadectw o Słudze Bożym: „Swoim piarstwem i całą postawą życiową uczył największych wartości: poszukiwania prawdy, wiary w dobro i jego zwycięstwo, głębokiej czci dla człowieka i troski o to, by zawsze był człowiekiem szukającym, wrażliwym, otwartym. Wierzył, że taki człowiek prędzej czy później odkryje tajemnicę własnego człowieczeństwa, dostrzeże ją i uszanuje w drugich” (ks. Wacław Hryniewicz) – (s. 204).

Na koniec tej części rysującej osobowość Sługi Bożego pragnę wyrazić żal do autorki, że w części biograficznej pominęła troskę ks. Granata o zgromadzenia zakonne. Przez całe życie kapłańskie posługiwał dwóm bezhabituowym zakoncom: Zgromadzeniu Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej oraz Zgromadzeniu Córek św. Franciszka Serafickiego, założonego przez ks. Antoniego Rewerę, kapłana diecezji sandomierskiej. Był kapelanem i spowiednikiem Sióstr Służek. Zgromadzenie Córek św. Franciszka zawdzięcza mu redakcję konstytucji zakonnych (*Dla Boga i Kościoła. Sługa Boży ks. Wincenty Granat – świadectwa*, opr. Halina Irena Szumił, Sandomierz 2012, s. 149–150). Było to przecież jedno z niezwykle ważnych dla Kościoła pól działalności Sługi Bożego.

2. Wartość tej książki, prócz przedstawienia niezwykle dokładnej biografii Sługi Bożego, polega na zebraniu tekstów na temat wiary, które ks. Granat zawarł w tekstach drukowanych. By czytelnik mógł zapoznać się z umiejętnością przekazu i zasmakować w treści wykładu, podajemy wyjątki na temat wiary wyjęte z pierwszego tomu posoborowej dogmatyki ks. W. Granata, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (t. 1, Lublin 1972, s. 413–435): „Akt wiary chociaż w zasadzie prosty, z racji swej duchowości posiada jednak potencjalną złożoność, gdyż jest dziełem ludzkim i Bożym, bezpośrednio jest wykonany przez umysł, lecz pod wpływem woli i uczuć. Wiara, jako akt umysłu przyjmującego objawioną przez Boga prawdę,

różni się od wiedzy naukowej, ponieważ nie opiera się na dedukcji lub naukowej sprawdzalności faktów, lecz na świadectwie Boga, o którego istnieniu i przymiotach dowiadujemy się na drodze rozumowej (...). Bóg jest głównym przedmiotem wiary i jej motywem, jako nieomylny i prawdomówny (...). Bóg, działając w człowieku wierzącym jako miłość, pobudza wolę, która pragnąc dobra staje się napędową siłą władz duchowych i skłania w ten sposób umysł, by uznał prawdę objawioną (...). W każdym akcie religijnym, a więc i w przyjęciu prawdy objawionej, zawiera się jakiś czynnik «urzekający», złączony z faktem niezwykłego dobra; przy wierze jest nim sam Bóg, jako cel i szczęście człowieka (...). Łączność między Bogiem okazującym dobro a człowiekiem zapraszającym, by wziął w nim udział, staje się jeszcze bardziej osobista, gdyż Stwórca pragnie blisko i po przyjacielsku obcować ze swoim stworzeniem (...). Według Augustyna Bóg pociąga człowieka więzią serca (*vinculo cordis*) (...). Św. Tomasz, mówiąc o pobudce skłaniającej do wiary, nazywa ją «wewnętrznym instynktem zapraszającego Boga» (...). Wielkość Bożego wezwania wymaga rzeczywiście od człowieka ofiary, Bóg jednak w sposób przyjacielski łagodzi ją za pomocą swych natchnień i dawaniu wewnętrznej radości (...). Najbardziej cennym przymiotem wiary chrześcijańskiej jest jej dobrowolność” (s. 108–110, 116–118).

Marek Marczewski (Lublin)

280. TORNIELLI Andrea, **Carlo Maria Martini. Niepokorny kardynał**, tł. Anna T. Kowalewska, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 290 [1] s., ISBN 978-83-7767-913-5.

Tyt. oryg.: Carlo Maria Martini. Il profeta del dialogo.

Kard. Martini, dla jednych znawca Biblii, człowiek głębokiej wiary, oddany Bogu i Kościołowi, dla innych – symbol postępowego nurtu w Kościele, który nawoływał do „nawrócenia” Kościoła i apelował m.in. o zmianę rygorystycznego stanowiska w kwestiach seksualności i sytuacji osób rozwiedzionych. Czy rzeczywiście przekraczał granice ortodoksji, czy był jedynie niezrozumiany przez tych, którzy nie chcieli lub nie umieli go słuchać? Na to pytanie odpowiada niniejsza książka, w której autor – A. Tornielli, znany włoski watykanista, dzięki przestreganej zasadzie oddzielania faktów od opinii, rysuje portret kardynała, a także zapoznaje czytelnika z jego nauczaniem.

281. WEIGEL George, **Kres i początek. Papież Jan Paweł II – zwycięstwo wolności, ostatnie lata, dziedzictwo**, tł. Michał Romanek, Kraków: „Znak” 2012, 592 s., [16] s. tabl. il., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-240-1820-8.

Tyt. oryg.: The End and the Beginning. Pope John Paul II – The Victory of Freedom, the Last Years, the Legacy.

Kres i początek to zarówno uzupełnienie, jak i kontynuacja światowego bestsellera – biografii Jana Pawła II pt. *Świadek nadziei*. G. Weigel, korzystając z nieznanych wcześniej dokumentów KGB, *Stasi* i Służby Bezpieczeństwa, rysuje w niniejszej książce wnikliwy portret człowieka, który pokazał światu moralne bankructwo komunistycznej ideologii i przyczynił się do upadku komunizmu. *Kres i początek* to także opis ostatnich lat pontyfikatu Jana Pawła II, naznaczonego zmaganiem się

z cierpieniem, postępującą chorobą, krytyką papieskiego nauczania i głośnymi skandalami w Kościele. Cenne uzupełnienie publikacji stanowi bibliografia, która zawiera m.in. wykaz dzieł K. Wojtyły oraz prac, będących studium o K. Wojtyłę – Janie Pawle II.

282. ZIELIŃSKI Zygmunt, **Benedykt XVI. Nauczyciel i Pielgrzym**, Warszawa: „Pax” 2013, 239 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-211-1937-3.

Książka ks. Z. Zielińskiego, emerytowanego profesora KUL-u, cenionego historyka specjalizującego się m.in. w dziejach papiestwa i historii Kościoła XIX i XX w., to nie tylko biografia, która pozwala zapoznać się z życiem J. Ratzingera, a potem papieża Benedykta XVI. Prezentowana pozycja, otwierając przed czytelnikiem papieskie drogi, papieską myśl i sposób dzielenia się z nią, stanowi przede wszystkim próbę oddania myśli przewodniej jego pontyfikatu, a także pokazania różnicy, a zarazem symbiozy ducha łączącej Jana Pawła II i Benedykta. Na końcu książki autor zamieszcza najważniejsze dzieła papieża, które zostały przetłumaczone na język polski, a także opracowania, które mogą wzbogacić lekturę niniejszej publikacji.

TEOLOGIA FUNDAMENTALNA

284. FRALE Barbara, **Całun Jezusa Nazarejczyka**, tł. Grzegorz Rawski, Kraków: Wydaw. WAM 2012, 462 [2] s., [16] s. tabl. il. kolor., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7505-849-9.

Tyt. oryg.: La sindone di Gesù Nazareno.

Książka Barbary Frale, historyka i paleografa, jest kolejnym, ważnym przyczynkiem pozwalającym zgłębić tajemnicę Całunu Turyńskiego. Autorka podejmuje próbę odczytania treści oraz zrozumienia znaczenia śladów pisma, które w 1978 r. zostało odkryte na płótnie Całunu Turyńskiego. Na prawie czterystu stronach, podzielonych na cztery rozdziały (I. *Długi wątek historii: całun i wizerunek Chrystusa w tradycji Kościoła*; II. *Całun w świetle dyscyplin naukowych zajmujących się starożytnością*; III. *Dokument epoki rzymskiej*; IV. *Śmierć Jezusa Nazarejczyka*), przeprowadza szczegółowe analizy, które prowadzą do wyjaśnienia znajdujących się na nim śladów tekstu. W postawionym wniosku stwierdza, że odkryte napisy są pozostałością tekstu pochodzącego z oryginalnych dokumentów, które zostały sporządzone w związku ze skazaniem, śmiercią i pogrzebem Jezusa z Nazaretu. Książka Frale rozpoczyna nowy rozdział w fascynującej historii największej relikwii chrześcijaństwa, jaką jest Całun Turyński.

285. KULISZ Józef SJ, **Wiara i kultura miejscem współczesnej apologii chrześcijaństwa**, Warszawa: „Rhetos” 2013, 325 s., ISBN 978-83-89781-73-4.

Książka Józefa Kulisza, profesora teologii fundamentalnej, jest próbą przedstawienia historii spotkania Boga z człowiekiem. Historii obejmującej wszystkie możliwe postawy człowieka wobec Boga – od negacji, przez obojętność, aż po akceptację. Autor pragnie ukazać „Historię pełną dramatu – odrzucenia Bożego zaproszenia przez człowieka, ale też historię niezmienną miłości Boga do człowieka, najpełniej objawionej w Jezusie Chrystusie – w wydarzeniu Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Jest to

283. ZYSKOWSKA Anna Krystyna, **Jasnogórski Pielgrzym, Ojciec Narodu, Ksiądz Kardynał Stefan Wyszyński**, wyd. 2, Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II 2013, 336 s., il., bibliogr., ISBN 978-83-61250-67-8.

Autorka – historyk, członek Instytutu Prymasa Wyszyńskiego, korzystając z dokumentów historycznych, zapisków *Pro memoria* kard. Wyszyńskiego oraz fragmentów jego homilii opowiada w niniejszej książce o życiu i działalności Prymasa Tysiąclecia, z uwzględnieniem tła historycznego, szczególnie sytuacji Kościoła po II wojnie światowej w PRL-u oraz kultu Matki Bożej i jego znaczenia dla narodu polskiego. Posługując się trafnie dobranymi cytatami z oficjalnych wypowiedzi i dokumentów, autorka przybliży też czasy Wielkiej Nowenny przed tysiącleciem chrztu Polski, znaczenie orędzia biskupów polskich do niemieckich oraz konklawe 1978 r. Ważnym motywem książki są ponadto dzieje 70 lat działalności Instytutu Prymasowskiego. Całość ubogacona jest zdjęciami z Archiwum Instytutu Prymasa Wyszyńskiego i autorstwa jasnogórskiego fotografa – K. Świertoka.

apologia, której treści i argumenty przemawiające za niezmienną miłością Boga do człowieka zostały odczytane i wybrane z myśli filozofów i teologów XX w., którzy na różne filozofią znaczone sposoby, ale zawsze dogłębnie i przenikliwie, ukazywali jedność, piękno i racjonalność chrześcijaństwa, w którym Bóg na nowo zaczął stwarzać historię ludzkości” (s. 9). Struktura książki obejmuje pięć części: I. *Ludzkość i religia*; II. *Objawienie w historii i tworzące historię*; III. *Jezus Chrystus w historii*; IV. *Jezus Chrystus – Boże Słowo Wcielone*; V. *Zmartwychwstanie Jezusa – nowy etap historii, spełnienie naszego zbawienia*.

286. TENDAJ Natalia, **Apologia religii katolickiej według św. Józefa Sebastiana Pelczara**, Kraków: Wydaw. Księży Sercanów 2013, 254 s., bibliogr., ISBN 978-83-7519-202-5.

Książka zawiera krytyczną analizę spuścizny pisarskiej św. Józefa Sebastiana Pelczara pod kątem obecności w niej treści apologijnych i apologetycznych. Wprowadzie zasadniczy nurt twórczości bpa Pelczara stanowią rozprawy o charakterze ascetycznym i pastoralnym, to jednak autorka stara się w prowadzonych rozważaniach wykazać również oryginalność jego apologetycznej myśli teologicznej. Analizie poddane zostały podejmowane przez bpa Pelczara główne tematy apologetyczne, na które wskazują tytuły trzech rozdziałów (I. *Wartość religii katolickiej*; II. *Przyczyny utraty wiary*; III. *Sposoby obrony wiary*). Obecne w książce liczne wątki podejmujące zagadnienia teoretyczne i praktyczne związane z obroną Kościoła są ważnym świadectwem aktywnej działalności bpa Pelczara. Ukazują one trudności, jakie przeżywali i z jakimi się zmagali ówczesni katolicy, jak również stosowane przez nich formy obrony wiary chrześcijańskiej.

Matka Jezusa w dialogu ekumenicznym. Implikacje teologiczno-filozoficzne = poz. 312.

MOSKAL Piotr, **Apology for the Catholic Religion** = poz. 434.

287. **Wierzyć i widzieć**, red. K. Flader i in., Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 558 s., il., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-257-0629-6.

Treść: Wstęp, s. 5–9; **I. Teologia wizualna. Kwadrat hermeneutyczny (artysta, dzieło, odbiorca, wiara)**: DRAGUŁA Andrzej, Teologia wizualna. Uwagi metodologiczne, s. 13–29; KAWECKI Witold, Czym jest *locus theologicus* kultury wizualnej?, s. 31–45; BOKWA Ignacy, Kilka uwag o metodzie teologii wizualnej w nawiązaniu do K. Rahnera (1904–1988) i H.U. von Balthasara (1905–1988), s. 47–53; WOJCIECHOWSKI Jan Stanisław, *Locus theologicus* kultury wizualnej w perspektywie kulturoznawczej, s. 55–72; Dyskusja panelowa na temat metodologii pracy w obrębie *locus theologicus* kultury wizualnej, s. 73–93; *Summary*, s. 94; **II. Sztuki wizualne: między sacrum a profanum**: MOJŻYŃ Norbert, *Locus theologicus* w sztukach wizualnych – nowe perspektywy badawcze teologii sztuki, s. 97–118; WRZEŚNIAK Małgorzata, *Locus theologicus* sztuki – pierwsza próba klasyfikacji, s. 119–126; KRÓLIKOWSKI Janusz, Zobaczyć wiarę. Obraz i doświadczenie wiary w Kościele, s. 127–138; BORUTA Tadeusz, Obrazowanie ziemskiego wymiaru *sacrum*, s. 139–153; KUCZA-KUCZYŃSKI Konrad, *Sacrum* w architekturze *profanum*, s. 155–168; MOJŻYŃ Norbert, Sakralizacja *profanum*. Matki Boskie Jacka Łydzby, s. 169–189; *Summary*, s. 190–191; **III. Formy sakralizacji przestrzeni publicznej. Casus rzeźby**: WOJCIECHOWSKI Jan Stanisław, *Casus* rzeźby – projekty pomników katastrofy smoleńskiej, s. 195–206; KRÓLIKOWSKI Jeremi T., Pomnik po katastrofie smoleńskiej, s. 207–216; PIOTROWSKI Kazimierz, O rozkwicie i upadku kultu gracji. Śmiałość vs świętość – tymotejski motyw rzeźby, s. 217–251; Dyskusja panelowa na temat *locus theologicus* w rzeźbie odbyty w Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, s. 253–274;

Summary, s. 275; **IV. Te(atr)ologia**: FLADER-RZESZOWSKA Katarzyna, Pogranicze teologii i teatru. Rekoncesans, s. 279–288; KOPCIŃSKI Jacek, Teatr jako miejsce teologiczne, s. 289–295; KOSIŃSKI Dariusz, *Emaus cum figuris*. Ku teologicznemu wymiarowi sztuki Jerzego Grotowskiego, s. 297–311; SZYMIK Jerzy, Strzała piękna – rana miłości. J. Ratzingera/Benedykta XVI estetyka teologiczna, s. 313–339; Dyskusja panelowa na temat *locus theologicus* we współczesnym teatrze, s. 341–352; *Summary*, s. 353–355; **V. Teo-wizualność. Telewizja i film**: KAWECKI Witold, *Locus theologicus* w telewizji, 359–366; OGONOWSKA Agnieszka, Telewizja jako współczesny *locus theologicus*, s. 367–386; DĄBAŁA Jacek, Semantyczne i warsztatowe konsekwencje obecności teologii w telewizji, s. 387–402; JASZEWSKA Dagmara, Kilka uwag o *locus theologicus* w filmie, s. 403–420; MARCZAK Monika, Filmowe przedstawienia Boga – zagadnienia teoretyczne, s. 421–440; Dyskusja panelowa na temat *locus theologicus* w telewizji, s. 441–449; *Summary*, s. 450–451; **VI. Ciało jako miejsce poznania teologicznego**: ŻUKOWSKA-GARDZIŃSKA Dominika, Ciało jako *locus theologicus*, s. 455–460; MICHAŁSKI Bohdan, Ciało i problematyka cielesności w filozofii XX wieku, s. 461–470; MIZIOŁEK Jerzy, „Sanktuarium teologii ludzkiego ciała”: uwagi o *Sądzie Ostatecznym* Michała Anioła w Kaplicy Sykstyńskiej, s. 471–487; KŁOCEK di BASTO Beata, Metafizyka ciała: rzymskie „Wrota Anielskie” Igora Mitoraja, s. 489–500; ASZYK Karolina, *Acheiropoietos* – obraz nie ręką ludzką uczyniony na przykładzie Chusty z Manoppello, s. 501–510; TREPPA Zbigniew, Odzwierciedlenie *acheiropoietos* w prototypowym wizerunku Jezusa Miłosiernego, s. 511–520; *Summary*, s. 521; MAZUR Elżbieta, *Locus theologicus* w hospicjach, s. 525–527; CHOLEWICKA Dorothea, Specyficzne potrzeby pacjenta w opiece paliatywnej w kontekście miejsca teologii w sztuce wizualnej w hospicjum, s. 529–538; *Summary*, s. 539–540; *Curriculum Vitae*, s. 543–552.

NAUKI O RELIGIACH

Religiologia

288. BATOR Wiesław, **Religia starożytnego Egiptu. Perspektywa religioznawcza**, Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2012, 511 [1] s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-233-3392-0.

Książka W. Batora, religioznawcy, pracownika Zakładu Historii Religii Instytutu Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest poświęcona prezentacji religii starożytnych Egipcjan. Autor, po określeniu przedmiotu badań i źródeł, wychodzi od przedstawienia w perspektywie historycznej religii w dziejach starożytnego Egiptu. W zasadniczej dla rozprawy części dokonuje najpierw opisu doktryny (egipskiej wizji świata, egipskiego panteonu i mitologii) oraz sfery kultu i organizacji (kapłani, świątynie, rytuał codzienny i święta). Następnie przedstawia religię egipską w życiu codziennym, rozpatrywaną z perspektywy indywidualnego mieszkańca. Całość rozważań zamykają opisy zagadnień eschatologicznych i soteriologicznych.

289. **Drzewo poznania. Postsekularyzm w przekładach i komentarzach**, red. Piotr Bogalecki, Alina Mitek-Dziemba, Katowice: Wydaw. FA-art., Uniwersytet Śląski 2012, 382 [2] s., indeks, seria: Komparatystyka Literacka i Kulturowa, ISBN 978-83-60406-24-3.

Treść: SŁAWEK Tadeusz, Ratujące niebezpieczeństwo postsekularyzmu. Słowo wstępne, s. 9–24; BOGALECKI Piotr, MITEK-DZIEMBA Alina, Drzewo poznania. Wprowadzenie do myśli postsekalnej, s. 25–51; BROWN Norman O., Filozofia i prorocstwo. Hermeneutyka Spinozy, s. 52–73; SŁAWEK Tadeusz, Hermes i prorok. Postsekularyzm Normana Olivera Browna, s. 74–85; NANCY Jean-Luc, W środku świata, s. 86–110; MYTYCH-FORAJTER Beata, Otwarcie. Adoracja. Ariadna, s. 111–120; CAPUTO John D., Widmowa hermeneutyka. O słabości Boga i teologii wydarzenia, s. 121–162; TOMCZOK Paweł, Zrozumieć widmo – widmowym rozumieniem. W stronę politycznej teologii widma, s. 163–170; DAVIS Creston, Wielka Sobota czy Niedziela Zmartwychwstania? Przygotowując debatę, której nikt się nie spodziewał, s. 171–202; BOGALECKI Piotr, Poza. Czte-

rokokrotnie wokół „monstrualnego zjednoczenia”, s. 203–230; MAHMOOD Saba, Religijny rozum i świecki afekt. Czy dzieli je nieprzekraczalna przepaść?, s. 231–265; MIŁTEK-DZIEMBA Alina, Krytyczne otwarcie świeckości. Postsekularyzm jako formuła komparatystyczna, s. 266–283; BRAIDOTTI Rosi, Wbrew czasom. Zwrot postsekularny w feminizmie, s. 284–314; GŁOSOWITZ Monika, Feministyczna polityka transformatywna, s. 315–326; BRAUN Christina von, Cienie coraz krótsze, s. 327–338; KADŁUBEK Zbigniew, Cienie na scenie. Glossa postsacralis, s. 339–345; BIELIK-ROBSON Aniela, Posłowie, s. 346–364; Źródła tłumaczonych tekstów, s. 365; Abstracts, s. 366–371; Indeks nazwisk, s. 372–382.

290. HARRIS Sam, **Koniec wiary. Religia, terror i przyszłość rozumu**, tł. Dariusz Jamrozowicz, Nysa: „Błękitna Kropka” 2012, 391 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-933851-0-2.

Tyt. oryg.: The End of Faith. Religion, Terror and the Future of Reason.

Sam Harris (ur. 1967), neurobiolog i publicysta, jest uważany, obok Richarda Dawkinsa, Christophera Hitchensa i Daniela Dennetta, za jednego z „czterech jeźdźców” –przedstawicieli tzw. nowego ateizmu. Książka prezentuje trzy charakterystyczne dla nowego ateizmu tezy: (1) o irracjonalnym charakterze wierzeń religijnych (religii); (2) o społecznej szkodliwości religii i (3) przekonanie o nieograniczonych możliwościach poznawczych współczesnej nauki. „Wiara religijna – jak twierdzi Harris – przedstawia tak bezwzględnie niewłaściwe wykorzystanie potęgi naszych umysłów, że wręcz tworzy rodzaj perwersyjnej kulturowej osobliwości – punkt zbiegu, poza którym racjonalny dyskurs okazuje się niemożliwy” (s. 27). Książka zawiera zalecenie radykalizmu i bezkompromisowości wobec wszelkich religii (szczególnie islamu, s. 119–169), ze względu na ich społeczną szkodliwość. W badaniach naukowych, zwłaszcza z zakresu neurobiologii, Harris upatruje możliwość wyjaśnienia tajemnic dotyczących bytu ludzkiego, w tym również jego predyspozycji do wiary (Rozdział 7: *Badania nad świadomością*, s. 232–251). Struktura książki obejmuje siedem rozdziałów: I. *Rozum na wygnaniu*; II. *Natura wierzeń*; III. *W cieniu Boga*; IV. *Problem z islamem*; V. *Na zachód od Edenu*; VI. *Dobro i zło jako przedmiot nauki*; VII. *Badania nad świadomością*.

291. **Ludzie w drodze. Nauki teologiczne o migracjach i migrantach**, red. Damian Cichy SVD, Warszawa: „Verbinum” 2012, 492 s., bibliogr., il., seria: Dialog Kultury i Religii 6, ISBN 978-83-7192-453-8.

Treść: Wykaz skrótów, s. 14–15; Wprowadzenie do projektu [po polsku, niemiecku, hiszpańsku], s. 16–21; Słowo Ojca Prowincjała [po polsku, niemiecku, hiszpańsku], s. 22–24; MIOTK Andrzej SVD, Dylematy katolickich imigrantów w USA (1820–1924), s. 27–46; FĄS Ludwik SVD, Polonijne zaangażowanie księży werbiistów w Argentynie (1900–1920), s. 47–59; Recenzja, s. 60–61; SZPYRA Szczepan SVD, Przykazanie wzajemnej gościnności (1 P 4,9) w kontekście sytuacji adresatów Pierwszego Listu św. Piotra Apostoła, s. 65–76; BOCIAN Jan SVD, Exodus jako model zaufania Bogu na obczyźnie i w drodze, s. 77–90; Recenzja, s. 91–92; JUCEWICZ Antoni SVD, Skutki moralne współczesnej migracji zarobkowej, s. 95–106; GNIĄDEK Jacek SVD, Poszukiwanie

lepszonych warunków życia odwieczną przyczyną migracji, s. 107–121; Recenzja, s. 122–123; WESOŁY Waldemar SVD, Duszpasterstwo migrantów – szkic historii, źródeł, struktur, s. 127–142; CICHY Damian SVD, Pastoralno-społeczna rola wspólnoty wiernych na przykładzie misji hiszpańskojęzycznej w Niemczech, s. 143–161; Recenzja, s. 162–163; STUDNIK Michał SVD, Duszpastersko-psychologiczne aspekty pracy z migrantami, s. 167–181; NGUYEN Duc-Vinh SVD, Religijno-psychologiczny profil Wietnamczyków w Europie Wschodniej, s. 183–200; Recenzja, s. 201–202; MICHAŁEK Adam SVD, Migracje ludzi – spotkania religii, s. 205–218; WĘCLA-WIK Józef SVD, Inny, Swój, Obcy, Bliźni w przestrzeni ludzkich relacji. Przyczynek do krenologii, s. 219–233; Recenzja, s. 234–235; PAWLIK Jacek Jan SVD, W cieniu migracji. Spojrzenie na sąsiedztwo afrykańsko-europejskie, s. 239–253; PIWOWARCZYK Dariusz SVD, Tematyka migracji w czasopiśmie etnologicznym „Anthropos”, s. 255–265; Recenzja, s. 266–267; BRZOZOWSKI Janusz SVD, Dar Kościoła dla zagubionej Europy, s. 271–279; CICHY Damian SVD, Główne źródła i idee katolickiej nauki społecznej dotyczące ludzi w drodze, s. 281–297; Recenzja, s. 298–299; KASPRZAK Sylwester SVD, Parafia personalna i posługa proboszcza migrantów. Studium kanoniczno-pastoralne, s. 303–319; KASPRZAK Sylwester SVD, Możliwości i wymogi kulturowo-kanoniczne zawierania małżeństw mieszanych w kontekście migracji ludności, s. 321–337; Recenzja, s. 338–339; SOKOŁOWSKI Piotr Artur SVD, Misyjny wymiar troski o migrantów w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*, s. 343–358; CICHY Damian SVD, Misja, nowa ewangelizacja i duszpasterstwo migrantów, s. 359–377; Recenzja, s. 378–379; PIWNICKI Marcin SVD, Idee przewodnie orędzi Benedykta XVI na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy (2006–2012), s. 383–399; KAŁUŻA Henryk SVD, „Podróżnych w dom przyjąć...”. Migracja jako wyzwanie duchowo-moralne, s. 401–416; Recenzja, s. 417–418; GÓRKA Leonard SVD, Wspólne dziedzictwo chrześcijańskie. Słowiańskie prawosławie, s. 421–429; SZYMCHYCHA Kazimierz SVD, Sposoby i skutki łączenia się małżeństw afrykańskich w kulturze ludu Jansi, s. 431–450; Recenzja, s. 451–452; Bibliografia, s. 453–481; Dokumenty Kościoła, s. 482–484; Źródła internetowe, s. 485–488; Wykaz tomów serii „Materiały i Studia Księży Werbistów”, s. 489–492.

292. **Religia i edukacja międzykulturowa**, red. Tadeusz Lewowicki, Aniela Różańska, Urszula Klajmon-Lech, Toruń: „Adam Marszałek” 2012, 280 s., tab., streszcz. przy artykułach, ISBN 978-83-7780-434-6.

Treść: LEWOWICKI Tadeusz, Wprowadzenie, s. 7–12; BLESZYŃSKA Krystyna M., RODZIEWICZ Artur, Problematyka religii i systemów wierzeń w edukacji międzykulturowej, s. 15–36; OLBRYCHT Katarzyna, Czy religijność może być przestrzenią sprzyjającą edukacji międzykulturowej, s. 37–46; RABCZUK Wiktor, Religijny wymiar dialogu międzykulturowego i edukacji międzykulturowej, s. 47–58; RÓŻAŃSKA Aniela, Religijność i tożsamość religijna w badaniach międzykulturowych i praktyce edukacyjnej, s. 59–75; NOWAK Marian, Szkoły, parafie i wspólnoty religijne jako laboratoria międzykulturowości, s. 79–96; SOBECKI Mirosław, Religia jako przestrzeń komunikacyjna. Perspektywa edukacji międzykulturowej, s. 97–105; BUDNIAK Józef,

Miejsce dialogu ekumenicznego w środowisku wielowyznaniowym Śląska Cieszyńskiego, s. 106–123; WALANCIK Marek, NIEWIARA Agnieszka, Międzykulturowość z perspektywy pontyfikatu Jana Pawła II, s. 124–155; SADOWSKI Andrzej, Wyznanie prawosławne a naród – ze szczególnym uwzględnieniem województwa podlaskiego, s. 159–171; GRABOWSKA Barbara, Religia jako czynnik różnicujący poczucie tożsamości młodzieży polskiej z Białorusi, Ukrainy i z Czech, s. 172–195; GANCARZ Aleksandra, Religijne aspekty życia sybiraków w perspektywie pedagogicznej, s. 198–212; KLAJMON-LECH Urszula, Wspólnota religijna – szansą na dialog, otwartość i tolerancję, s. 215–231; RUMAN Natalia, Funkcjonowanie dziecka we wspólnocie. Aspiracje samodzielnego wyboru wyznania – aspekt teologiczno-społeczny, s. 232–253; HRUZD Alicja, Wolontariat europejski szansą na poznanie Innego – na przykładzie działalności Diakonii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, s. 254–272; Wykaz publikacji w serii wydawniczej „Edukacja Międzykulturowa”, s. 273–277; Noty o autorach, s. 279–280.

Psychologia religii

293. BUKALSKI Stanisław, **Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. Analiza empiryczna**, Szczecin: Wydaw. Naukowe US 2013, 426 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7867-027-8.

Książka posiada charakter interdyscyplinarny z zakresu psychologii i teologii pastoralnej. Składa się ona z dwóch części: teoretycznej (trzy rozdziały) i empirycznej (sześć rozdziałów). Rozdział pierwszy przedstawia teorię przywiązania Johna Bowlby'ego. Teoria ukazana jest w kontekście różnych kierunków psychologicznych, zaprezentowany został jej wpływ w różnych okresach rozwojowych, ukazane zostały także podstawowe style przywiązania. Rozdział drugi stanowi psychologiczno-teologiczny opis ośmiu aspektów narzeczeństwa. Rozważania teoretyczne nawiązują do teoretycznej i praktycznej strategii pomagania narzeczonemu w ich wzajemnym poznawaniu się. Spośród tych aspektów narzeczeństwa wyróżniono w dalszych badaniach czynniki objawiające się w okresie przed narzeczeństwem i mogące mieć związek z jakością wzajemnych relacji nupturientów oraz te aspekty, które pojawiają się dopiero w narzeczeństwie i można je uznać za kryteria jakości związku. Rozdział trzeci ukazuje trzy teorie dotyczące jakości związku: George'a Levingera, Johna Thibauta i Harolda Kelleya oraz Roberta Lewisa i Grahama Spaniera. Na część empiryczną składa się kolejnych sześć rozdziałów pracy. Rozdział czwarty przedstawia metodykę badań własnych: problematykę badawczą, hipotezy badawcze, kwestionariusze do weryfikacji tychże hipotez. W rozdziale metodycznym opisana jest także grupa badana – narzeczeni przygotowujący się do zawarcia sakramentu małżeństwa. Przebadano 232 pary, które zamierzały zawrzeć związek sakramentalny w bardzo bliskiej przyszłości. Rozdziały: piąty, szósty, siódmy i ósmy prezentują wyniki przeprowadzonych badań wraz z końcowymi dyskusjami wyników. W poszczególnych rozdziałach ukazany został związek oraz predyktory jakości narzeczeństwa. Dotyczą one stylów przywiązaniowych, struktury osobowości w aspekcie *ja* realnego, religijności oraz jakości życia (dobrostan psy-

chiczny, satysfakcja z życia). Rozdział dziewiąty ukazuje zwięzłe podsumowanie wyników badań. Studium opatrzone jest zakończeniem, bibliografią i aneksami.

294. HIEKISCH Annegret, BUNDSCHUH-SCHRAM Christine, **Recepta na szczęśliwą rodzinę**, tł. Urszula Poprawska, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 260 s., bibliogr., ISBN 978-83-7767-156-6.

Tyt. oryg.: Familienbalancen. Wie das Miteinander gelingt.

Każdy człowiek zmierza do osiągnięcia stanu pełnego szczęścia, dostrzegając je w różnych osobach, miejscach czy chwilach. Dla jednych życiową radość może stanowić satysfakcjonująca praca, pieniądze czy egzotyczne podróże. Jednak przeważająca większość osób stawia na pierwszym miejscu rodzinę i bliskie osoby. Stanowisko takie reprezentują autorki niniejszej książki, która pokazuje szereg praktycznych wskazań i rad dotyczących tworzenia szczęśliwej rodziny. Książka składa się z pięciu rozdziałów, w których poruszono tematy i problemy związane z codziennym życiem rodzinnym, z jakimi spotykamy się każdego dnia. Dotyczą one praktycznie wszystkich aspektów funkcjonowania ogniska rodzinnego, z jakimi można spotkać się na co dzień. Autorki wskazują, że w domu nie wystarczy jedynie zapewnienie ładu, zaspokojenie potrzeb materialnych czy sama fizyczna obecność. Tworzenie autentycznego i dojrzałego życia rodzinnego wymaga usilnej pracy ze strony wszystkich domowników. Najważniejszym elementem jest utrzymanie równowagi, który to temat stanowi centralny punkt książki – poszczególne rozdziały koncentrują się na ukazaniu tajemnicy zachowania równowagi w następujących sferach: ogólne życie, wychowanie, relacje z partnerem, życie codzienne i religia. Warunkiem zachowania równowagi jest reguła złotego środka, wskazująca na potrzebę rozważności i umiaru w dążeniach i podejmowanych działaniach. Pozwala nam to budować dojrzałą i szczęśliwą atmosferę w rodzinie i zarazem unikać błędów, odbijających się na kontaktach interpersonalnych.

295. KUGELMANN Robert, **Psychologia i katolicyzm. Historia relacji**, tł. Marek Chojnacki, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 684 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-7767-804-6.

Tyt. oryg.: Psychology and Catholicism. Contested Boundaries.

Zagadnienia dotyczące psychologii i religii nie zawsze są zbieżne ze sobą. Wynika to z odmiennej metodologii obydwóch sfer życia oraz uwarunkowań historycznych (np. kwestia stosunku psychoanalizy do religii). Autor książki, Robert Kugelman, uwzględniając te różnice, w obszernym studium wskazuje jednak na obecność wielorakich powiązań między psychologią a religią. Wychoząc od rozważań dotyczących współczesnej psychologii traktowanej jako naukę, pokazuje funkcjonowanie spirytualizmu, psychoanalizy czy psychologii humanistycznej w kontekście religii, ze szczególnym uwzględnieniem katolicyzmu. Jakkolwiek przedmiotem tej książki są niektóre z obecnych konfliktów i rozbieżności, to autor przede wszystkim stara się poszukiwać wspólnych treści w relacji pomiędzy współczesną psychologią a katolicyzmem, bazując m.in. na poglądach psychologów będących katolikami. Dąży on do ukazania czytelnikowi szeregu czynników, które wpływają na relacje różnych nurtów psy-

chologii i teologii katolickiej, w wyniku czego trafnie zarysowane zostało tło konfliktów i możliwości wzajemnego dialogu. Dużo treści poświęconych zostało ukazaniu granic i związków psychologii i religii w kontekście historycznym, a równocześnie w krytycznej perspektywie – widać to dobrze przy omawianiu takich zagadnień, jak osoba czy dusza. Niniejsza książka jest znakomitym wprowadzeniem do tematu relacji psychologii i religii dla wszystkich zainteresowanych zarówno psychologią, jak i teologią czy religioznawstwem.

296. WINTER Richard, **W pułapce perfekcjonizmu. Prosta droga do porażki**, tł. Joanna Petry Mroczkowska, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 197 s., ISBN 978-83-7767-810-7.

Tyt. oryg.: *Perfecting ourselves to Death. The Pursuit Excellence and the Perils of Perfectionism*.

Perfekcjonizm to zachowanie, które polega na niezwykle dokładnym i pedantycznym wykonywaniu wszelkich czynności. Perfekjoniści to często ludzie pełni energii i entuzjazmu, pozytywnie patrzący na życie i siebie samych. Jednak, jak wskazuje autor niniejszej książki, perfekcjonizm może być pułapką i nieszczęściem dla człowieka. Wynika to z nadmiernego uzależnienia poczucia własnej wartości od osiągniętych sukcesów, ciągłego niezadowolenia z efektów pracy i nieumiejętności akceptacji porażki. W konsekwencji perfekjoniści cierpią na szereg zaburzeń psychofizycznych, takich jak depresje, myśli samobójcze czy zaburzenia łaknienia. Książka stanowi doskonały poradnik na temat perfekcjonizmu, omawiający najważniejsze cechy tego zachowania oraz możliwości radzenia sobie z nim. Znajdujemy w niej takie tematy, jak: rozróżnienie na zdrowy i niezdrowy perfekcjonizm, typy perfekcjonizmu, konsekwencje zachowań perfekcjonistycznych (depresja, gniew, zaburzenia odżywiania, zamartwianie się, niepokój i obsesje), modele myślenia perfekjonistów, rola genów i temperamentu w perfekcjonizmie, oddziaływanie rodziców i kultury społeczno-medialnej, związki między perfekcjonizmem a pychą, a także strategie uczenia się życia z osobowością perfekcjonistyczną. Jakkolwiek większość przytoczonych przykładów pochodzi ze Stanów Zjednoczonych, tym niemniej – ze względu na globalizację współczesnej kultury i życia społecznego – znajdują one odniesienie również do mentalności europejskiej. Książka zawiera także element religijny, gdyż zwraca uwagę, że możliwości uwolnienia się od niezdrowego perfekcjonizmu i w konsekwencji dochodzenia do prawdziwej doskonałości tkwią w chrześcijaństwie. Modele i wzorce obecne w życiu i nauce Jezusa są doskonałym narzędziem do przełamywania postaw perfekcjonizmu i wyzwalania się z ograniczeń tego typu zachowań.

Socjologia religii

MARIAŃSKI Janusz, **Sekularyzacja, desekularyzacja, nowa duchowość. Studium socjologiczne** = poz. 223.

297. OKRASA Włodzimierz, HERBST Jan, **Rodzaje uczestnictwa. Instytucje społeczne Kościoła i jednostki parafialne w świetle badań statystyczno-socjologicznych**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 124 s., il., bibliogr., tab., wykry., ISBN 978-83-7072-762-8.

Praca, oparta o badania empiryczne Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC (na zlecenie GUS-u), wykazuje wielkie znaczenie działań kościelnego trzeciego sektora dla wielu wymiarów życia społecznego, tworzącego dobra publiczne – w tym kapitał społeczny i jego zasoby oraz dostarczającego usług społecznych poprzez ludzi i instytucje. Książka składa się z pięciu rozdziałów: I. *Informacja o badaniu*; II. *Potencjał kościelnego trzeciego sektora w Polsce*; III. *Instytucjonalne i lokalne aspekty trzeciego sektora kościelnego*; IV. *Charakterystyki organizacyjne i funkcjonowanie jednostek TSK – perspektywa porównawcza*; V. *Socjoekonomiczny kontekst aktywności społecznej parafii*. Swoje zamierzenia badawcze autor przedstawił we *Wprowadzeniu*, natomiast w *Zakończeniu* wymienił istotne wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Książka została ubogaconą *Bibliografią*, *Spisem tabel*, *Spisem rysunków* oraz *Spisem wykresów*.

298. **Pomiędzy sekularyzacją i religijnym ożywieniem. Podobieństwa i różnice w przemianach religijnych w Polsce i w Niemczech**, red. Elżbieta Firlit i in., tł. Katarzyna Jakubów, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 476 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-7614-117-6 („Ignatianum”), 978-83-7767-184-9 (WAM).

Treść: Wprowadzenie, s. 7–27; **Przemiany religijności w Polsce i w Niemczech – syndrom sekularyzacji czy rewitalizacji?**: MARIAŃSKI Janusz, Tendencje rozwojowe religijności katolickiej w Polsce, s. 31–48; ZDANIEWICZ Witold, Przemiany zachowań religijnych w Polsce w świetle wskazań *dominantes i communicantes* w latach 1980–2010, s. 49–63; HAINZ Michael, Niemiecki komentarz do przemian religijnych w Polsce, s. 65–76; POLLACK Detlef, Przemiany religijne w Niemczech: modele i konteksty, s. 77–91; MÜLLER Olaf, Pomiędzy sekularyzacją a rewitalizacją. Przynależność do Kościoła i religijność w Europie Środkowej i Wschodniej. Analiza porównawcza rozwoju od 1989/1990 roku, s. 93–106; **Socjologiczne teorie religii**: WÓJTOWICZ Andrzej, Klasyczne tradycje w polskiej socjologii religii. Kierunki, problematyka, paradygmaty, s. 109–115; BOROWIK Irena, ZAWIŁA Małgorzata, Socjologia religii w Polsce – niedawna historia i współczesność, s. 117–134; PICKEL Gert, Religie Niemiec, Polski i Europy w porównaniu. Empiryczny test teorii socjologii religii, s. 135–151; FRANZMANN Manuel, Analiza materialna zsekularyzowanej wiary jako przyczynek do potwierdzonego empirycznie pojęcia sekularyzacji, s. 153–163; TYRELL Hartmann, Uwagi do teorii sekularyzacji, s. 165–184; HAINZ Michael, Dlaczego Polacy są tak pobożni? Próba wyjaśnienia i prognozy w świetle teorii Davida Martina, Bernharda Groma i Pierre’a Bourdieu, s. 185–196; **Organizacje religijne: trwałość i zmiana**: LIBISZOWSKA-ŻÓŁTKOWSKA Maria, Pluralizm wyznaniowy we współczesnej Polsce, s. 199–214; FIRLIT Elżbieta, Modernizacja struktur Kościoła katolickiego w Polsce w okresie transformacji systemowej, s. 215–230; EBERTZ Michael, Kryzys i reforma Kościoła. Katolicyzm w Niemczech, s. 231–239; BANIAK Józef, Kandydaci do zawodu księdza i księża, czyli losy powołań kapłańskich w Polsce w latach 1900–2010. Studium socjograficzne, s. 241–270; RUSEK Halina, Rola polskiego protestantyzmu w życiu społecznym i kulturze, s. 271–288; SAMMET Kornelia, Protestantkie pastorki

w Niemczech: sylwetka zawodowa i dyskurs genderowy, s. 289–300; **Religia w sferze publicznej**: ROSTA Gergely, Religijność a preferencje polityczne – Polska i Niemcy, s. 303–317; PICKEL Suzanne, *Does God still cast his ballot?* Wpływ Kościołów na zachowania wschodnio- i zachodnioeuropejskich wyborców, zwłaszcza wyborców w Polsce, s. 319–333; SROCZYŃSKA Maria, „Katolickie radio w twoim domu” – fenomen Radia Maryja w Polsce, s. 335–349; STACHOWSKA Ewa, Religia i media w warunkach polskich, s. 351–369; GÄRTNER Christel, Religia i media w Niemczech. Jak elita dziennikarska rozumie religię, s. 371–380; **Współczesne przemiany w obyczajowości i w formach religijności**: MIELICKA-PAWŁOWSKA Halina, Obyczajowość religijna Polaków, s. 383–401; ŚWIĄTKIEWICZ Wojciech, *Viatores non eunt, ut eant*. Pielgrzymowanie we współczesnej Polsce jako przejaw duchowości i styl życia, s. 403–420; ZARĘBA Sławomir H., Religijność jako sfera kontaktów z *sacrum*. Przykład polskiej młodzieży, s. 421–436; JONDA Bernadette, Młodzież w Polsce i jej stosunek do Kościoła, s. 437–454; SCHNETTLER Bernt, Doświadczenie transcendencji a popularna religia, s. 455–463; WARGACKI Stanisław, New Age w Polsce, czyli nowa duchowość w zaczarowanym świecie, s. 465–476.

299. ZIMNICA-KUZIOLA Emilia, **Polski homo religiosus. Doświadczenia religijne w relacjach potocznych**, Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego 2013, 346 [1] s., il., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7525-892-9.

Zagadnienie doświadczenia religijnego podjęte przez E. Zimnicę-Kuziołę zostało wnikliwie przeanalizowane zarówno w aspekcie poznawczym, jak i w empirycznym. Autorka ujmując holistycznie kwestię chrześcijańskiego doświadczenia religijnego z perspektywy socjologicznej, filozoficznej i psychologicznej. Z perspektywy socjologa przedstawia doświadczenie religijne nie tylko jako wewnętrzny stan duszy, ale także jako sferę głęboko uwikłaną w pragmatykę codzienności, w społeczną sytuację podmiotu. Na pracę składają się następujące rozdziały: I. *Doświadczenie religijne w ujęciu interdyscyplinarnym*; II. *Doświadczenie religijne w świadectwach uczestników ankiety prasowej*; III. *Doświadczenie religijne jako spotkanie z religijnym autorytetem*; IV. *Doświadczenie jako źródło przeświadczeń religijnych ludzi wierzących*; V. *Konsekwencyjny wymiar doświadczenia religijnego* –

świadectwa członków Ruchu Odnowy w Duchu Świętym; VI. *„Wirtuozi religijni” – relacje o religijnym doświadczeniu mieszkańców wsi*; VII. *Doświadczenie religijne miejskich chrześcijan*; VIII. *Próba typologii ich religijności*; IX. *Doświadczenie religijne i inne wybrane parametry religijności studentów*; X. *Emocjonalny komponent w doświadczeniu religijnym*. Zostały one poprzedzone wstępem zatytułowanym *Założenia metodologiczne badania doświadczenia religijnego i religijności polskich chrześcijan*. Książkę wieńczy *Zakończenie*, *Bibliografia*, *Aneks* oraz streszczenie w języku angielskim.

300. ZWOLIŃSKI Andrzej, **Etyka urzędnika**, Kraków: Wydaw. WAM 2012, 212 [1] s., ISBN 978-83-7767-059-0.

Książka A. Zwolińskiego zawiera spojrzenie poprzez pryzmat etyki na różne aspekty działalności i postawy urzędnika. Autor tak stawia problem: „Czy potrzebna jest etyka w biurze? Tam, gdzie spotykają się ludzie, gdzie możliwe jest budowanie dobra wspólnego dla całego społeczeństwa i zagrożone mogą być wartości, pytanie to znajduje jednoznaczną odpowiedź” (s. 7). Dwanaście przedłożeń zamieszczonych w tej publikacji zajmuje się takimi kwestiami, jak: biurokracja, samorząd, podatki, korupcja, bezprawie w urzędzie, bezduszość prawa, dzielenie władzy i jej psychologia, osoba prywatna wobec urzędu, elity, ludzie jako wspólne dobro oraz cnoty urzędnika.

301. ZWOLIŃSKI Andrzej, **Szczęście brutto. Człowiek w poszukiwaniu szczęścia**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 221 [1] s., ISBN 978-83-7767-199-3.

Ks. prof. Zwoliński ukazuje istotną rolę kondycji społeczeństwa dla indywidualnego odczuwania szczęścia. Akcentuje konieczność troski państwa w zapewnieniu omawianego poczucia swoim obywatelom. Swoją analizę prowadzi w oparciu o myśl filozoficzną, psychologiczną, religiologiczną. Nie pomija wymiaru ekonomicznego ani zdrowotnego. Prezentowana praca składa się z dziesięciu rozdziałów: I. *W poszukiwaniu szczęśliwego kraju*; II. *Filozofia szczęścia*; III. *Psychologia szczęścia*; IV. *Miara przyjemności*; V. *Pieniądze szczęścia nie dają*; VI. *Ekonomia a szczęście*; VII. *Geografia szczęścia*; VIII. *Okoliczności szczęśliwe*; IX. *Religie o szczęściu*; X. *Chrześcijańskie szczęście oraz z Zakończenia*, który nosi tytuł *W kierunku szczęścia*.

TEOLOGIA DOGMATYCZNA

302. BARTNIK Czesław Stanisław, **Matka Boża**, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 347 s., bibliogr., indeks, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, seria: Biblioteka Katedry Teologii Historycznej 1, ISBN 978-83-7702-444-7.

To kolejne z ważnych dzieł znanego teologa katolickiego. W części pierwszej swej monografii autor zarysowuje współczesną sytuację mariologii, jej kształtowanie się i rozwój. Część druga, zatytułowana *Maryja skryptyrystyczna*, odwołuje się do źródeł biblijnych w tym zakresie. Trzeci blok tematyczny odsłania recepcję mariologii w ikonografii i duchowości chrześcijańskiej. Część czwarta streszcza nauczanie Kościoła. W piątym rozdziale jest pokazany kult Matki Bożej. Zaś część szósta prezentuje

wybrane studia mariologiczne. Posłowie dopisał Mirosław Kowalczyk, natomiast bibliografię sporządził Antoni Nadbrzeżny. Całość zamyka indeks osobowy autorstwa Mirosława Kowalczyka. Autorowi przyświeca troska wypracowania nowej metodologii w mariologii, która dużo dedukuje z całego Fenomenu Chrystusa i z całej historii zbawienia. Już we *Wstępie* zaznacza, że „(...) teologia chrześcijańska wprawdzie zdobyła się na przedstawienie głównego misterium chrześcijaństwa, a mianowicie Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, narodzonego z Maryi, ale posłużyła się niemal od początku wypracowanymi filozoficznymi i logicznymi pojęciami myśli greckiej i hellenistycznej dla uzyskania symbiozy ówczesnego chrześcijaństwa ze światem naukowym. Na temat Maryi jako

Matki Jezusa z Nazaretu i zarazem Matki Boga źródeł jest bez porównania mniej i większość owych pojęć klasycznych zawodzi, a to, co się dało w mariologii osiągnąć, wyrosło raczej z niepisanej, żywej Tradycji i z wielkiej intuicji ludu Bożego, chrześcijańskiego. W takiej sytuacji naukowej nietrudno o brak pełnej zgody co do kultu maryjnego i mariologii między różnymi odłamami chrześcijaństwa” (s. 15).

303. COOKE Bernard, **Sakramenty między ołtarzem a codziennością**, tł. Zbigniew Kasprzyk, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 344 s., bibliogr., ISBN 978-83-7767-191-7.

Tyt. oryg.: Sacraments & Sacramentality.

Autor, odwołując się do historycznego kontekstu, przybliży sakramenty i pokazuje ich wymiar w życiu codziennym. Omawianie sakramentów rozpoczyna od sakramentu małżeństwa. Zarysowanie jego egzystencjalnego tła sprawia, że czytelnikowi łatwo zrozumieć istotę chrześcijańskich sakramentów. B. Cooke obala utrwalone, chociaż niezbyt, jak się okazuje, uzasadnione wyobrażenia o sakramentach. Wskazuje, że Jezus ustanowił sakramenty w tym sensie, że w swoim życiu, śmierci i zmartwychwstaniu był pierwszym sakramentem zbawczej obecności swojego Ojca. Kościół jest sakramentalnym znakiem Chrystusa, który z kolei jest sakramentem obecności Ojca. Zaś za sakrament inicjacji chrześcijańskiej uważa raczej Eucharystię niż chrzest i bierzmowanie. Monografia zawiera wiele tematów do dyskusji, rozbudowana jest o bibliografię, historyczne i teologiczne uwagi, które mogą stanowić świetny punkt wyjścia do pracy grupowej i edukacji osób dorosłych.

304. CZAJA Andrzej bp, **Uwierzyć w moc wiary. Pasterska myśl na Rok Wiary**, Opole: Wydaw. i Drukarnia Świętego Krzyża 2013, 137 [1] s., ISBN 978-83-7342-349-7.

Niezbyt obszernych rozmiarów książka zawiera kilka artykułów, wcześniej już publikowanych przez autora. Łączy je temat wiary. Cykl rozpoczyna tekst zatytułowany *Apostolski depozyt wiary – Boży dar i zadanie Kościoła*. W dalszym toku pojawiają się rozważania pt.: *Wiary wierzących i wiara wiernych*; *Ewangelizacja świadectwem miłości*; *Zbawcza misja a zaangażowanie polityczne Kościoła w świetle encykliki Benedykta XVI „Caritas in Veritate”*; *Rodzina jako Kościół domowy*; *Eklezjalność rodziny chrześcijańskiej*; *Eklezjotwórczy charakter modlitwy różańcowej*; *Miłość Boża źródłem miłości ochrzczonych*. W sumie można doszukać się w tak prezentowanej myśli teologicznej nawiązania do chrześcijańskiej drogi wiary inspirowanej logiką wiary, o której pisze m.in. Joseph Ratzinger w swoim *Wprowadzeniu w chrześcijaństwo*. Zapewne lektura tekstów może mieć zastosowanie w obszarze pastoralno-katechetycznym.

305. **Człowieczeństwo Boga**, red. Andrzej Proniewski, Andrzej Dębski, Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku 2013, 199 s., indeks, ISBN 978-83-7431-380-3.

Treść: PRONIEWSKI Andrzej, *Cur Deus homo*, s. 7–14; OZOROWSKI Edward abp, *Humanistas unii hipostatycznej*, s. 15–22; KOSTIUCZUK Jakub abp, *Bogoczłowieczeństwo Chrystusa w ujęciu teologii prawosławnej*, s. 23–36; SCHMIDBAUR Hans Christian,

Impassibilis sed non incompassibilis est Deus, s. 37–63; GUZOWSKI Krzysztof, *Humanizm Chrystusa bliski człowiekowi, daleki od ideologii*, s. 65–87; SZYMIK Jerzy, *Obraz Boga w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, s. 89–103; WOŹNIAK Robert Józef, *Człowiek w życiu Trójcy: trynitarny fundament Boskiego humanizmu*, s. 105–118; WARZESZAK Józef, *Humanizm w ujęciu Benedykta XVI*, s. 119–137; SMENITEK Izabella, *Cierpienie Boga – współczesny kontekst teologiczny*, s. 139–174; PAKUZA Joanna, *Egzystencjalne, filozoficzne i teologiczne inspiracje teologii Bogoczłowieczeństwa Fiodora Michajłowicza Dostojewskiego (1821–1881)*, s. 175–192; Nota o Autorach, s. 193–194; Indeks osobowy, s. 195–199.

306. DZIDEK Tadeusz, **Funkcje sztuki w teologii**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 170 s., bibliogr., indeks, seria: *Myśl Teologiczna* 77, ISBN 978-83-7767-924-1.

Treść książki jest próbą uzasadnienia przekonania, że sztuka może mieć rangę miejsca teologicznego. Jest w niej też wysiłek odpowiedzi na pytanie: Jakie funkcje pełni sztuka w poznaniu teologicznym? Zasadniczo to pytanie stanowi problem całej monografii. Autor jest przekonany, że „(...) sztuka może być sprzymierzeńcem teologa na każdym etapie jego poszukiwań, nawet taka sztuka, która wydaje się stać w opozycji do Objawienia i wiary”. Poza Wstępem, w korpusie pracy są następujące bloki tematyczne: 1. Wokół natury teologii; 2. Niesforne pojęcie; 3. Trzy intencje – o hermeneutyce dzieła sztuki; 4. Sztuka jako źródło wiedzy; 5. Symboliczny charakter sztuki; 6. W poszukiwaniu innego wymiaru natury; 7. Wołanie o sens historii; 8. Pragnienie mimetyczne; 9. Pragnienie szczęścia; 10. Pragnienie bycia innym; 11. Katharsis wiary i teologii; 12. Przejaw wiary; 13. Drugie oblicze teologii; 14. Kontemplacja oraz Zakończenie.

307. EDWARDS Denis, **Jak działa Bóg**, tł. Marek Chojnacki, przedm. William R. Stoeger SJ, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 217 s., indeksy, seria: *Myśl Teologiczna* 75, ISBN 978-83-7767-117-7.

Tyt. oryg.: How God Acts?

Autor monografii jest profesorem teologii systematycznej na Flinders University oraz Catholic Theological College of South Australia. Jest kapłanem katolickim australijskiej Archidiecezji Adelaide. Jako uznany na całym świecie teolog jest autorem wielu prac. Omawiana książka zajmuje się problemem boskiego działania w świecie. Stanowi staranne opracowanie, które pomaga odpowiedzieć na pytanie, jak należy rozumieć szczególne działanie Boga, nie zapominając ani o jego fundamentalnej relacyjności, ani o jego „nieinterwencyjnym” charakterze. Autor ujmuje problem najpierw z perspektywy samej teologii. Teologiczna wizja boskiego działania wpisana jest następnie w niepozorowany dialog z naukami ścisłymi. Biorąc pod uwagę, że tytułowe zagadnienie stanowi dzisiaj jeden z najbardziej dyskutowanych problemów dialogu między teologią a naukami, ten zaś lokuje się w samym centrum debaty światopoglądowej, monografia stanowi istotny wkład nie tylko z perspektywy teologii, ale globalnej kultury. Jej prosta struktura, nieprzeładowana narracja i przystępny język sprawiają, że może stanowić ona lekturę dostępną nie tylko dla wąskiego kręgu specjalistów, ale również szerszej publiczności, zainteresowanej tematyką w niej zawartą. D. Edwards opisuje

działania Boga w jego konkretnych przejawach i najważniejszych momentach, od stworzenia przez wcielenie aż do eschatologicznego spełnienia. Jego analizy poparte są gruntowną wiedzą teologiczną, która szuka pomostów interpretacyjnych między teologią i naukami. Perspektywa nauk ścisłych poszerza w ten sposób perspektywę rozumienia poszczególnych wypowiedzi teologicznych.

308. KOWALCZYK Marian SAC, **Apostolat maryjny w zbawczej misji Kościoła**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 195 s., bibliogr., seria: Biblioteka Instytutu Teologii Apostolstwa 13, ISBN 978-83-7072-767-3.

Autor – członek zarządu Polskiego Towarzystwa Mariologicznego – w oparciu o wybrane teksty biblijne, pisma patrystyczne i dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła charakteryzuje apostolat maryjny w następującym porządku: 1. *Maryja jako pierwowzór apostolstwa w zbawczej misji Kościoła*; 2. *Apostolski wymiar udziału Maryi w tajemnicach życia ukrytego Jezusa*; 3. *Maryjny kształt apostolskiej miłości Chrystusa do Kościoła*; 4. *Maryjne spełnienie apostolskiej miłości Kościoła do Chrystusa*; 5. *Maryjny wzór apostolskiego zaangażowania w dzieło nowej ewangelizacji dla przekazu wiary*; 6. *Przejawy kultu i pobożności maryjnej w duchu apostolskim*. Z całości analiz wyrasta przekonanie, że Maryja przynosi znajomość wewnętrzną Chrystusa i wprowadza w rodzinną zażyłość z Trójcą Świętą, jawi się jako wzór świętości dla apostolstwa, zwłaszcza w barwach ikony z Betlejem, Nazaretu, Kalwarii i Wieczernika Zielonych Świąt.

309. KUNKA Sławomir, **Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II**, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 259 s., bibliogr., streszcz. wł., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, seria: Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL, ISBN 978-83-7702-496-6.

Autor monografii przyjął historiozawczy klucz, autorstwa Wojtyły – Jana Pawła II, i stworzył według niego strukturę wzajemnych relacji między Trójcą Świętą a człowiekiem. Ujął cielesność człowieka w relacji do działania Trójcy w trzech wydarzeniach historiozawczych: stworzenia, odkupienia i uświęcenia. Cielesność człowieka jest więc ujęta w trzech wymiarach działania Boga wobec człowieka: Ojca jako Stwórcy, Syna jako Odkupiciela i Ducha Świętego jako Uświęciciela. S. Kunka ujmuje cielesność zawsze w relacji do osoby, wtedy ciało nie oznacza tylko materii, lecz przede wszystkim człowieka, realne życie czy sposób istnienia człowieka jako osoby. Dlatego mówi o trzech realnych relacjach osoby ludzkiej wobec Boga, wyrażających się przez cielesność: stworzoną, odkupioną i uświęcaną. Tok prowadzonych analiz dobrze oddają tytuły poszczególnych rozdziałów: I. *Cielesność człowieka u „początku”*; II. *Cielesność człowieka w „tajemnicy Odkupienia”*; III. *Cielesność człowieka w uświęcaniu*.

310. KUPCZAK Jarosław OP, **Teologiczna semantyka płci**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 250 s., bibliogr., indeksy, seria: Myśl Teologiczna 78, ISBN 978-83-7767-918-0.

Autor jest dominikaninem, doktorem habilitowanym, profesorem Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, dyrektorem krakowskiego Ośrodka Badań nad Myślą Jana Pawła II oraz kierownikiem Katedry Antropologii Teo-

logicznej na Wydziale Teologicznym UPJPII. Napisał książkę, której towarzyszy przekonanie, że zagadnienie różnicy seksualnej jest dzisiaj metafizycznie tematem równie ważnym jak pytanie o byt. J. Kupczak podejmuje temat ludzkiego ciała i płci na poziomie refleksji teologicznej, w ramach teologii dogmatycznej. W trakcie swoich analiz uzasadnia tezę, że w objawieniu biblijnym płęć jest podstawowym alfabetem, za pomocą którego Bóg mówi o sobie samym. Różnica płci wskazuje na tajemnicę Trójjedynego Boga. Unieważnienie i relatywizacja różnicy płci w dzisiejszej kulturze może, według Kupczaka, stwarzać poważny problem dla procesu orzekania o sobie samym i o Bogu. W tym znaczeniu prezentowana książka jest traktatem z pogranicza antropologii teologicznej, teologii fundamentalnej, chrystologii, trynitologii, sakramentologii i mariologii.

311. LOHFINK Gerhard, **Jezus z Nazaretu. Czego chciał. Kim był**, tł. Eliza Pieciul-Karmińska, Poznań: „W Drodze” 2012, 581 [2] s., seria: A Ω 30, ISBN 978-83-7033-832-9.

Tyt. oryg.: Jesus von Nazareth – Was er wollte, wer er war.

Autor, niemiecki ksiądz katolicki, egzegeta Nowego Testamentu, wieloletni wykładowca Uniwersytetu w Tybindze, autor licznych publikacji, znany polskiemu czytelnikowi, zaprasza teologów i wszystkich chrześcijan do namysłu nad tematem obecności Mistrza z Nazaretu we współnocie Kościoła. Przedstawia w sposób przystępny owoc swojej wieloletniej pracy teologa nad obrazem Jezusa. Bezsprzecznie dzieli się także swoją wiarą. Już we *Wstępie* zastrzega: „Ktoś napisał, że nakreśliłem jakoby «nowy obraz Jezusa». Było to pomyślane jako pochwała, ale nie jestem z niej dumny. Wcale nie chcę przynieść światu nowego obrazu Jezusa. Chciałbym, aby dawny obraz Jezusa, który od zawsze był w posiadaniu Kościoła, zajaśniał na nowo” (s. 10). W rezultacie G. Lohfink wyraźnie pragnie uniknąć redukcji antropologicznych w zarysowanym obrazie Jezusa, ponieważ jego zdaniem są one podejmowane wbrew rozpoznaniom pierwszych świadków i przekazicieli tradycji. Metoda książki jest jak najbardziej historyczna i krytyczna. Autor trzyma się przy tym wezwania Karla Bartha z jego komentarza do Listu do Rzymian: „Niech [badacze] historyczno-krytyczni będą bardziej krytyczni!” Właściwie cała książka Lohfinka poświęcona jest analizie konsekwencji rozumienia greckiego słowa *basileia* i opiera się na analizie filologicznej tego pojęcia. Pokazuje ona, że Jezus nie mówił o królestwie Bożym mającym nadejść w bliżej nieokreślonej przyszłości eschatologicznej, ale o panowaniu Boga, które już nadeszło, i o tym, że od człowieka zależy, czy da na nie odpowiedź swoim nawróceniem. W sumie, autorowi udało się ukazać, że Jezus był Żydem i żył całkowicie doświadczeniami wiary Izraela. Owe doświadczenia wiary doprowadziły wielu wyznawców Jezusa Chrystusa do celu i jego wypełnienia. Kto rzeczywiście pragnie pojąć Jezusa i to, kim był, ten musi dać się porwać tym doświadczeniom. Należy przypuszczać, że prezentowana książka pomoże wielu współczesnym zbliżyć się do Jezusa – w sposób krytyczny i w oparciu o umiejętność odróżniania.

312. **Matka Jezusa w dialogu ekumenicznym. Implikacje teologiczno-filozoficzne**, red. Bogusław Kocha-

niewicz, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2012, 183 s., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Teologiczny, seria: *Studia Theologiae Fundamentalis* 4, ISBN 978-83-63266-49-3.

Czwarty numer serii „*Studia Theologiae Fundamentalis*” został poświęcony mariologii w jej aspekcie ekumenicznym. Złożony jest z dwóch części. W pierwszej pojawiają się istotne zagadnienia dla dialogu ekumenicznego: rola rozumu w poznaniu teologicznym (K. Stachewicz), odmienne rozumienie Bożego objawienia u chrześcijan Wschodu i Zachodu (B. Ferdek), ewolucja pojęcia Tradycji (P. Borto), teologiczna wizja człowieka i jego współpraca z łaską Bożą (J. Bujak). Druga część publikacji jest już bliższa tytułowi całości. Nawiązuje bowiem do ekumenicznej refleksji nad postacią Najświętszej Maryi Panny. Bogusław Kochaniewicz proponuje nowe pryncypium w mariologii: *per Ecclesiam ad Mariam*. Grzegorz Bartosik podejmuje ważną ekumenicznie kwestię pośrednictwa maryjnego. Jarosław Moskałyk przedstawia wybrane aspekty mariologii ekumenicznej w nauczaniu Jana Pawła II, zaś Roman Płoński podejmuje się kwalifikacji i charakterystyki kultu Błogosławionej Dziewicy w prawosławiu. Całość ma służyć zbliżeniu podzielonych chrześcijan w refleksji mariologicznej i kultu maryjnym.

313. **Osoba po obu stronach krat**, red. Krzysztof Guzowski, Grzegorz Barth, Jarosław Staroniak, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 218 s., bibliogr. przy artykułach, indeks, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Katedra Personalizmu Chrześcijańskiego KUL, seria: Personalizm. Sympozja 2, ISBN 978-83-7702-445-4.

Monografia jest owocem konferencji, która w swej treści dotykała rzeczywistości osób osadzonych oraz pracowników więziennictwa. Autorami wypowiedzi są wychowawcy, kapelani więziennictwa, pracownicy administracji, jak również teolodzy i psycholodzy. Pochoǳąc z różnych środowisk, reprezentują różne dziedziny nauki, różnią się wiekiem i wykonywanym zawodem, płcią i powołaniem. Spotkanie duchownych i świeckich, funkcjonariuszy, pracowników i wolontariuszy umożliwiło wieloaspektowe spojrzenie na z natury złożoną problematykę osoby indywidualnej i w społeczności. Pozycja ta składa się z czterech części, z których pierwsza poświęcona jest osobie w rzeczywistości duchowo-religijnej, druga – osobie w wymiarze psychologicznym, ze szczególnym uwzględnieniem egzystencji osoby w rzeczywistości służby i posługiwania, kolejna przybliża nam osobową rzeczywistość świata penitencjarnego, na zakończenie omówiono rzeczywistość osób po obu stronach krat z perspektywy historycznej oraz z perspektywy ukraińskiej. Poszerzeniem perspektywy osoby po obu stronach krat jest zestawienie doświadczenia i myślenia Polaków i Ukraińców, jak również doświadczenie Kościoła katolickiego w różnorodności jego tradycji. W prezentowanych tekstach pobrzmiewają podstawowe zasady personalizmu, którym winien kierować się także system penitencjarny w cywilizowanych krajach. Przypomina się, że poszanowanie godności ludzkiej to wartość kultury europejskiej zakorzeniona w chrześcijaństwie. Jako uniwersalna wartość humanistyczna winna być szeroko aprobowana. Każde państwo musi zadbać o to, aby we wszystkich więzieniach było zagwarantowane pełne poszanowanie podstawowych praw człowieka.

Metody wyłącznie represyjne bądź karne, które zazwyczaj dziś się stosuje, nie prowadzą, jak się okazuje, do osiągnięcia celu, jakim jest rzeczywiste odzyskanie dla społeczeństwa więźniów. Konieczne jest zatem analizowanie na nowo systemu więziennictwa – jego podstaw i celów. Jeżeli celem instytucji więziennych nie jest tylko nadzorowanie, ale także przystosowanie więźniów do życia w społeczeństwie, trzeba odstąpić od takich praktyk fizycznych i moralnych, które obrażają ludzką godność, i zapewnić lepsze przygotowanie profesjonalne tym, którzy pracują w zakładach karnych.

314. PELIKAN Jaroslav, **Maryja przez wieki**, tł. Jan Pociąg, Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2012, 223 [2] s., bibliogr., indeksy, seria: *Mysterion*, ISBN 978-83-233-3366-1.

Tyt. oryg.: *Mary Through the Centuries. Her Place in the History of Culture*.

Dzieło obejmuje szerokim spojrzeniem całość tematu, pomagając zrozumieć odwieczne znaczenie i atrakcyjność Maryi dla różnych kultur i religii. W sumie monografia stanowi literacki portret Maryi Dziewicy. Pelikan ukazuje protestantów, katolików, Żydów i muzułmanów, artystów, muzyków i pisarzy, a także zwykłych ludzi różnych czasów i miejsc, opiewających Maryję, oddających Jej cześć i czerpiących natchnienie z Niej jako symbolu nadziei i pociechy dla wszystkich pokoleń. Już same tytuły poszczególnych części monografii wskazują na wyjątkowy jej charakter. Po *Przedmowie* jest *Wprowadzenie: Ave Maria, Gratia Plena Miriam z Nazaretu w Nowym Testamentie*. Dalej pojawiają się tak zatytułowane części: *Córa Syjonu i wypełnienie się proroctwa; Druga Ewa, gwarantująca prawdziwe człowieczeństwo Chrystusa; Theotokos – Bogurodzica; Bohaterka Koranu i Czarna Madonna; Służebnica Pańska i Niewiasta Dzielna; Ozdoba Pobożności i Przewodniczka Chórów Niebieskich; Wzór Czystości i Błogosławiona Matka; Matka Bolesna i Pośredniczka; Oblicze najbardziej przypominające Chrystusa; Przykład wiary w Słowo Boże; Matka Chwalebna i Wieczna Kobiecość; Niewiasta obleczona w słońce; Wielki wyjątek – Niepokalanie Poczęta; Królowa Nieba, Jej zaśnięcie i wniebowzięcie; Niewiasta na każdym czasie – i w każdej potrzebie*. „Zarówno pobożnym wyznawcom, jak i krytykom duchowości maryjnej zapewne spodoba się ta pouczająca historia, opowiedziana przez Jaroslava Pelikana w przystępny, kompetentny i bezstronny sposób” (K. Armstrong, *Boston Book Review*).

315. PIOTR LOMBARD, **Cztery Księgi Sentencji**, t. 1: **Wstęp. Księga I–II**, w oparciu o wydanie Kolegium Świętego Bonawentury *Ad Claras Aquas 1971–1981*, tł. bp Julian Wojtkowski, Olsztyn: Arcybiskup Metropolita Warmiński 2013, 368 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-937461-0-1.

Bp Julian Wojtkowski dokonał epokowego przekładu *Wstępu* oraz I–II *Księgi Sentencji* Mistrza Piotra Lombarda. Pierwsza księga posiada 48 dystynkcji skupionych wokół *Tajemnicy Trójcy*. Natomiast druga w 44 dystynkcjach traktuje o *Stworzeniu rzeczy*. Autor przekładu w *Posłowniu* zaznacza, że nie zamieścił życiorysu Piotra Lombarda, opuścił łacińskie odmiany tekstowe, których nie da się przetłumaczyć i dlatego pozostawił je w oryginale. Żywi też przekonanie, że polski przekład krytycznego wydania podręcznika teologii z XII w. będzie pomocny

rodzimy historykom dogmatów i teologii w badaniach teologii średniowiecznej, renesansowej i nowożytnej. Zapewne w dużym stopniu życzenia te będą miały szanse realizacji na gruncie polskiej myśli teologicznej.

PRZYSZYCHOWSKA Marta, Wszyscy byliśmy w Adamie. Jedność ludzkości w Adamie w nauczaniu Ojców Kościoła = poz. 255.

316. ROSZAK Piotr, **Wiarygodność i tożsamość. „Teologia wiary” św. Tomasza z Akwinu i współczesność**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 256 s., bibliogr., indeks, seria: Myśl Teologiczna 73, ISBN 978-83-7767-800-8.

Monografia jest próbą ujęcia zagadnienia wiarygodności chrześcijaństwa i teologii w interpretacji Tomasza z Akwinu. Tkwi w niej też wysiłek otwartej dyskusji z najnowszymi prądami intelektualnymi. Autor nie uchyla się od prezentacji apologii wiary chrześcijańskiej w kontekście wyznaczonym przez postmodernizm. Dokonuje takiego odczytania myśli Akwinaty, które umożliwia jej twórcze wykorzystanie także w kontekście późnej nowożytności. Książka zawiera szereg ciekawych analiz nie tylko samego Tomasza, ale i wielu myślicieli – zarówno filozofów jak i teologów – współczesnych (choćby z kręgów „Radykalnej Ortodoksji”). Dotyka również zagadnienia wiarygodności chrześcijaństwa i teologii z punktu widzenia współczesnych form ateizmu. *Wiarygodność i tożsamość* łączy w sobie umiejętnie krytyczną otwartość na to, co nowoczesne, jak i wielką wrażliwość na szlachetną tradycję, bez popadania w tradycjonalizm. W rozdziale I (*Teologia jako „posługa sensu”*) P. Roszak podejmuje namysł nad jednym z wymiarów chrześcijańskiego uniwersalizmu. Jest nim propozycja integralnej wizji rzeczywistości, oparta na Bożym Objawieniu, którego centrum jest Osoba i dzieło Jezusa Chrystusa. Rozdział II (*Wiarygodność w teologii*) stanowi systematyczny i uporządkowany wykład Tomaszowej koncepcji wiarygodności teologii. Opiera się ona na weryfikacji objawienia biblijnego oraz analizie „spotkania” objawiającego się Boga i człowieka „otwartego” na Niego. W rozdziale III (*Aby być wiarygodnym*) autor prezentuje różne nurty i przejawy ponowoczesności. Rozdział ostatni (*Tomasz z Akwinu w ponowoczesnym krajobrazie*) stanowi podsumowanie treści wcześniej omawianych, a jednocześnie uwypuklenie kwestii aktualności teologii Akwinaty. Integralną częścią omawianej pracy jest bibliografia i indeks osobowy.

317. RATZINGER Joseph kard., **Głosiciele Słowa i słudzy Waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń**, red. wyd. pol. Krzysztof Gózdź, Marzena Górecka, konsultacja nauk. Czesław Stanisław Bartnik, tł. Marzena Górecka, Monika Rodkiewicz, współpr. Joachim Kobienia, Dominik Petruk, Lublin: Wydaw. KUL, Freiburg im Breisgau: we współpr. z Wydawnictwem Herder 2012, 822 [1] s., il., bibliogr., indeks, seria: Joseph Ratzinger. Opera Omnia 12, ISBN 978-83-7702-459-1 (t. 12), 978-83-7702-368-6 (całość).

Tyt. oryg.: *Künder des Wortes und Diener eurer Freude*.

Wyd. oryg. niem. pod red. Gerharda Ludwiga Müllera.

Kolejny tom polskiej edycji, pt. *Joseph Ratzinger: Opera Omnia*, dotyczy teologii i duchowości sakramentu święceń. Zbiór ten nie jest traktatem akademickim. Zawiera artykuły, referaty, przemówienia i kazania z lat

1954–2002. Pół wieku twórczości pozwala dostrzec panoramę kwestii szczegółowych z teologii kapłaństwa. Tom XII składa się z trzech głównych części. Pierwsza, zatytułowana *O teologii sakramentu święceń*, obejmuje zasadniczo artykuły naukowe poświęcone biblijnym podstawom i teologicznemu znaczeniu tego sakramentu. Osobna część poświęcona jest biskupom i prezbiterom. Autor przedstawia teologię sakramentu święceń, ukazuje istotę kapłaństwa, kreśli genezę *sacramentum ordinis*, rozważa ujęcie Ofiary i kapłaństwa Chrystusa, a także przybliża obszerną teologię urzędu biskupa, teologię prezbiteratu i sprawę kształcenia kapłanów. Druga część tomu, *Słudzy Waszej radości*, ukazała się wcześniej jako samodzielna publikacja pod tym samym tytułem. Jest to zbiór medytacji o duchowości kapłańskiej. Teksty te stanowią inspirację do medytacji czy rekolekcji kapłańskich. Ostatnia, trzecia, część jest zbiorem kazań Josepha Ratzingera na temat kapłaństwa: dotyczących święceń kapłańskich, diaakońskich, prymicji i jubileuszy. Joseph Ratzinger/Benedykt XVI mówi w prezentowanym dziele także o takich interesujących tematach, jak: kapłański celibat, kwestia święceń kobiet, demokracja czy chrystokracja w Kościele, relacja kapłana i osób świeckich, sprawa wydziałów teologicznych i seminariów duchownych. Dostojny autor podkreśla często, że teologia i duchowość sakramentu święceń wyróżnia się wymiarem pneumatologicznym. Duch Święty wraz z Eucharystią jest źródłem Kościoła, otwiera ku przyszłości i kształtuje nowe stowrzenie. W sumie teksty te mówią też o kapłaństwie samego papieża. Stanowią świadectwo jego duchowości, autentycznej fascynacji kapłaństwem Chrystusa.

318. RATZINGER Joseph kard., **Kościół – znak wśród narodów. Pisma ekklezjologiczne i ekumeniczne**, cz. 1, red. wyd. pol. Krzysztof Gózdź, Marzena Górecka, tł. Wiesław Szymona OP, Lublin: Wydaw. KUL, Freiburg im Breisgau: we współpr. z Wydawnictwem Herder 2013, [2] VII, 636 [1] s., il., bibliogr., indeks, seria: Joseph Ratzinger. Opera Omnia 8/1, ISBN 978-83-7702-564-2 (t. 8/1), 978-83-7702-368-6 (całość).

Tyt. oryg.: *Kirche – Zeichen unter den Völkern*.

Wyd. oryg. niem. pod red. Gerharda Ludwiga Müllera.

Instytut Teologii Dogmatycznej oraz Instytut Filologii Germańskiej [KUL] – główni redaktorzy *Opera Omnia* J. Ratzingera/Benedykta XVI – wydali ósmy tom dzieł, który ze względu na obszerność tematyki został podzielony na dwa woluminy: pisma ekklezjologiczne i pisma ekumeniczne. Ekklezjologia Benedykta XVI obejmuje cztery zasadnicze tematy: braterstwo chrześcijańskie (A); geneza, istota i misja Kościoła (B); Kościół jako powszechny sakrament zbawienia w Chrystusie (C); komunijna struktura Kościoła (D). Ekumenizm obecnego papieża ukazany jest w trzech kolejnych działach: odzyskiwanie widzialnej jedności Kościoła w dialogu katolicko-prawosławnym, katolicko-ewangelickim i katolicko-anglikańskim (E); Kościół a wielość religii (F); przyszłość Kościoła (G). Treści te można odczytać w perspektywie tytułu tomu 8/1: *Kościół – znak wśród narodów*. W takim ujęciu Kościół jawi się odpowiednio jako: znak miłości braterskiej, znak wiary, uniwersalny znak zbawienia, znak komunii, znak widzialnej jedności, znak wśród wielości religii i znak chrześcijańskiej odnowy. Tom ten zamykają recenzje i przedmowy Josepha Ratzingera do dzieł ekklezjologicznych i ekumenicznych różnych teologów

(H) oraz kazania poświęcone tej tematyce (I). W zamyśle wydawców tom 8/1: *Kościół – znak wśród narodów* „(...) ma na celu uświadomić czytelnikowi, czym jest Kościół, skąd pochodzi, czemu służy. Jest jednocześnie próbą odpowiedzi wierzącego na pytanie «dlaczego jeszcze jestem w Kościele?»» (s. VIII).

319. SMUNIEWSKI Cezary, **Wspólnota łaski. Chrystopologiczno-trynitarna eklezjologia**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 487 s., bibliogr., indeksy, seria: Myśl Teologiczna 76, ISBN 978-83-7767-903-6.

Autor jest doktorem teologii dogmatycznej, wykładowcą w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Jego monografia jest próbą całościowego i systematycznego wykładu teologii łaski. Zakorzeniając się w tradycji Kościoła zachodniego, która łasce poświęciła wiele miejsca, i dokonując jej syntetycznego przedstawienia, praca stanowi nowoczesny wykład charytologii, odpowiadający na zasadniczy postulat, który sformułowano w ostatnich dziesięcioleciach w tej materii, a mianowicie na potrzebę głębszego związania go z tajemnicą Trójcy Świętej. Już w części pierwszej (*Zagadnienia wprowadzające*) sygnalizuje obraną metodę badawczą poznawania chrystopologiczno-trynitarną eklezjogenezę. Dalej konsekwentnie realizuje obrany kierunek badań. Ilustrują to kolejne części monografii zatytułowane: 2. *Historia objawiania i rozumienia łaski Trójjedynego Boga w Kościele*; 3. *Bóg łaski. Trynitarna charytogeneza w ukierunkowaniu eklezjologicznym*; 4. *Człowiek łaski Trójjedynego Boga. Używowanie Boże zmierzające ku eklezjologii*; 5. *Kościół łaski Trójjedynego Boga*. W *Zakończeniu* autor proponuje

w 11 punktach konkluzje swoich analiz. Całość kończy obszerne zestawienie bibliograficzne oraz indeks biblijny i osobowy.

320. **Teologia wobec nurtu ponowoczesności**, red. Krzysztof Gózdź, Janusz Chyła, Sławomir Kunka, Pelplin: „Bernardinum” 2012, 186 [2] s., bibliogr., ISBN 978-83-7823-098-4.

Treść: GÓZDŹ Krzysztof, Problem teologii ponowoczesności, s. 5–8; BABIŃSKI Jarosław, Irreligia ponowoczesności, s. 9–30; BACHANEK Grzegorz, Kultura umysła ponowoczesności, s. 31–40; BAŁA Maciej, Źródła ponowoczesności jako zjawiska, s. 41–49; BOKWA Ignacy, Nowoczesność i ponowoczesność – wprowadzenie do problematyki, s. 51–70; KOWALCZYK Marian SAC, Nowa ewangelizacja dla przekazu chrześcijańskiej wiary w dobie postmodernizmu, s. 71–86; KUBICKI Dominik, Ideologia liberalizmu a ponowoczesność, s. 87–118; OKO Dariusz, Suwerenność chrześcijaństwa. Teolog wobec filozofii ponowoczesności, s. 119–136; PERZYŃSKI Andrzej, W kierunku prawdy w ponowoczesnym świecie, s. 137–149; SIENKIEWICZ Edward, Ponowoczesny spór o prawdę, s. 151–167; WOŹNIAK Robert J., Teologia w ponowoczesności, s. 169–179; CHYŁA Janusz, Posłowie, s. 181–182; Postmodernizm (bibliografia polskojęzyczna w aspekcie filozoficzno-teologicznym), s. 183–186.

ZIELIŃSKI Tadeusz, **Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej** = poz. 228.

EKUMENIZM I TEOLOGIA PORÓWNAWCZA

ADAMSKA Adriana, **Metafizyczny wymiar piękna w malarstwie Jerzego Nowosielskiego** = poz. 418.

321. **Bóg i Jego człowiek. Księga Jubileuszowa na 50-lecie ordynacji ks. prof. Manfreda Uglorza**, red. Tadeusz Konik, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 255 s., il., ISBN 978-83-62109-39-5.

Treść: ANWEILER Paweł bp, O myśli Profesora słów kilka, s. 6; **Przyjaciele**: JANIK Ryszard, Luter a modlitwa, s. 7–15; NOSSOL Alfons abp, Teologia ewangelicka i rzymskokatolicka wobec problemu sekularyzacji, s. 16–23; MACIUSZKO Janusz T., Kilka uwag o dialogu międzyreligijnym, s. 24–29; KARSKI Karol, Ewolucja postaw luteranizmu wobec dążeń ekumenicznych, s. 30–38; NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn, Rozumienie Urzędu Kościelnego w jego odniesieniu do Eucharystii – rzymskokatolicki punkt widzenia, s. 39–48; GLAESER Zygfryd, Eucharystia jako nowa Pascha, s. 49–63; JASKOŁA Piotr, Małżeństwa mieszane w dokumentach Kościoła Rzymskokatolickiego po Soborze Watykańskim II, s. 64–79; KONIK Tadeusz, Percepcja *Dokumentu z Limy* w pracach Synodalnej Komisji Konfesyjnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w PRL, s. 80–88; TWARDY Jan, Kaznodzieja wobec problemów polityczno-moralnych, s. 89–103; GROSS Jan, Liturgiczne zaangażowania, s. 104–106; ZIELIŃSKI Tadeusz J., Dzieje rzymskokatolicko-ewangelikalnego dialogu teologicznego, s. 107–126; BUDNIAK Józef, Sakramenty poznawcze w dialogu rzymskokatolicko-luterańskim,

s. 127–140; **Syn**: UGLORZ Marek Jerzy, Grzech jako powrót i pragnienie cykliczności – reinterpretacja grzechu jako nieprawdy, s. 141–147; **Uczniowie**: KLUCZYŃSKI Andrzej P., O eschatologicznym charakterze zapowiedzi zbawienia w Księdze Izajasza 35, s. 149–155; WOJCIECHOWSKA Kalina, Językowy obraz matki w Łukasze ewangelii dzieciństwa (Łk 1–2), s. 156–168; NOWAK Dominik, Περὶ σότῆρος κρίμα – Jezusowa krytyka obłudnej religijności w świetle Łk 20,45–47, s. 169–180; SŁAWIK Jakub, Ewangelia Jana 8,30–59: prawda, która wyzwala, s. 181–193; CHWASTEK Dariusz, „Jezus historii” we współczesnej teologii ewangelickiej, s. 194–206; MILERSKI Bogusław, Kształcenie elokwencji jako pryncypium pedagogii reformacyjnej, s. 207–215; BORSKI Ryszard, Funktor prawdziwościowy implikacji a język naturalny – albo nie-teologiczna refleksja o możliwości badania komunikatywnego potencjału ludzkiego słowa, s. 216–224; NIEMIEC Marian, *Ecclesia semper reformanda* – nowa eklezjologia w Kościele Rzymskokatolickim?, s. 225–232; KORCZAGO Adrian, E-mail jako medium duszpasterskiej komunikacji, s. 233–242; Kalendarium życia i pracy, s. 243–244; Bibliografia od 2000 roku, s. 245–247; Noty o autorach, s. 248–249; Album fotograficzny, s. 250–255.

322. **Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowe. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze**, wyd. 2 popr. i uzupełn., Lublin: Wydaw. KUL 2012, 263 s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział

Teologii, seria: Teologia w Dialogu 13, ISBN 978-83-7702-534-5.

Z okazji 30-lecia Dokumentu z Limy Instytut Ekumeniczny KUL wznowił edycję jego pierwszego (wyczerpanego już) wydania, które miało miejsce w 1989 r. (choć tekst oddano do druku już w 1985 r.) w wydawanej przez Instytut Ekumeniczny serii „Teologia w Dialogu”. Nowa edycja dokumentu wraz z komentarzami nie jest jednak zwykłym przedrukiem, lecz zawiera zmodyfikowany zestaw komentarzy. Jak wyjaśniają redaktorzy nowej edycji, „jedne pominięto, inne zachowano z racji wagi historycznej (np. stanowisko Konferencji Episkopatu Polski), jeszcze inne napisano na nowo, z perspektywy 30-lecia (W. Hryniewicz). Dołączono także nowy komentarz (H.-G. Link) i oficjalne odpowiedzi Kościołów, które są szczególnie reprezentatywne dla tradycji chrześcijańskich, w tym stanowisko watykańskiego Sekretariatu ds. Popierania Jedności Chrześcijan (1987 r.), które po raz pierwszy jest publikowane w języku polskim” (s. 15).

323. Dialog ekumeniczny: Rzym – Kościoły Unii Utrechckiej (2009), red. bp Jacek Jezierski, Olsztyn: Warmińskie Wydaw. Diecezjalne 2013, 95 s., ISBN 978-83-61864-65-3.

Treść: JEZIERSKI Jacek bp, Wprowadzenie, 7–13; ARX Urs von, Kościół i Wspólnota Kościelna – wprowadzenie i refleksje, s. 15–29; KIJAS Zdzisław J., Dialog rzymskokatolicko-starokatolicki (2004–2009) na poziomie międzynarodowym, s. 31–58; WOJTKIEWICZ Krzysztof, Prymat Piotrowy jako paradoksalny znak jedności chrześcijan, s. 59–83; JEZIERSKI Jacek bp, Uwagi do hasła „Kościół Polskokatolicki” w 15 tomie Encyklopedii katolickiej, s. 85–89; Nekrologi, s. 91–95.

324. Duszpasterstwo profetyczne, red. Adrian Korcza, Helmut Weiß, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 280 s., ISBN 978-83-62109-19-7.

Tyt. równol.: Prophetische Seelsorge.

Tekst pol., niem.

Treść: Wstęp, s. 5–6; Vorwort, s. 7–8; KORCZAGO Adrian, Profetyzm pewnego biskupa – Juliusz Bursche, s. 10–22; KORCZAGO Adrian, Prophetie eines Bischofs – Julius Bursche, s. 23–36; WALUS Marek, Ksiądz Jan Zieja jako duszpasterz profetyczny, s. 38–49; WALUS Marek, Pfarrer Jan Zieja als prophetischer Seelsorger, s. 50–64; SCHLINGENSIEPEN Ferdinand, Byłem w więzieniu, a przychodziliście do mnie. Harald Poelchau jako kapelan więzienny 1933–1945, s. 66–81; SCHLINGENSIEPEN Ferdinand, Ich bin gefangen gewesen, und ihr habt mich besucht. Harald Poelchau als Gefängnis-seelsorger 1933–1945, s. 82–98; BADURA Piotr Jerzy SI, Alfred Depl i jego profetyczna misja, s. 100–117; BADURA Piotr Jerzy SI, Alfred Delp und seine prophetische Mission, s. 118–136; WEIß Helmut, Współczesne duszpasterstwo profetyczne z perspektywy ewangelickiej, s. 138–170; WEIß Helmut, Prophetische Seelsorge heute aus evangelischer Sicht, s. 171–205; FUCHS Ottmar, Współczesne duszpasterstwo profetyczne z perspektywy katolickiej, s. 208–243; FUCHS Ottmar, Prophetische Seelsorge heute aus katholischer Sicht, s. 244–280.

325. Kocham nasz Kościół: autorzy Strażnicy Ewangelicznej, Zwiastuna, Zwiastuna Ewangelickiego i ich myśli o Bogu i Kościele, wybór i oprac. Jadwiga

Badura, przedm. Jerzy Below, Bielsko-Biała: „Augustana” 2013, 156 [4] s., ISBN 978-83-62109-47-0.

W 2013 r. „Zwiastun Ewangelicki” obchodził 150. rocznicę swego istnienia. Dla uczczenia jubileuszowego roku wydano niniejszą publikację, zawierającą wypisy z dawnych roczników czasopisma, przy czym ograniczono się do okresu po II wojnie światowej i zamieszczono także cytaty ze „Strażnicy Ewangelicznej” i „Zwiastuna”. Zamieszczone wypowiedzi są świadectwem życia Kościoła ewangelicko-augsburskiego, a także teologicznej refleksji prowadzonej przez cytowanych autorów. Jadwiga Badura, która dokonała wyboru autorów i tekstów, stwierdziła – co zapisano we *Wstępie*: „Teksty czytane po latach przemawiają czasem silniej. Są testamentem pozostawionym przez nieżyjących już duszpasterzy. (...) Ich osobowość silnie oddziaływała na wiernych rozproszonych na całym obszarze Polski, a słowo pisane (...) było świadectwem wiary wypróbowanej wskutek doświadczeń życiowych. Głęboka wiara, bezgraniczne poświęcenie swojego życia w służbie dla Pana Kościoła – Jezusa Chrystusa, zasługuje na szacunek potomnych, stwarza potrzebę ponownego wsłuchania się w zwiastowanie płynące ze szpalt dwutygodnika «Zwiastun»” (s. 4). Zawarte cytaty dotyczą chrztu św., krzyża, wiary, świadectwa życia, dobrych uczynków, etyki ewangelickiej i modlitwy. Książka ta stanowi zatem swoistego rodzaju zbiór informacji o nauce Kościoła ewangelicko-augsburskiego.

Matka Jezusa w dialogu ekumenicznym. Implikacje teologiczno-filozoficzne = poz. 312.

OZOROWSKI Mieczysław, **Hipacego Pocięja podstawy unickiej teologii pozytywno-polemicznej** = poz. 225.

326. UGLORZ Manfred, Izrael ludem Jahwe. Zarys starotestamentowej antropologii teologicznej, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 384 s., bibliogr., seria: Biblioteka Teologiczna Augustany 3, ISBN 978-83-62109-38-8.

Zgodnie z wyjaśnieniem samego autora niniejszej publikacji, stanowi ona w pewnym sensie dopełnienie jego wcześniejszej monografii, wydanej w 2000 r., pt. *Jahwe – Bóg Izraela. Zarys starotestamentowej teologii Boga*. W ten sposób uzupełniono prezentację treści starotestamentowego dogmatu o wymiar antropologiczny. Związek obu publikacji widoczny jest także na poziomie formalnym, bowiem autor pominął w omawianej tu publikacji problematykę o charakterze introdukcyjnym, która znalazła się we wcześniejszej książce, gdzie we wprowadzeniu odniósł się do takich kwestii, jak: Stary Testament jako źródło poznania treści wiary Izraela, kształtowanie się kanonu starotestamentowego, teologia Starego Testamentu, stosowane metody. Zaproponowane przez M. Uglorza ujęcie starotestamentowej antropologii dzieli się na pięć rozdziałów. Zgodnie ze specyfiką myślenia historycznego Izraela, refleksja rozpoczyna się od namysłu nad całym Izraelem jako narodem powołanym i umiłowanym przez Boga. Drugi rozdział dotyczy prawa, nadanego przez Boga i kształtującego wszystkie przejawy życia narodu. Dlatego Izrael jawi się jako naród prawa. Trzeci rozdział omawia instytucje funkcjonujące w Izraelu, a więc: kapłaństwo, monarchia i profetyzm. W kolejnym rozdziale zawarto refleksję nad duchowością (pobożno-

ścią) starotestamentową, ukazując jej złożony, a zwłaszcza zróżnicowany charakter. Dopiero ostatni rozdział podejmuje kwestię człowieka jako Bożego stworzenia, odczytując z wypowiedzi Starego Testamentu treści na temat struktury bytowej człowieka, jego miejsca w rodzinie, społeczeństwie i świecie przyrody, o ludzkiej pracy, poszukiwaniach mądrości, wojnie oraz śmierci i losach pośmiertnych. Na końcu książki zamieszczono bibliografię, która odnosi się także do wspomnianego wcześniej „teologicznego” tomu. W ten sposób odnajdujemy ko-

lejny element spinający obie publikacje M. Uglorza. Jak wyjaśnia sam autor, w doborze pozycji bibliograficznych kierował się kryterium językowym, preferując prace opublikowane w języku polskim, choć nie brak tam także wielu w języku niemieckim. To zestawienie niewątpliwie pozwoli czytelnikowi na samodzielne zgłębienie starotestamentowej teologii i antropologii.

ZIELIŃSKI Tadeusz, **Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej** = poz. 228.

TEOLOGIA MORALNA, ETYKA. KATOLICKA NAUKA SPOŁECZNA

Teologia moralna, etyka

327. CZEKAŁSKI Rafał, **Implikacje etyczne teologii stworzenia**, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Teologiczne 2012, 214 s., bibliogr., streszcz. niem., Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie: Sekcja św. Jana Chrzciciela. Warszawskie Towarzystwo Teologiczne im. ks. Romana Archutowskiego, seria: Pomoce Naukowe 4, ISBN 978-83-63476-02-1.

Przedmiotem opracowania jest prezentacja podstawowych implikacji etycznych teologii stworzenia. Chodzi głównie o ukazanie założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju, jej istotnych wskazań w perspektywie globalnej dla ludzkości oraz jej koherentności z prawdą o człowieku zawartą w Objawieniu Bożym. Sam problem kryzysu ekologicznego autor rozumie w ścisłym związku trzech dziedzin życia ludzkiego: środowiska naturalnego, gospodarki oraz spraw społecznych. Całość problematyki została przedstawiona w ramach ośmiu rozdziałów. Pierwszy z nich opisuje współczesną sytuację ekologiczną. Kolejny ukazuje główne elementy teologii stworzenia jako podstawę refleksji ekologicznej. Przedmiotem trzeciego rozdziału jest koncepcja zrównoważonego rozwoju. W następnym rozdziale jest mowa o ekocywilizacji. Następny rozdział przedstawia kwestię ekologiczną w katolickiej nauce społecznej. Przedmiotem rozdziału szóstego jest szczegółowa prezentacja koncepcji *ecologia humana*, jaką w swoim nauczaniu rozwinął Jan Paweł II. W kolejnym rozdziale autor w oparciu o nauczanie Pawła VI i Jana Pawła II prezentuje ideę cywilizacji miłości i życia jako aksjologiczne i społeczne dopełnienie ekologii ludzkiej i zrównoważonego rozwoju. Ostatni rozdział dotyczy wkładu nauczania Benedykta XVI w koncepcję zrównoważonego rozwoju poprzez ideę miasta człowieka. Jak czytamy w podsumowaniu tego opracowania, problem ekologiczny został ukazany z perspektywy moralnej, społecznej i ekonomicznej. Podstawowy postulat w tym względzie dotyczy tego, aby przyroda była rozpatrywana w ścisłym związku z człowiekiem i jego życiem, a debata ekologiczna nie powinna ignorować zarówno zadania tworzenia przez człowieka kultury, jak i wymiaru nadprzyrodzonego jego życia i ostatecznego przeznaczenia (zob. s. 184).

JARNUSZKIEWICZ Adam SJ, **Od systemu do etyki. Krytyka rozumu dialogicznego** = poz. 430.

328. **Kontekst kulturowo-moralny współczesnej działalności misyjnej i ewangelizacyjnej**, red. Antoni Jucewicz SVD, Pieniężno: Misyjne Seminarium Du-

chowne Księża Werbistów 2012, 325 s., streszcz. przy artykułach, ISBN 978-83-928265-83.

Treść: JUCEWICZ Antoni SVD, Wstęp, s. 7–11; KIELISZEK Zdzisław, XX-wieczne koncepcje etyczne, s. 13–26; RADZISZEWSKA-SZCZEPANIAK Danuta, Błąd antropologiczny w etyce, s. 27–43; KASPRZAK Sylwester SVD, Ekologizm jako skrajne podejście do szacunku wobec przyrody. „Szczepnij przyrodę” – imperatyw moralny, s. 45–67; KAŁUŻA Henryk SVD, Jezus Chrystus wypełnieniem prawa naturalnego, s. 69–85; SZPYRA Szczepan SVD, Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Biblia a moralność* w kontekście współczesnej działalności misyjnej Kościoła, s. 87–94; BRZOZOWSKI Janusz SVD, Zagrożenia duchowego oblicza Europy w świetle adhortacji posynodalnej *Ecclesia in Europa*, s. 95–102; KOBYLŃSKA Zdzisława, Zerwanie więzi. Chrześcijańskie orędzie etyczne a kultura euroatlantycka, s. 103–111; SOKOŁOWSKI Piotr Artur SVD, Ateistyczny fundamentalizm jako nowy kontekst działalności misyjnej. Przyczynek do opisu problemu, s. 113–139; WĘCŁAWIK Józef SVD, Makdonaldyzacja społeczeństwa w kontekście kryzysu moralnego, s. 141–164; JUCEWICZ Antoni SVD, Pomiędzy pogardą a apoteozą ciała ludzkiego, s. 165–181; FĄS Ludwik SVD, Czy w koncepcji *gender* jest miejsce na chrzest święty?, s. 183–208; FĄS Ludwik SVD, Systemy etyczne w religiach niechrześcijańskich, s. 209–232; GUNAWAN MEKA Vincent Adi SVD, Zabawa ludowa *danding* w Manggarai na wyspie Flores (Indonezja). W obliczu spotkania Kościoła z kulturą lokalną, s. 233–247; MELNYK Marek SVD, Kanoniczne terytorium rosyjskiej Cerkwi prawosławnej. Współczesność i historia, s. 249–263; EWERTOWSKI Stefan, Jaka etyka w szkole?, s. 265–286; WOŁODŹKO Elżbieta, Ku autonomii moralnej studentów w edukacji akademickiej, s. 287–302; WOŁODŹKO Andrzej, Kulturowe konteksty oddziaływania mediów elektronicznych na młodzież, s. 303–315; KLUJ Wojciech OMI, Etyka i ekonomia – nowy paradygmat finansowania misji?, s. 317–325.

329. MOCHOL Henryk, **Rola sakramentu pokuty w dążeniu do doskonałości według nauczania biskupa Piotra Gołębiowskiego**, Radom: Wydaw. Diecezji Radomskiej 2013, 450 s., bibliogr., streszcz. ang., seria: Theologia Radomiensia 5, ISBN 978-83-61147-61-9.

Książka jest rozprawą doktorską obronioną na Wydziale Teologicznym UKSW w 2011 r. Stanowi ona studium z zakresu teologii dogmatycznej i moralnej dotyczące roli sakramentu pokuty w dążeniu do doskonałości w świetle nauczania sandomierskiego biskupa Piotra Gołębiowskiego (1902–1980), który podkreślał istotną rolę

tego sakramentu w rozwoju człowieka i jego dążeniu do doskonałości. Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich ukazuje związek biblijnej wizji doskonałości z sakramentem pokuty. W kolejnym rozdziale autor omawia znaczenie sakramentu pokuty dla dojrzewania chrześcijańskiego w cnotach związanych z miłością Boga. W następnym rozdziale mowa jest o związku sakramentu pokuty z dojrzewaniem chrześcijańskim w cnotach związanych z miłością bliźniego. Przedmiotem czwartego rozdziału jest działanie penitenta w ramach pracy nad doskonałością religijną i moralną. Ostatni rozdział rozprawy dotyczy roli szafarza sakramentu pokuty w pracy nad doskonałością religijną i moralną penitenta. W podsumowaniu autor zwrócił uwagę, że w dążeniu do świętości człowiek jest odpowiedzialny za swój rozwój i ma obowiązek współpracować w tym względzie z łaską Bożą. Istotnym elementem realizacji tego zadania jest sakrament pokuty, co w swoim nauczaniu podkreślał bp Gołębiowski. Niniejsza publikacja wpisuje się w nurt badań dotyczących jego nauczania oraz wkładu do teologii i życia Kościoła.

330. NIEWIADOMSKI Krzysztof OFMCap, **Rola komunikacji niewerbalnej w budowaniu relacji międzyosobowych. Aspekt teologicznomoralny**, Kraków: „Serafin” 2013, 342 s., bibliogr., ISBN 978-83-63243-17-3.

Książka jest dysertacją i dotyczy roli komunikacji niewerbalnej w budowaniu relacji międzyosobowych z perspektywy teologii moralnej. Autor omawia implikacje moralne działań komunikacyjnych, ukazując je zarówno w pozytywnym aspekcie budowania relacji, jak i w aspekcie negatywnym, niszczącym je. Wymiar teologicznomoralny opracowania obejmuje także ocenę moralną poszczególnych elementów komunikacji niewerbalnej i odpowiedzialność za nie, jak też za całość sposobów komunikowania się. Opracowanie składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich ukazuje szeroką perspektywę problematyki dotyczącej relacyjnego charakteru bytu ludzkiego oraz jego osobowych konsekwencji. Kolejny rozdział stanowi charakterystykę komunikacji niewerbalnej w kontekście cielesno-duchowej natury człowieka. Przedmiotem kolejnego rozdziału rozprawy są podstawowe zasady dobrej komunikacji niewerbalnej. Kolejny rozdział ukazuje problematykę nieprawidłowych form wykorzystywania komunikacji niewerbalnej. Ostatni rozdział dotyczy wychowania do wykorzystania komunikacji niewerbalnej w budowaniu relacji międzyosobowych. W podsumowaniu autor zaznacza: „Komunikowanie przenika całe życie człowieka, wszystkie jego wymiary. Winno być ono przeżywane bardziej świadomie, albowiem podlega odpowiedzialności, jak wszystkie czyny ludzkie. Człowiek powinien podjąć wysiłek powiększania swoich zdolności komunikowania się i odczytywania komunikatów niewerbalnych. Oznacza to dla niego rozwój w miłości. Dowartościowanie komunikacji niewerbalnej może przyczynić się znacznie do budowania relacji międzyosobowych, może przez to uczynić życie szczęśliwszym” (s. 311). Publikacja zawiera zarówno teoretyczne podstawy komunikacji niewerbalnej i objaśnia jej istotę, mechanizm i uwarunkowania, dlatego stanowi ważny wkład do badań naukowych, ale zawiera także ważne informacje praktyczne i wychowawcze, co sprawia, że można zna-

leżać zastosowanie jako poradnik zarówno zainteresowanych umiejętnością rozwijania relacji interpersonalnych, jak i dla nauczycieli i wychowawców uczących właściwych sposobów komunikowania się.

Roztropność i cierpliwość jako sprawności moralne w wychowaniu = poz. 400.

331. ŚWIERCZEK Antoni, **Wolne związki w świetle nauczania Kościoła o małżeństwie. Refleksja teologiczno-moralna**, Kraków: Wydaw. św. Stanisława BM 2013, 289 [3] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7422-503-8.

Opracowanie jest rozprawą habilitacyjną, której przedmiotem jest problematyka wolnych związków tworzonych przez osoby odrębnej płci z perspektywy nauczania Kościoła katolickiego, katolickiej teologii moralnej oraz socjologii. Autor ukazuje wolne związki jako problem społeczny, domagający się uregulowań społeczno-prawnych, jako problem teologicznomoralny, który domaga się odpowiednich kryteriów oceny, oraz wezwanie duszpasterskie, domagające się odpowiednich działań, mających na celu wzmocnienie małżeństwa i rodziny jako podstawowej wspólnoty mężczyzny i kobiety oraz posiadającej istotne znaczenie dla społeczeństwa. Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich ukazuje małżeństwo i rodzinę jako instytucję naturalną i nadprzyrodzoną oraz podstawowe aspekty takiego ich rozumienia. W drugim rozdziale autor omawia istotne elementy małżeństwa jako wspólnoty życia i miłości. Przedmiotem trzeciego rozdziału jest ogólna charakterystyka wolnych związków, zarówno w kontekście współczesnych przemian życia małżeńskiego i rodzinnego, jak i ich definicję, zakres, przyczyny i status społeczny. W kolejnym rozdziale problematyka wolnych związków jest omawiana z perspektywy istotnych elementów małżeństwa i rodziny. Ostatni rozdział zawiera sugestie duszpasterskie dotyczące przesłania o małżeństwie i rodzinie, przygotowania do małżeństwa oraz związków niesakramentalnych. Publikacja jest wnikliwą analizą zjawiska wolnych związków, analizą jego przyczyn, uwarunkowań i motywów oraz oceną zarówno z perspektywy konsekwencji społecznych, jak i rozumienia małżeństwa i rodziny głoszonego przez Kościół katolicki.

W kręgu inspiracji personalizmu etycznego. Ślipko – Tischner – Styczeń = poz. 443.

Katolicka nauka społeczna

332. BAŃKA Aleksander R., **Idea „powołania świeckich” w katolickiej doktrynie społecznej**, Katowice: „Emmanuel” 2013, 131 s., bibliogr., ISBN 978-83-63757-17-5.

Niniejsza praca porusza zagadnienie stosunkowo nowe w dwutysiącletniej historii Kościoła katolickiego, zarazem jednak zagadnienie bez wątpienia niemałej wagi. Problem „powołania świeckich” ma bowiem doniosłe znaczenie zarówno z perspektywy teologicznej, eklesjalnej, jak i społeczno-politycznej. Autor porusza wszystkie wspomniane aspekty, koncentruje się jednak przede wszystkim na miejscu „powołania świeckich” w doktrynie społecznej, poczynawszy od Leona XIII poprzez pontyfikaty Piusa XI, Piusa XII, Jana XXIII, Sobór Watykański

II, w nauczaniu Pawła VI, a skończywszy na nauczaniu Jana Pawła II i adhortacji *Christifideles laici*. Zwieńczeniem całości są *Wnioski* zatytułowane *W stronę „humanizmu integralnego” Benedykta XVI*. Autor udowadnia, że dysponuje znakomitym przygotowaniem merytorycznym, którego fundamentem jest dogłębna znajomość zarówno tekstów źródłowych, jak i literatury przedmiotu. Na podkreślenie zasługuje też znakomity język monografii. Problematyka poruszana w tej pozycji wydaje się być szczególnie aktualna dziś w naszym kraju, gdzie rola katolika świeckiego, także polityka, jest ciągle przedmiotem sporów i nieporozumień, a także ataków.

333. Etyka i duchowość pracodawcy XXI wieku. 30-lecie encykliki Jana Pawła II „Laborem exercens”, red. Marek Leśniak, Grzegorz Piątek SCJ, Przemysław Król SCJ, Kraków: „Unum” 2012, 128 [2] s., ISBN 978-83-7643-085-0.

Treść: LEŚNIAK Marek, PIĄTEK Grzegorz, KRÓL Przemysław, Wprowadzenie, s. 5–6; Kazanie biskupa pomocniczego archidiecezji Chicago Andrzeja Wypycha, D.D., s. 11–13; DZIWIŚ Stanisław kard., Słowo Metropolity Krakowskiego, s. 15–19; DĄBEK Tomasz, Praca jako kontynuacja dzieła stworzenia w Biblii, s. 21–35; LEŚNIAK Marek, Zadania przedsiębiorcy w nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, s. 37–52; ZATORSKI Włodzimierz, Duchowość lidera, s. 53–59; PILSZAK Janusz, Moralność pracodawcy w nauczaniu Jana Pawła II, s. 61–79; KRÓL Przemysław, LEŚNIAK Marek, Kościół o powołaniu lidera biznesu, s. 81–88; Panel I: Pracodawca w działaniu: wyzwania i zagrożenia, s. 89–96; Panel II: Zysk firmy a prawo do wypoczynku, s. 97–116; Modlitwa przedsiębiorcy i pracodawcy, s. 117–118; Duszpasterstwo przedsiębiorców i pracodawców „Talent”, s. 119–122; Fundacja im. św. Jadwigi Królowej dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, s. 123–125; Fundacja im. św. Jana Kantego w Krakowie, s. 127–128.

334. GOCKO Jerzy SDB, Nauka społeczna Kościoła w poszukiwaniu własnej tożsamości, Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego 2013, 403 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., niem., wł., Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, seria: Studia i Rozprawy 7, ISBN 978-83-61451-24-2.

Zgodnie z zamysłem autora, niniejsza pozycja chce być głosem w toczącej się w ostatnich latach ciekawej dyskusji nad tożsamością nauki społecznej Kościoła, jaka

miała miejsce w ośrodkach skupionych wokół Papieskiej Rady *Iustitia et Pax* i innych. Dyskusja ta dotyczyła zarówno metodologii, epistemologii, ale także eklezyjnego wymiaru nauki społecznej Kościoła, która sama w sobie ma wartość narzędzia ewangelizacyjnego. Owocem tej dyskusji było przesunięcie akcentów z prawno-naturalnego sposobu interpretacji tożsamości nauki społecznej Kościoła w kierunku większego – niż dotychczas – uwzględnienia jej teologicznego charakteru. Autor próbuje pokazać specyfikę relacji Kościoła do świata m.in. poprzez wyjaśnienie takich pojęć i zjawisk, jak: integralne pojmowanie posłannictwa Kościoła, odczytanie świata i historii jako miejsce teologicznych kategorii, autonomii, znaków czasu czy dialogu. Publikacja ta, napisana przez teologa moralistę, może być sposobem budowania płaszczyzny dialogu i spotkania, na której teologowie moralisci podejmujący problematykę społeczną będą mogli spotkać się i współpracować z tymi wszystkimi, którzy uprawiają katolicką naukę społeczną jako odrębną dyscyplinę. Lektura niełatwa, ale warta polecenia, wiele wyjaśniająca poprzez porządkującą precyzję.

335. Moralna odpowiedzialność ludzi biznesu, red. Marek Leśniak, Grzegorz Piątek SCJ, Przemysław Król SCJ, Kraków: „Unum” 2012, 148 [2] s., ISBN 978-83-7643-095-9.

Treść: LEŚNIAK Marek, PIĄTEK Grzegorz, KRÓL Przemysław, Wprowadzenie, s. 5–7; DZIWIŚ Stanisław kard., Słowo Metropolity Krakowskiego, s. 13–17; ZBROJA Bogdan, Odpowiedzialność w pierwszych wspólnotach chrześcijańskich na podstawie Biblii (zarys), s. 19–35; ŻELAZNY Jan, Hipoteka społeczna u Ojców Kościoła. Zarys problematyki na podstawie pism Jana Chryzostoma i Augustyna, s. 37–55; LEŚNIAK Marek, Odpowiedzialność w świecie biznesu na podstawie nauczania społecznego Kościoła, s. 57–80; FILEK Janina, Społeczna odpowiedzialność małego przedsiębiorcy, s. 81–104; PIĄTEK Grzegorz, Giuseppe Toniolo – błogosławiony ekonomista, s. 105–108; I dyskusja panelowa: Odpowiedzialność pracodawcy za firmę i pracowników, s. 109–124; II dyskusja panelowa: Odpowiedzialność przedsiębiorcy za dobro wspólne, s. 125–136; Modlitwa przedsiębiorcy i pracodawcy, s. 137–138; Duszpasterstwo przedsiębiorców i pracodawców „Talent”, s. 139–142; Fundacja im. św. Jadwigi Królowej dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, s. 143–145; Fundacja im. św. Jana Kantego w Krakowie, s. 147–148.

TEOLOGIA DUCHOWOŚCI

336. BUKOWSKI Witalij, Świętość chrześcijanina w nauczaniu ks. kardynała Mariana Jaworskiego arcybiskupa Lwowskiego (1991–2008), Warszawa: „Bonus Liber” 2012, 350 s., bibliogr., ISBN 978-83-63452-34-6.

Prezentowana książka jest rozprawą dokorską przedłożoną na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w ramach katedry z Teologii Duchowości. Dotyczy rozumienia istoty świętości propagowanej przez arcybiskupa lwowskiego kard. Marian Jaworskiego, pełniącego posługę pasterską w latach 1991–2008. Uważał on, że świętość jest szczytem życia duchowego opartego o realizację cnót teologicznych we współpracy z łaską Bożą. Tylko tą drogą pragnął usunąć spustoszenia

duchowe u wiernych po latach reżimu komunistycznego. W oparciu o 664 kazania arcybiskupa autor rozprawy przedstawił koncepcję nauczania o świętości chrześcijanina. W czterech blokach tematycznych, odpowiadających czterem rozdziałom, przedstawił teologiczno-antropologiczne podstawy świętości, jej istotę, formację chrześcijanina w kierunku świętości oraz źródła i środki rozwoju świętości. W ramach bibliografii dokonał zestawienia wszystkich kazań arcybiskupa z podaniem daty ich wygłoszenia.

337. Desperacja kobieca czy radykalizm duchowy? 800-lecie powołania św. Klary z Asyżu, red. Tere-

sa Paszkowska, Roland Prejs OFMCap, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 312 s., il. (w tym kolor.), Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, ISBN 978-83-7702-576-5.

Treść: PASZKOWSKA Teresa, Wprowadzenie, s. 7–14; LEDWOŃ Ireneusz Sławomir OFM, W naszej epoce powtórzyć odkrycie św. Klary, s. 15–16; NOWAK Antoni J. OFM, Homilia wygłoszona podczas Eucharystii 8 listopada 2011 roku, s. 17–19; **Część I: Św. Klara – kobieta średniowiecza**: PREJS Roland OFMCap, Kobieta w średniowieczu i powołanie Klary, s. 23–31; SKORUPA Ambroży SDS, Klauzura – w tradycji i prawie kościelnym, s. 33–42; BLOCK Wiesław OFMCap, Duchowość św. Klary z Asyżu w świetle jej pism, s. 43–70; MAZURCZAK Urszula Małgorzata, Wybrane zagadnienia ikonografii św. Klary w świetle przekazów hagiograficznych oraz religijności w Europie i w Polsce, s. 71–117; **Część II: Ponadczasowe dziedzictwo**: RASZCZYK Elżbieta Beata OSC, Klasztory żyjące obecnie według Reguły św. Klary, s. 121–125; NOWAK Antoni J. OFM, Święta Klara z Asyżu – doktorem Kościoła, s. 127–144; SIKORA Adam Ryszard OFM, Recepcja i interpretacja księgi Pieśni nad Pieśniami w pismach św. Klary z Asyżu, s. 145–155; BLOCK Wiesław OFMCap, Miłosierdzie u św. Klary. Analiza pism Świętej, s. 157–172; ABIGNENTE Lucia, Klara z Asyżu i Chiara Lubrich: komunizm między dwoma charyzmatami jako źródło światła, s. 173–187; FOTIJA Eleni, Literacka wizja Klary z Asyżu w powieści Nikosa Kasantzakisa *Biedaczyna Boży*, s. 189–196; **Część III: W jednym duchu – inne kobiety ewangelizacji radykalne**: PASZKOWSKA Teresa, Św. Agnieszka z Pragi (ok. 1211–1282) – królewska córka oddana Bogu, s. 199–213; LEKI Aleksandra CSSE, Św. Elżbieta Węgierska (1207–1231) – w identyfikacji z ubogimi, s. 215–224; WALUŚ Monika, Św. Kinga, czyli o wolności kobiecej, s. 225–238; MIREK Agata, Św. Koleta Boylet (1381–1447) – strażniczka pierwszej Reguły św. Klary, s. 239–247; DU CHRIST Mère Marie OVM, Święta Joanna de Valois (1464–1505) w szkole cnót Maryi, s. 249–264; STRZELECKI Wiesław OCarm, *Determinanda determinación* św. Teresy od Jezusa (1515–1582), s. 265–271; ŁUCZAK Marta, Determinacja bł. Marii od Apostołów (1833–1907), s. 273–284; KOŚLA Adam CSsR, Serce i oręż w kobiecej służbie Ojczyźnie – Barbara Czarnowska (1810–1891), s. 285–294; Zakończenie, s. 295–299; Noty o autorach, s. 301–304.

338. JAN z Kwidzyna, **Księga o świętach**, z krytycznego wydania dr Anneliese Birch-Hirschfeld Triller, przy współpr. Ernesta Borcherta, po przygotowaniach Jana Westpfahla tł. bp Julian Wojtkowski, Olsztyn: Arcybiskup Metropolita Warmiński 2013, 247 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-925440-9-8.

Tyt. oryg.: Liber de festis magistri Johannis Marienwerder.

Treść książki stanowi zapis, jakiego dokonał Jan z Kwidzyna, tamtejszy kanonik, w oparciu o czyny i akty świętości Doroty z Mątów, której kult zatwierdził w 1976 r. papież Paweł VI. Autor tych zapisów obserwował z bliska życie Doroty, będąc też jednocześnie jej spowiednikiem. Zostały bowiem spisane przez niego widzenia przyszłej błogosławionej odnoszące się do różnych świąt, do których głęboko się przygotowywała. Są to niezwykle intymne i poruszające przeżycia, zawierające po-

nadto wiele szczegółów odnoszących się do faktów historycznych, które bł. Dorota przepowiedziała.

339. KIJAS Zdzisław Józef OFMConv, **Uboga jest nasza wiara**, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 311 s., ISBN 978-83-7767-819-0.

Na treść książki składają się osobiste przemyślenia i refleksje dotyczące kondycji współczesnego świata w odniesieniu do wiary. Autor ma na uwadze jakość wiary poszczególnych ludzi, a także całych społeczeństw. Tę kwestię rozpatruje poprzez pryzmat stosowanej ewangelizacji, a właściwie tzw. nowej ewangelizacji. We *Wstępie* napisał, że pragnie „skupić się przede wszystkim na «stylach» ewangelizacji, czyli na postawach, które rodzą się w sercu osoby nawróconej lub nawracającej się” (s. 13). Z.J. Kijas jest przekonany, że wiara ludzi wierzących jest mało uzewnętrzniana, mało czytelna dla innych, w więc jej styl jest ubogi. Z tego względu ten aspekt został podkreślony w tytule książki. Autor nie opiera się na żadnych publikacjach, stąd też nie umieścił w swej książce bibliografii ani przypisów. Uwagi i zatroskanie o kształt wiary przedstawił w siedmiu następujących rozdziałach: I. *Gdzie jest Bóg?* II. *Człowiek w poszukiwaniu utraconego Boga*; III. *Gdzie jesteś? Bóg poszukujący człowieka*; IV. *Sluchanie początkiem przepowiadania*; V. *Obecność słowa w ewangelizacji*; VI. *Z chrześcijańskiego dialogu do wspólnej ewangelizacji*; VII. *Między zmianą a tradycją, czyli życie w napięciu; Stare i nowe wyzwania*.

340. KOCHEL Jan, **Świadkowie prawdy z tej ziemi. Ślasy święci i błogosławieni w rytmie lectio divina**, wstęp bp Jan Kopiec, Katowice: Księg. św. Jacka 2012, 304 s., bibliogr., ISBN 978-83-7030-854-4.

Autor książki, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, proponuje dzisiejszemu czytelnikowi przyjrzeć się świadkom wiary w kontekście Pisma Świętego za pomocą metody *lectio divina*. Składa się ona z czterech etapów: *lectio* – odczytanie fragmentu Pisma Świętego, *meditatio* – rozważanie przesłania biblijnego, *oratio* – modlitwa do świętego lub inna dostosowana do osobowości świadka wiary, *oratio* – wprowadzenie w czyn owoców rozważanej kwestii. Ks. J. Kochel zaprezentowany wybór świadków wiary ograniczył do obszaru metropolii śląskiej. Ten zamysł jest dyskretnie ukryty w tytule książki, gdyż określenie „z tej ziemi” wskazuje „na konkretnych ludzi urodzonych i związanych z ziemią śląską, a ściślej z tysiącletnią diecezją wrocławską i ziemią cieszyńską” (s. 11). Układ książki przedstawia jednocześnie przeprowadzenie podziału tych świadków na kilka grup. Jest on następujący: I. *Święci czczeni na Śląsku* (św. Anna, św. Barbara, św. Florian, św. Katarzyna, św. Antoni, św. Jan Nepomucen); II. *Święci Ślązacy* (św. Jadwiga Śląska, św. Jacek Odrowąż, św. Jan Sarkander, św. Melchior Grodziecki, św. Teresa Benedykta od Krzyża – Edyta Stein); III. *Błogosławieni Ślązacy* (bł. Bronisława, bł. Czesław, bł. Herman, bł. Maria Luiza Merkert, bł. Bernard Lichtenberg, bł. Gerhard Hirschfelder); IV. *Błogosławieni śląscy męczennicy II wojny światowej* (bł. Emil Szramek, bł. Józef Czempiel, bł. Józef Cebula OMI, bł. Alojzy Liguda SVD, bł. Stanisław Kubista SVD, bł. Ludwik Mzyk SVD); V. *Śludzy Boży – śląscy męczennicy II wojny światowej* (Paweł Barański CSSP, Ignacy Dobiasz SDB, Karol Golda SDB, Piotr Gołąb SVD, Franciszek Harazim SDB, Euge-

niesz Józef Huchracki OFM, Józef Huwer SVD, Franciszek Kałuża SJ, Norbert Kapala (Kompalla) CM, Paweł Kontny TChr, Roman Kozubek SVD, Franciszek Miśka SDB, Teodor Sasała SVD, Józef Słupina CM, Jan Świerc SDB, Jan Wagner CM, Ludwigo Wrodarczyk OMI); VI. *Świadkowie wiary z tej ziemi* (ks. Teodor Christoph, bł. Maksymilian Kaller, kard. August Hlond, ks. Antoni Korczok, S.M. Dulcissima Helena Hoffmann SMI, bp Wilhelm Pluta, ks. Franciszek Blachnicki).

341. MILLER Joel J., **Aniolowie. Ich moc i obecność w naszym życiu**, tł. Łukasz Malczak, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 219 [2] s., ISBN 978-83-7767-852-7.

Tyt. oryg.: *Lifted by Angels. The Presence and Power of Our Heavenly Guides and Guardians*.

Autor w bardzo przystępny sposób zaprezentował współczesnemu czytelnikowi, a zwłaszcza gdy jest on chrześcijaninem, obecność aniołów w jego życiu, co podkreśla bardzo wymownie tytuł książki. Teologiczna wiedza odnośnie do tego zagadnienia została uszeregowana w siedmiu rozdziałach: I. *Nasze wspólne miasto*; II. *Utrata Łaski*; III. *Niebiańscy słudzy*; IV. *Pan aniołów*; V. *Stróżowie duszy i ciała*; VI. *Głosy ulatujące ku górze*; VII. *Towarzysze ostatniej drogi*. Swoje rozważania autor oparł o teksty Pisma Świętego i nauczanie Ojców Kościoła.

342. **Na szlakach wiary ze Sługą Bożym ks. Wincentem Granatem. Czytanki majowe**, autorzy Zdzisław Janiec, Tomasz Lisiecki, Halina Irena Szumił, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 71 s., [1] k. tabl., il. kolor., ISBN 978-83-257-0529-9.

W obecnym Roku Wiary Kościół zachęca, aby w tym czasie ukazywać autentycznych świadków wiary. Jednym z nich jest Sługa Boży ks. Wincenty Granat (1900–1979), profesor (1952–1970), dyrektor konwiktów księży studentów (1956–1965) i rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1965–1970). Kościół sandomierski w Roku Wiary przygotowuje się do zakończenia procesu beatyfikacyjnego ks. Wincentego Granata na etapie diecezji, idąc za wskazaniem Kongregacji Nauki Wiary, by w spotkaniu z Maryją ukazywać autentycznych świadków wiary – maryjny miesiąc maj 2013 r. jemu poświęca.

Postulator procesu kanonizacyjnego – ks. prof. dr hab. Zdzisław Janiec wraz z współpracownikami, tj. dr Haliną Ireną Szumił i ks. mgr. Tomaszem Lisieckim, przygotował publikację: *Na szlakach wiary ze Sługą Bożym ks. Wincentem Granatem*, poświęconą jego osobie, w celu zapoznania się z nią podczas nabożeństw majowych 2013 r. Publikację w wersji sandomierskiej otwiera *Wprowadzenie* ordynariusza sandomierskiego, bpa Krzysztofa Nitkiewicza, gdzie czytamy: „Niniejsze zamyślenia niech staną się dla nas także inspiracją do owocnego słuchania, bowiem «wiara rodzi się z tego, co się słyszy» (Rz 10,17). Niech ta lektura rozważana podczas nabożeństw majowych w kościołach, kaplicach, przy kapliczkach przydrożnych, trafi również do rodzin oraz w dłonie chorych i starszych, słowem, do wszystkich, by w ten sposób doskonalić i kształtować naszą wiarę”. Z kolei w *Wprowadzeniu* wersji ogólnokrajowej czytamy: „W trwającym obecnie Roku Wiary wpatrujemy się w Tę, która «uwierzyła, że spełnią się słowa powiedziane [Jej] od Pana» (Łk 1,45). Maryja ze względu na swą wiarę cieszy się szczególnym uznaniem w oczach Boga i Kościoła. Stąd jest przykładem wiary dla całego Kościoła (zob. Benedykt XVI, *Porta fidei*, nr 13)”.

Niniejsza pozycja zawiera czytanki na każdy dzień maja 2013 r., przedstawiające kandydata na ołtarze i jego wiarę ukazaną przez świadków jego życia. Nadto w niej zostały zamieszczone teksty ks. Wincentego Granata poświęcone Maryi, wierze i innym prawdom religijnym. Teksty te ukazują głębię wiary Sługi Bożego, która na co dzień była obecna w czynach miłości.

Ks. Jan Wilk (Sandomierz)

343. ROHR Richard, **Spadać w górę. Duchowość na obie połowy życia**, tł. Beata Majczyna, współpr. Ewa Zamorska-Przyłuska, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 226 [1] s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7767-188-7.

Tyt. oryg.: *Falling upward. A Spirituality for the Two Halves of Life*.

R. Rohr, franciszkanin, w swojej książce zaprasza do otwarcia się na duchową przygodę, która jest możliwa wówczas, kiedy człowiek wyjdzie poza utarte schematy swego funkcjonowania. Ma na uwadze drugą połowę życia, bogatą w doświadczenia i przeżycia minionej połowy. Autor, po czterdziestu latach pracy wśród różnych wyznań i środowisk przekazuje swe doświadczenia innym, traktując je jako swoisty przewodnik po meandrach owej drugiej połowy życia. W trzynastu odsłonach zachęca do podjęcia wysiłku, by „spadać w górę” – jak zaznaczył w tytule swej książki.

344. **Świętość chrześcijanina**, red. Stanisław Urbański, Włodzimierz Gałązka, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 549 s., seria: *Mistyka Polska* 118, ISBN 978-83-7072-747-5.

Treść: **Część I:** URBAŃSKI Stanisław, *Wprowadzenie*, s. 11–16; GAŁĄZKA Włodzimierz, *30-lecie pracy naukowo-badawczej ks. prof. Stanisława Urbańskiego (1981–2011)*, s. 17–52; **Część II:** URBAŃSKI Stanisław, *Świętość chrześcijanina*, s. 55–68; *Proces życia duchowego chrześcijanina*, s. 69–81; *Mistyczny wymiar świętości*, s. 83–96; *Mistyczny wymiar życia duchowego*, s. 97–110; *Zjednoczenie z Chrystusem*, s. 111–123; *Miłość i przebaczenie fundamentem życia duchowego*, s. 125–135; *Życie kontemplacyjno-czynne chrześcijanina*, s. 137–148; *Rozeznawanie duchów na drodze świętości*, s. 149–160; *Rola roztropności w życiu duchowym*, s. 161–170; *Kierownictwo duchowe a świętość chrześcijanina*, s. 171–183; **Część III:** URBAŃSKI Stanisław, *Mistyka przeżyciowa Teresy od Jezusa (Marianny Marchockiej)*, s. 187–202; *Mistyka przeżyciowa błogosławionej Anieli Salawy*, s. 203–215; *Życie mistyczne Kunegundy Siwiec*, s. 217–229; *Życie mistyczne s. Angeliki Renke*, s. 231–244; *Życie mistyczne według dzienniczka duszy diakona Ludwika Henryka Miączyńskiego*, s. 245–256; **Część IV:** GAŁĄZKA Włodzimierz, *Eucharystia w życiu duchowym chrześcijanina*, s. 259–270; *Świętość na drodze zjednoczenia mistycznego*, s. 271–286; *Dzieciństwo duchowe w rozwoju świętości chrześcijanina*, s. 287–300; *Naśladowanie Jezusa Chrystusa*, s. 301–313; *Ewangelizacja a świętość*, s. 315–326; **Część V:** PARZYSZEK Czesław SAC, *Świętość – świadectwo radości*, s. 329–350; *Duchowość objawień fatimskich przeżywanych na polskiej ziemi*, s. 351–374; BARAN Andrzej OFMCap, *Kierownictwo duchowe w służbie świętości osób konsekrowanych*,

s. 375–386; TATAR Marek, Sługa Boży ks. bp Piotr Gołębiowski – duchowość świadka, s. 387–405; WYSZOWADZKI Władysław, Duchowość czcicieli Serca Jezusa według nauk rekolekcyjnych o. Mateo Crawle-Boevey'a, s. 407–418; SZCZUPAŁ Andrzej, Rola miłości w formacji życia duchowego chrześcijanina, s. 419–435; KORCZ Damian, Paschalny wymiar poznawania siebie w ujęciu o. Piotra Semenienki CR, s. 437–452; BUZUN Łukasz, Chrystocentryczny wymiar świętości w ujęciu św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara, s. 453–468; POLESZAK Leszek SCJ, Kult Najświętszego Serca Jezusowego jako pomoc w realizacji powszechnego powołania do świętości, s. 469–476; GARDOCKA Marzena, GARDOCKA Renata WJ, Kontemplacja oblicza Chrystusa w Zgromadzeniu Sióstr Westiarek Jezusa, s. 477–497; KOŁAK Jacek, Trynitarny wymiar świętości w świetle *Listów pasterskich Episkopatu Polski*

1945–2005, s. 499–512; SUWIŃSKI Stanisław, Obdarowanie Boże w nadprzyrodzoność w pismach świętego Franciszka Salezego, s. 513–524; Święty Franciszek Salezy prekursorem duchowości ludzi świeckich w Kościele, s. 525–537; Wykaz publikacji, s. 539–549.

345. WICKS Robert J., **Dotknąć tego, co święte**, tł. Beata Majczyzna, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 208 s., ISBN 978-83-7767-108-5.

Tyt. oryg.: Touching the Holy.

Autor proponuje czytelnikowi do rozważenia codzienną rzeczywistość, która jest zwyczajnością. Swoją książkę rozpoczyna tymi słowami: „Prawdziwa zwyczajność jest namacalną świętością” (s. 13). Przedstawia cztery typy przyjaciół niezbędnych w codziennym duchowym wędrowaniu. Tylko w przyjaźni z nimi można „dotknąć tego, co święte”.

TEOLOGIA PASTORALNA. DUSZPASTERSTWO RODZIN

Teologia pastoralna

346. „Akt Europejski” bł. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba, red. Antoni Jackowski, Franciszek Mróz, Kraków: „Czuwajmy” 2012, 303 s., [16] s. tabl., il. (gł. kolor.), bibliogr. i streszcz. przy niekt. artykułach, Bractwo św. Jakuba Apostoła w Węclawicach Starych, ISBN 978-83-62862-21-4.

Treść: BARRIO BARRIO Julian, Europa contempla desde Santiago, s. 9–19; JACKOWSKI Antoni, MRÓZ Franciszek, Wstęp, s. 21–32; JAN PAWEŁ II, „Akt Europejski” (Santiago de Compostela, 9 listopada 1982 r.), s. 33–44; **Artykuły**: ADAMCZYK Stanisław J., „Akt Europejski” z Santiago de Compostela bł. Jana Pawła II i przywrócenie struktur Kościoła katolickiego na dawnej Rusi Kijowskiej po upadku komunizmu – jako wydarzenia nowej ewangelizacji Europy, s. 47–90; SURY Bartłomiej, Droga św. Jakuba jako odpowiedź na kryzys duchowy w Europie, s. 91–105; MENDYK Emil, „Europo, technij życie w swoje korzenie”. „Akt Europejski” a renesans Drogi św. Jakuba – rozważania w drodze, s. 107–121; MRÓZ Piotr OFM, MRÓZ Franciszek, MRÓZ Łukasz, Renesans Drogi św. Jakuba w Europie na przykładzie wybranych państw: Czech, Niemiec, Polski i Włoch, s. 123–155; MATUSZEWSKA SULIMA Bogna, *Camino de Santiago* – nowe wyzwania i inicjatywy, s. 157–168; MRUK Wojciech, *Libellus miraculorum sancti Jacobi Apostoli* Wincentego z Beauvais, czyli o średniowiecznym sposobie propagowania pielgrzymowania do Composteli, s. 169–175; KUSTER Magdalena, MAĆKIEWICZ Barbara, Ruch pielgrzymkowy do Santiago de Compostela w opinii mieszkańców (komunikat z badań), s. 177–189; OKOŃ Marek, *Via Baltica* (od Szczecina/Swinoujścia do Lubeki), s. 191–206; ROZYNKOWSKI Waldemar, Św. Jakub Apostoł – patron kościołów w diecezji toruńskiej, s. 207–225; SŁYSZEWSKA Alicja, Organizacja i promocja Pomorskiej Drogi św. Jakuba w województwie pomorskim i diecezji pelplińskiej, s. 227–245; HASS Waldemar, Wokół problematyki ikonografii św. Jakuba Starszego Apostoła w Sanktuarium Pielgrzymkowym w Jakubowie, s. 247–253; KARPAŁA Beata, Polskie hymny i pieśni do św. Jakuba, s. 255–263; KAZIMIERCZAK Jerzy Grzegorz, Odrodzenie Drogi

św. Jakuba w Czechach z perspektywy pielgrzyma w roku 2012, s. 265–276; MENDYK Emil, MRÓZ Franciszek, MRÓZ Łukasz, Droga św. Jakuba w Polsce. Kalendarium wydarzeń: lipiec 2011 r. – lipiec 2012 r., s. 277–292; **Komunikaty**: SUPERA Jarosław, Droga św. Jakuba Północno-Wschodniego Mazowsza i jej znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, budowania i utrwalania tożsamości europejskiej, s. 295–299; Program V Międzynarodowej Konferencji Naukowej. „Akt Europejski” bł. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba, s. 300–303.

347. BORUTKA Tadeusz, KORNECKI Tomasz, **Wkład kulturowy błogosławionego Jana Pawła II w rozwój współczesnej cywilizacji**, wpraw. Jan Wal, Kraków: „Czuwajmy” 2012, 221 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-62862-12-2.

Publikacja ukazuje soborową wizję kultury ludzkiej w aspekcie teologicznym i humanistycznym. Podstawowym i pierwszym zagadnieniem tej pracy jest definicja kultury, jej rodzaje i odmiany. Szczególnie cenne jest omówienie zagadnień związanych z kulturą osobistą, będącą ważnym czynnikiem wpływającym na charakter relacji międzyludzkich.

348. GIEMZA Bogdan SDS, **Apostolski wymiar życia konsekrowanego w nauczaniu Jana Pawła II. Studium teologicznopastoralne**, Wrocław: PWT 2012, 315 s., bibliogr., streszcz. ang., niem., Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, seria: Rozprawy Naukowe 94, ISBN 978-83-63642-07-5.

Tytuł rozprawy wskazuje na zakres podejmowanej problematyki oraz zastosowaną metodę badań. Jej celem jest ukazanie nauczania Jana Pawła II na temat miejsca, roli oraz znaczenia apostołstwa życia konsekrowanego w tajemnicy, komunii i życiu Kościoła. Autor podzielił ją na dwie części, w których kolejno omówił wymiar teologiczny oraz pastoralny apostołstwa życia konsekrowanego. W ramach części pierwszej przedstawił teologiczne podstawy życia konsekrowanego (trynitarnie i eklezjalne podstawy apostołstwa); elementy konstytutywne apostołstwa (konsekracja zakonna, życie we wspólnotie, specyficzna misja instytutu); elementy formalne apostołstwa osób konsekrowanych (odnowa i konieczność rewizji

apostolatów, prymat życia duchowego, formacja apostołska). Część druga rozprawy koncentruje się na pastoralnym wymiarze omawianego apostolstwa. Rozpatruje więc takie problemy, jak: formy apostolstwa (apostolstwo znaku, dzieła własne, dzieła zlecone przez biskupa, apostolstwo instytucji świeckich); współpraca w kościelnej komunii (współpraca w Kościele lokalnym, współpraca międzyzakonna, współpraca ze świeckimi); apostolskie „areopagi” życia konsekrowanego (szczególne wyzwania dla misji życia konsekrowanego, współuczestnictwo w nowej ewangelizacji, posługa prorocka życia konsekrowanego). Całość uzupełnia zakończenie oraz bogata bibliografia.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, Jan Paweł II z jednej strony nawiązywał do istniejącego nauczania Magisterium Kościoła, z drugiej – dodał nowe akcenty. Podkreślał, że znaczenie życia konsekrowanego wpływa nie tylko z podejmowanych przez nie dzieł, ale także z samego faktu ich obecności w Kościele i świecie.

349. Namietnie kochać świat. Teologia laikatu według św. Josemaríi Escrivy (1902–1975), red. Jan Perszon, Piotr Roszak, Toruń: Wydaw. Naukowe UMK 2012, 260 s., bibliogr., seria: Scripta Theologica Thoruniensia 23, ISBN 978-83-231-2916-5.

Treść: PERSZON Jan, ROSZAK Piotr, Wprowadzenie, s. 7–11; ESCRIVÁ Josemaría, Homilia „Namietnie kochać świat”, s. 13–23; **I. Postać św. Josemaríi Escrivy**: Profil biograficzny św. Josemaríi Escrivy, s. 27–30; Kalendarium życia, s. 31–33; **II. Teologia laikatu. Studia i artykuły**: IZQUIERDO César, Misja chrześcijan w historii, s. 37–51; LEKAN Janusz, Sakramenty a świętość chrześcijan świeckich, s. 53–75; PERSZON Jan, Posługa w Kościele. Nowa klerykalizacja świeckich?, s. 77–95; VILLAR José Ramón, Zadanie chrześcijan świeckich, s. 97–106; MARTI Pablo, Uświęcanie pracy w codziennym życiu, s. 107–123; WERBIŃSKI Ireneusz, Jak katolik świecki może ukochać świat z pasją i osiągnąć świętość?, s. 125–143; ROSZAK Piotr, Łaska codzienności. Świat jako *habitat* w świetle myśli św. Tomasza z Akwinu i św. Josemaríi Escrivy, s. 145–166; **III. Świadectwa**: BALANICKA Ewa, Architektura w służbie człowiekowi i społeczeństwu, s. 171–177; DOMARADZKI Jan, Opus Dei a współczesne problemy cywilizacyjne, s. 179–187; KOPACZEWSKI Jarosław, Jestem aktorem, s. 189–192; SAWICZ Katarzyna, Znaczenie charyzmatu św. Josemaríi Escrivy w formacji nauczycieli akademickich, s. 193–197; SIKORA Marian, Droga dla kapłana diecezjalnego, s. 199–204; ZAJĄCZKOWSKA Maria, Między statystyką a pieluszką, s. 205–208; GULANOWSKA-GĘDEK Beata, Miłość i wierność życiu: Namietnie kochać świat, to też z pasją wykonywać swój zawód lekarza, s. 209–213; HARDT Anna, Nauka świętego Josemaríi o rodzinie to nie tylko słowa, s. 215–220; ZUCHNIEWICZ Paweł, Od informacji do formacji – nauka św. Josemaríi w doświadczeniu zawodowym dziennikarza i pisarza, s. 221–228; HARDT Łukasz, Namietnie poznawać świat, czyli kilka uwag o umiłowaniu nauki, s. 229–234; CIŻEWSKA Elżbieta, Jedność i różnorodność, różnorodność i jedność, s. 235–237; SKIBIŃSKI Paweł, Myśl i duch św. Josemaríi Escrivy jako inspiracja w pracy historyka, s. 239–246; **Appendix**: JAN PAWEŁ II, Przemówienie o znaczeniu nauczania św. Josemaríi Escrivy (Rzym, 14 X 1993 r.), s. 249–251; RATZINGER Józef kard., Jose-

maría Escrivá – założyciel Opus Dei, s. 253–255; Bibliografia, s. 257–258; Noty o autorach, s. 259–260.

Kontekst kulturowo-moralny współczesnej działalności misyjnej i ewangelizacyjnej = poz. 328.

350. RYSZKA Czesław, Od Józefa do Maryi, od Maryi do Józefa. Cztery wieki pielgrzymowania z Kalisza na Jasną Górę, wstęp Jacek Plota, Kalisz: Sanktuarium Świętego Józefa 2012, 273 [1] s., il., bibliogr., ISBN 978-83-60579-99-2.

Publikacja, poprzedzona słowem ks. kustosa Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu, składa się z czterech części. W pierwszej, zatytułowanej *Od najdawniejszych czasów*, autor przedstawia związki Kalisza(n) z Jasną Górą poprzez prezentację takich problemów, jak: Maryjna twierdza wiary, pierwsza potwierdzona pielgrzymka z 1607 r., pielgrzymka w roku 1618, pielgrzymka datowana w roku 1637, pielgrzymia droga oraz jasnogórski ratunek.

W części drugiej: *Opiekun z nieba dla Kalisza i Polski* poruszona została rola kultu św. Józefa w historii Kalisza. Służy temu prezentacja takich problemów, jak: Maryi potrzebny św. Józef, Wizja Stobieni, pierwsza na świecie koronacja, pielgrzymki pod zaborami (jak pielgrzymowano przed odzyskaniem niepodległości), pielgrzymki w okresie II Rzeczypospolitej.

Powyższe rozważania uzupełnia prezentacja starych czarno-białych fotografii przedstawiających relacje z pielgrzymek z Kalisza na Jasną Górę w latach 1954–1984 oraz relacje poszczególnych pielgrzymów w ramach kolejnej części opracowania: *Pielgrzymki w naszej pamięci*. Kolejne wspomnienia noszą tytuły: *Rozchodzone historie rodzinne; Pół wieku z Józefem Walczyńskim; Pielgrzymki po wyborze Jana Pawła II; Od powstania diecezji kaliskiej; Pielgrzymki na przełomie tysiącleci; Z tradycją ku przyszłości; O tytuł najstarszej pielgrzymki*. Całość uzupełniają kolorowe zdjęcia przybliżające współczesne pielgrzymki z Kalisza na Jasną Górę oraz bibliografia.

351. ZASTAWNIK Elżbieta, Apostolski wymiar choroby i cierpienia w życiu oraz nauczaniu Jana Pawła II, Kraków: „Czuwajmy” 2013, 256 [3] s., bibliogr., Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie: Wydział Teologiczny, ISBN 978-83-62862-16-0.

Celem podjęcia przez autorkę problemu przedstawionego w tytule było zwrócenie uwagi na rolę Jana Pawła II w ponownym odkryciu wartości choroby i cierpienia w życiu człowieka. Swoje wywody autorka podzieliła na cztery rozdziały. W rozdziale pierwszym zaprezentowała problem choroby i związanego z nią cierpienia. Omówiła więc pojęcie choroby oraz cierpienie somatyczne i duchowe jako jej wynik. Rozdział drugi przedstawia problem cierpienia w Biblii i wczesnej teologii. Podjęto w nim takie zagadnienia, jak: cierpienie w różnych religiach, Stary Testament i jego spojrzenie na cierpienie, problem cierpienia w Nowym Testamencie oraz cierpienie w nauczaniu wybranych teologów pierwszych wieków. Rozdział trzeci omawia postawę Jana Pawła II wobec cierpienia w kontekście jego osobistych doświadczeń i przeżyć. Przedstawiono w nim postawę papieża w: zagrożeniu życia w 1981 r., chorobie Parkinsona, przeżywaniu zespołu piramidowego, starości, akceptacji cierpienia i starości; tracheotomii – ostatnie chwile życia oraz jego reakcję na interwencje medyczne, a także postawę w obliczu braku

kontaktu werbalnego. Ostatni rozdział poświęcono chorobie i cierpieniu w nauczaniu Jana Pawła II. Uczyniono to poprzez omówienie Listu apostolskiego *Salvifici doloris* w świetle jego doświadczeń w 1981 r., apostolskiego wymiaru orędzi na Światowe Dni Chorego, spotkań z chorymi jako inspiracji dla papieskiego nauczania o cierpieniu i chorobie oraz ukazanie sensu śmierci.

Powyższe analizy mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań podjętej problematyki. Tematem badawczym godnym uwagi, jak sugeruje sama autorka, byłoby poszerzenie rozważanych kwestii o szeroko rozumiany wymiar socjologiczno-psychologiczny.

352. Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej, red. Józef Stala, wstęp Janusz Królikowski, Tarnów – Lublin: „Polihymnia” 2012, 361 s., bibliogr. przy artykułach, seria: Formacja Socjalna 5, ISBN 978-83-7847-068-7.

Treść: KRÓLIKOWSKI Janusz, Wprowadzenie, s. 7–8;

I. Duszpasterstwo charytatywne: KRÓLIKOWSKI Janusz, Sprawiedliwość i miłość we wzajemnych relacjach, s. 11–25; DROŻDŻ Bogusław, Kościelna opcja na rzecz ubogich, s. 27–40; DROŻDŻ Bogusław, Duszpasterstwo charytatywne w diecezji i parafii, s. 41–65; KORAL Jarosław, Tożsamość kościelnych organizacji charytatywnych, s. 67–84; BUTRYMOWICZ Magdalena, Fundacja jako forma działalności charytatywnej. Historia i podstawy prawne, s. 85–94; SPYRKA-Chłopa Renata, Działalność charytatywna, czyli organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim, s. 95–104; GRUDZIŃSKI Andrzej, Wolontariat jako forma angażowania się młodzieży w działalność społeczno-charytatywną, s. 105–115; KRUK Anna Monika, Spółdzielczość socjalna jako forma aktywizacji zawodowej osób marginalizowanych społecznie, s. 117–126; **II. Starzenie się:** DUDA Małgorzata, Wartość ludzkiej starości, s. 129–139; OLCZYK Arkadiusz, Fenomenologia starzenia się i śmierci w perspektywie chrześcijańskiej, s. 141–157; RYNIO Alina, Cierpienie jako element integralnego wychowania w nauczaniu Jana Pawła II, s. 159–169; KORNAS-BIELA Dorota, Afirmacja życia w kontekście jego zagrożeń po niepomyślnej diagnozie prenatalnej, s. 171–188; ŁASTOWSKA Sylwia, Odpowiedzialne rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wybranych zagadnieniach bioetycznych. Diagnostyka prenatalna i transplantacja organów nieparzystych, s. 189–200; KORNAS-BIELA Dorota, Hospicjum perinatalne jako forma afirmacji życia, s. 201–216; **III. Umieranie po chrześcijańsku:** LIPIEC Dariusz, Duszpasterstwo parafialne wobec umierających, s. 219–231; BEDNARCZYK Rafał, *Non omnis moriar* – „Nie wszystek umieram”. Katechetyczny wymiar uroczystości Wszystkich Świętych i wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych, s. 233–243; JANIKUŁA Gabriela ASC, Pedagogia śmierci, s. 245–259; FILIPOWICZ Marta, RYNIO Alina, Pedagogia umierania według Wojciecha Chudego, s. 261–273; SULEK Andrzej, Rodzina i szkoła wobec żałoby przeżywanej przez dzieci, s. 275–286; BORYSZEWSKI Paweł, Postawa wobec czasu a myślenie o śmierci, s. 287–316; BUTRYMOWICZ Magdalena, Konstytucyjne prawo do śmierci. Historyczny zarys problemu, s. 317–327; ZBYRAD Teresa, Instytucjonalizacja śmierci jako przejaw kontroli społecznej nad ciałem chorym, niepełnosprawnym, starym, s. 329–340;

DROŻDŻ Michał, Po stronie życia – o niektórych obszarach dyskusji o eutanazji, s. 341–361.

Duszpasterstwo rodzin

353. Dokąd zmierzasz, współczesna rodzino?, red. Małgorzata Duda, Antoni Świerczek, Kraków: Wydaw. św. Stanisława BM 2013, 370 s., Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie: Nauki o Rodzinie, seria: Małżeństwo i Rodzina, ISBN 978-83-7422-324-9.

Treść: DUDA Małgorzata, ŚWIERCZEK Antoni, Wprowadzenie, s. 9–10; KASZAK Grzegorz bp, Współczesna rodzina w kontekście nauczania Jana Pawła II zawartego w adhortacji „Familiaris consortio”, s. 13–24; ZWOLIŃSKI Andrzej, Aksjologiczny wymiar rodziny, s. 25–46; MŁYŃSKI Józef, Zadania i prawa rodziny w świetle adhortacji „Familiaris consortio”, s. 47–80; VOJTKO Stanislav, Základné prvky antropológie ženy podľ a exhortácie „Familiaris consortio”, s. 81–93; KORNECKI Tomasz, Przesłanie Ojca Świętego Jana Pawła II dotyczące rodziny podczas pielgrzymki do Ojczyzny w 1999 roku, s. 94–115; MISZTAŁ Wojciech, Trwałość komunii małżeńskiej i radość: propozycja ze strony duchowości chrześcijańskiej, s. 116–148; NOWOGÓRSKI Paweł, Błogosławionego księdza Bronisława Markiewicza wizja szczęśliwej polskiej rodziny, s. 149–174; JENČO Ján, Rodinná katechéza detí predškolského veku v duchu „Familiaris consortio”, s. 175–193; SKOROWSKI Henryk, Prawa rodzinne w społeczeństwie demokratycznym, s. 197–214; KALNIUK Jan, Pasterska pomoc Kościoła małżeństwu i rodzinie w wypełnianiu ich zadań w nauczaniu Jana Pawła II w adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio”, s. 215–229; TRIPÁK Peter, Smerovanie a sprevádzanie rodín podľ a Magistéria a miestnej Cirkvi na Slovensku, s. 230–250; PETRO Marek, Aktivity Gréckokatolíckej Cirkvi na Slovensku v prospech plnšieho rozvoja rodiny, s. 251–267; KROCZEK Piotr, Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” jako źródło inspiracji dla stowarzyszeń służących rodzinom, s. 268–285; GODAWA Grzegorz, Samotność matki terminalnie chorego dziecka w kontekście wsparcia społecznego, s. 286–316; BŁASIAK Anna, Obszary, możliwości i potrzeby pedagogicznego wspomagania rodziny w dzisiejszej rzeczywistości, s. 317–347; MAZUR Jan, Praca kluczem polityki rodzinnej, s. 348–370.

354. Dom – rodzina – małżeństwo, red. Jacek Jan Pawlik, Olsztyn: Wydział Teologii UWM 2013, 118 [2] s., streszcz. przy artykułach, seria: Biblioteka Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 77, ISBN 978-83-928653-7-7.

Treść: PAWLIK Jacek Jan, Dom – Rodzina – Małżeństwo, s. 5–12; EWARTOWSKI Stefan, Myśląc o domu – miejscu oraz symbol egzystencji człowieka, s. 13–22; PAWLIK Jacek Jan, „Być u siebie w domu” w wyobrażeniach i w praktyce mieszkańców Lomé, s. 23–38; NALEWAJ Aleksandra, „Kto oddała swoją żonę a bierze inną, popełnia względem niej cudzołóstwo” (Mk 10,11) – nauka Jezusa o rozwodach, s. 39–54; CZUPRYŃSKI Wojciech, Chrześcijańskie wychowanie w rodzinie wobec współczesnych wyzwań kulturowych, s. 55–70; PARZYCH-BŁAKIEWICZ Katarzyna, Sakrament małżeństwa jako wyzwanie dla współczesnych chrześcijan wobec laickiej wizji małżeństwa i rodziny, s. 71–86; TUNKIEWICZ Mi-

chał, Rodzina a formacja małżeńsko-rodzinna, s. 87–96; KIELISZEK Zdzisław, Naród jako „dom” człowieka, s. 97–117.

GOLEŃ Jacek, **Motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Studium z duszpasterstwa rodzin w świetle badań narzeczonych** = poz. 221.

355. KOC Grzegorz, **Funkcje założone i realizowane Domowego Kościoła Ruchu Światło-Życie. Studium z duszpasterstwa rodzin w świetle materiałów formacyjnych i badań małżonków Domowego Kościoła**, Siedlce: „Unitas” 2013, 641 s., bibliogr., tab., ISBN 978-83-61071-36-5.

We współczesnym świecie realizacja Bożego powołania do życia w małżeństwie i rodzinie staje się coraz trudniejsza. Z pomocą w budowaniu dojrzałych więzi małżeńskich i rodzinnych przychodzą zrzeczenia rodzin, które przez formację i towarzyszenie rodzinom w codziennym ich życiu wspierają je i rozwijają duchowość małżeńską i rodzinną. Należy do nich Ruch Światło-Życie. Książka ks. dra Grzegorza Koca daje całościowe i pogłębione spojrzenie na funkcje Domowego Kościoła Ruchu Światło-Życie. Autor rozwiązuje poruszany problem w pięciu rozdziałach, rozpoczynając w rozdziale pierwszym – normatywnym, od zaprezentowania funkcji założonych Domowego Kościoła w świetle materiałów formacyjnych tegoż Ruchu. Znalazło się w tym rozdziale miejsce na ukazanie znaczenia i roli w życiu rodziny słowa Bożego, liturgii, zwłaszcza sakramentów i sakramentaliów, roku liturgicznego i modlitwy oraz świadectwa życia chrześcijańskiego i zaangażowania w ewangelizację. W rozdziale drugim, trzecim i czwartym refleksja dotyczy realizacji funkcji Domowego Kościoła i dzięki badaniom empirycznym, przeprowadzonym na potrzeby tej pracy, mocno osadzona jest w realiach polskich. Badania empiryczne przeprowadzono na terenie diecezji siedleckiej od stycznia do marca 2010 r. Badaniom poddano tylko małżonków, rozdając 530 ankiet, z których powróciło 338, a do dalszej analizy naukowej zakwalifikowano 327, co stanowi 57,4% wszystkich członków Domowego Kościoła w diecezji siedleckiej. Uzyskane dane skorelowano z następującymi zmiennymi: płeć, wiek, wykształcenie, lata przynależności do Ruchu i odbyta formacja rekolekcyjna. Dzięki tym korelacjom została przeprowadzona pogłębiona analiza ilościowa i jakościowa uzyskanych wyników. W ostatnim, piątym, rozdziale znalazła się ocena przeprowadzonej refleksji, ale także postulaty pastoralne, wskazujące na konieczność większego zaangażowania człon-

ków Ruchu w realizację funkcji Domowego Kościoła. W ten sposób zostało nakreślone odnowione podejście członków Domowego Kościoła do realizacji funkcji tegoż Ruchu. Książka stanowi pogłębione studium z zakresu duszpasterstwa rodzin, daje dużą ilość informacji, prowokuje do twórczej dyskusji i poszerza na spojrzenie rozwój Domowego Kościoła Ruchu Światło-Życie i intensyfikuje jego możliwości w formacji małżeństw i rodzin oraz odkrywaniu i rozwijaniu ich powołania. Treść tej pozycji może być pomocna w realizowaniu różnych inicjatyw duszpasterstwa rodzin w Polsce.

356. STRUZIK Zdzisław, **Rodzina w obronie życia, wolności i wiary w nauczaniu ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski**, Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II 2013, 343 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-61250-70-8.

Nauczanie ks. kard. Stefana Wyszyńskiego na temat małżeństwa i rodziny wpisało się w teologię małżeństwa w środowisku i w czasach bardzo specyficznych. Kościół lokalny, jak również rodziny polskie, przeżywały w czasie działalności duszpasterskiej ks. Prymasa wiele przeobrażeń społecznych, kulturowych, a także politycznych. Niniejsza publikacja stawia sobie za cel ukazanie wielkich zmagania Prymasa Tysiąclecia o przetrwanie narodu i obronę największego skarbu narodowego, jakim jest wiara w Boga. Ks. Prymas zwracał się do rodzin polskich, w nich bowiem widział ratunek dla życia, wolności i wiary. Rodziny polskie w większości przyjęły ten apel i wsłuchiwały się w prawdę o sobie i o otaczającej je rzeczywistości. Naród obronił swoje istnienie, swoją kulturę i wiarę. Doczekał się chwili przemiany i odzyskania wolności. Książka składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym omówione zostało środowisko społeczno-polityczne, na tle którego żył i działał ks. kard. Stefan Wyszyński. Drugi rozdział zawiera zagadnienia, przedstawiające podjęte działania Księdza Prymasa, poprzez które chciał ratować rodzinę, a tym samym ratować naród. Była nim nauka społeczna Kościoła, która szczególnie podkreśla godność osoby jako mężczyzny i kobiety. Trzeci rozdział porusza szereg zagadnień związanych z wychowaniem realizowanym przez Boga, rodziców, szkołę, państwo i Kościół. Relacje pomiędzy rodziną a państwem porusza czwarty rozdział. Natomiast ostatni, piąty, rozdział omawia relację zachodzącą pomiędzy rodziną a Kościołem. Poruszane treści składają się na specyficzną i oryginalną teologię rodziny i teologię narodu, bogatą w duchowość rodziny, ze wskazaniem na godność i rolę Kościoła domowego, którą stworzył i realizował ks. prymas Stefan Wyszyński.

LITURGIKA. MUZYKA KOŚCIELNA

Liturgika

DYK Stanisław, **Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne lekcjonarza mszalnego** = poz. 373.

357. **Liturgia uświęcenia czasu**, red. bp Wacław Józef Świerzański, współred. Adelajda Sielepin CHR, wyd. 2, popr. i uzup., Kraków, Zawichost: Ośrodek Formacji Liturgicznej, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 374 s., bibliogr. przy artykułach, Ośrodek Formacji Liturgicznej w Zawichoście we współpracy z Instytu-

tem Liturgicznym UP JPPI w Krakowie, seria: *Mysterium Christi*. Podręcznik Liturgiki Ogólnej i Szczegółowej 5, ISBN 978-83-257-0551-0.

Treść: Wykaz skrótów, s. 5–6; ŚWIERZAWSKI Wacław J. bp, Słowo wprowadzające do wydania drugiego, s. 7–10; SIELEPIN Adelajda CHR, Wstęp, s. 11–14; ŚWIERZAWSKI Wacław J., Wprowadzenie do pierwszego wydania, s. 15–21; MARGAŃSKI Bolesław, Historia kształtowania Liturgii Godzin, s. 23–34; BOMBA Władysław, Modlitwa Kościoła w niekatolickich wyznaniach chrześcijańskich, s. 35–43; CICHY Stefan bp, Teo-

logia Liturgii Godzin, s. 45–64; ŚWIERZAWSKI Wacław J. bp, *Mystagogia Liturgii Godzin*, s. 65–103; GŁOWA Władysław, *Historia i teologiczna myśl poszczególnych Godzin*, s. 105–172; JANICKI Jan J., PIOTROWSKI Eugeniusz, *Elementy składowe Liturgii Godzin*, s. 173–190; POTOCKI Stanisław, *Psalm modlitwą Ludu Bożego Starego i Nowego Przymierza*, s. 191–224; ŚWIERZAWSKI Wacław J. bp, *Psalm Liturgii Godzin codzienną modlitwą Chrystusa i Kościoła*, s. 225–251; JANICKI Jan J., *Teksty ułatwiające odmawianie psalmów: tytuły, antyfony i modlitwy*, s. 253–281; ŚWIERZAWSKI Wacław J. bp, *Kolekty psalmiczne, czyli Modlitwy nad psalmami (Orationes super psalmos)*, s. 284–297; MARGAŃSKI Bolesław, *Duchowość Liturgii Godzin*, s. 299–320; MARGAŃSKI Bolesław, *Celebra Liturgii Godzin*, s. 321–339; KOPEREK Stefan, *Udział świeckich w Liturgii Godzin*, s. 341–360; ŚWIERZAWSKI Wacław J. bp, *Posłowie do wydania pierwszego (z 1984 roku)*, s. 361–362; *Noty o autorach*, s. 363–365.

358. **Między liturgiką a performatyką**, red. Erwin Mateja, Zbigniew W. Solski, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 343 [4] s., streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 128, ISBN 978-83-61756-95-8.

Treść: MATEJA Erwin, SOLSKI Zbigniew Władysław, *Formy performatyki*, s. 5–9; **Liturgika wobec zwrotu performatywnego**: SOBECKO Helmut J., *Między liturgiką a performatyką*, s. 13–18; KRANEMANN Benedikt, *Liturgia i performans*, s. 19–31; KOSIŃSKI Dariusz, *Poza normę liminalną*, s. 33–42; MASŁOWSKI Michał, *Mistyka i performatyka: akcja duchowa*, s. 43–52; **Liturgia**: CZERSKI Janusz, *Performatywność liturgii koptyjskiej*, s. 55–61; MATEJA Erwin, *Między sakramentem małżeństwa a weselnymi teatralizacjami*, s. 63–72; CIECHOWICZ Jan, *Plastyczne, literackie i teatralne aspekty kultu religijnego: Matka Boska Brzezienna*, s. 73–81; **Performans**: BACZYŃSKA Beata, *Hiszpańskie auto sacramental – między liturgią a performansem*, s. 85–98; KOCUR Mirosław, *Performanse liturgiczne w epoce globalizacji: Bali i Tybet*, s. 99–114; KUFEL Marta, *Symulacje liturgiczne performerów polskiego teatru: Grotowski/Kantor*, s. 115–122; PILATOVA Jana, „Kiedy jeden człowiek zaczyna już jak gdyby poznawać drugiego”, s. 123–137; WOŹNIAK Katarzyna, „Młodzieńcze, tobie mówię, wstań!” – nauczyciel performer a skuteczność aktu całkowitego, s. 139–149; KAWALEC Anna, *Człowiek i czyn*, s. 151–162; JOKIEL Irena, *Wielkie i małe improwizacje Adama Mickiewicza*, s. 165–173; ZARĘBIANKA Zofia, *Jak przemówić ciszą?*, s. 175–181; MEYER-FRAATZ Andrea, *(Pseudo)liturgia i performans w powieści Weiser Dawidek Pawła Huellego*, s. 183–194; **Dramat**: STEHLIKOVA Eva, *Na ostrzu noża*, s. 197–203; SOKÓŁ Lech, *Niewidzialny Bóg, teologia i liturgia życia codziennego*, s. 205–238; WĄCHOCKA Ewa, *Formy modlitewne we współczesnym dramacie*, s. 239–250; SOLSKI Zbigniew Władysław, *Teatr Tymoteusza Karpowicza w świetle performance studies*, s. 251–262; **Teatr i film**: KENCKI Patryk, *Teatr liturgiczny w Polsce – od katedr do węgajt*, s. 265–274; KORNAŚ Tadeusz, *Dramaty liturgiczne w polskim teatrze*, s. 275–292; FLADER Katarzyna, *Kryptoteologia w teatrze performansu Tadeusza Kantora*, s. 293–305; SZKUDLAREK Ewa, *Procesja w Fau-*

ście Goethego – między teatrem, liturgią a performatyką, s. 307–318; LIS Marek, *Film: kreowanie iluzji czy dialog?*, s. 319–325; SOKÓŁ Lech, *Człowiek – działanie – sacrum*, s. 327–333; *Informacje o autorach*, s. 334–337; *Indeks nazwisk*, s. 338–343.

359. PAŁĘCKI Waldemar, **Śłużba Boża kamedułów polskich. Tradycje życia pustelniczego w świetle potrydenckiej liturgii rzymskiej (1605–1963)**, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 659 s., il. kolor., bibliogr., streszcz. ang., niem., wykr., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Instytut Liturgiki i Homiletyki, ISBN 978-83-7702-380-8.

Autor opracowania miał na celu ukazanie, jak kształtowała się służba Boża w eremach kamedulskich na dawnych terenach polskich ze szczególnym uwzględnieniem własnych tradycji tego zakonu w świetle przemian potrydenckiej reformy liturgicznej. Ważnym aspektem opracowania jest zaprezentowanie treści teologicznych kamedulskich celebracji liturgicznych i pozaliturgicznych. Podjęte badania dotyczyły określonego czasu: z jednej strony cezurą jest przybycie eremitów do pierwszej fundacji w 1605 r., a z drugiej – ukazanie się Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II w grudniu 1963 r. Takie ramy czasowe pozwoliły autorowi na całościowe przedstawienie służby Bożej sprawowanej w eremach kamedulskich na terenach dawnej Rzeczypospolitej.

Opracowanie podzielono na pięć rozdziałów. Najpierw podjęto kwestię kultu Eucharystii, stanowiącej centrum Służby Bożej. Kolejnym zagadnieniem była celebrowanie *Officium Divinum*. W następnym rozdziale przedstawiono zagadnienie pokuty chrześcijańskiej w kontekście sakramentalnym i pozasakramentalnym oraz w dopełnieniu jej przez sakrament namaszczenia chorych. Obrzędy własne zakonu związane z formacją i funkcjonowaniem eremów zaprezentowano w czwartym rozdziale. Ostatni rozdział został poświęcony codziennym praktykom duchowym kamedułów, które celebrowane były nie tylko w kościele czy refektarzu, lecz także w celi eremity.

360. **Przystąpię do ołtarza Bożego. Agenda Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej**, cz. 1, wyd. 2, Bielsko-Biała: „Augustana”, Komisja ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP 2012, 87 s., nuty, ISBN 978-83-62109-30-2.

Treść: MALINA Adam, *Przedmowa*, s. 3–4; *Porządek nabożeństwa głównego ze spowiedzią i Komunią świętą*; **Ordo**: *Przygotowanie do nabożeństwa*, s. 7–10; *Porządek nabożeństwa głównego*, s. 11–13; **Forma I**: *Liturgia nabożeństwa głównego ze spowiedzią i Komunią świętą*, s. 14–87.

361. **Przystąpię do ołtarza Bożego. Agenda Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej**, cz. 2, wyd. 2, Bielsko-Biała: „Augustana”, Komisja ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP 2012, 92 s., nuty, ISBN 978-83-62109-31-9.

Treść: MALINA Adam, *Przedmowa*, s. 3; *Porządek nabożeństwa głównego ze spowiedzią i Komunią świętą*; **Ordo**: *Przygotowanie do nabożeństwa*, s. 7–10; *Porządek nabożeństwa głównego*, s. 11–13; **Forma II i III**: *Liturgia*

nabożeństwa głównego ze spowiedzią i Komunią świętą, s. 15–92.

362. **Przystąpię do ołtarza Bożego. Agenda Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej**, cz. 3, wyd. 2, Bielsko-Biała: „Augustana”, Komisja ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP 2012, 63 s., nuty, ISBN 978-83-62109-32-3.

Treść: MALINA Adam, Przedmowa, s. 3; Porządek nabożeństwa głównego bez spowiedzi i Komunii świętej; **Ordo**: Przygotowanie do nabożeństwa, s. 7–10; **Forma IV**: Liturgia nabożeństwa Słowa Bożego (bez Komunii świętej), s. 11–63.

363. ROZYNKOWSKI Waldemar, **Studia nad liturgią w Zakonie Krzyżackim w Prusach. Z badań nad religijnością w późnym średniowieczu**, Toruń: Wydaw. Naukowe UMK 2012, 299 s., bibliogr., streszcz. niem., ISBN 978-83-231-2990-5.

Opracowanie składa się z ośmiu rozdziałów. W rozdziale pierwszym dokonano ogólnego wprowadzenia w zagadnienie liturgii sprawowanej w krzyżackiej wspólnocie zakonnej. Na wybranych przykładach dokonano charakterystyki liturgii godzin kanonicznych oraz liturgii Mszy św. Drugi rozdział przedstawia różne przejawy kultu eucharystycznego w środowisku krzyżackim. Kolejny rozdział stanowi próbę szczegółowego ukazania bogactwa przejawów pobożności maryjnej w krzyżackiej wspólnocie zakonnej. W rozdziale czwartym dokonano charakterystyki kultu w środowisku krzyżackim czterech wybranych świętych patronów: św. Barbary, św. Elżbiety, św. Jerzego oraz św. Huberta. W następnych trzech rozdziałach odniesiono się do wyposażenia liturgicznego i omówiono: wyposażenie kaplic, księgi oraz szaty liturgiczne. Ostatnia część, rozdział ósmy, wskazuje na dziedzictwo liturgiczne krzyżackiej wspólnoty zakonnej, które zostało odnotowane w nowożytnych czasach.

364. WOJTYŁA Karol, **Nabożeństwa: *Lumen gentium*, *Crux Christi*, *Christus Rex*, *Immaculata***, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 92 [1] s., ISBN 978-83-7767-818-3.

Treść: DZIWIŚ Stanisław kard., Przedmowa, s. 5–6; FEDOROWICZ Szymon, Nabożeństwa zorganizowane przez księdza Karola Wojtyłę w kościele św. Floriana w Krakowie w 1951 r. i przeprowadzone przy udziale studentów z jego duszpasterstwa, s. 7–9; *Lumen gentium*, s. 13–28; *Crux Christi*, s. 31–52; *Christus Rex*, s. 55–69; *Immaculata*, s. 73–87; Przypisy, s. 89–92.

WOLNIK Franciszek, **Służba Boża w rudzkim opactwie cystersów** = poz. 268.

Muzyka kościelna

365. BRAMORSKI Jacek, **Pieśń nowa człowieka nowego**, Gdańsk: Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki 2012, 512 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-933415-3-5.

Praca ks. J. Bramorskiego to pozycja książkowa z zakresu teologii muzyki, oparta w głównej mierze na myśli kard. Josepha Ratzingera – papieża Benedykta XVI. W treści zawarty jest przede wszystkim szeroko rozumiany aspekt moralny muzyki, zarówno w dawnych, jak

i współczesnych czasach. Autor, przedstawiając rys historyczny teologicznomoralnej refleksji nad muzyką, rozpoczyna od antyku i podstaw biblijnych: rozdział I odnosi się do starożytności, głównie filozoficznych szkół antycznej Grecji – pitagorejskiej, platońskiej i arystotelesowskiej (*Antyczna teoria etosu muzycznego*, s. 21–82), drugi natomiast poświęcony został rozważaniom opartym na tekstach biblijnych, z podziałem na księgi Starego i Nowego Testamentu (*Biblijne podstawy teologiczno-moralnej koncepcji muzyki*, s. 83–160). W dalszej części pracy przedstawione zostały wyczerpująco – nawiązujące do głównej tematyki pracy – koncepcje muzyczne kolejnych epok, od średniowiecza po wiek XX (*Rys historyczny teologiczno-moralnej refleksji nad muzyką*, s. 161–260). Rozdział IV, zatytułowany *Podstawowe kierunki teologicznej refleksji o muzyce* (s. 261–363), porusza niezwykle istotne zagadnienia związane z teologią muzyki, spośród których ks. Bramorski wyróżnia następujące: muzyka w aspekcie dzieła stworzenia, umuzyycznienie Słowa w perspektywie tajemnicy Wcielenia, pneumatologiczny wymiar muzyki, muzyka liturgiczna w perspektywie eklezjologicznej, muzyka kościelna jako integralna część liturgii, eschatologiczny sens muzyki. W ostatnim rozdziale podjęta została problematyka *Teologii muzyki wobec współczesnych wyzwań kulturowo-moralnych* (s. 365–457). Autor zwraca uwagę na znaczenie teologii w odniesieniu do kryzysu sztuki sakralnej oraz przemian kulturowych, przedstawia współczesne zagrożenia teologicznego sensu muzyki, na koniec zaś porusza istotne zagadnienia związane z chrześcijańskim etosem artysty muzyka, a także powołaniem muzyka kościelnego.

Praca ks. Bramorskiego w sposób niezwykle wyczerpujący wykorzystuje współczesną literaturę teologicznomoralną, teologiczno-muzyczną i liturgiczną (z dominantą na piśmiennictwie kard. Ratzingera), lecz znaleźć można w niej również liczne odwołania do dokumentów Kościoła i myśli m.in. bł. Jana Pawła II. Z powodu szerokiego zakresu odniesień tematycznych bibliografia jest niezwykle obszerna. Dlatego też bardziej należy podkreślić, iż autor umiejętnie i precyzyjnie zarazem skupił się przede wszystkim na odnalezieniu podstawowych kryteriów moralnego znaczenia muzyki, nie podejmując np. zakresu psychologicznego czy socjologicznego. Rozpoczynając rozprawę nad moralną sferą teologii muzyki, gdański profesor przedstawia główne tezy starożytnego etosu muzycznego, który miał wielki wpływ na ówczesne wychowanie. Część poświęcona biblijnej refleksji nad muzyką ukazuje relację tej dziedziny sztuki z wiarą. Trudności tej relacji na przestrzeni wieków opisane zostały syntetycznie w kolejnej części książki. Zaprezentowana interdyscyplinarnie teologiczna refleksja nad muzyką skupia się nad następującymi wymiarami: chrystologicznym, pneumatologicznym, eklezjologicznym, liturgicznym i eschatologicznym. Autor, uwzględniając aktualne dziś realia kulturowe, przedstawia na koniec wezwania teologii muzyki wobec współczesnych zagrożeń, głównie ze strony relatywizmu kulturowego i pragmatyzmu, szeroko komentując wskazania i wnioski kard. J. Ratzingera – Benedykta XVI.

Dzięki książce ks. Bramorskiego można odkryć na nowo wartość muzyki i jej znaczenie w zakresie wiary i moralności człowieka. Komunikatywny język pomaga w dobrym zrozumieniu szeroko zaprezentowanej treści podjętej tematyki. Jest to znakomita pozycja, pomocna

zarówno w poszerzeniu wiedzy teologicznej i muzykologicznej, jak i w rozwoju człowieka wierzącego, który zmierza drogą wiary „do nowej ziemi i nowego nieba”, by wyśpiewać chwałę Bogu.

Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka = poz. 222.

366. GRAJEWSKI Czesław, *Antyfony Officium Divinum w świetle tonariuszy IX–XIV wieku*, Warszawa: Wydaw. Naukowe UKSW 2013, 343 s., nuty, tab., ISBN 978-83-64181-01-6.

Autor prezentowanej pozycji, ceniony specjalista w zakresie badań chorałowych, podjął ważną problematykę dotyczącą wzajemnych zależności i kontekstów pomiędzy ówczesnym repertuarem liturgiczno-muzycznym a średniowiecznymi traktatami muzycznymi (wybranymi tonariuszami powstałymi w okresie od IX do XIV w.). Praca znacząco uzupełnia stan wiedzy w zakresie szczegółowej znajomości obrazu średniowiecznej kultury muzycznej rozwijanej w środowiskach kościelnych. Podjęta problematyka wpisuje się z jednej strony w nurt dotychczasowych badań autora, dotyczących głównie formuł psalmowych z wykorzystaniem metod analizy statystycznej, z drugiej natomiast istotnie poszerza tę opcję badawczą o zagadnienia związane z tonariuszami, czyli o kolejny, niedostatecznie dotąd poznany, aspekt teorii muzyki średniowiecznej. Potrzeba badań w tym wąskim i specjalistycznym zakresie nie podlega dyskusji, dlatego też podjęcie przez Cz. Grajewskiego tej właśnie tematyki zasługuje na podkreślenie, tym bardziej że opiniowana praca stanowi pierwszą na gruncie polskim próbę syntezy tego zagadnienia.

Jak czytamy we *Wstępie* do pracy, „celem niniejszego studium jest próba porównania repertuaru antyfonicznego w wyselekcjonowanych dziesięciu tonariuszach europejskich od IX do XIV w. W porównaniu tym zasadniczy akcent położony będzie na dwie kwestie: strukturę melodyczną incipitu antyfony oraz jej korelację z formułą kadencyjną psalmu. (...) Chodzi więc o odpowiedź na pytanie, czy średniowieczni teoretycy opracowywali swe tonariusze na fundamencie jakiejś uprzednio istniejącej, wspólnej teorii, idei, czy też przeciwnie: każdy z nich ustalał własne reguły” (s. 24–25). Zdaniem autora, „odpowiedzi tej szukać należy na dwóch płaszczyznach: repertuarowej (im więcej wspólnych śpiewów wskazanych jako modelowe, tym bliżej siebie sytuują się poszczególne tonariusze) oraz estetyczno-modalnej (dlatego pewne typy antyfon łączone są z konkretnym zakończeniem)” (s. 25).

Podstawową zaletą pracy jest jej przejrzysty układ oraz jasny i zrozumiały tok wywodu. Część pierwsza to szeroko ujęta i wyczerpująca prezentacja źródeł (s. 29–191), stanowiących podstawę zawartych w drugim segmencie pracy analiz: statystycznej zawartości tonariuszy (s. 193–198) oraz formuł inicjalnych (s. 198–247). Na szczególne podkreślenie zasługuje szerokie wykorzystanie źródeł, przedstawionych z jednej strony w kontekście szerokiej literatury przedmiotu, z wykorzystaniem, co warto podkreślić, najnowszych pozycji z omawianego zakresu, z drugiej natomiast dopełnionych własnymi kwerendami przeprowadzonymi w archiwach krajowych i zagranicznych. Warto ponadto zauważyć niezwykle wnikliwą, a zarazem krytyczną analizę poszczególnych przekazów źródłowych.

W kontekście dalszych badań naukowych należy wreszcie podkreślić niezwykle wartościowe, szczegółowe i rzetelnie sporządzone aneksy: zestawienia kadencji psalmowych (s. 253–257) oraz zawartości źródeł (s. 259–343). Generalnie praca Cz. Grajewskiego odznacza się interdyscyplinarnym charakterem. Autor wykazuje się wszechstronną wiedzą muzykologiczną i liturgiczną, jak również historyczną, co pozwoliło mu przedstawić poszczególne, nieraz dość skomplikowane, zagadnienia w stosunkowo szerokim kontekście ogólnokulturowym, zarówno w odniesieniu do praktyki liturgiczno-muzycznej, jak i spekulatywnej teorii muzyki, widzianych zawsze w szerokim kontekście tradycji kultury europejskiej.

367. **Konteksty piosenki religijnej. Norbert Blacha in memoriam**, red. Grzegorz Poźniak, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 181 [1] s., nuty, streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 129, ISBN 978-83-61756-05-7.

Treść: POŹNIAK Grzegorz, Piosenka religijna w badaniach muzykologicznych w Polsce, s. 11–20; KOSEWSKI Adam, *Pieśni gospel i negro spirituals* w twórczości Norberta Blachy, s. 21–30; SZYMAŃSKA-SZUBERT Małgorzata, PUCIA Mariusz, Typologia ludowej piosenki religijnej w Archiwum Muzycznego Folkloru Religijnego Instytutu Muzykologii KUL, s. 31–54; WIŚNIEWSKI Piotr, Liturgia z piosenką?, s. 55–70; PAWIŃSKI Sławomir, Piosenka religijna w przepowiadaniu słowa Bożego dla dzieci, s. 71–85; HUDEK Wiesław, Piosenki religijne w *Śpiewniku archidiecezji katowickiej*, s. 87–109; KOENIG Franciszek, Kompozycje religijne dla dzieci i młodzieży gliwickiego kompozytora amatora Grzegorza Brożka, s. 111–134; RABIEJ Stanisław, Od lemiesza do smyczka. Ślady kultury muzycznej cystersów, s. 135–142; POSPIESZAŁSKI Marcin, Refleksje na temat współczesnej muzyki w Kościele i przenikania się współczesnych gatunków do kościelnej muzyki, s. 143–148; MARCINKIEWICZ Radosław, „Wystarczy spojrzeć na nazwę...”. O 2 Tm 2,3 – w kontekście artifonimii oraz ideonimii, s. 149–166; GARBAS Karina, Piosenka religijna a repertuar scholi liturgicznych, s. 167–172; KARGUL Ilona, Norbert Blacha i *Silesia Gospel Festival*, s. 175–177; JAŚKOWSKI Bartosz, Piosenka *Słodko-gorzka* (tekst i melodia), dedykowana śp. Norbertowi Blacha, s. 179–181.

368. PAWLAK Ireneusz, **De musica sacra in Polonia. Questiones selectae**, t. 1 i 2, red. Stanisław Garnczarski, Tarnów: „Biblos” 2013, t. 1 s. 429, t. 2 s. 552, bibliogr., indeksy, streszcz. ang., ISBN 978-83-7793-193-6 (t. 1), 978-83-7793-194-3 (t. 2).

Na treść dwutomowej pozycji składa się wybór przyczynkarskich prac naukowych (86 artykułów) ks. prof. I. Pawlaka, które zostały wydrukowane w różnych pracach zbiorowych i czasopismach naukowych w latach 1966–2013. Prezentowane prace dotyczą przede wszystkim dwóch głównych obszarów badawczych Księdza Profesora, jakimi są: chorał gregoriański w Polsce po Soborze Trydenckim oraz muzyka liturgiczna w Polsce po Soborze Watykańskim II. Po opublikowaniu dwóch monografii poświęconych wymienionym zagadnieniom, autor postanowił przedstawić w zwartym druku wyniki swoich szczegółowych studiów. Tytuł pracy doskonale

ujmuje złożoność tematów podjętych przez autora, a całość została podzielona na pięć działów obejmujących dwa tomy. Na wolumin I składają się sekcje: 1. *De cantu gregoriano*, 2. *De pia cantione*, 3. *De musica instrumentali*. W tomie II widnieją tytuły: 4. *De musica liturgia post Vaticanum II reformat*, 5. *Varia*. Struktura ta jest precyzyjna, umożliwia poruszanie się po wielowątkowej zawartości obydwu książek.

W dziale pierwszym (t. I, s. 23–273) znajduje się 21 pozycji. Pięć z nich podkreśla kulturę muzyczną średniowiecznego Gniezna, a dokładnie: konwentu klarysek i kościoła katedralnego. Autor przedstawia stan badań nad rękopisami liturgiczno-muzycznymi klarysek w polskiej literaturze muzykologicznej oraz omawia ich graduał z 1418 r. Następnie uzasadnia, że *Graduale ms. 3* z Włocławka jest zabytkiem należącym ongiś do zasobów katedry gnieźnieńskiej. W kolejnych artykułach przedstawia wykonawców jednogłosowych śpiewów liturgicznych w katedrze od XVI do XIX w. Druga grupa artykułów wskazuje na znaczenie siedemnastowiecznej krakowskiej oficyny Andrzeja Piotrkowczyka i prezentuje wybrane śpiewy graduału piotrkowskiego, m.in. śpiewy *Triduum Sacrum*. Trzecia grupa to recenzje książek zawierających chorał gregoriański, które ukazały się po Soborze Watykańskim II: *Ordo cantus misae* (1972), *Graduale romanum* (1974), *Liber hymnarius* (1983). W grupie czwartej zamieszczono szereg artykułów podejmujących szczegółowe kwestie z dziejów chorału gregoriańskiego, takie jak: śpiewy allelujacyjne o św. Stanisławie w krakowskich przedtrydenckich graduałach diecezjalnych, prawda o „polskim tonie” Ewangelii, śpiewy mszalne o św. Pawle Apostole przed Soborem Watykańskim II czy doksolgia w monodii liturgicznej. W ostatniej, piątej, grupie autor ujawnia własny, pozytywny stosunek do znaczenia chorału gregoriańskiego w kształtowaniu się polskiej kultury muzycznej, odpowiada na pytanie, dlaczego w ogóle śpiewać chorał, i przekonuje, że jest to śpiew aktualny, a nie muzealny czy archiwalny.

Dział drugi (t. I, s. 277–340) został dedykowany polskiej pieśni kościelnej. Siedem z jedenastu pozycji charakteryzuje śpiewniki pojawiające się sukcesywnie na rynku: ósme wydanie *Śpiewnika parafialnego* (1972) ks. W. Lewkowicza, śpiewnik *Alleluja* (1978) pod redakcją ks. J. Zawitkowskiego, franciszkański *Śpiewnik kalwaryjski* (1984), 39 edycja *Śpiewnika ks. Jana Siedleckiego* (1987), *Śpiewajmy Bogu* F. Rączkowskiego (1988), *Śpiewnik liturgiczny* (1991). Ks. Pawlak nie porzeka na omówieniu zawartości tych śpiewników, ale podejmuje dyskusję nad historycznym rozwojem pieśni kościelnej (w tym m.in. o jej związkach z chorałem gregoriańskim), jej znaczeniu w rozwoju wiary, interpretuje możliwości zastosowania we współczesnej liturgii wynikające z konstytucji soborowej o liturgii, z instrukcji *Musicam sacram* i późniejszych dokumentów Stolicy Apostolskiej. Na ich podstawie wskazuje na konieczność odróżniania piosenki religijnej od pieśni, omawia kryteria różniące te dwie formy i uzasadnia wykluczenie tej pierwszej z liturgii. Autor poświęca też niemało miejsca na wyjaśnienie liturgicznych funkcji pieśni oraz zwraca uwagę na brak rozumienia i rozróżniania form muzycznych (pieśń, psalmodia, sekwencja, antyfony) u muzyków kościelnych i duchowieństwa, co prowadzi do prób zastąpienia pieśnią wszystkich śpiewów mszalnych, nawet psalmu responsoryjnego i części stałych.

Dział trzeci (t. I, s. 343–410) jest poświęcony liturgicznej muzyce instrumentalnej i obejmuje 7 artykułów. W słowie *Od Redakcji* słusznie zauważono, że na pierwszy plan wysuwa się opracowanie dziejów organów w katedrze gnieźnieńskiej od daty ich budowy (początek XV w.) aż do czasów współczesnych. W pozostałych artykułach ks. Pawlak wyraża swoje poglądy na zadania muzyki instrumentalnej w liturgii, poparte dogłębnym studium zaleceń kierowanych do wiernych przez papieży i kongregacje rzymskie (głównie Kongregację Kultu Bożego), wyjaśnia nowe (posoborowe) spojrzenie na zadania organisty, zastanawia się, dlaczego organom nie wolno brzmieć w niektórych okresach roku liturgicznego, i przekonuje, że należy raczej pytać, co i jak grać, zamiast zakazywać gry. W trosce o *sacrum* świątyni wypowiada się też na temat występów muzycznych w murach kościoła, świadomie unikając terminu „koncert”, typowego dla działalności świeckiej (chodzi oczywiście tutaj o „koncert” w rozumieniu popularnym, nie należy go mylić z gatunkiem *concerti ecclesiastici*, ukształtowanym w epoce baroku, związanym integralnie ze *stile concertato*).

Dział czwarty (t. II, s. 15–370), w którym autor przedstawia zestaw artykułów poświęconych odnowie muzyki liturgicznej po Soborze Watykańskim II, jest najobszerniejszy, składa się z 33 pozycji. Można je ująć w sześć zagadnień. Na pierwszym miejscu należy podkreślić teksty, które całościowo ujmują zmiany cechujące ostatnie 50 lat (np. *Tridentinum i Vaticanum II – dwa etapy rozwoju; Z zagadnień terminologii dotyczącej muzyki związanej z kultem, Muzyka w nauczaniu papieży*). Kolejna grupa artykułów dotyczy śpiewów *ordinarium missae* w świetle odnowionej liturgii oraz śpiewów między czytaniem. Wśród tych ostatnich najbardziej „poszkodowana” została sekwencja, którą oderwano od jej naturalnego miejsca po *alleluja*, gdzie od IX w. pełniła funkcję poszerzenia śpiewu towarzyszącemu procesji z Ewangelią i umieszczono ją jako oddzielny śpiew po drugim czytaniu. Każdy z poruszanych tematów odnosi się też do związków chorału gregoriańskiego ze śpiewami w języku polskim. Inna obszerna grupa treści związana jest z troską o wyższy poziom kultury muzycznej duchownych i świeckich. Ks. Pawlak nie szczędzi ostrych słów, apelując o kształtowanie większej wrażliwości na kształt sprawowanej Eucharystii. Następna grupa jest mniejsza (3 artykuły), ale ogromnie cenna, wskazuje bowiem i objaśnia fundamenty rozumienia muzyki liturgicznej. Należą tutaj: *Funkcje muzyki w liturgii, Formy chorału gregoriańskiego w polskojęzycznych obrzędach po Soborze Watykańskim II* oraz *Biblia w muzyce: kanty Nowego Testamentu w polskiej monodii liturgicznej po Soborze Watykańskim II*. Dwie ostatnie grupy obejmują po dwie pozycje. Dotyczą one śpiewów liturgii godzin (struktura i melodyka psalmów, nieszpory maryjne) i śpiewów podczas sprawowania liturgii sakramentów (chrzest dzieci) i sakramentaliów (obrzędy błogosławieństw).

W skład ostatniego, szóstego, działu (t. II, s. 373–531) weszło 14 pozycji. Tytuł sugeruje pojawienie się wątków, które nie mieszczą się w wymienionych działach i grupach. Do wątków takich należy *Laudacja wygłoszona na cześć prof. H.M. Góreckiego z okazji nadania tytułu doktora honoris causa KUL*. Wymienić należy również trzy artykuły prezentujące wybrane aspekty z życia ważnych postaci w dziejach polskiej muzyki kościelnej (Klemens z Piotrkowa, ks. Józef Surzyński, ks. Stanisław Ziemiań-

ski). Sadzę, że pozostałe pozycje mogłyby się znaleźć w innych działach.

Całość przedstawionej publikacji potwierdza rzetelność metodologiczną warsztatu badawczego autora omawianego zbioru, sprawiającą, że nie tracą one na wartości nawet w obliczu nowych odkryć historycznych i zmian kulturowych. Niejedna z tez wysuniętych przez Księdza Profesora, pomimo upływu lat, ciągle brzmi zaskakująco, jak np. ta o konieczności przekładu *Gloria* i *Credo* w formie wiersza (t. 2, s. 21). Kontrowersyjne mogą też się wydawać poglądy dotyczące muzyki instrumentalnej w liturgii, a mianowicie, że nie powinno jej zabraknąć w największe święto chrześcijańskie, jakim jest *Triduum Paschalne*. Żadnej z propozycji nie można jednak zarzucić, że została postawiona pochopnie, bez uprzedniego długiego namysłu i rzeczowego uzasadnienia. W tak pokaznej publikacji nie sposób uniknąć potknięć edytorskich. Do poważniejszych należy nieczytelnie wydrukowany przykład muzyczny (t. I, s. 148), mający ilustrować wersje tonu Ewangelii, którym poświęcony został cały tekst. Na szczęście przykład ten znajduje się również w artykule wskazującym na chorał gregoriański jako źródło melodyki polskich śpiewów mszalnych po Soborze Watykańskim II (t. II, s. 269). O merytorycznej wartości publikacji nie trzeba przekonywać, chcę jednak podkreślić znaczenie indeksów: osobowego i rzeczowego. Szczególnie ten drugi, dzięki dużej ilości szczegółowych haseł, pozwala odnaleźć wszystkie miejsca w prezentowanej edycji wskazujące na dane zagadnienie. Jego przygotowanie wymagało dużej pilności i erudycji.

Przedstawiona pozycja, będąca złożeniem różnych tekstów, nie posiada statusu monografii. Jest cennym źródłem, z którego mogą czerpać muzykolodzy, liturgiści i muzycy kościelni oraz wszyscy zainteresowani stałym odkrywaniem piękna obrzędów kościelnych. Zebrane teksty (łącznie 981 stron) stanowią jednak przede wszystkim doskonały materiał dla syntezy myśli twórczej ks. prof. Ireneusza Pawłaka, chociaż nie wyczerpują całej jego spuścizny. Realizacja tego zamierzenia zasługuje na uznanie, gdyż rozproszone w wielu miejscach artykuły byłyby narażone na zapomnienie, a pokolenia muzykologów, muzyków, historyków kultury i teologów nie mogłyby dotrzeć do cennych informacji i stale aktualnych komentarzy do współczesnych zjawisk liturgiczno-muzycznych.

Beata Bodzioch (Lublin)

369. Śląskie organy III. Materiały konferencji zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 20 marca 2013 roku, red. Grzegorz Poźniak, Piotr Tarlinski, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 217 [3] s., il., streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Sympozja 84, ISBN 978-83-63950-10-1.

Treść: TARLINSKI Piotr, Słowo wstępne, s. 5–7; PRASAŁ Andrzej, *Meldebogen für Orgel* z 1944 r. – unikalne źródło do dziejów budownictwa organowego w dawnym Hrabstwie Kłodzkim, s. 9–35; KISIELIŃSKI Jarosław, Pierwsze we Wrocławiu organy ze *Sperrventilade* (1455) w kościele pw. św. Marii Magdaleny, s. 37–

54; GEMBALSKI Julian, Zabytkowy pozytyw z Muzeum Prasy Śląskiej w Pszczynie – historia i problemy rekonstrukcji, s. 55–64; KOENIG Franciszek, Kulturowa i muzyczna wartość organów Moritza Roberta Müllera z roku 1844 zachowanych w kościele św. Katarzyny w Toszku. Dzieło restauracji organów w latach 2010–2012, s. 65–95; PIELCZYK Stanisław, Problem konserwacji i rewitalizacji zabytkowych organów kościoła św. Bartłomieja w Smolnicy, s. 97–109; KUKLA Jerzy, Organy i organiści bielscy w I połowie XX w., s. 111–126; SZYMAŃSKI Władysław, Wkład Carla Volkmana z Gliwic w górnos Śląskie budownictwo organowe, s. 127–137; POŹNIAK Grzegorz, Działalność organmistrzowska Józefa Kuca (1891–1978) z Zimnic Wielkich, s. 139–158; DĘBSKI Piotr, Johann Christof May Wald – życie i działalność organmistrzowska, s. 159–170; BRYLLA Wolfgang J., Nieznany–znany organmistrz głęboczycki J.M.V. Haas, s. 171–197; KMAK Krzysztof, 100-lecie organów Paula Berschdorfa w Wodzisławiu Śl., s. 199–217.

370. SZYMANOWICZ Maria, Propozycje pieśni na niedziele, uroczystości i święta roku liturgicznego, wydanie rozszerzone, dodatek nutowy, Lublin: Polihymnia 2013, 151 s., ISBN 978-83-7847-136-3.

Prof. KUL dr hab. Maria Szymanowicz jest muzykologiem, kierownikiem Katedry Instrumentologii Instytutu Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, a zarazem praktykującym od lat muzykiem kościelnym. Owocem jej wieloletniej posługi organistowskiej, pełnionej przede wszystkim w kościele akademickim KUL w Lublinie oraz w parafii św. Józefa w Radomiu, było pierwsze wydanie publikacji pod tym samym tytułem 10 lat temu (*Propozycje pieśni na niedziele, uroczystości i święta roku liturgicznego*, Lublin: Polihymnia 2003, 97 s., ISBN 83-7270-181-4). Pozycja ta była pomyślana jako pomoc w pracy organistów we właściwym doborze śpiewów, a pośrednio miała przyczynić się do poszerzania repertuaru śpiewów we wspólnotach parafialnych. Okazało się, że publikacja ta od samego początku cieszyła się wielkim zainteresowaniem wśród polskich muzyków kościelnych oraz uczniów diecezjalnych instytucji kształcących przyszłych organistów, co sprawiło, że cały jej nakład został już dawno wyczerpany. Dlatego też potrzebą chwili stało się jej ponowne wydanie. W tym celu autorka zweryfikowała wiele swoich propozycji i przygotowała drugie, rozszerzone wydanie tejże potrzebnej publikacji, która ukazała się dokładnie w dziesięć lat od jej pierwszego wydania.

Fundamentalnym założeniem opracowanych propozycji śpiewów, co autorka tłumaczy w słowach wprowadzenia, było klasyczne oparcie się na analizie tekstów liturgicznych odnośnie do okresu liturgicznego, do przeżywanych uroczystości i świąt, a także do czytań biblijnych i pozostałych tekstów mszalnych. Nie bez znaczenia dla wyboru śpiewów było także uwzględnienie czynności liturgicznej, której mają towarzyszyć. Bardzo dobrą stroną opracowanych propozycji jest podanie kilku alternatywnych melodii dla niektórych śpiewów procesyjnych. Układ propozycji śpiewów respektuje współczesną strukturę kalendarza liturgicznego, wyznaczając grupę śpiewów okresowych, śpiewów we Mszach własnych o świętych w układzie miesięcznym, a także śpiewy Mszy obrzędowych, okolicznościowych i Mszy za zmarłych.

W opracowaniu propozycji autorka oparła się na trzech podstawowych źródłach, którymi są najbardziej popularne i najczęściej używane w większości diecezji w Polsce śpiewniki liturgiczne: *Śpiewnik kościelny* ks. Jana Siedleckiego (Kraków 2001), *Śpiewnik liturgiczny* (Lublin 1991) oraz *Exultate Deo* (Katowice 1998).

Wartością drugiego wydania publikacji jest *Dodatek nutowy*, który obejmuje aż 49 stron. Znalazło się w nim 48 nowo powstałych śpiewów liturgicznych, m.in. takich autorów, jak: ks. Ireneusz Pawlak, ks. Stanisław Ziemiański, Stefan Stuligrosz, ks. Grzegorz Poźniak i ks. Michał Szulik. Zostały one podzielone na dziesięć grup: *Śpiewy uwielbienia po Komunii Świętej*, *Adwent*, *Wielki Post* (*Chrzest, pokuta, nawrócenie* oraz *Pieśni o Męce Pańskiej*), *Wielkanoc*, *Pieśni o Miłosierdziu Bożym*, *Pieśni do Najświętszego Serca Pana Jezusa*, *Pieśni do Najświętszej Maryi Panny*, *Pieśni do świętych* (w tym już m.in. do św. Jana Pawła II czy do św. Jana z Dukli), *Pieśni eucharystyczne* oraz *Pieśni na zwykły okres roku i przygodne*. W zakończeniu *Dodatku* znajduje się alfabetyczny spis tytułów zamieszczonych tam śpiewów i pieśni.

Wydanie opisanej publikacji będzie bardzo cenną pomocą w ręku muzyków kościelnych i pomoże im w trafnym przygotowaniu śpiewów liturgii celebrowanej we wspólnotach parafialnych. Natomiast zamieszczony w publikacji *Dodatek muzyczny* może być bardzo przydatny w pracach związanych z przygotowaniem nowego wydania ogólnopolskiego *Śpiewnika liturgicznego*, do czego od kilku lat przymierza się Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych.

Ks. Franciszek Koenig (Gliwice)

371. Wybrane hymny na Jutrznię i Nieszpory, red. Justyna Maria Bujalska PDDM, Monika Dolores Nowak PDDM, Warszawa: Prowincja Zgromadzenia Sióstr Uczennic Boskiego Mistrza, Lublin: „Polihymnia” 2012, 313 [4] s., il.

Uwagi: Zawiera pełne teksty i melodie z harmonizacją do hymnów na Jutrznię i Nieszpory na cały rok liturgiczny.

Brak numeru ISBN.

Wydane przez Prowincję Zgromadzenia Sióstr Uczennic Boskiego Mistrza *Wybrane hymny na Jutrznię i Nieszpory* to zbiór 246 melodii do 160 hymnów z Liturgii godzin oraz 33 pieśni, którymi można w modlitwie brewiarzowej zastąpić hymny. Wśród tych kompozycji 85 zostało napisanych przez znanych kompozytorów specjalnie na zamówienie do tego wydania.

Idea wydania *Wybranych hymnów na Jutrznię i Nieszpory* zrodziła się w poczuciu troski o wypełnienie zaleceń zawartych w posoborowej instrukcji *Musicam Sacram* [dalej MS], która z kolei zamieszcza wskazania Soboru Watykańskiego II dotyczące muzyki liturgicznej. Jednym z elementów soborowej reformy liturgicznej, który dla muzyki liturgicznej okazał się brzemienno w skutkach, było dopuszczenie języków narodowych do celebracji Eucharystii, innych sakramentów oraz Liturgii godzin (Konstytucja o świętej Liturgii *Sacrosanctum Concilium*, nr 36). Pociągnęło to za sobą potrzebę stworzenia nowych melodii do śpiewów liturgicznych w tych językach, co okazało się niebagatelnym wyzwaniem ze względu na ilość tych śpiewów oraz na różnorodność ich form. W odniesieniu

do Liturgii godzin Święta Kongregacja Rytów we wspomnianej instrukcji wyraźnie wezwała do tego, by „dołożyć starań, aby ułożono odpowiednie melodie do śpiewu oficjum w języku ojczystym” (MS nr 41; 54–61).

Istotną częścią Liturgii godzin, obok psalmów, są hymny. Nadają one każdej godzinie czy świętu właściwy ton, a równocześnie wprowadzają wiernych w atmosferę radosnej modlitwy (*Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin* [dalej OWLG], nr 42). Hymny przez samą swoją naturę domagają się śpiewu, dlatego też zaleca się je śpiewać, zwłaszcza w oficjum odprawianym wspólnotowo (OWLG 280). Właśnie ta praktyczna potrzeba, wynikająca z codziennego sprawowania Liturgii godzin we wspólnotcie zakonnej, skłoniła Redakcję do podjęcia prac nad wydaniem *Wybranych hymnów na Jutrznię i Nieszpory*. Zbiór ten ma za zadanie ułatwić czynne, piękne i godne najwyższej chwały Bożej uczestnictwo w życiu liturgicznym Kościoła różnego rodzaju wspólnotom (kлерyckim, zakonnym, parafialnym, ruchom kościelnymi), które wspólnie celebrują Liturgię godzin. Trzeba jednak dodać, że z kompozycji zebranych w tym swoistego rodzaju „śpiewniku” mogą także owocnie i twórczo korzystać organisci. Dzięki temu wzbogacą swój repertuar o nowe śpiewy na Msze św., szczególnie na uroczystości i święta roku liturgicznego, na które repertuar pieśni jest ubogi (np. święto Objawienia Pańskiego, Przemienienia Pańskiego, Chrztu Pańskiego i in.). Z uwagi na to, że hymny posiadają głębokie, teologiczne teksty, śpiewanie ich przez szerokie grono wiernych z pewnością przyczyni się do bardziej świadomego sprawowania i przeżywania misterii wiary w liturgii Kościoła.

Zbiór melodii do hymnów poprzedzony jest *Przedmową* ks. prof. dr. hab. I. Pawlaka, słowem *Od Redakcji* oraz wykazem skrótów. Następnie umieszczona jest zasadnicza część śpiewnika, czyli pełne teksty oraz melodie z harmonizacją do hymnów. Na końcu zostały sporządzone: *Wykaz źródeł*, dwa spisy kompozycji – rzeczowy (uwzględniający porządek występowania utworów według kalendarza liturgicznego) i alfabetyczny. Całość publikacji zamyka notka o Zgromadzeniu Sióstr Uczennic Boskiego Mistrza, do którego należą członkinie Redakcji prezentowanego zbioru.

Zebrane kompozycje hymnów podzielono na jedenaście części: I. *Okres Adwentu*; II. *Okres Narodzenia Pańskiego*; III. *Okres Wielkiego Postu*; IV. *Triduum Paschalne*; V. *Okres Śmierci i Zmartwychwstania Pana*; VI. *Okres Wielkanocy*; VII. *Okres zwykły*; VIII. *Uroczystości i święta Pańskie*; IX. *Hymny własne o świętych*; X. *Hymny wspólne na poświęcenie kościoła*; XI. *Hymny wspólne o świętych*; XII. *Oficjum za zmarłych*. Spośród Godzin oficjum zostały wybrane dwie kluczowe: Jutrznia i Nieszpory, gdyż ich znaczenie w posoborowej odnowie liturgicznej Kościoła zostało szczególnie podkreślone: jako dwóch Godzin, na których, „jakby na zawiasach, opiera się całe oficjum” (OWLG 272). Kościół zachęcił też usilnie do podniesienia rangi tych Godzin przez ich uroczyste, wspólnotowe celebrowanie, zwłaszcza w niedziele (*Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, nr 21). Wśród wybranych hymnów znalazły się dwa przeznaczone na Godzinę czytań z Wielkiego Tygodnia, bowiem w czasie Triduum Paschalnego, kiedy uroczystie celebruje się Godzinę czytań łącznie z Jutrznią, można wykonać hymn zarówno z jednej lub z drugiej Godziny.

Szczególną uwagę zwrócono na hymny przeznaczone na różne okresy roku liturgicznego. Pomimo bogactwa istniejących melodii własnych do tych tekstów, w niejednej wspólnotie można jeszcze usłyszeć hymny wykonywane na melodie znanych kołęd, pieśni adwentowych, wielkopostnych czy wielkanocnych. Podane propozycje mają za zadanie wyeliminowanie stosowania takiej kontrafaktury, która jest praktyką niepożądaną, zbędną i zubożającą repertuar śpiewów Liturgii godzin. Ponadto wyłoniono i opracowano muzycznie hymny, które w swojej budowie są nietypowe pod różnym względem. Wśród nich są takie, których zwrotki posiadają trzy, pięć lub sześć wersów, lub też takie, które posiadają refren. Utwory o takiej budowie tekstu trudno wykonywać, używając tradycyjnych, czterowersowych schematów melodycznych, dlatego dłożono starań, aby miały one własne melodie.

Wśród hymnów odnowionej po Soborze Liturgii godzin znalazły się też dwie sekwencje: *Dies irae* i *Stabat Mater dolorosa*. Zastępowanie hymnów sekwencjami było praktyką od dawna znaną w tradycji muzyczno-liturgicznej (*Liber Hymnarius. Praenotanda*, Solesmis 1983, s. X). W prezentowanym zbiorze te dwa teksty sekwencji w języku polskim (oprócz tekstu *Panno czysta nad pannami*) zostały opatrzone wybranymi fragmentami melodii zapożyczonymi z sekwencji łacińskich. Ponadto przy muzycznym opracowywaniu tych tekstów zadbane o to, aby przynajmniej po części nawiązać do formy sekwencyjnej, w której występowała zmienność melodii do kolejnych par zwrotek. W polskiej wersji owa zmienność ograniczyła się do dwóch wersji melodycznych stosowanych naprzemiennie w kolejnych strofach. Opracowanie muzyczne hymnu *Panno czysta nad pannami* (części sekwencji *Stabat Mater dolorosa*) posiada formę hymniczną (stała melodia do wszystkich zwrotek).

Oprócz zastępowania hymnów sekwencjami, w niektórych okolicznościach Kościół pozwala w miejsce hymnu brewiarzowego wykonać pieśń kościelną. Praktyka ta wydaje się być zapomniana i mało wykorzystywana, dlatego na końcu poszczególnych części zbioru umieszczono melodie i teksty pieśni kościelnych, które zostały wskazane w *Liturgii godzin* jako „zastępujące hymny”. Poza tym w zbiorze umieszczono również kilka pieśni na wspomnienia świętych, które w *Liturgii godzin* nie posiadają hymnów własnych. W takim przypadku zazwyczaj stosuje się hymn z tekstów wspólnych. Jednak ze względu na powszechny lub partykularny kult tych świętych, wydaje się słusznym wykonanie w miejsce hymnu pieśni ku ich czci.

Wiele melodii do hymnów zostało zaczerpniętych ze śpiewników liturgicznych i innych zbiorów podanych w *Wykazie źródeł*, niemniej znaczna część powstała specjalnie dla potrzeb niniejszego wydania. Nieliczne teksty opatrzone kilkoma melodiami, gdyż wydały się one na tyle wartościowe, że stratą byłoby ich pominięcie. W ten sposób poszerzono zasób melodyczny prezentowanego repertuaru hymnów i dano możliwość szerszego wyboru dla wykonawców.

Większość hymnów posiada melodie o charakterze metrycznym w stylu sylabicznym. Wydaje się to być najdoskonalszy i najbardziej zgodny z tradycją sposób komponowania hymnów. Jednak część melodii powstało w metrum swobodnym. Dwie melodie hymnów zostały oparte na recytatywie ze względu na nieprecyzyjnie ukształtowany tekst (nierównomierne rozłożenie akcentów metrycznych słowa w poszczególnych wersach kolejnych zwrotek). Prezentowane hymnarium odznacza się bogactwem melodii skomponowanych w różnych stylach i rodzajach. Odnajdziemy tu melodie oparte na skalach kościelnych, w stylu chorału gregoriańskiego, chorału protestanckiego, melodie nawiązujące do twórczości J.S. Bacha czy ks. A. Chlondowskiego. Nieliczne utrzymane są w stylu kompozycji P. Ebena. Niektóre z nich zaczerpnięto z różnych lokalnych tradycji, inne ze zbiorów zakonnych.

Wszystkie melodie zawarte w *Wybranych hymnach na Jutrznie i Nieszpory* zostały opatrzone harmonizacją. Może ona stanowić cenną pomoc dla niektórych organistów akompaniujących śpiewom Liturgii godzin, choć jest jedynie propozycją poprawnej harmonizacji. Jednak wydaje się być cennym fakt, że wielu kompozytorów nowych melodii napisało do nich osobiście także swoją własną harmonizację, przez co nadało tym melodiom pełne, oryginalne brzmienie. Niemal wszystkie harmonizacje zostały opracowane specjalnie dla tego zbioru.

Prezentowana publikacja została precyzyjnie przemyślana i przygotowana także od strony edytorskiej. Na marginesie każdej z kompozycji umieszczono tzw. marginalia, zawierające datę i nazwę konkretnego obchodu bądź okresu liturgicznego oraz wskazano odpowiednią liturgiczną godzinę jej przeznaczenia (Jutrznia, Nieszpory lub Godzina czytań). W przypadku możliwości zastosowania w którejś z Godzin zamiast hymnu pieśni, zaznaczono na marginesie, że jest to „Pieśń”. Poza tym przy niektórych tytułach znajduje się odnośnik informujący o możliwości użycia zamiast podanego hymnu innego hymnu, np. z tekstów wspólnych.

Niektóre strony są dodatkowo ozdobione szkicami różnych symboli, znaków lub podobiznami wybranych świętych. W ciekawy sposób wypełniono pozostające niekiedy na kartach wolne miejsce, bowiem każda z kompozycji znajduje się na odrębnej stronie dla komfortowego korzystania z zapisów nutowych i tekstowych.

Oddając do użytku Kościoła w Polsce *Wybrane hymny na Jutrznie i Nieszpory* – swoje „polskie hymnarium”, Redakcja żywi nadzieję, że wypełni ono, choć po części, istniejące luki repertuarowe nie tylko w celebracjach Liturgii godzin, ale i w Eucharystii. Praktyka wykaże, czy zostanie on w całości zaakceptowany, czy też pojawią się głosy krytyczne zmierzające do jego udoskonalenia. Wszelkie twórcze i rzeczowe propozycje z pewnością zostaną życzliwie rozpatrzone i uwzględnione w następnym wydaniu.

Monika Dolores Nowak PDDM (Warszawa)

HOMILETYKA

372. CZAJA Andrzej bp, **Pasterskie słowo. Niedzielne refleksje wygłoszone na antenie Radia Plus Opole. Tom III (Rok B)**, wpraw. Tadeusz Dola, Opole: Wydaw.

i Druk. Świętego Krzyża 2012, 153 s., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Pomoce Duszpasterskie 19, ISBN 978-83-7342-341-1, 978-83-61756-96-5.

Trzeci zbiór niedzielnych refleksji bpa Andrzeja Czai ukazuje się w serii „Pomoce Duszpasterskie”, wydawanej nakładem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. *Pasterskie słowo* jest zapisem audycji radiowych ordynariusza opolskiego, emitowanych na falach radia „PLUS” w okresie od I Niedzieli Adwentu roku 2011 do Niedzieli Chrystusa Króla roku 2012 w cyklu B. Osnową rozważań bpa Andrzeja Czai jest medytacja nad liturgią słowa z danej niedzieli i tekstami liturgicznymi formularzy mszalnych oraz aktualizacja ich przesłania do życia współczesnych wiernych.

373. DYK Stanisław, **Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne lekcjonarza mszalnego**, Lublin: Wydaw. KUL 2013, 395 s., bibliogr., streszcz. ang., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Instytut Liturgiki i Homiletyki, ISBN 978-83-7702-669-4.

Monografia ks. dr hab. Stanisława Dyka jest pierwszym w polskiej literaturze homiletycznej teoretycznym i praktycznym ujęciem hermeneutyki lekcjonarza mszalnego. Autor przedstawia w pierwszym rozdziale powszechnie dziś stosowane teologiczne zasady interpretacji czytań lekcjonarza. Zasadniczy trzon rozprawy obejmuje cztery rozdziały, poświęcone głoszeniu Bożego słowa poprzez proklamację czytań, śpiewy międzyleckcyjne i homilię w czterech okresach roku liturgicznego. W rozdziale piątym autor analizuje niedzielne czytania (pierwsze i trzecie, czyli Ewangelię) stosowane w odrębnym od wyżej wymienionych okresów w tzw. okresie zwykłym w ciągu roku. Autor opracowania wydobywa przesłanie ewangeliczne z poszczególnych tekstów lekcjonarza w kontekście danego okresu liturgicznego oraz ciągłości treściowej danej Ewangelii, co pozwala uchwycić wzajemny związek i harmonię pomiędzy treścią Ewangelii i rozwojem roku liturgicznego.

374. JAN PAWEŁ II papież, **Pielgrzymki do Ojczyzny. 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie**, Kraków: „Znak” 2012, 2002 s., indeks, ISBN 978-83-240-2213-7.

Niniejsza publikacja to zbiór wszystkich przemówień i homilii wygłoszonych przez papieża Jana Pawła II podczas jego kolejnych pielgrzymek do Polski, wraz z indeksem rzeczowym. Zawiera zarówno te bardziej znane i do dziś pamiętane homilie i kazania, jak i mniej formalne przemówienia, ze spotkań w mniejszym gronie: z młodzieżą, przedstawicielami zgromadzeń zakonnych czy grup zawodowych.

375. KOPIEC Jan bp, **Z posługi Słowa. Nauczanie w pierwszym roku pasterzowania w diecezji gliwickiej**, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 159 s., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Pomoce Duszpasterskie 20, ISBN 978-83-63950-01-9.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego w serii pomocy duszpasterskich wydał nauczanie bpa Jana Kopca w pierwszym roku jego pasterzowania w diecezji gliwickiej. *Z posługi Słowa* to zbiór dwudziestu trzech kazań i homilii, wygłoszonych przy różnych okazjach, sześciu listów i odeszów do diecezjan oraz pięć wywiadów dla różnych pism. Ta różnorodność tekstów i form czyni pozycję interesującą w odbiorze i pokazuje inne oblicze biskupiej posługi przepowiadania słowa Bożego.

376. SIKORA Jerzy, **Twórczość kaznodziejska ks. Józefa Tischnera. Studium literacko-homiletyczne**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 444 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-7072-754-3.

W swojej rozprawie habilitacyjnej Jerzy Sikora stara się zmierzyć z kazaniem ks. Tischnera nie tylko z perspektywy homiletyki, ale również retoryki i literaturoznawstwa. Studium ma charakter interdyscyplinarny. „Wkraczamy przede wszystkim na teren literaturoznawstwa i homiletyki (zwłaszcza formalnej), ze szczególnym uwzględnieniem retoryki. Badamy sposób ujęcia jednostki homiletycznej. Interesuje nas jej budowa, język, retoryczna prezentacja treści. Zastanawiamy się nad zagadnieniem wartościowania kazania, nad jego skutecznością” – czytamy we *Wstępie* (s. 15). Rozdział pierwszy poświęcony jest różnym uwarunkowaniom kaznodziejstwa ks. Tischnera – takim, jak wpływ kultury i tradycji Podhala oraz jego studia filozoficzne. Rozdział drugi to analiza kaznodziejskiego dorobku ks. Tischnera z punktu widzenia gatunków homiletycznych stosowanych w kaznodziejstwie (homilie dla dzieci, homilie pogrzebowe, homilie ślubne, homilie okolicznościowe, rekolekcje, konferencje, kazania góralskie). Rozdział trzeci poświęcony został literackiej i retorycznej stronie kazań ks. Tischnera, a więc środkom, jakie stosował w swoich homiliach; np. odwołanie to tekstów poetyckich czy literatury gwarowej. Rozdział czwarty poświęconym został poetyce kaznodziejskich tekstów ks. Tischnera. Autor rozprawy podkreśla, że kaznodzieja starał się swoim kazaniom nadać charakter dialogiczny, wychodząc naprzeciw pytaniom, które nosili w sobie jego słuchacze. Rozdział piąty poświęcony został poszczególnym zagadnieniom, które omawiane były w Tischnerowskich homiliach – od kwestii ściśle religijnych (czym jest wiara, *sanctum* i *sacrum*, problematyka miłości, sens sakramentów) po tematy społeczno-etyczne (ojczyzna, praca, solidarność, wolność). Rozdział szósty podsumowuje rozmaite wątki pracy, analizując kaznodziejstwo ks. Tischnera w kontekście przemian społeczno-kulturowych.

377. SZALAŃDA Tomasz, **Jezus egzorcysta w polskim przepowiadaniu posoborowym. Studium homiletyczno-biblijne**, Olsztyn: „SQL” 2012, 367 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-62872-10-7.

Celem rozprawy habilitacyjnej Tomasza Szalandy było ukazanie poprawnej demonologii we współczesnym przepowiadaniu homilijnym oraz wypracowanie postulatów właściwego przepowiadania Jezusa jako Egzorcysty dla współczesnych kaznodziejów. Zamierzony cel autora został zrealizowany poprzez analizę biblijno-teologiczną perykop ewangelicznych, w których jest mowa o działalności Szatana i demonów. Przedmiotem szczególnego zainteresowania stały się cztery relacje o opętaniu przez duchy piekielne: w synagodze w Kafarnaum (Mk 1,21-28 i Łk 4,31-37), na terenie Dekapolis (Mk 5,1-20, Mt 8,28-34 i Łk 8,26-39), córki poganki (Mk 7,24-30, Mt 15,21-28) oraz epileptyka (Mk 9,14-29, Mt 17,14-21, Łk 9,37-43), oraz ich wypędzeniu przez Jezusa. Następnie krytycznie omówiono dotychczasowe głoszenie kerygmatu powyższych perykop i zagadnienie demonologii w polskim kaznodziejstwie od Soboru Watykańskiego II do czasów współczesnych oraz wskazano postulaty właściwego przepowiadania na przyszłość.

378. SZEWCZYK Leszek, **Umacniać słowem. Homilie ślubne**, Katowice: „Emmanuel” 2013, 383 s., ISBN 978-83-63757-16-8.

Niniejsza publikacja jest kolejną z cyklu pomocy kaznodziejskich. Zamieszczone w niej teksty mają służyć przede wszystkim kaznodziejom-homilistom jako pomoc w głoszeniu słowa Bożego w ramach liturgii sakramentu małżeństwa. Książka zawiera 154 homilie. „Homilia jest niezbędnym elementem liturgii zawierania sakramentu małżeństwa. Źródłem dla homilii w liturgii sakramentu małżeństwa są teksty święte, a więc czytania biblijne oraz teksty i obrzędy (znaki) liturgiczne oraz okoliczności jej wygłoszenia. Treść homilii powinna stanowić refleksję nad wybranymi tekstami biblijnymi oraz uwzględniać teksty modlitw, gesty i czynności liturgiczne. Wśród różnych możliwości ujęcia tematu homilii głoszonej w czasie sprawowania sakramentu małżeństwa można wskazać na te, które dzisiaj wydają się być szczególnie aktualne: „Małżeństwo jako droga do realizacji Bożego podobieństwa”, „Małżeństwo jako charyzmat i sakrament”, „Duchowość małżeńska” (fragment z *Wprowadzenia*, s. 8).

379. WILK Józef, **Miłość niezawodna. Homilie i rozważania do czytań ewangelicznych w roku liturgicznym A**, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2013, 271 s., ISBN 978-83-257-0579-4.

Ks. Józef Wilk, na co dzień proboszcz parafii Guntramsdorf pod Wiedniem, w kolejnym tomie homilii do czytań niedzielnych w roku liturgicznym C w sposób sugestywny i niezwykle zwięzły snuje swoje przemyslenia nad życiem chrześcijańskim w świetle słowa Bożego. W swojej refleksji przytacza nauczanie papieży, szczególnie Benedykta XVI, a także myśl teologiczną współczesnych niemieckojęzycznych autorów. Dobrze to koresponduje z całością rozważań, efektownie łącząc papieskie nauczanie z kerygmatem poszczególnych niedzielnych i świątecznych czytań.

380. WOLAŃSKI Filip, **Kaznodziejstwo bernardyńskie w staropolskim systemie komunikacji społecznej schyłku epoki saskiej. Studium kształtowania wyobrażeń i postaw**, Toruń: „Adam Marszałek” 2012, 446 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7780-301-1.

Autor zajął się problematyką dotychczas nie ujętą w badaniach nad dziejami kaznodziejstwa – udziałem bernardynów w staropolskim systemie komunikacji społecznej u schyłku czasów saskich. W swojej rozprawie F. Wolański zajął się kształtowaniem postawy wobec *sacrum* i społeczeństwa w bernardyńskim dyskursie kaznodziejskim. Praca twórczo wpisuje się w dociekania poświęcone kształtowaniu wyobrażeń i postaw poprzez ówczesne kaznodziejstwo, wzbogacając wiedzę o ważnej sferze dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej. Stanowi ona owoc wieloletnich źródłowych studiów autora nad podjętą tematyką, niedocenioną dotąd w historii kaznodziejstwa. Autor pieczołowicie wypełnia swą rozprawą tę lukę badawczą.

381. ZWOLIŃSKI Andrzej, **Kazania pasyjne**, Kraków: „Homo Dei” 2013, 291 [1] s., ISBN 978-83-62579-75-4.

Zbiór kazań pasyjnych znanego krakowskiego kaznodziei zawiera wnikliwe rozważania Męki Chrystusa oraz towarzyszącej Mu wiernie Matki Bożej. W zbiorze mamy sześć serii kazań pasyjnych: „Męka Chrystusa”, „Męka Matki Bolesnej”, „Ludzie drogi krzyżowej”, „Krzyżowe słowa”, „Narzędzia męki”, „Miejsca męki”. Autor, odwołując się zarówno do wizji mistyków i Tradycji Kościoła, jak i ustaleń współczesnej nauki, szczegółowo omawia postacie, miejsca i zdarzenia związane z drogą krzyżową w perspektywie historycznej i teologicznej. Snuje też głębokie refleksje nad znaczeniem słów wypowiedzianych na krzyżu dla ludzi obecnych na Golgocie i dla nas dzisiaj. Kazania pasyjne są mocno zakorzenione w Biblii. Autor chętnie sięga również po wątki z literatury polskiej i światowej, aby w ten sposób poszerzyć rozumienie tajemnicy męki Chrystusa.

KATECHETYKA. PEDAGOGIKA

Katechetyka

382. **Boża miłość. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. Klasa 3, cz. 1**, autorzy Ewa Below i in., wyd. 4, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 75 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-27-2.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konspekty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 3 klasy.

383. **Boża miłość. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. Klasa 3, cz. 2**, autorzy Ewa Below i in., wyd. 4, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 76 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-27-2.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konspekty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 3 klasy.

384. **Boża wierność. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. Klasa 4**, autorzy Ewa

Below i in., wyd. 5, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 159 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-34-0.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konspekty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 4 klasy.

385. **Boży Kościół. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. Klasa 6**, autorzy Ewa Below i in., wyd. 4, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 168 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-35-7.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konspekty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 6 klasy.

386. CHAŁUPNIAK Radosław, **Arcydziela malarstwa w katechezie**, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 220 s., bibliogr., streszcz. ang., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 131, ISBN 978-83-63950-12-5.

W książce został zaprezentowany szeroki i niezwykle ważny problem wykorzystania obrazów malarskich w ka-

techetycznym wychowaniu w wierze. W zamyśle autora niniejsza publikacja ma służyć wszystkim zainteresowanym wzajemnym powiązaniem edukacji religijnej i estetycznej. Pierwszy rozdział książki stanowi próbę usystematyzowania biblijnego przesłania dotyczącego możliwości wykorzystania obrazów w przekazie katechetycznym. Drugi rozdział zajmuje się kwestią właściwego odkrywania Bożego piękna poprzez obraz. Trzeci rozdział ukazuje, czym jest wychowanie estetyczne, jaka jest jego wizja i jak może służyć owocnemu wykorzystaniu obrazów w katechezie. Czwarty rozdział stanowi odniesienie uczniów wobec dzieł sztuki. Ostatni zaś rozdział jest omówieniem obrazu malarzkiego jako specyficznego środka dydaktycznego i katechetycznego. Autor pragnie, by niniejsza publikacja stała się inspiracją do poszukiwania w malarstwie przestrzeni spotkania Boga i człowieka.

387. CZAJA Andrzej bp, **Wierzę w Kościół. Katechezy o Bożym domu dla nas**, Opole: Red. Wydaw. WT UO, Wydaw. i Druk. Świętego Krzyża 2013, 156 s., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Pomoce Duszpasterskie 21, ISBN 978-83-63950-03-3, 978-83-7342-352-7.

Książka zawiera katechezy wygłoszone w Roku Wiary przez bpa A. Czai w katedrze opolskiej pod hasłem: „Wierzę w Kościół”. Tematyka tych katechez jest następująca: *Wiara w Kościół. Sens i wartość Kościoła; Boski początek i fenomen trwania Kościoła; Natura i misterium Kościoła trudne do wyrażenia; Kościół jako wspólnota ludu Bożego i ciało Chrystusa; Struktura Kościoła pielgrzymującego – jedność w różnorodności; Pasterze Kościoła: biskupi i prezbiterzy; Wierni świeccy – ich tożsamość i misja; Osoby konsekrowane i diakon w Kościele; Jedność i świętość Kościoła; Powszechność i apostołskość Kościoła; Kościół naszym domem – dar od Boga i zadanie; Rodzina jako „domowy Kościół”*. Książka zawiera również aneks w postaci listu Biskupa Opolskiego na początek roku kościelnego – *Kościół naszym domem*.

388. GOGOLIK Mirosław, **„Nauczycielu dobry...”. Paradygmat nauczyciela religii w świetle rozmowy Jezusa Chrystusa z bogatym młodzieńcem**, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2012, 205 s., bibliogr., streszcz. ang., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Teologiczny, seria: Studia i Materiały 157, ISBN 978-83-63266-45-5.

Książka ukazuje bogactwo i wielowymiarowy zakres problematyki kształcenia, oddziaływania i pracy nauczyciela religii we współczesnej posłudze katechetycznej w szkole. Spojrzenie na współczesnego nauczyciela religii w odniesieniu do obrazu rozmowy Chrystusa z bogatym młodzieńcem w niniejszym opracowaniu zwraca uwagę na istotne cechy osobowościowe katechety, określające świat wartości, jego „być” w wymiarze ludzkim i chrześcijańskim, a następnie kompetencje potwierdzające wiedzę i umiejętności działania, wykorzystywane w przestrzeni pracy katechetycznej. Autor stara się wypracować jasny model pedagogiczno-dydaktyczny katechety, który wpatrując się w przykład Jezusa z Nazaretu, uczestniczy w dziele prowadzenia uczniów ku doskonałości życia.

389. KOCHŁA Jan, **Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-kate-**

chetyczne studium narracyjne, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2013, 224 [3] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 133, ISBN 978-83-63950-17-0.

W ostatnich latach motyw misyjny jest obecny w wielu publikacjach teologicznych. Oczywiście pozostają one nadal w obrębie swoich dziedzin. Akcent misyjny nie czyni z nich od razu misjologicznych, jednak poszerzają znacznie horyzont dotychczasowej refleksji teologicznej, przez co stają się pełniejsza i bardziej dynamiczna. Misjologia zaś może się tylko cieszyć, że jest coraz bardziej zauważana. Tak też proponuję spojrzeć na najnowszą pracę ks. J. Kochła. Autor, chociaż wyraźnie zbliżył się do misjologii, pozostał jednak wierny dotychczasowym zainteresowaniom.

Od razu pojawia się pytanie o dziedzinę, do jakiej można przyporządkować pracę. Są w tytule zasygnalizowane dwie albo trzy. Chyba to nie jest asekuracja, ale raczej wskazanie na różne metody badań, dobór literatury czy formułowanie wniosków. Uważna lektura pracy pozwala jeszcze raz wrócić do podtytułu. Jest to bowiem praca biblijno-katechetyczna.

Dwutomowe dzieło, jak to często jest podkreślane (Ewangelia i Dzieje Apostolskie) św. Łukasza, zostało bardzo oryginalnie zinterpretowane – jako świadectwo misyjne. Ukazano to przez wyakcentowanie elementu narracyjnego dzieła, bardzo ważnego w pierwszej ewangelizacji. Jednak w dalszym procesie może skutkować wieloma pytaniami, na które misjologia już starała się odpowiedzieć. Należy pamiętać, że misje mają podwójny cel: głoszenie Ewangelii i zakładanie Kościoła (por. Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, nr 6). Tu już metoda narracyjna chyba nie wystarczy. Analiza zawierająca bogaty aparat porównawczy z zakresu biblistyki wydobywa na nowo treść ważną dla ewangelizacji.

Przedstawiona w recenzji monografia liczy 224 strony i składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział I (s. 25–60), zatytułowany *Struktura i narracyjny charakter dzieła św. Łukasza*, przedstawia dzieło ewangelisty, poddając je analizie biblijnej. Rozdział II, pt. *Katecheza misyjna Jezusa według Łukasza* (s. 61–92), przybliża, zdaniem autora, teksty świadczące o treści misyjnego nauczania: najpierw sam Jezus, a następnie tematy wypływające z przypowieści, wreszcie na tej podstawie formacja uczniów. W trzecim rozdziale (s. 93–114) omówione zostają kazania misyjne św. Piotra. Przedstawione zostały jako świadectwa pierwszej ewangelizacji misyjnej i metoda jej realizacji. Często podkreślane jest właściwe rozumienie misji jako wypełnianie zadania Kościoła. Rozdział IV (s. 115–136) ukazuje działalność misyjną św. Pawła przez analizę nauczania i porównania z przywołanymi już wcześniej katechezami Piotra. Rozdział V (s. 137–162) poświęcony jest katechezie narracyjnej Łukasza. Jest to jakby ukazanie jeszcze raz praktycznego odniesienia w zastosowaniu misyjnym modelu katechezy narracyjnej.

Całość uzupełnia dobrze sporządzona bibliografia, wykaz tabel i schematów oraz indeks osobowy. Chociaż wspomniane elementy należą do pracy naukowej, to jednak solidne ich sporządzenie zawsze cieszy.

Tym, co może zastanowić misjologa, to różne traktowanie i interpretacja pojęć podstawowych. Takie pojęcia, jak: misja ewangelizacyjna, ewangelizacja, apostołstwo,

ewangelizacja (rozdz. I) są wyraźnie określone. Chociaż autor powołuje się na definicję Dekretu misyjnego oraz encykliki *Redemptoris missio*, to jednak wyjaśnianie i zastosowanie poszczególnych pojęć jest często niepełne. Podobnie wyjaśnienie pojęcia „misji apostoła” i wykonywaniem przez niego „misji *ad gentes*” (rozdz. III). Odnosi się wrażenie pewnego koniunkturalizmu w użyciu misjologii.

Bibliografia pracy jest pokaźna, liczy 36 stron. Autor jakby chciał wszystkich zadowolić. Odnosi się wrażenie braku krytycznej selekcji bibliograficznej. Jest raczej skupiona na literaturze włoskiej i polskiej. Tymczasem dla przywoływanej problematyki z obszaru misjologicznego warto sięgnąć do niektórych autorów obszaru amerykańskiego (np. Senior, Stuhlmüller, Gallagher, Hertig, Luzbetak, Bevans) czy niemieckiego (Müller, Collet, Bühlmann).

Konstrukcja pracy nie budzi zastrzeżeń. Monografia zawiera wszystkie wymagane elementy. Treść będzie podlegała jeszcze niejednej ocenie. Jest przecież ukazaniem indywidualnej wizji na podstawie badań popartych osobistym doświadczeniem. Autor, jako katechetyk, jest zaangażowany w szeroko rozumiany ruch biblijny. To doświadczenie można odczytać w różnych miejscach monografii.

Zmierzając do wniosku końcowego, a taki jest konieczny i oczekiwany w wypadku recenzji, należy docenić zarówno wiedzę, jak i pracowitość autora. Swoboda, z jaką porusza się na wielu obszarach, jest godna podkreślenia. Podobnie doceniany jest, jeszcze raz to podkreślam, akcent misyjno-misjologiczny. Praca jest aktualna i teologii w naszym kraju potrzebna. Misjologia też może z niej korzystać.

Ks. Jan Górski (Katowice)

ŁUSZCZAK Grzegorz, Od teorii stopni formalnych do teorii komunikacji i dialogu w dydaktyce szkolnej i katechetycznej = poz. 397.

390. **Narracyjny wymiar edukacji chrześcijańskiej**, red. Anna Królikowska, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 237 s., bibliogr. i streszcz. przy artykułach, ISBN 978-83-7614-127-5 („Ignatianum”), 978-83-7767-870-1 (WAM).

Treść: KRÓLIKOWSKA Anna, Wstęp, s. 7–12; BIEMMI Enzo, Narracyjny wymiar katechezy, s. 13–23; VILLEPELET Denis, Pojęcie narracyjności u Paula Ricoeura. „Opowiadanie jest żywym wyrazem żywego doświadczenia”, s. 25–39; BARBI Augusto, Analiza narracyjna i przemieniająca moc opowiadania, s. 41–68; THEOBALD Christoph, Wiara ma swoją historię, s. 69–93; SCHEIDLER Monika, Narracja biograficzna i narracja zorientowana na tradycję jako podstawowe formy nauczania katechetycznego, s. 95–118; BOKWA Ignacy, Podstawowe aspekty teologii narracyjnej w świetle refleksji systematycznej, s. 119–134; GOLISZEK Piotr, Teologia narracyjna a katecheza, s. 135–160; KOWALSKI Andrzej, Metoda narracyjna. Wybrane aspekty teologiczno-filozoficzne, s. 161–176; MISIASZEK Kazimierz, Różnorodność języka katechezy (w kontekście narracji), s. 177–191; MISIASZEK Łukasz, Dlaczego opowiadania są potrzebne współczesnemu człowiekowi?, s. 193–

209; ŁABENDOWICZ Stanisław, PRZYCZYNA Wiesław, Narracje w katechezie, s. 211–233; Nota o autorach, s. 235–237.

OSIAŁ Wojciech, **Historia katechizmu. Geneza i rozwój katechizmu w Kościele katolickim od I do XVI wieku = poz. 224.**

Pedagogia biblijna w katechezie = poz. 226.

REGIEWICZ Adam, **Katechezy w obrazach. Krytyczne czytanie filmu = poz. 454.**

391. **Wzrastanie w wierze. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. Klasa 5**, autorzy Ewa Below i in., wyd. 3, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 163 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-26-5.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konспекty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 5 klasy gimnazjum.

392. ZWOLAK Sylwester, **Katechizacja w diecezji zamojsko-lubaczowskiej w latach 1992–2012**, Lublin, Rzeszów: „Bonus Liber” 2012, 360 s., bibliogr., ISBN 978-83-63452-39-1.

Książka ukazuje wielowymiarowe dzieło katechizacji w diecezji zamojsko-lubaczowskiej w latach 1992–2012. Rozdział pierwszy prezentuje uwarunkowania katechizacji diecezjalnej, m.in. powstanie diecezji, reforma oświaty w Polsce, realizacja wskazań dokumentów katechetycznych. Drugi rozdział wskazuje na faktyczny wpływ I Synodu Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej na kształtowanie się katechizacji. Trzeci rozdział to ocena posługi katechetycznej w diecezji. W czwartym, na podstawie badań, ukazano sytuację personalną katechetów. Piąty koncentruje się na odbiorcach katechezy. Szósty, ostatni, rozdział ma charakter syntezujący i wskazuje zarówno na osiągnięcia, jak i trudności związane z katechizacją w omawianym okresie. Książka wypełnia istniejącą lukę, gdyż jest pierwszym tego typu opracowaniem dotyczącym diecezji zamojsko-lubaczowskiej.

393. **Życie i wiara. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. I klasa gimnazjum**, autorzy Elżbieta Byrtek i in., wyd. 3, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 236 [2] s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-36-4.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konспекty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 1 klasy gimnazjum.

394. **Życie i wiara. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. II klasa gimnazjum**, autorzy Ewa Below i in., wyd. 2, Bielsko-Biała: „Augustana” 2012, 252 s., il. kolor., ISBN 978-83-62109-37-1.

Książka, mająca charakter podręcznika, zawiera konспекty katechez do nauczania religii ewangelickiej dla 2 klasy gimnazjum.

Pedagogika

395. **Aksjologiczne wymiary wychowania. Ujęcie interdyscyplinarne**, red. Jacek Siewiora, Tarnów: „Biblos” 2012, 259 s., ISBN 978-83-7793-060-1.

Treść: SIEWIORA Jacek, Wstęp, s. 7–10; POŁEĆ Bogusław, Wychowanie osoby do życia w społeczeństwie – zarys problematyki, s. 11–22; JAŚKIEWICZ Sylwester, Założenia autorytetu konstruowanego na wartościach, s. 23–39; KANTOR Robert, Prawo kanoniczne i cywilne o obowiązku wychowania dzieci, s. 41–56; SOLAK Adam, Dzielienie odpowiedzialności w procesie wychowywania, s. 57–66; MICHALIK Tadeusz, Rodzina w korrelacji do aktualnych wyzwań wychowawczych, s. 67–81; MASTALSKI Janusz, Agresja jako źródło dekonstrukcji ludzkiej osobowości, s. 83–104; GODAWA Grzegorz, Wartość prawdy w procesie wychowania, s. 105–131; STOLARCZYK Ireneusz, Uczciwość jako norma w procesie wychowania – ujęcie teologiczne, s. 133–148; KLAUS Bolesław, Wychowanie do piękna i przez piękno w rodzinie, s. 149–164; SIEWIORA Jacek, Cnota pracowitości a rozwój osobowości wychowanka, s. 165–183; LELITO Tomasz, Eklezjalny wymiar katechezy rodzinnej, s. 185–199; ŁABUDA Paweł, Paweł jako „starotestamentalny ojciec”, s. 201–216; JANIKULA Gabriela, Wybrane implikacje wychowawcze w Katechizmie Kościoła Katolickiego, s. 217–242; PRYBA Andrzej, Koncepcja wychowawcza ks. Jana Berthiera, założyciela Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny, s. 243–256; Noty o autorach, s. 257–259.

396. BUSŁOWSKA Lilla, **Prawosławna myśl pedagogiczna. Aksjomat wiary w szkolnym systemie nauczania religii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego po roku 1990**, Hajnówka: Warszawska Metropolia Prawosławna 2012, 283 s., bibliogr., tab., wyr., ISBN 978-83-60311-57-8.

Praca jest pionierskim opracowaniem przedstawiającym prawosławną myśl pedagogiczną i działalność katechetyczną na gruncie polskim. Łączy teorię z badaniami empirycznymi. Autorka najpierw ukazuje fenomen wiary i biblijne podstawy wiary jako źródła poznania (rozdz. I–II), następnie ukazuje istotę i cel edukacji religijnej w prawosławnej myśli pedagogicznej, edukacyjno-wychowawczą relację nauczyciela i ucznia jako sukcesję wiary oraz edukację religijną w systemie szkolnym po 1990 r. w Polskim Autokefalicznym Kościele Prawosławnym (rozdz. III–V). Rozdział kolejny – w oparciu o wyniki badań empirycznych – wskazuje na podstawowe zadania edukacji religijnej, czyli realizację działań dydaktyczno-wychowawczych (rozdz. VI), a rozdział końcowy, pt. *W poszukiwaniu modelu nauczania religii – koncepcja przekazu wiary*, jest próbą syntezy oraz spojrzenia perspektywicznego. Całość opracowania uzupełnia bibliografia, aneks (*Opis programów nauczania religii i Podstawy programowej*) i załącznik (*Wykaz pomocy dydaktycznych do nauki religii prawosławnej w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej wydany po 1990 r. przez diecezję Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce*). Autorka na podstawie badań własnych dochodzi do następujących wniosków: 1) nauczanie religii (prawosławnej) pozwala podtrzymać podstawy i zachowania typu wspólnotowego; 2) niemal połowa rodziców uczestniczyła w lekcjach religii tylko będąc w szkole podstawowej; 3) niemal wszyscy nauczyciele religii mają wyższe wykształcenie z przygotowaniem pedagogicznym, co umożliwia właściwe realizowanie procesu edukacyjnego; 4) nauczanie religii w szkolnym systemie edukacji wpłynęło na zaangażowanie uczniów

i rodziców w życie religijne i większą świadomość wiary (s. 235–240).

397. ŁUSZCZAK Grzegorz SJ, **Od teorii stopni formalnych do teorii komunikacji i dialogu w dydaktyce szkolnej i katechetycznej**, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 352 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7614-054-4 („Ignatianum”), 978-83-7505-799-7 (WAM).

Studium Grzegorza Łuszczaka SJ na temat rozwoju teoretycznych podstaw procesu nauczania–uczenia się jest twórczą i krytyczną próbą porównania dydaktyki szkolnej i dydaktyki katechetycznej (dydaktyki nauczania religii). Autor omawianej rozprawy poddał syntetycznej analizie dokonania czołowych dydaktyków i umiejętnie powiązał je z dokonaniem dydaktyków katechezy.

W rozdziale pierwszym prezentuje on osiągnięcia szkoły tradycyjnej, a zarazem jej krytykę dokonaną przez przedstawicieli nowego wychowania. Wiele uwagi poświęca J.F. Herbartowi, jego uczniom – T. Zillerowi i W. Reinowi, oraz ich kontynuatorom, takim jak: O. Willmann czy w Polsce J.W. Dawidowi, oraz zbudowanej na teorii stopni formalnych katechetycznej „metodzie monachijskiej” w opracowaniu H. Stiglitz. Następnie omawia wytyczne nowego wychowania, reprezentowanego przez przedstawicieli amerykańskiego progresywizmu: J. Deweya, W.H. Kilpatricka, H. Parkhura i innych, ale także przez europejskich zwolenników nowego wychowania, takich jak: K. Linkego, M. Montessori, G. Kerschensteiner, P. Petersena, czy w Polsce H. Rowida, a na polu katechetycznym W. Gadowskiego i Z. Bielawskiego. W kolejnej części rozprawy akcentuje dynamiczny rozwój psychologii uczenia się, która słusznie znalazła oddźwięk w kształtowaniu procesu nauczania–uczenia się. W Polsce dostrzega badania na temat procesu nauczania W. Okonia, K. Lecha, J. Barteckiego, E. Chabiora, C. Kulisiewicza i E. Fleminga. W dydaktyce katechezy bierze się też coraz bardziej pod uwagę aktywność ucznia w procesie nauczania, co podkreślają W. Gadowski, J. Dajczak, J. Łopot. Trzecia część poświęcona jest rozwojowi dydaktyki szkolnej i katechetycznej w ostatnim trzydziestoleciu XX w., które akcentuje znaczenie koncepcji nauczania wielostronnego, wyróżniającego cztery strategie nauczania: podającą, problemową, operacyjną i eksponującą. Służą one rozwojowi wielostronnej aktywności uczniów, twórczej współpracy nauczyciela i ucznia oraz eksponowaniu zespołowej formy pracy uczniów. Na polu katechetycznym autor wyróżnia wkład zespołu stworzonego i kierowanego przez J. Charytańskiego SJ oraz dokonania w zakresie dydaktyki religijnej na podstawie teorii *curriculum* według S.B. Robinsohna. Historyczny przegląd kierunków rozwoju dydaktyki szkolnej i katechetycznej jest cennym uzupełnieniem wcześniejszych opracowań autorstwa W. Okonia, C. Kupisiewicza i W. Kubika. W kolejnym rozdziale omawianej pracy autor przedstawił podstawy teorii komunikacji, jej implikacje dla pedagogiki i katechetyki oraz rolę dialogu w procesie dydaktycznym. Rozpoczyna od omówienia roli słowa i języka, by przejść do zagadnienia komunikacji zawartej w propozycji dialogu edukacyjnego. Autor opiera się tutaj na publikacjach autorów zachodnich, jak np.: V. Bunaka, W.J. Onga, E.L. Leonardiego von Kreuzenberga i polskich, jak E. Wilka, E. Ajdukiewicza, M. Śnieżyńskiego

go i J. Tarnowskiego. W zakończeniu G. Łuszczak wypuklił wartość dydaktyczno-wychowawczą pedagogiki ignacjańskiej, która „koncentruje się na osobie ucznia (podmiotowość) i stara się dopomóc mu w rozumieniu tego wszystkiego, czym Bóg daną osobę obdarował. Droga do rozwoju pełni człowieczeństwa prowadzi poprzez refleksję, która stoi w centrum dynamiki tejże pedagogiki, a która pozwala odkryć sens tego, czego uczeń się uczy i po co się uczy. To wszystko w ostatecznym rozrachunku prowadzi do zrozumienia prawdy o sobie i swoim miejscu w świecie, co pozwala podjąć słuszną decyzję działania” (s. 314).

Głównym problemem pracy jest odpowiedź na pytania: W jakim kierunku rozwijała się teoria procesu nauczania-uczenia się w dydaktyce szkolnej oraz w jakim zakresie i w jakim stopniu proces nauczania katechetycznego uwarunkowany był nurtami pedagogicznymi, a w jakim sensie proces ten miał swoją odrębną specyfikę? Zdaniem G. Łuszczaka w dydaktyce szkolnej na przestrzeni całego XX w. dokonano się ewolucyjne przejście od „szkoły biernej” do „szkoły [nawet] w pewnym sensie przesadnie aktywnej”, a na płaszczyźnie kierunków rozwoju: od „teorii stopni formalnych” do „teorii komunikacji i dialogu”. Trwały ślad w rozwoju procesu dydaktycznego zaznaczyła pedagogika chrześcijańska. Poszukiwania właściwego modelu czy koncepcji dydaktycznej w nauczaniu i wychowaniu nie zostały zakończone. Warto podejmować kolejne próby, by odnaleźć to najlepsze rozwiązanie, które zarówno w dydaktyce szkolnej, jak i katechetycznej będzie nasycone „sokiem ewangelicznym i sporządzone w języku przystosowanym do czasu i osób” (por. EN 54; DOK 194).

Chociaż nauczanie katechetyczne stale potwierdza swoją rolę i miejsce w szkolnym procesie nauczania-uczenia się oraz dowodzi potrzeby religii w dialogu z edukacją, to wciąż znajdują się pedagodzy i politycy, którzy podważają jego wartość edukacyjną. Trzeba więc wyrazić wdzięczność za tego typu syntetyczne opracowanie, ukazujące pełny obraz rozwoju dydaktyki ogólnej, z uwzględnieniem dorobku naukowego dydaktyki religijnej (katechetycznej). Rozprawa ks. Grzegorza Łuszczaka jest zatem cennym kompendium dydaktycznym dla wszystkich nauczycieli, katechetów i rodziców, którzy – zgodnie z zaleceniem św. Pawła – powinni permanentnie przykładać się do czytania, zachęcania, nauczania, by nie zaniedbać charyzmatu, który im został powierzony. Do każdego z nich odnosi się apel Apostoła: „Uważaj na siebie i na nauczanie; w tych [sprawach] bądź wytrwały! To bowiem czyniąc, i siebie samego zbawisz, i tych, którzy cię słuchają” (1 Tm 4,13.16).

Ks. Jan Kochel (Opole)

Pedagogia biblijna w katechezie = poz. 226.

398. Pedagogika rodziny – in statu nascendi czy uznana subdyscyplina?, red. Andrzej Ładyżyński, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2012, 301 s., bibliogr. i streszcz. przy artykułach, ISBN 978-83-7432-858-6.

Treść: ŁADYŻYŃSKI Andrzej, Wstęp, s. 7–8; **Część I. Pedagogika rodziny – kontekst teoretyczny:** KAWULA Stanisław, Rodzina jako podmiot przemian i ba-

dań społecznych – kontekst pedagogiki rodziny, s. 11–23; WAWRZAK-CHODACZEK Mirosław, Przegląd badań nad rodziną, s. 25–39; KRAWIEC Beata, Wspólnota/rodzina w nowoczesnym imaginariuszu społecznym, s. 41–48; GULANOWSKI Jacek, Kultura popularna jako obszar pedagogicznych badań nad rodziną, s. 49–65; OPOZDA Danuta, Rozwój wiedzy w pedagogice rodziny w kontekście wybranych problemów metodologicznych pedagogiki, s. 67–88; TRUSKOLASKA Justyna, Kierunki badań empirycznych z zakresu pedagogiki rodziny w Polsce w latach 1992–2010, s. 89–114; ŁADYŻYŃSKI Andrzej, Przedmiot, zakres i zadania pedagogiki rodziny, s. 115–132; MAJ Beata, Pedagogika rodziny jako subdyscyplina pedagogiki – aktualne obszary zainteresowań. Związki pedagogiki rodziny z socjologią rodziny i pedagogiką społeczną, s. 133–151; ŁUKA Magdalena, Jednostki organizacyjne uczelni wyższej w Polsce związane z pedagogiką rodziny, s. 153–163; **Część II. Pedagogika rodziny – kontekst praktyczny:** ASZKIEŁOWICZ Aleksandra, Małżeństwo i jego jakość w narracjach szczęśliwych par, s. 167–183; TRUSKOLASKA Justyna, Funkcja opiekuńczo-wychowawcza rodzin województwa lubelskiego na początku XXI w., s. 185–199; MAŚLANY Karol, Urlopy ojcowskie w kontekście „starych”/„nowych” wizerunków ojcostwa oraz przemian w postrzeganiu rodziny, s. 201–224; SALBUT Agnieszka, Działania środowiska lokalnego w kontekście potrzeb i problemów rodziny ryzyka (na przykładzie działalności świetlicy socjoterapeutycznej), s. 225–239; MITRĘGA Anna, Dzieciństwo – między obowiązkami a zabawą. Edukacyjne aspiracje rodziców a funkcjonowanie dziecka w wieku szkolnym, s. 241–257; GODAWA Grzegorz, Wybrane aspekty realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinie z dzieckiem terminalnie chorym w warunkach hospicyjnych, s. 259–280; RADZKI Kacper, Subkultura zagrożenia dla wychowania – harcerstwo opcja alternatywna dla subkultur w procesie socjalizacji. Na podstawie zastosowania harcerskiej metody wychowawczej w pracy wychowawczej zakładu poprawczego, s. 281–301.

399. Rodzina przestrzenią rozwoju osoby. Perspektywa pedagogiczna, red. Marek Jeziorański, Danuta Opozda, Alina Rynio, Lublin: TN KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II 2012, 377 [6] s., streszcz. przy artykułach, tab., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, seria: Prace Wydziału Nauk Społecznych 155, ISBN 978-83-7306-590-1 (TN KUL), 978-83-7702-582-6 (KUL JP II).

Treść: JEZIORAŃSKI Marek, OPOZDA Danuta, RYNIO Alina, Wstęp, s. 5–7; **Część I. Rozwój dorosłego w rodzinie:** OPOZDA Danuta, Pedagogiczna wielowymiarowość rozwoju osób w rodzinie, s. 11–31; JEZIORAŃSKI Marek, Osobowy i wspólnotowy wymiar rozwoju małżonków w nauczaniu Jana Pawła II, s. 33–44; HANULEWICZ Mirosław, Przygotowanie małżonków do narodzenia dziecka szansą ich rozwoju, s. 45–58; MALINOWSKA Beata, Macierzyństwo – szansa czy zagrożenie współczesnej kobiety, s. 59–70; DOROTA Małgorzata, Specyfika etapu rodziny z małymi dziećmi w aspekcie treści blogów internetowych pisanych przez matki, s. 71–89; ŁUKASIEWICZ Jacek, PAWELEC Marta, Kryzys wartości w wieku średniej dorosłości w kontekście etapów życia rodzinnego,

s. 91–105; ŚWIDRAK Ewelina, Opieka nad wnukami szansą rozwoju dziadków, s. 107–115; **Część II. Rozwój dziecka w rodzinie:** WOLICKI Marian, Wychowanie w rodzinie do samorealizacji, s. 119–128; MAZAN Andrzej, Metody integracji osoby w wychowaniu rodzinnym, s. 129–138; CIUPKA Stanisław, Rola rodziców w kształtowaniu religijności dzieci, s. 139–148; WOŁOSIK Beata, Komunikacja interpersonalna w rodzinie w kontekście wychowania do wartości, s. 149–174; JABŁOŃSKA Dagmara, Relacja interpersonalna w narracjach rodzinnych dzieci pięcioletnich, s. 175–190; WACH Tomasz, Jakość wychowania rodzinnego a udział nieletnich sprawców czynów zabronionych w podkulturze dewiacyjnej, s. 191–209; SAWICKI Konrad, Dysfunkcyjność rodziny a poczucie jakości życia. Fenomenologiczne studium przypadku, s. 211–223; **Część III. Rodzina wobec zmieniających się warunków życia:** WĄSIŃSKI Arkadiusz, Integralne ujęcie wychowania w świetle autokreacyjnego wzrastania osoby do rodzicielstwa zastępczego, s. 227–241; REGULSKA Agnieszka, Współczesne wyzwania wobec organizacji i funkcjonowania rodziny zastępczej, s. 243–251; KARCZ Eugenia, Społeczno-edukacyjne konsekwencje migracji zarobkowych rodziców uczniów szkół gimnazjalnych – studium przypadków, s. 253–269; GRABOŚ-ZŁOTEK Anna, Samotność dzieci w rodzinach rozbitych i migracyjnych, s. 271–284; DUDEK Anna, Opieka naprzemienna jako nowa forma funkcjonowania rodziny po rozwodzie, s. 285–295; CHOJNACKA-SYNASZKO Barbara, Oczekiwania rodziców wobec realizacji zadań współczesnej szkoły – rozważania z uwzględnieniem perspektywy społeczeństwa opartego na wiedzy, s. 297–311; ADAMOWSKA Lucyna, Szkoła miejscem wsparcia dla osób osieroconych, s. 313–320; POWAŁKA Mariana, Przedstawiciele społeczności lokalnej wobec problemów dzieci i młodzieży w środowisku lokalnym, s. 321–344; KOWAL Renata, Medialny „obraz” współczesnej rodziny – przeniesienie „obrazu” do rzeczywistości, s. 345–363; PAKUŁA Magdalena, Alternatywy wobec małżeństwa i rodziny w percepcji młodych dorosłych, s. 365–378; Noty o autorach, s. 379.

400. Roztropność i cierpliwość jako sprawności moralne w wychowaniu, red. Iwona Jazukiewicz, Ewa Rojewska, Szczecin: Wydaw. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe ZAPOL Dmochowski, Sobczyk 2013, 222 s., bibliogr. przy artykułach, seria: Sprawności Moralne w Wychowaniu, ISBN 978-83-7518-548-5.

Treść: JAZUKIEWICZ Iwona, ROJEWSKA Ewa, Wprowadzenie, s. 5–10; **I. Roztropność w wychowaniu:** MRÓZ Mirosław, „Miej kulę ołowianą u nogi”. W obronie racjonalności i cnoty roztropności, czyli o znaczeniu *prudencia* w pracy wychowawczej, s. 13–45; DZIACZKOWSKA Lucyna, Roztropność jako zapoznana sprawność moralna wychowawców, s. 47–72; JAROSIEWICZ Henryk, Radzenie sobie w życiu jako wyraz roztropności, s. 73–108; HOROWSKI Jarosław, Roztropność – cnota w pedagogice zapoznana, s. 109–135; NIERODKA Paweł, *Paideia* jako jedność kształcenia i wychowania w koncepcji filozoficznej Józefa Bańki, s. 137–162; **II. Cierpliwość w wychowaniu:** GACH Piotr Paweł, Pamięć o cierpiących pedagogach, s. 165–191; SEREDYŃSKA Danuta, Nabywanie/utra-

ta cierpliwości – implikacje pedagogiczne, s. 193–217; Zamiast zakończenia..., s. 219–220; Noty o autorach, s. 221–222.

401. Studia z logopedii i neurologopedii, red. Iwona Nowakowska-Kempna, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 434 s., il., bibliogr. przy artykułach, seria: Pedagogika, Logopedia, Glottodydaktyka, ISBN 978-83-7614-114-5 („Ignatianum”), 978-83-7767-181-8 (WAM).

U góry s. tyt.: Pedagogika.

Treść: NOWAKOWSKA-KEMPNA Iwona, Wprowadzenie, s. 9–10; **Część I. Logopedia w teorii i badaniach:** WIĘCEK Sabina, WOŚ Halina, GRZYBOWSKA-CHLEBOWCZYK Urszula, Zaburzenia polykanania u niemowląt i dzieci, s. 13–31; MICHALIK Mirosław, „Gramatyka wewnętrzna” a kompetencja składniowa osób upośledzonych umysłowo, s. 33–53; KACZOROWSKA-BRAY Katarzyna, ZIELIŃSKA-BUREK Małgorzata, Zaburzenia rozwoju psychoruchowego wpływające na rozwój mowy i języka dzieci przedwcześnie urodzonych, s. 55–93; OSTAPIUK Barbara, O potrzebie badania wędzidełka języka u osób z wadą wymowy, s. 95–117; CIOS-GOLDSZTAJN Aleksandra, Etiologia zaburzeń mowy – perspektywa rodziny, s. 119–127; JEZIORSKA-BEDNARZ Ewa, Lęk separacyjny u dzieci i jego wpływ na terapię logopedyczną, s. 129–137; SKOCZEK Anna, Zaburzenia kompetencji komunikacyjnej u dzieci z SLI – specyficznymi zaburzeniami rozwoju językowego, na przykładzie procesu argumentowania, s. 139–150; MŁYŃSKI Rafał, Samoświadomość przynależności kulturowej dwujęzycznych braci (z wykorzystaniem teorii leksykultury Roberta Gallisona), s. 151–158; SAROTA Monika, Medycyna w logopedii, czyli o terminach medycznych pomocnych w diagnozie i terapii logopedycznej, s. 159–172; DZIWIŃSKA Anna, Przegląd programów stymulacyjnych rozwój mowy i języka, s. 173–209; **Część II. Rozwiązania praktyczne:** PLUTA-WOJCIECHOWSKA Danuta, Rola rodziców i logopedy we wspieraniu rozwoju mowy dziecka w rodzinie, s. 213–235; WĘSIERSKA Katarzyna, Zaburzenia płynności mowy u dzieci w wieku przedszkolnym, s. 237–272; MICHALAK-WIDERA Iwona, Specyfika oddziaływań logopedycznych dotycząca dzieci o obniżonej sprawności intelektualnej, s. 273–308; FEIGE Sylwia, Rola logopedy na oddziale noworodkowym, s. 309–321; WÓJCIK Paulina, Praca logopedy na oddziale udarowym, s. 323–328; **Część III. Analiza przypadków:** POCZĘSNY Iwona, Diagnoza i terapia logopedyczna dziecka z rzadkim zespołem arthrogrypozy wielopostaciowej, s. 331–347; GŁĘBOCKA-CZARNECKA Marianna, Gielkot z cechami jąkania u 11-letniego chłopca. Opis przypadku, s. 349–372; CIOS-GOLDSZTAJN Aleksandra, Problemy logopedyczne u dzieci z dziedzicznymi chorobami metabolicznymi, s. 373–381; KARAS Danuta, *Yyy omok ykie chłopiec* – diagnoza i terapia afazji ruchowej u pacjenta z chorobą nowotworową. Opis przypadku, s. 383–406; SELEGAT Benita, Zaburzenia mowy i możliwości jej usprawnienia u dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym. Studium przypadku, s. 407–418; PAWŁOWSKA-JARON Halina, Zaburzenia rozwoju poznawczego dziecka z FAS. Studium przypadku, s. 419–434.

402. SZTABA Mariusz, **Wychowanie społeczne w świetle nauczania Karola – Wojtyły Jana Pawła II**, Lublin: TN KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II 2012, 608 [7] s., bibliogr., streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, seria: Prace Wydziału Nauk Społecznych 152, ISBN 978-83-7306-592-5 (TNKUL), 978-83-7702-256-6 (KUL).

Studium prezentuje personalistyczną koncepcję wychowania społecznego w świetle nauczania Karola Wojtyły – Jana Pawła II. „Ukazuje historyczne, antropologiczne, ontologiczne, aksjologiczne oraz teleologiczne i metodologiczne podstawy współczesnego wychowania społecznego. Adresowana jest do tego czytelnika, dla którego ważny jest integralny rozwój osoby dokonujący się w społeczeństwie i dzięki społeczeństwu” (*Wstęp*, s. 12). Praca składa się z czterech obszernych rozdziałów prezentujących: genezę i kierunki rozwoju wychowania społecznego (rozdz. I),

podstawy wychowania społecznego (rozdz. II), strukturę procesu wychowania społecznego (rozdz. III), metodykę wychowania społecznego (rozdz. IV) oraz obszerną bibliografię (liczącą 46 stron). Autor – w oparciu o społeczne nauczanie papieskie – zwraca uwagę na następujące postulaty i zadania: 1) „wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunika osób dochodzi do głosu w sposób szczególny (...) wychowanie jest więc przede wszystkim obdarzaniem człowieczeństwem – obdarzaniem dwustronnym”; 2) wychowanie społeczne ma pomagać wychowankom w odkrywaniu ich wielorakich powołań; 3) społeczny charakter wychowania wskazuje na społeczne owoce wychowania, gdyż w wychowaniu chodzi właśnie o to, aby człowiek „umiał bardziej być nie tylko «z drugim», ale także «dla drugiego»; 4) wychowanie społeczne jest procesem całościowym; 5) Jan Paweł II ujmuje problematykę wychowania społecznego jako organiczną jedność między teorią a praktyką (s. 548–551).

MISJOLOGIA

403. KANIOR Jan SJ, **Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuickich)**, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2013, 421 s., il., bibliogr., indeks, streszcz. ang., seria: Humanitas. Studia Kulturoznawcze, Monografie, ISBN 978-83-7614-133-6 („Ignatianum”), 978-83-7767-908-1 (WAM).

Tyt. równol.: History of Polish-Chinese cultural contacts in XVII Century. (Jesuit Missions Examples).

Na s. tyt. także tyt. chiń.

Celem niniejszej książki jest ukazanie dialogu polsko-chińskiego, prowadzonego przez polskich jezuitów pracujących w Chinach, dokonującego się zgodnie z przyjętymi ramami czasowymi na przestrzeni XVII w. Nie chodziło tylko o zarysowanie interesujących sylwetek Polaków, ale także o przedstawienie szczególnych motywów ich wyjazdów, posiadanych możliwości, napotykanych trudności, zdobywanych doświadczeń – słowem: okoliczności, w jakich przyszło im pracować oraz poszerzać własne horyzonty kulturowe i religijne. Poczynione ustalenia jednoznacznie dowodzą, że to m.in. z ich listów, broszur oraz książek Polska i Europa czerpały swoją wiedzę o Chinach. Książka przedstawia trzech wybitnych polskich jezuitów: Michała Boyma, Andrzeja Rudominę i Mikołaja Smoguleckiego. Ich udział w otwieraniu kolejnych bram hermetycznej chińskiej kultury wart jest docenienia i upamiętnienia, tym bardziej że wciąż są mało znani także wśród polskich jezuitów. Niniejsza praca ma ambicję zmienić ten stan rzeczy, przywracając im zasłużone miejsce w historii misyjnych i kulturowych kontaktów z Orientem.

Kontekst kulturowo-moralny współczesnej działalności misyjnej i ewangelizacyjnej = poz. 328.

404. ŁYSIK Barbara, **Misyjny wymiar Kościoła gliwickiego**, wstęp Jan Górski, Opole – Gliwice: Wydaw. i Drukarnia Świętego Krzyża 2013, 223 s., bibliogr., streszcz. ang., niem., tab., ISBN 978-83-7342-347-3.

Instrukcja Kongregacji Ewangelizacji Narodów o współpracy misyjnej z 1 października 1998 r. pod-

kreśla aktualność i znaczenie szczególnej formy współpracy misyjnej między Kościołami, „w ramach której niektórzy kapłani diecezjalni, zwani *Fidei donum*, jak również zakonnicy i zakonnice (...) posłani są do Kościołów na terenach misyjnych, by tam przez pewien czas współpracowali w apostołstwie” (nr 16). Wynika to z głębokiego przeświadczenia, iż cały Kościół jest wezwany do zaangażowania się w ewangelizację misyjną. Wielu polskich kapłanów, sióstr i braci zakonnych, jak również osób świeckich angażowało się w tę współpracę poprzez modlitwę, świadectwo życia, niesienie pomocy materialnej czy budzenie świadomości misyjnej, jednak dopiero od lat siedemdziesiątych XX w. możliwe stały się wyjazdy na misje polskich misjonarzy. Autorka niniejszej rozprawy zadała sobie trud opracowania wkładu jej rodzimej diecezji w dzieło świata niechrześcijańskiego.

Tytuł publikacji, *Misyjny wymiar Kościoła gliwickiego*, jasno wskazuje na konkretny Kościół lokalny, jakim jest Kościół gliwicki, Kościół młody i jeden z najmniejszych w Polsce, jednak – jak się okaże – mający bardzo konkretny wkład w dzieło ewangelizacji niechrześcijan. Wkład ten autorka pragnęła ukazać na tle posoborowych misyjnych dokumentów Kościoła. Przekonująco brzmią argumenty B. Łysik za podjęciem takiego zagadnienia. Po pierwsze, autorka jest gliwiczanką; po drugie, diecezja gliwicka obchodziła 20 lecie istnienia (w 2012 r.), a więc mały jubileusz; po trzecie wreszcie – i to jest najważniejszy argument – temat dzieła misyjnego w gliwickim Kościele nie był dotąd w wystarczającym stopniu podejmowany w opracowaniach naukowych.

Problem rozprawy autorka precyzuje na s. 12 w formie czterech pytań: 1) Jak wygląda zaangażowanie misyjne diecezji? 2) Jak wypełniane są wskazania dokumentów posoborowych, dotyczących działalności misyjnej? 3) Jak wygląda zaangażowanie poszczególnych stanów w diecezji: biskupa, duchowieństwa, osób konsekrowanych, świeckich? 4) Na jakich polach działalność misyjna diecezji przynosi skuteczne efekty, a gdzie wymaga ona jeszcze pogłębienia?

Należy podkreślić, iż rozprawa Barbary Łysik niewątpliwie posiada charakter przyczynkowski, jako że tak kompleksowego opracowania wkładu diecezji gliwickiej w dzieło ewangelizacji niechrześcijan do tej pory nikt nie wykonał. Książka posiada walor nie tylko informujący, lecz także formujący – może zainspirować katolików w innych diecezjach do podejmowania pewnych inicjatyw misyjnych, realizowanych w diecezji gliwickiej. Może tu chodzić o inicjatywy biskupa gliwickiego (s. 81–86), czy inicjatywy dyrektora diecezjalnego Papieskich Dzieł Misyjnych (s. 95–107), działalność gliwickich fideidonistów (s. 107–119) czy osób konsekrowanych (s. 131–144), wreszcie osób świeckich, którym poświęcono rozdział czwarty rozprawy. Te fragmenty rozprawy z merytorycznego punktu widzenia są niewątpliwie najcenniejsze. Autorce należą się słowa uznania za szeroki wachlarz źródeł, dzięki którym mogła przedstawić czytelnikowi tak wiele szczegółów z działalności misyjnej gliwickiego Kościoła. Tu należy wymienić zwłaszcza fakt dotarcia do zbiorów Kurii Diecezjalnej w Gliwicach, wywiady z osobami zaangażowanymi w dzieło ewangelizacji czy korespondencję autorki z referatami misyjnymi niektórych zgromadzeń zakonnych oraz korespondencję bezpośrednią z niektórymi misjonarzami i misjonarkami.

Dyskusyjne natomiast jest umieszczenie w rozprawie dwóch pierwszych rozdziałów o charakterze wprowadzającym. Czytelnika pracy o misyjnym wymiarze Kościoła gliwickiego raczej nie zainteresuje krótki, co prawda, rozdział historyczny o diecezji, ani nawet rozdział drugi – o teologicznych podstawach działalności misyjnej Kościoła. Na ten temat czytelnik może bowiem przeczytać w wielu innych publikacjach. Obecność rozdziału drugiego była do pewnego tylko stopnia usprawiedliwiona w rozprawie, która była przedmiotem obrony doktorskiej, bowiem jej tytuł brzmiał: *Dzieło misyjne diecezji gliwickiej w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*. Pod nowym jednak tytułem rozdział ten nie ma racji bytu.

Pozytywnie pod względem strukturalnym należy natomiast ocenić rozdziały: trzeci i czwarty. Zwłaszcza rozdział trzeci wyczerpuje zagadnienie przyjęte w tytule: *Zaangażowanie duchowieństwa i osób konsekrowanych w dzieło misyjne diecezji gliwickiej*. Natomiast w czwartym, gdzie mowa jest o współpracy wszystkich świeckich, autorka znowu nie uniknęła części teoretycznej, wprowadzając paragraf pierwszy (w sumie 16 stron) posoborowym dokumentom Kościoła o roli świeckich w dziele misyjnym Kościoła.

Cennym dodatkiem do rozprawy są cztery aneksy, zawierające podstawowe dane o czterech grupach misjonarzy diecezji gliwickiej, które doskonale uzupełniają całość pracy. Pozytywnym elementem formalnym jest też ukazanie dalszych perspektyw badawczych, o czym można przeczytać w *Zakończeniu*. Takim wyzwaniem i problemem zarazem jest, zdaniem autorki, kwestia powrotu z misji księży *fidei donum* czy osób świeckich. Inną kwestią jest problem wypracowania modelu nowej ewangelizacji czy umiejętność lepszego wykorzystania środków masowego przekazu w działalności misyjnej (s. 202).

Ks. Józef Urban (Opole)

405. PIASECKI Piotr, **Duchowość misyjna w posoborowej nauce Kościoła katolickiego**, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2013, 236 [1] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., fr., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Teologiczny, seria: Studia i Materiały 159, ISBN 978-83-63266-77-6.

Temat pracy został ukazany i rozwinięty w czterech rozdziałach, w których autor próbuje przedstawić całą rzeczywistość posoborowej nauki Kościoła katolickiego o duchowości misyjnej. Rozdział pierwszy obejmuje analizę pojęć misji i ewangelizacji. Tu znalazł się też obszerny paragraf dotyczący nowej ewangelizacji. W rozdziale drugim autor koncentruje się na poszczególnych wyznacznikach i wymiarach duchowości misyjnej. Ważnym elementem w zdefiniowaniu duchowości misyjnej jest właściwa interpretacja Kościoła jako *missio Dei*, którego racją bytu jest tajemnica Trójcy Świętej. Wewnętrzne życie Trójcy Świętej owocuje historią posłań: Ojciec posyła Syna i Ducha na świat, by zbawić całą ludzkość. Rozdział trzeci koncentruje się wokół formacji duchowości misyjnej. Ukazano tu najpierw formy przygotowania misyjnego, następnie podstawowe przejawy formacji. Dalej autor przedstawia istotną rolę instytucji wiodących w formacji duchowości misyjnej: chrześcijańskiej rodziny, wspólnot chrześcijańskich oraz wyższych i niższych seminariów duchownych. Rozdział czwarty wreszcie dotyczy duchowości dialogu międzyreligijnego. Dialog ten, jako forma ewangelizacji, wpisuje się w znaczący sposób w duchowość misyjną Kościoła posoborowego. Zostają tu ukazane trynitarnie podstawy dialogu międzyreligijnego, następnie poszczególne formy duchowości tego dialogu, wreszcie autor wskazuje na pewne kierunki i perspektywy rozwoju duchowości dialogu.

406. RÓŻAŃSKI Jarosław OMI, **Polskie misjonarki i misjonarze w Afryce**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 391 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-7072-758-1.

Niniejsza publikacja stawia sobie za cel trzy główne zadania. Pierwszym z nich jest ukazanie zaangażowania Kościoła w Polsce w prowadzeniu misji afrykańskich. Wyraża się ono głównie w posyłaniu personelu misyjnego, któremu towarzyszy. Następne zadanie wiąże się z dostarczeniem rodzaju klucza, czy też mapy zaangażowania polskich misjonarzy w poszczególne kraje i placówkach. Trzecie wreszcie zadanie wiąże się z charakterystyką metod pracy polskich misjonarzy i podjętą na tej podstawie refleksją na temat ich przygotowania do pracy misyjnej.

By zrealizować ten złożony cel, autor w pierwszym rozdziale przedstawia poszczególne etapy ewangelizacji Afryki. Drugi rozdział ukazuje dynamikę wyjazdów polskich misjonarzy i misjonek na tle sytuacji Kościoła w Polsce. Rozdziały od III do V opisują bardziej szczegółowo najważniejsze obszary kontynentu, gdzie polskie misjonarki i misjonarze prowadzili i prowadzą swoją działalność. Szósty rozdział stanowi próbę ukazania wielkości ich zaangażowania w promocję ludzką, głównie w miejscowe szkolnictwo, opiekę zdrowotną, działalność charytatywną, pracę na rzecz miejscowej kultury i języka, troskę o prawa człowieka. Wreszcie rozdział siódmy ukazuje specyfikę pracy polskich misjonarzy i misjonek na tle pracy misjonek i misjonarzy innych narodowości.

PRAWO KANONICZNE I WYZNANIOWE

407. JAKUBOWSKI Wojciech, **Wakans Stolicy Apostolskiej w 2013 roku. Wybrane zagadnienia ustrojowo-historyczne**, Warszawa: Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego 2012, 208 s., bibliogr., Uniwersytet Warszawski: Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Nauk Politycznych, ISBN 978-83-63183-39-4.

Autor niniejszej publikacji, w kontekście złożonej w 2013 r. przez papieża Benedykta XVI rezygnacji z pełnienia posługi Biskupa Rzymskiego, przedstawia w sposób syntetyczny kwestie związane z wakansiem Stolicy Apostolskiej i jej funkcjonowaniem w czasie *Sede vacante*, a także zagadnienia dotyczące wyboru Biskupa Rzymskiego. W obszernych aneksach przedstawia ponadto wykaz polskich elektorów Biskupa Rzymskiego w latach 1439–2013 oraz zbiór tekstów obowiązujących obecnie aktów prawnych zawierających normy specjalne dotyczące *Sede vacante* i wyboru Biskupa Rzymskiego oraz aktów prawnych wydanych w latach 1904–1975, do treści których odwołuje się ustawodawca kościelny w konstytucji *Universi Dominici Gregis*.

408. KRUKOWSKI Józef, **Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe**, Lublin: TN KUL 2013, 296 [12] s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Prace Wydziału Nauk Prawnych 48, ISBN 978-83-7306-607-6.

Charakteryzowana monografia dotyczy problematyki z zakresu kościelnego prawa publicznego, którego przedmiotem badawczym jest wykładnia chrześcijańskiego paradygmatu dualizmu religijno-politycznego i jego recepcji w systemach prawa stanowionego w aspekcie historycznym i współczesnym. Autor, podejmując rozważania z zakresu kościelnego prawa publicznego, w pierwszej części publikacji analizuje systemy relacji między Kościołem a państwem od czasów pojawienia się chrześcijaństwa w Cesarstwie Rzymskim do czasów współczesnych, w drugiej przedstawia, w oparciu o nauczanie Soboru Watykańskiego II i papieży posoborowych, charakterystykę współczesnych zasad relacji między Kościołem i wspólnotami politycznymi (państwami i organizacjami międzynarodowymi), a w trzeciej części ukazuje pozycję Stolicy Apostolskiej w stosunkach międzynarodowych, analizując zagadnienia dotyczące jej podmiotowości publicznoprawnej, która obejmuje zdolność do prowadzenia działalności dyplomatycznej oraz do zawierania dwustronnych i wielostronnych umów międzynarodowych.

409. **Miłość i odpowiedzialność – wyznaczniki kanonicznego przygotowania do małżeństwa**, red. Andrzej Pastwa, Monika Gwóźdź, Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2013, 207 [1] s., streszcz. przy artykułach, seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 3033, ISBN 978-83-226-2134-9.

Treść: PASTWA Andrzej, Wstęp, s. 7–12; PASTWA Andrzej, „Amor benevolentie – ius responsabile”: oś interpersonalnego projektu małżeńsko-rodzinnego, s. 13–31; DROŻDŻ Alojzy, Dynamiczne „fieri” osoby – moralne zakorzenienie miłości i odpowiedzialności, s. 33–56; STAŁA Józef, Katecheza przedmałżeńska jako przygotowanie

do zadań podejmowanych w małżeństwie i rodzinie, s. 57–78; SYCZEWSKI Tadeusz, Przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa i życia w rodzinie według „Dyrektorium duszpasterstwa rodzin” z 2003 roku; s. 79–96; SZCZOT Elżbieta, Obowiązek rodziny i szkoły w zakresie przygotowania do małżeństwa, s. 97–123; BRZEMIA-BONAREK Aleksandra, Lepiej zapobiegać, niż sądzić. Uwagi prawnika kanonisty odnośnie do przygotowania do małżeństwa, s. 125–137; GUZIAK Kinga, Zobowiązania wynikające z poprzedniego małżeństwa lub ze związku cywilnego, s. 139–148; GWÓDŹ Monika, Aktualność i znaczenie wymagań stawianych nupturientom o różnej przynależności wyznaniowej i religijnej w świetle kan. 1025 Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983), s. 149–168; PIĘTOSA Michał, Czynniki wpływające na budowanie relacji interpersonalnych młodzieży, zmierzających ku relacji wyłączności, s. 169–180; BUDNIAK Józef, Duszpasterstwo ekumeniczne rodzin o różnej przynależności wyznaniowej pastoralnym priorytetem Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich, s. 181–203.

410. **Porta Fidei. Przekaz wiary w prawie Kościoła**, red. Adam Kaczor, Lublin: „Libropolis” 2012, 128 s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Prawa Kanonicznego i Administracji, Instytut Prawa Kanonicznego i Katedra Teologii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, ISBN 978-83-63761-01-1.

Treść: KACZOR Adam, Wstęp, s. 7; CATTANEO Arturo, Il CIC duale „ultimo documento conciliare”, s. 9–16, Kodeks Prawa Kanonicznego jako „ostatni dokument soborowy”, (tłum. M. Stasiak s. 17–25; MIZIŃSKI Artur, „Wiara rodzi się ze słuchania” – przepowiadanie Słowa Bożego w prawodawstwie powszechnym Kościoła łacińskiego, s. 27–52; SZCZOT Elżbieta, Sakramenty jako znaki i środki wyrażania i umacniania wiary, s. 53–75; ADAMOWICZ Leszek, Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich w Katechizmie Kościoła Katolickiego, s. 77–89; DELMANOWICZ Grzegorz, Środki społecznego przekazu w promocji nauki wiary, s. 91–112; KASPRZAK Sylwester, Wiara motywem podejmowania działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, s. 113–128.

411. **Postępowanie beatyfikacyjne drogą męczeństwa**, red. Szczepan T. Praśkiewicz OCD, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2012, 177 [4] s., streszcz. przy artykułach, seria: Świętość Kanonizowana 8, ISBN 978-83-7604-111-7.

Na grzb. wyłącznie tyt. serii. Materiały z V Ogólnopolskiego Kursu dla Postulatorów i ich Współpracowników w Sprawach Kanonizacyjnych, 8–9 listopada 2011 r., Kraków.

Na książce błędnie przypisany ISBN.

Treść: PRAŚKIEWICZ Szczepan T. OCD, Nota wydawnicza, s. 5–7; List zwołujący, s. 9–10; SCAŁBER Andrzej, Powitanie uczestników kursu, s. 11–13; MISZTAŁ Henryk, Kształtowanie się pojęcia męczeństwa *in odium fidei* i kult pierwszych męczenników, s. 15–34; BAR Wiesław OFMConv, Zagadnienie męczeństwa w obowiązującym prawie i praktyce kanonizacyjnej, s. 35–59; BAR Wiesław OFMConv, Diecezjalny etap postępowania w sprawach męczenników, s. 61–83; KACZMA-REK Tomasz, Prowadzenie sprawy beatyfikacyjnej mę-

czenników nazizmu hitlerowskiego na przykładzie 108 polskich męczenników II wojny światowej, s. 85–106; FIEJDASZ Lidia, Prowadzenie sprawy beatyfikacyjnej drogą męczeństwa z rąk komunistycznych na przykładzie bł. ks. Władysława Findysza, s. 107–142; JANCEWICZ Zdzisław, Geneza i trudności w przygotowaniu sprawy beatyfikacyjnej Męczenników Wschodu (komunizmu 1917–1989), s. 143–154; KACZMAREK Tomasz, Proces beatyfikacyjny bł. ks. Jerzego Popiełuszki, męczennika reżimu komunistycznego schyłku PRL, s. 155–177.

412. PRAŚKIEWICZ Szczepan T. OCD, **Wybrane zagadnienia z prawa kanonizacyjnego i teologii świętości**, wstęp Wiesław K. Kiwior, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2013, 148 [1] s., streszcz. przy artykułach, seria: Świętość Kanonizowana 10, ISBN 978-83-7604-222-0.

Prezentowana publikacja stanowi zbiór artykułów z zakresu teologii świętości i prawa kanonizacyjnego autorstwa o. dra Szczepana T. Praśkiewicza OCD, które były publikowane w różnych polskich czasopismach teologicznych. Artykuły zostały podzielone na cztery działy tematyczne: teologia świętych, historia, postępowanie beatyfikacyjne i kanonizacyjne oraz tytuł doktora Kościoła. Przyjęty podział koreluje z najistotniejszymi elementami prawa kanonizacyjnego, co niewątpliwie pozytywnie wpływa na wartość tej książki.

413. **Proboszcz we wspólnocie Ludu Bożego**, red. Robert Kantor, Tarnów: „Biblos” 2012, 211 s., bibliogr., ISBN 978-83-7793-018-2.

Treść: Wstęp, s. 7–8; KANTOR Robert, Elementy życia i posługi prezbitera, s. 9–31; DUDZIAK Jan, Realizacja podstawowych zadań kościelnych: nauczania, uświęcania, rządzenia, s. 33–78; KANTOR Robert, Proboszcz administratorem dóbr materialnych parafii, zarządcą cmentarzy oraz opiekunem kancelarii, s. 79–121; KANTOR Robert, Relacja proboszcza do wikariusza parafialnego, osób świeckich oraz rad parafialnych, s. 123–136; Aneks 1: GABRYEL Edward (oprac.), Obowiązki proboszcza w Kodeksie Prawa Kanonicznego, s. 137–190; Aneks 2: *Święty Jan Maria Vianney, proboszcz z Ars, jako patron proboszczów*. List Jana Pawła II do kapłanów na Wielki Czwartek 1986 r., s. 191–204; Zakończenie, s. 205–208; Wybrana literatura, s. 209–210; Noty o autorach, s. 211.

414. SZCZĘŚNY Andrzej, **Struktura Kościoła. Instytucje i urzędy kościelne w rozumieniu prawa kościelnego – studium teologiczno-prawne**, Gniezno: „Via Studio” 2013, 96 [3] s., ISBN 978-83-62918-12-6.

Prezentowana pozycja stanowi kompendium wiedzy na temat widzialnej i prawnie uregulowanej rzeczywistości Kościoła. Autor charakteryzuje w niej poszczególne instytucje i urzędy Kościoła katolickiego związane zarówno z działalnością Kościoła w wymiarze powszechnym, jak i partykularnym.

415. WIELEC Marcin, **Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2012, 383 s., bibliogr., ISBN 978-83-7072-771-0.

Charakteryzowana monografia odnosi się do bardzo ciekawej problematyki pojawiającej się na styku dwóch

porządków prawnych – kanonicznego oraz państwowego. Autor w swoich rozważaniach skoncentrował się na zakazie dowodowym w postępowaniu karnym. Z tej racji, że zakres podmiotowy i przedmiotowy wspomnianego zakazu określany jest przez ustawodawstwo kościelne, rozpoczyna on swoje rozważania, po scharakteryzowaniu zagadnień wstępnych, od uwzględniającej tło historyczne wykładni przepisów prawa kanonicznego odnoszących się do uwarunkowań ważności spowiedzi, zakresu tajemnicy spowiedzi oraz konsekwencji prawnych jej naruszenia. Ta analiza pozwala mu w dalszej kolejności na dokonanie wykładni przepisów polskiej procedury karnej, sprowadzającej się do wskazania karnoprosesowych determinantów ochrony tajemnicy spowiedzi, proceduralnych uwarunkowań zakazu dowodowego oraz konsekwencji jego naruszenia. Całościowe ujęcie wskazanej problematyki stanowi niewątpliwie znaczny wkład w doktrynę polskiej procedury karnej, jak również dostarcza cennego materiału badawczego dla osób zajmujących się analizą wzajemnej relacji pomiędzy prawem państwowym i kanonicznym.

416. WANAT J. Benignus OCD, **Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej**, wstęp Wiesław K. Kiwior, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2013, 87 [5] s., [48] s. tabl. il. kolor., streszcz. ang., seria: Świętość Kanonizowana 9, ISBN 978-83-7604-221-3.

Prezentowana publikacja w części zasadniczej poświęcona została tematyce związanej z Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej. W pierwszej kolejności autor przedstawia historię powstania i rozwoju wspomnianego archiwum, aż do momentu przeniesienia znajdujących się w nim zbiorów w listopadzie 2012 r. do Krakowa, natomiast dalszą część poświęca opisowi samego lokalu archiwum w Czernej oraz jego dokumentalnemu zasobowi. Publikacja zawiera również uzupełnienie – o zinwentaryzowane akta i rękopisy w dotychczasowych i nowych zespołach – do wydanego w Krakowie (t. I w 1998 r. oraz t. II w 1999 r.) *Katalogu Archiwum Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych*. Szczególną wartość prezentowanej pozycji stanowi bez wątpienia fakt zamieszczenia w aneksach ośmiu niepublikowanych dotąd w Polsce listów św. Rafała Kalinowskiego oraz kilku świadectw łask uzyskanych za jego wstawiennictwem.

417. ZABOROWSKI Marek, **Nabycie przynależności do Kościoła katolickiego**, Lublin: Wydaw. KUL 2013, 319 s., bibliogr., streszcz. ang., niem., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Gospodarce w Stalowej Woli, ISBN 978-83-7702-612-0.

Charakteryzowana pozycja stanowi rozprawę habilitacyjną M. Zaborowskiego. Autor, rozstrzygając zagadnienie nabycia przynależności do Kościoła katolickiego, rozpoczyna od przedstawienia podstaw teologiczno-prawnych sakramentu chrztu św., następnie analizuje pod względem historycznym, teologicznym oraz prawnym rozwój koncepcji odnoszących się do wspomnianego sakramentu – począwszy od okresu Ojców Kościoła aż do czasów kodyfikacji prawa kanonicznego z 1917 r. Wskazuje jednocześnie w swoich rozważaniach te elementy, które na przestrzeni wieków uznawane były za wewnętrzne i zewnętrzne elementy przynależności do Kościoła ka-

tolickiego. W tak zarysowanym kontekście autor odnosi się w dalszej części rozprawy do nauczania Soboru Watykańskiego II na temat przynależności do Kościoła i dokonuje wykładni norm Kodeksu Prawa Kanonicznego

z 1983 r. oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r., odnoszących się do formalno-prawnych przesłanek przynależności do Kościoła katolickiego.

FILOZOFIA SYSTEMATYCZNA I HISTORIA FILOZOFII

418. ADAMSKA Adriana, **Metafizyczny wymiar piękna w malarstwie Jerzego Nowosielskiego**, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas 2012, 236 s., bibliogr., il. kolor., ISBN 978-83-242-1790-8.

„*Metafizyczny wymiar piękna w malarstwie Jerzego Nowosielskiego* to forma hołdu złożonego zasłużonemu artyście. Z punktu widzenia historii sztuki na temat malarstwa Jerzego Nowosielskiego powiedziano niemal wszystko. W tej sytuacji szansą, by dodać coś nowego, jest filozofia i teologia – po pierwsze, ze względu na silne uzasadnienie teologiczne programu artystycznego malarza; po drugie – ze względu na «Przedmiot» dyscypliny, który Sam będąc niewyczerpany, sprawia, że wszystko, co Go dotyczy, także nie może mieć końca, a w miarę dociekań objawia wciąż niezgłębione pokłady Jego bogactwa i splendoru” (s. 4 okładki). Podstawowe znaczenie dla przyjętej koncepcji ma drugi rozdział pracy – *Metafizyczna natura sztuki, czyli teologia piękna*. Oprócz tego autorka przedstawia malarstwo Jerzego Nowosielskiego (1923–2011), sposoby konstruowania piękna na ikonie, pierwiastki abstrakcyjne w ikonie. W ostatnim rozdziale analizuje wybrane tematy obecne w malarstwie J. Nowosielskiego pod kątem metafizycznego wymiaru piękna.

419. BAŃKA Aleksander R., **Désiré Mercier (1851–1926). U źródeł neoscholastyki**, Katowice: Wydawnictwo Emmanuel 2013, 150 s., bibliogr., ISBN 978-83-63757-18-2.

Monografia *Désiré Mercier (1851–1926). U źródeł neoscholastyki* treściwie i zwięźle przedstawia intelektualne, dydaktyczne i organizacyjne dokonania D. Merciera. Jego biografię intelektualną sytuuje się tu w kontekście historii problemów i doktryn filozoficznych oraz ideowych sporów epoki. W polskiej literaturze historycznofilozoficznej brakowało dotychczas takiego kompetentnego i syntetycznego opracowania.

W erudycyjnym rozdziale pierwszym zarysowano inspiracje odrodzenia scholastyki, zwłaszcza w Uniwersytecie Łożańskim, i uformowania się nurtu neoscholastycznego. Zwrócono uwagę na inicjatywy Leona XIII zmierzające do odnowy filozofii chrześcijańskiej.

Główny rozdział, drugi, skupiony jest na ideach i działaniach Merciera na rzecz odrodzenia scholastyki uprawianej w kontekście współczesnych mu nauk, jego dążeń do wypracowania syntezy filozofii i nauk szczegółowych oraz na kształtowaniu się programu szkoły łożańskiej. Autor ze znanostwem i interesująco – w oparciu o prowadzone przez siebie badania archiwalne – rozpatruje nie tylko filozoficzne, edukacyjne i instytucjonalne dokonania Merciera, ale zwraca też uwagę na trudności w funkcjonowaniu Wyższego Instytutu Filozofii i ich przezwyciężanie.

W zakończeniu rozpatrywane są dystynkcje terminologiczne dotyczące neoscholastyki i neotomizmu, co tym

bardziej uwidacznia wpisanie się monografii *Désiré Mercier (1851–1926). U źródeł neoscholastyki* w szkołę historycznofilozoficznych badań prof. Czesława Głombika nad dziedzictwem neoscholastyki i neotomizmu.

Książka Aleksandra R. Bańki otwiera też pole do dalszych studiów nad recepcją programu neoscholastyki łożańskiej, zwłaszcza w polskiej filozofii, odwołującej się do inspiracji chrześcijańskiej, a zarazem uprawianej w kontekście współczesnej nauki.

Intrygująco brzmi zaproponowany przez D. Merciera program studium filozofii, realizowany w dwóch częściach: do południa zajęcia z filozofii, po południu z poszczególnych nauk, w poniedziałek – fizyka, wtorek – matematyka, środa – chemia, czwartek – biologia, piątek – anatomia i embriologia, sobota – lingwistyka, etnografia i historia religii. Mocne wyeksponowanie konieczności znajomości nauki przez filozofa wydaje się w pewnej mierze podobne do zamysłu uprawiania filozofii rozwijanego współcześnie przez ks. prof. Michała Hellera i w ufundowanym przez niego Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, choć zarazem M. Heller krytycznie ocenia arystotelesowskie rozumienie nauki i filozofii w szkole łożańskiej. Możliwość dostrzeżenia tych podobieństw i różnic to również jeden z powodów, dla których wartą lektury jest ta monografia autorstwa A.R. Bańki.

Marek Rembierz (Katowice – Cieszyn)

420. CHOPRA Deepak, MŁODINOW Leonard, **Wojna światopoglądów. Czy naukowcy mają duszę**, tł. Bartosz Sałbut, Gliwice: Wydawnictwo Helion 2013, 339 [5] s., ISBN 978-83-246-5656-1.

Tyt. oryg.: War of the Worldviews: Science vs. Spirituality.

Treścią przedstawianej książki jest rozmowa na tematy światopoglądowe, prowadzona przez ateistę Leonarda Młodinowa (matematyka) oraz przedstawiciela nowej duchowości Deepaka Choprę (lekarz). Oto zawartość tomu: **Część I: Wojna**: Różne punkty widzenia, s. 19–36; **Część II: Kosmos**: Jak powstał wszechświat?, s. 39–55; Czy wszechświat jest świadomy?, s. 57–68; Czy wszechświat ewoluuje?, s. 69–81; Co wiemy o naturze czasu?, s. 83–95; Czy wszechświat żyje?, s. 97–109; **Część III: Życie**: Czym jest życie?, s. 113–127; Czy we wszechświecie można dostrzec ślady projektu?, s. 129–142; Co czyni nas ludźmi?, s. 143–157; Jaką tajemnicę kryją geny?, s. 159–174; Czy Darwin się mylił?, s. 175–194; **Część IV: Umysł i mózg**: Jaki jest związek między umysłem a mózgiem?, s. 197–211; Czy mózg dyktuje zachowania?, s. 213–229; Czy mózg przypomina komputer?, s. 231–252; Czy wszechświat myśli przez nas?, s. 253–268; **Część V: Bóg**: Czy Bóg jest tylko złudzeniem?, s. 271–285; Jaka przyszłość czeka wiarę?, s. 287–305; Czy istnieje jakaś fundamentalna rzeczywistość?, s. 307–322.

421. CHURCHLAND Patricia S., **Moralność mózgu. Co neuronauka mówi o moralności**, tł. Mateusz Hohol, Natalia Marek, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 368 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7886-031-0.

Tyt. oryg.: Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality.

P.S. Churchland jest profesorem filozofii na Uniwersytecie Kalifornijskim w San Diego. Wraz z mężem, filozofem Paulem M. Churchlandem, spopularyzowała dyscyplinę zwaną neurofilozofią, w której tradycyjne problemy filozoficzne podejmowane są w oparciu o wyniki badań nad działaniem mózgu. Przedstawiana monografia dotyczy neurofilozoficznych badań nad fenomenem moralności. W przedmowie czytamy: „Bez wątpienia Churchland należy się wielki podziw za «ostrożne», a zarazem kompleksowe przedstawienie ogromnej ilości danych empirycznych, poddanie ich filozoficznej refleksji, zajęcie wyrazistego stanowiska w dyskusji, a także stworzenie unikatowej syntezy – znaturalizowanej perspektywy badań nad moralnością. W *Moralności mózgu* przeplatają się wszystkie trzy perspektywy: jest to książka powstała na kanwie kognitywistycznej rewolucji naukowej, podejmująca naturalistyczne dociekania nad naturą moralności, a tym samym realizująca jeden z celów neurofilozofii” (s. 12).

422. DE WAAL Frans, **Malpy i filozofowie**, tł. Bartosz Brożek, Michał Furman, wstęp i oprac. Stephen Macedo, Josiah Ober, komentarze Robert Wright, Christine M. Korsgaard, Philip Kitcher, Peter Singer, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 252 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7886-031-0.

Tyt. oryg.: Primates and Philosophers; How Morality Evolved.

Przedstawiana książka stanowi zapis wykładu wygłoszonego przez F. de Waala, światowej sławy prymatologa, na Uniwersytecie w Princeton. Dotyczy ona genezy moralności, rozważanej w perspektywie ewolucyjnej. Tłumacze książki, B. Brożek i M. Furman, piszą o niej: „Na jej kartach przywoływane są koncepcje LeDoux, Damásia, Haidta, Rizzolattiego czy Tomasella – z niektórymi z nich de Waal się zgadza, z innymi polemizuje. Jest to jedna z najważniejszych toczących się dziś dyskusji naukowych. Dyskusja ta ma niebagatelne znaczenie dla filozofii (...) z tego względu, że dotyka najistotniejszych dla filozofii problemów, takich jak tożsamość osobowa, natura języka, podstawy decyzji moralnych” (s. 8–9). Oprócz wykładu de Waala, *Ewolucja moralności* (s. 23–106), tom zawiera następujące artykuły komentujące jego koncepcję: R. Wright, *Zastosowania antropomorfizmu* (s. 109–124); C.M. Korsgaard, *Moralność i wyjątkowość ludzkiego działania* (s. 125–147); P. Kitcher, *Etyka i ewolucja. Jak stamtąd dostać się tu* (s. 149–170); P. Singer, *Moralność, rozum i prawa zwierząt* (s. 171–190). F. de Waal odpowiada wymienionym autorom w końcowym artykule: *Wieża moralności* (s. 193–215).

Drzewo poznania. Postsekularyzm w przekładach i komentarzach = poz. 289.

423. **Etyka u schyłku drugiego tysiąclecia**, red. Jacek Ziobrowski, Warszawa: „Scholar” 2013, 410 s., bibliogr. przy artykułach, indeks, ISBN 978-83-7383-622-8.

Treść: ZIOBROWSKI Jacek, Nota redakcyjna, s. 7–8; ŁUKÓW Paweł, Do czego są potrzebne teorie etyczne?, s. 9–20; ZIOBROWSKI Jacek, Koncepcje etyczne działania, s. 21–51; **Koncepcje wybitnych etyków współczesnych**: BOBER Wojciech Jerzy, Hans Jonas i dylematy cywilizacji technicznej, s. 55–69; SZABAT Marta, Odpowiedzialność konstytuująca tożsamość. O filozofii Emanuela Lévinasa, s. 70–87; SAJA Krzysztof, Richard M. Hare – filozof eklektyczny, s. 88–103; ŻARDECKA-NOWAK Magdalena, Równość i jej miejsce w teorii sprawiedliwości Johna Rawlsa, s. 104–121; SZTOMBKA Wojciech, Karla Otto Apla koncepcja dyskursu i uzasadnienia moralności, s. 122–149; ZARĘBSKI Tomasz, Od logiki *dobrych racji* do *nowej kazuistyki*. Wątki Wittensteinowskie w metaetyce Toulmina, s. 150–163; MACHURA Piotr, Radykalizm cnót. O „rewolucyjnym arystotelizmie” Alasdaira MacIntyre’a, s. 164–181; SIDOREK Janusz, O uzasadnianiu norm etycznych według Ernsta Tugendhata, s. 182–197; PYKA Marek, Umysł i moralność w filozofii Thomasa Nagela, s. 198–214; SYNOWIEC Jakub, Jakie Peter Singer rzuca nam wyzwania, s. 215–228; **Współczesne kwestie etyczne**: SZUTTA Natasza, Status współczesnej etyki cnót, s. 231–242; SZUTTA Natasza, Dyskusja z sytuacjonistyczną krytyką etyki cnót. Odpowiedź na zarzuty Gilberta Harmana, s. 243–265; NIEMCZUK Andrzej, Dlaczego cokolwiek powinienem? Czy się różni powinność od pragnienia?, s. 266–278; CHMIELECKI Andrzej, O uzasadnianiu w etyce, s. 279–294; PYKA Marek, U źródeł szerokiego pluralizmu: etyka deontologiczna wobec konsekwencjalizmu, s. 295–317; ZIOBROWSKI Jacek, Warunkowe obowiązywanie norm moralnych, s. 318–341; NOWOTNIAK Justyna, Przyjemność i działanie. O praktycznej przyjemności w ujęciu Kanta, s. 342–362; ŻURADZKI Tomasz, Internalizm motywacyjny a problem indyferencji moralnej, s. 363–379; LEWANDOWSKI Wojciech, Ponadczasowy altruizm, s. 380–388; KUTY Marta, Prawo a łaska. O filozofii Borysa Wyczesławcewa, s. 389–404.

424. **Filozofia polityki współcześnie**, red. Jolanta Zdybel, Lech Zdybel, Kraków: Universitas 2013, 392 s., indeks, seria: Filozofia Współcześnie, ISBN 978-83-242-2230-6.

Treść: ZDYBEL Jolanta, ZDYBEL Lech, Wprowadzenie. Filozofia polityki czy filozofia polityczna?, s. 7–48; **Część pierwsza: Filozofia polityki i polityka**: MARKIEWICZ Barbara, Komu potrzebna jest dzisiaj filozofia polityki?, s. 51–65; HUDZIK Jan P., Czy polityka ma coś wspólnego z estetyką?, s. 66–96; CHMIELEWSKI Adam, Polityka i filozofia we współczesnej Polsce, s. 97–115; KOCZANOWICZ Leszek, Dialog i antagonizm, s. 116–130; BARAŃSKA Edyta, Źródła radykalizmu we współczesnej filozofii polityki, s. 131–157; **Część druga: Tradycja dla współczesności**: MIKLASZEWSKA Justyna, Koncepcja demokracji w dziełach Spinozy i w teorii publicznego wyboru, s. 161–179; WONICKI Rafał, Kantowski projekt kosmopolityczny a współczesny kosmopolityczny liberalizm, s. 180–193; BORON Dominika, Antropologia filozoficzna jako klucz do liberalnego konserwatyzmu. Odo Marquard jako spadkobierca Edmunda Burke’a?, s. 194–211; **Część trzecia: Współczesne projekty i formuły życia politycznego**: BUKSIŃSKI Tadeusz, O demokracji transnarodowej i globalnej, s. 215–248; CZERWIŃSKA-SCHUPP Ewa,

Teoria demokracji Hansa Kelsena, s. 249–270; TUROWSKI Mariusz, Nikczemne wymówki. Liberalizm jako koncepcja wolności negatywnej a globalne nierówności, s. 271–287; BARTYZEL Jacek, Krytyka liberalizmu, demokracji liberalnej i postmodernizmu w filozofii politycznej Alberta Caturellego, s. 288–304; ŻARDEK-KA-NOWAK Magdalena, Michael Walzer i John Rawls w poszukiwaniu najlepszych zasad życia publicznego, s. 305–330; ZDYBEL Jolanta, Idea sprawiedliwości czy cnota sprawiedliwości? Stanowisko Alasdaira MacIntyre'a w sporze o sprawiedliwość, s. 331–350; BARTULA Piotr, Testamentowa teoria sprawiedliwości, s. 351–360; SZUTTA Artur, W poszukiwaniu wielokulturowej wspólnoty. Zarys projektu, s. 361–381.

425. GŁOWALA Michał, **Łatwość działania. Klasyczna teoria cnót i wad w scholastyce**, Lublin: TN KUL 2012, 607 s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Źródła i Monografie 396, ISBN 978-83-7306-599-4.

Łatwość, o której pisze M. Głowala, jest sprawnością mistrza, która go wyróżnia w jego działaniach. W literaturze scholastycznej XIII–XVII w. problematyka sprawności była przedmiotem systematycznych i szczegółowych dociekań. Autor rekonstruuje na tej podstawie klasyczną teorię sprawności, którą określa następująco: „Klasyczną teorię sprawności tutaj przedstawioną można traktować jako pewną biegłość poznawczą, czyli rodzaj trwałej mobilizacji do zdobywania się na jasność w pewnych sprawach” (s. 575). W pracy omawia klasyfikację sprawności, jej podmioty, trwałość i zanik, dynamikę, przyczynowość.

426. HELLER Michał, PABJAN Tadeusz, **Stworzenie i początek Wszechświata. Teologia – Filozofia – Kosmologia**, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 179 [5] s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7886-043-3.

Praca M. Hellera i T. Pabjana dotyczy zagadnienia stworzenia i początku świata, analizowanego z trzech punktów widzenia: teologicznego, filozoficznego i kosmologicznego. Pierwsze dwa rozdziały (*Stworzenie według Biblii*; *Teologia stworzenia*) skoncentrowane są na zagadnieniach teologicznych. Trzeci rozdział (*Stworzenie a odwieczność świata*) dotyczy filozoficznych interpretacji stworzenia, a zwłaszcza podjętego przez Tomasza z Akwinu problemu relacji pojęć stworzenia i początku. W czwartym i piątym rozdziale (*Stworzenie i współczesna kosmologia*; *Stworzenie i teoria ewolucji*) autorzy kreślą współczesny naukowy obraz świata oraz postawy teologów wobec niego. Ostatni rozdział (*Życie w stworzonym świecie*) oraz dodatek (*Jak uczyć o stworzeniu świata?*) zawierają wnioski oraz propozycje współczesnego rozumienia i przekazywania prawdy o stworzeniu.

427. HETMAŃSKI Marek, **Epistemologia informacji**, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 366 s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., ISBN 978-83-7886-046-4.

M. Hetmański, profesor w Zakładzie Ontologii i Teorii Poznania UMCS w Lublinie, podejmuje próbę zbudowania epistemologii informacji – refleksji filozoficznej, w której pojęcie informacji ukazane jest jako pomocne w opisie i zrozumieniu procesów, czynności oraz wytworów poznawczych, a także działań komunikacyjnych.

Praca składa się z pięciu rozdziałów: I. *Czy możliwa jest ogólna teoria informacji*; II. *Filozofia informacji*; III. *Epistemologiczne analizy informacji*; IV. *Czy informacja jest prawdziwa*; V. *Bieżące problemy i nowe horyzonty*. Sam autor uznaje trzeci rozdział za kluczowy, są w nim bowiem ukazane relacje pomiędzy kategoriami informacji i wiedzy: „Argumentuję, że rzeczywiste znaczenie obu kategorii wyraża się czymś więcej niż zazwyczaj stawianymi między nimi znakami równości (wiedza to zbiór informacji), implikacji (jeśli posiadamy odpowiednie informacje, to mamy właściwą wiedzę), dysjunkcji (albo mamy wiedzę, albo informację, nie można mieć obu) czy też negacji (wiedza to nie to samo, co informacja). Żadna z tych formuł nie wyczerpuje złożoności tego zagadnienia. Dla epistemologa naukowe definicje informacji, zarówno te ujmujące jej ilościową (formalną) stronę, jak i jakościową, stanowią użyteczne narzędzie poznania i wiedzy” (s. 9).

428. HOHOL Mateusz, **Wyjaśnić umysł. Struktura teorii neurokognitywnych**, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 401 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-7886-014-3.

M. Hohol, wykładowca na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz członek Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, rekonstruuje strukturę teorii neurokognitywnych, próbujących wyjaśnić umysł. Omawia takie zagadnienia, jak: pojęcie teorii neurokognitywnej, uteoretyzowanie badań neurokognitywnych, paradygmaty neuronauki poznawczej, relacje neuronauki i filozofii, reguły konstrukcji teorii neurokognitywnych, wyjaśnianie neurokognitywne, kryteria wyboru najlepszego wyjaśnienia, filozofia w neuronauce poznawczej.

429. HUZAREK Tomasz, **Tomasza z Akwinu teoria afektywnego poznania Boga oraz jej filozoficzne i teologiczne założenia**, Lublin: TN KUL Jana Pawła II 2012, 236 s., bibliogr., streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Prace Wydziału Filozoficznego 112, ISBN 978-83-7306-578-9.

Przedstawiana praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym autor rekonstruuje konteksty, w których w pismach św. Tomasza z Akwinu pojawia się nauka o afektywnym poznaniu Boga. Rozdział drugi poświęcony jest analizie filozoficznych założeń afektywnego poznania Boga (m.in. struktura bytu ludzkiego, teoria poznania afektywnego). W trzecim rozdziale autor omawia teologiczne założenia teorii afektywnego poznania Boga (łaska, zamieszkanie osób Bożych w duszy, cnoty). Monografia T. Huzarka jest pierwszym kompletnym opracowaniem zagadnienia afektywnego poznania Boga u św. Tomasza.

430. JARNUSZKIEWICZ Adam SJ, **Od systemu do etyki. Krytyka rozumu dialogicznego**, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 192 s., bibliogr., ISBN 978-83-7614-124-4 („Ignatianum”), 978-83-7767-845-9 (WAM).

Tyt. równoległy: *From System to Ethics. The Critique of the Dialogical Reason*.

Praca A. Jarnuszkiewicza składa się z czterech rozpraw, wcześniej już publikowanych: *Od ontologii do etyki*.

ki (s. 15–66); *Metafizyka spotkania* (s. 67–78); *Krytyka rozumu dialogicznego* (s. 79–92); *Od systemu do etyki* (s. 93–167). „Poniżej prezentowane cztery studia (...) mają stanowić pewną całość dotyczącą opisu centralnych wymiarów filozofii spotkania, a ściślej metafizyki spotkania, tj. «trialogu» i «perichorezy». Analiza praw metafizycznych rządzących spotkaniem, której jest sensem każdego dialogu, ma być odpowiedzią na bardzo żywe współczesne zainteresowanie dialogiem i prawami nim rządzącymi. Teksty tego zbioru, próbując opisać metafizyczną istotę spotkania, idą jakby podwójnym torem. Wychodzą z filozofii dialogu i spotkania, by spotkać się z analizą przeprowadzaną w *praxis* sytuacji granicznej powstawania i leczenia psychozy, czyli zmedykalizowanego szaleństwa. Z analizy problemów procedur psycho terapeutycznych czerpią one swe światło do analiz jeszcze bardziej precyzyjnych” (s. 8–9).

431. KOŻUCHOWSKI Józef, **O człowieku i moralności w filozofii Roberta Spaemanna**, Lublin: TN KUL 2013, 384 s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Źródła i Monografie 398, ISBN 978-83-7306-606-9.

Autor przedstawia myśl R. Spaemanna (ur. 1927) w trzech obszarach: filozofii, antropologii filozoficznej i etyki. Pierwsza część zawiera, obok biografii Spaemanna, omówienie takich zagadnień, jak: rozumienie filozofii, kontrowersyjna natura filozofii. W części drugiej, poświęconej antropologii filozoficznej, znajdują się następujące zagadnienia: nowe ujęcie klasycznej teorii osoby, klasyczna wizja duszy ludzkiej, śmierć i umieranie, wartość a godność człowieka, wstyd jako przejaw poczucia godności, kryzys idei postępu, prawo naturalne. Część trzecia, dotycząca etyki Spaemanna, zawiera tematy: wizja etyki filozoficznej, klasyczna koncepcja dobra, problem eutanazji, zapłodnienia *in vitro*, zobowiązania człowieka wobec zwierząt.

432. ŁUKOWSKI Piotr, **Logika praktyczna z elementami wiedzy o manipulacji**, wstęp Marek Zirk-Sadowski, Warszawa: Wyd. Wolters Kluwer Polska 2012, 319 s., bibliogr., indeks, seria: Seria Akademicka, ISBN 978-83-264-3963-6.

W pierwszej części (*Formułowanie myśli*) P. Łukowski (Uniwersytet Łódzki) omawia następujące zagadnienia: podstawowe pojęcia logiczne, akt mowy, nazwa, zdanie, funktor i operator. Druga część (*Rozumowanie*) zawiera tematy: klasyczny rachunek zdań, klasyczny rachunek kwantyfikatorów, klasyczny rachunek nazw, rozumowanie potoczne, klasyfikacja nauk. W *Dodatku* przedstawia elementy wiedzy o manipulacji, m.in. takie kwestie, jak: perswazja a manipulacja, kłamstwo, automanipulacja, gra na emocjach i odwrócenie wartości, cele manipulacji, perswazja według Arystotelesa i Cycerona.

433. MacINTYRE Alasdair, **Bóg – filozofia – uniwersytet. Wybrane zagadnienia z historii katolickiej tradycji filozoficznej**, tł. Anna Łagodzka, Warszawa: „Pax” 2013, 256 s., bibliogr., ISBN 978-83-211-1928-1.

Tyt. oryg.: *God, Philosophy, Universities: A Selective History of the Catholic Philosophical Tradition*.

Książka A. MacIntyre’a, jednego z najwybitniejszych współczesnych filozofów amerykańskich, składa

się z następujących części: (1) *Bóg, filozofia, uniwersytety* (rozdziały: *Bóg; Filozofia; Bóg i filozofia; Bóg, filozofia, uniwersytety*); (2) *Prolog do katolickiej tradycji filozoficznej* (rozdziały: *Augustyn; Boecjusz, Pseudo-Dionizy i Anzelm; Muzułmański i żydowski prolog do filozofii katolickiej; Geneza katolickiej tradycji filozoficznej*); (3) *Akwinata i późniejsi myśliciele średniowieczni* (rozdziały: *Akwinata – filozofia i nasza wiedza o Bogu; Akwinata – filozofia i życie praktyczne; Akwinata – Bóg, filozofia, uniwersytety; Po Akwinacie – Szkot i Ockham*); (4) *U progu filozofii nowożytnej* (rozdziały: *Od scholastyki do sceptycyzmu; Kartezjusz, Pascal i Arnaud*); (5) *Nowożytność* (rozdziały: *Nieobecność katolicyzmu w filozofii i jego powrót, 1700–1850; Newman – Bóg, filozofia, uniwersytety; Od „Aeterni Patris” do „Fides et ratio”; „Fides et ratio” – nowa definicja katolickiej tradycji filozoficznej; Uniwersytety, filozofia i Bóg w naszych czasach*).

Matka Jezusa w dialogu ekumenicznym. Implikacje teologiczno-filozoficzne = poz. 312.

434. MOSKAL Piotr, **Apology for the Catholic Religion**, Translated by Dominika Bugno-Narecka, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, 134 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7702-551-2.

Polska wersja *Apologii religii* P. Moskala, kierownika Katedry Filozofii Religii na Wydziale Filozofii KUL, ukazała się w 2011 r. Autor omawia takie zagadnienia, jak: sposoby usprawiedliwienia przekonań religijnych (katolickich), częściowe uzasadnienie religii katolickiej, racjonalność wiary w objawienie, kwestia autentyczności objawienia, moc eksplanacyjna doktryny katolickiej, pragmatyczne argumentacje na rzecz wiary. Autor wykazuje, że apologia katolicyzmu jest wielowątkowa i nie da się jej przedstawić w jednym schemacie rozumowania.

435. NIEMCZUK Andrzej, **Traktat o zlu**, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2013, 288 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7784-342-0.

A. Niemczuk należy do czołowych reprezentantów polskiej aksjologii. W kolejnej monografii podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o to, czym jest zło. Broni tradycyjnego stanowiska, według którego zło jest brakiem dobra. Uważa, że poglądu tego nikt nie zdołał przekonywać obalić. Autor omawia takie zagadnienia, jak: kwestia istnienia wartości negatywnych, klasyfikacja znaczeń słowa „zło”, rodzaje zła (metafizyczne, naturalne, kulturowe, moralne), źródła zła moralnego.

436. PERZANOWSKI Jerzy, **Droga prawdy**, tł., red. i przedm. Janusz Sytnik-Czetwertyński, Kraków: Wydawnictwo UJ 2012, 66 s., bibliogr., ISBN 978-83-233-3313-5.

Tyt. oryg.: *The Way of Truth*.

Droga do prawdy jest jedną z najważniejszych prac w dorobku J. Perzanowskiego (1943–2009). Tekst powstał w latach 1978–1984 i został opublikowany w języku angielskim. Jest to dzieło z zakresu ontologii (było opublikowane w ramach serii *Formal Ontology* wydawnictwa *Kluwer Academic Publisher*). Wykorzystując narzędzia logiczne, Perzanowski porusza takie zagadnienia, jak: byty, byt poszczególny i Byt jako taki; związek ontologiczny; niektóre klasyczne pytania ontologiczne; zarys Pierwotnej Teorii Bytu (PTB); w stronę Rozszerzonej

Teorii Bytu (ETB); zrewidowane twierdzenie Parmenidesa i odpowiedzi na pytania klasyczne. Redaktor obecnego polskiego wydania, J. Sytnik-Czetwertyński, pisze: „Perzanowskiego wizja rzeczywistości to śmiało rozwinięcie wielu wcześniejszych projektów filozoficznych (przede wszystkim Leibniza, Russella, Wittgensteina i innych). Jest też jedną z piękniejszych idei ginącej metafizyki” (s. XII).

437. PONIKŁO Tomasz, **Józef Tischner – myślenie według miłości. Ostatnie słowa**, przedm. kard. Kazimierz Nycz, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 326 [2] s., bibliogr., ISBN 978-83-7767-967-8.

T. Ponikło opisuje ostatnie lata życia ks. J. Tischnera (1931–2000) i analizuje teksty powstałe w okresie choroby, z których wydobywa m.in. takie zagadnienia, jak: choroba, śmierć, miłosierdzie. Autor tak prezentuje koncepcję swej książki: „Cel ten starałem się osiągnąć w trzech zasadniczych krokach: przez dokonanie opisu, kontekstualizacji i analizy materiału. W ramach opisu najważniejszymi zadaniami były rekonstrukcja, periodyzacja i systematyzacja materiału. A więc przedstawienie w porządku chronologicznym zdarzeń z biografii Tischnera, wyróżnienie charakterystycznych ze względu na biografię i dzieło etapów życia i twórczości oraz problemowe uporządkowanie wyłaniających się z tego wątków. Tak opisany i uporządkowany materiał należało osadzić w odpowiednich kontekstach. Wyróżniłem je cztery: biograficzny (wydarzenia z życia bohatera), personalny (relacje z innymi osobami), intelektualny (istotne wpływy i inspiracje) oraz duchowy (relacja pomiędzy wiarą a życiem i myślą). Materiał opisany i skontekstualizowany poddałem wreszcie analizie z intencją zbliżenia się do odpowiedzi na pytanie o wzajemne relacje życia i dzieła” (s. 14).

438. **Przewodnik po epistemologii**, red. Renata Ziemińska, Kraków: Wydaw. WAM 2013, 558 s., bibliogr., indeks, seria: Przewodniki po Filozofii, ISBN 978-83-7767-847-3.

Treść: ZIEMIŃSKA Renata, Wprowadzenie, s. 7–15; **Pojęcie prawdy**: GROBLER Adam, Prawda, jej namiastki i paradoksy z nimi związane, s. 19–52; WOLEŃSKI Jan, Historia pojęcia prawdy, s. 53–86; WIECZOREK Renata, Współczesne minimalistyczne teorie prawdy, s. 87–113; **Problem sceptycyzmu**: PAPRZYCKA Katarzyna, Pojęcie wiedzy, s. 117–150; ZIEMIŃSKA Renata, Historia sceptycyzmu i sceptycyzm współczesny, s. 151–183; PALCZEWSKI Rafał, Sceptycyzm a kontekstualizm, s. 185–218; **Wiedza w pierwszej, drugiej i trzeciej osobie**: PIŁAT Robert, Samowiedza, s. 221–269; SCHETZ Adriana, Percepcja i pamięć, s. 271–309; BIŃCZYK Ewa, Świadectwo i autorytet, s. 311–339; **Czy doświadczenie jest jedynym źródłem wiedzy?**: JUDYCKI Stanisław, Wiedza *a priori*, s. 343–380; GUT Arkadiusz, Rola języka w poznaniu, s. 381–420; MARCISZEWSKI Witold, Empiryzm, racjonalizm, irracjonalizm po przełomach naukowych XX wieku, s. 421–453; **Nowe tendencje**: ŻEGLEŃ Urszula M., Epistemologia a kognitywistyka, s. 457–493; MIŁKOWSKI Marcin, Epistemologia znaturalizowana, s. 495–524.

439. **Spór o piękno**, red. Andrzej Maryniarczyk SDB, Katarzyna Stępień, Zbigniew Pańpuch, Lublin: Pol-

skie Tow. Tomasza z Akwinu 2013, 473 [1] s., bibliogr., streszcz. ang. przy artykułach, seria: Zadania Współczesnej Metafizyki 15, ISBN 978-83-60144-65-7.

Treść: MARYNIARCZYK Andrzej SDB, Wprowadzenie, s. 7–10; **Część I: Piękno czy wartość?**: KRAPIEC Mieczysław A. OP, Byt a piękno, s. 13–26; KIJEW-SKA Agnieszka, Anagogiczna funkcja piękna w filozofii neoplatońskiej, s. 27–48; JAROSZYŃKI Piotr, W poszukiwaniu ideału piękna. Od metafizyki piękna do ontologii wartości, s. 49–62; MARYNIARCZYK Andrzej SDB, Piękno – zagubione transcendentale?, s. 63–82; GUZ Tadeusz, Obiektywne piękno a odczucia podmiotu. Od Tomasza z Akwinu do Immanuela Kanta, s. 83–104; **Część II: Piękno na Areopagu**: KNAPIŃSKI Ryszard, Chrystianizacja motywów antyku greckiego i rzymskiego w sztuce, s. 107–126; CZERWIŃSKA Jadwiga, Piękno w antycznej literaturze greckiej, s. 127–151; LONGOSZ Stanisław, Piękno w Biblii oraz w myśli Filona i najstarszych Ojców Kościoła, s. 153–182; ZMORZANKA Anna Z., Helena-Ennoia – piękno uświęcone, czyli o pewnej późnoantycznej wersji mitu Heleny Trojańskiej i jego źródłach, s. 183–224; PAŃPUCH Zbigniew, Piękno w kontekstach moralnych w starożytnych tekstach filozoficznych, s. 225–262; STOFF Andrzej, Skąd piękno? Wstęp do studium obecności piękna w literaturze polskiej, s. 263–295; MAJEWSKA Zofia, Aksjologiczne dylematy estetyki fenomenologicznej w ujęciu Romana Ingardena, s. 297–310; OKO Dariusz, Piękno i świętość jako własności transcendentalne bytu w ujęciu Johannes B. Lotza, s. 311–320; SOCHOŃ Jan, Piękno w projekcie postmodernistycznym, s. 321–334; JAKUBCZAK Marzenna, Piękno w filozofii indyjskiej, s. 335–355; KUBIAK Ho-CHI Beata, Ideał piękna w tradycyjnej estetyce japońskiej, s. 357–373; PACHNIAK Katarzyna, Piękno w filozofii muzułmańskiej, s. 375–390; **Część III: Wokół sporu o piękno**: KIEREŚ Henryk, Spór o definicję piękna, s. 393–407; GUDANIEC Arkadiusz, Piękno i miłość. Relacja między miłością a poznaniem, s. 409–443; MARTÍNEZ Enrique, Kontemplacja piękna a doskonałość życia ludzkiego, s. 445–462; Bibliografia, s. 463–473.

440. STĘPIEŃ Tomasz, **Wprowadzenie do antropologii filozoficznej św. Tomasza z Akwinu**, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Teologiczne 2013, 186 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-63476-03-8.

T. Stępień, kierownik Katedry Filozofii Religii na Wydziale Teologicznym UKSW, tak charakteryzuje przedstawianą monografię: „Rozważania zawarte w tym opracowaniu nie traktują o «czystej» filozofii św. Tomasza (o ile taka w ogóle istnieje), ale prezentują również przemyślenia współczesnych tomistów, w tym także i moje interpretacje myśli Akwinaty. Wydaje mi się jednak, że imię św. Tomasza należało koniecznie umieścić w tytule, aby podkreślić, że jego teksty są zawsze punktem wyjścia i podstawową inspiracją. Książka jest wprowadzeniem do takiego właśnie rozumienia człowieka i dlatego z oczywistych względów, nie jest ona także pełnym i kompletnym wykładem filozofii mistrza z Akwinu. Ma jednak na tyle oswoić czytelnika ze światem jego pojęć, aby samodzielnie był w stanie odnosić się do tekstów, czerpiąc z nich inspiracje dla własnych przemyśleń i rozważań problemów związanych z rozumieniem samego siebie jako człowieka” (s. 10).

441. **Teologia filozoficzna. Wokół książki Stanisława Judyckiego *Bóg i inne osoby***, red. Janusz Pyda OP, przedm. Stanisław Judycki, Kraków: Fundacja „Dominikańskie Studium Filozofii i Teologii”, Poznań: „W Drozdzie” 2013, 560 s., bibliogr., indeks, seria: Wykłady Otwarte z Teologii Naturalnej im. J. M. Bocheńskiego OP 5, ISBN 978-83-7033-881-0.

Treść: PYDA Janusz OP, Od redakcji, s. 7–8; JUDYCKI Stanisław, Przedmowa, s. 9–11; **Część I: Artykuły i wystąpienia – Stanisław Judycki:** JUDYCKI Stanisław, Intuicja i spekulacja, s. 15–29; JUDYCKI Stanisław, Sceptycyzm i dowód ontologiczny, s. 31–54; JUDYCKI Stanisław, Dwa aprioryczne dowody na istnienie Boga, s. 55–73; JUDYCKI Stanisław, Rozum i iluminacja, s. 75–93; JUDYCKI Stanisław, Co wiemy o istocie dobra?, s. 95–118; JUDYCKI Stanisław, Samoświadomość i unikalność osób ludzkich, s. 119–143; JUDYCKI Stanisław, Świat zmysłowy i *creatio continua*, s. 145–191; JUDYCKI Stanisław, Wszegmoc i istnienie, s. 193–234; JUDYCKI Stanisław, Filozofia i chrystologia, s. 235–262; JUDYCKI Stanisław, Doświadczenie i pojęcie świata, s. 263–275; JUDYCKI Stanisław, Personalistyczny teizm i pojęcie osoby, s. 279–296; JUDYCKI Stanisław, Descartes’ ontological proof an interpretation and defense, s. 297–307; JUDYCKI Stanisław, Kuszenie i wolna wola. O pewnym rozwiązaniu problemu natury relacji między ludzką wolnością a wszechwiedzą Boga, s. 309–330; **Część II: Dyskusja:** Z Piotrem Gutowskim, s. 333–353; Z Martyną Koszkało, s. 355–391; Z Dariuszem Łukasiewiczem, s. 393–420; Z Romanem Potykiem, s. 421–434; Z Mateuszem Przanowskim OP, s. 435–457; Z Januszem Pydą OP, s. 459–484; Z Jackiem Wojtysiakiem, s. 485–500; Z Ireneuszem Ziemińskim, s. 501–556; **Informacje o autorach**, s. 557–560.

442. TWARDOWSKI Kazimierz, **Myśl, mowa i czyn**, cz. 1, red. Anna Brożek, Jacek Jadacki, Kraków: Copernicus Center Press 2013, 652 s., indeks, seria: Bibliothèque des Philosophes 4, ISBN 978-83-7886-033-4.

Treść (teksty K. Twardowskiego): **1. Logika i gramatyka:** Pojęcie logiki jako nauki o prawdziwości sądów, s. 17–22; O przesądach naukowych, s. 23–26; O formalizmie logicznym w myśleniu, s. 27; Teoria sądów, s. 28–53; O przesądach, s. 53–62; Niezależność myśli, s. 63–74; O idio- i allogenetycznych teoriach sądu, s. 74–75; O poprawności formalnej, s. 75–77; Przedmowa. Do: *O istocie pojęć*, s. 77–78; **2. Epistemologia i psychologia:** Idea i percepcja. Z badań epistemologicznych nad Kartezjuszem, s. 79–107; Filozofia współczesna o nieśmiertelności duszy, s. 107–119; Metafizyka duszy, s. 119–134; Psychologia wobec fizjologii i filozofii, s. 134–135; Wyobrażenia i pojęcia, s. 135–136; Czy człowiek pierwotny był podobny do współczesnych nam dzikich?, s. 137; W sprawie klasyfikacji zjawisk psychicznych, s. 137–139; O sile uczuć, s. 139–140; Psychologia myślenia, s. 141–173; Psychologia pod względem metodologicznym, s. 173; Nauki humanistyczne a psychologia, s. 174–185; Teoria poznania, s. 185–253; Przykład wpływu wyobrażeń słuchowych na wzrokowe, s. 253–258; **3. Estetyka i etyka:** O estetyce eksperymentalnej, s. 259–260; Z estetyki muzyki, s. 260–266; Etyka i prawo karne wobec zagadnienia wolności woli, s. 267–308; Wykłady z etyki, s. 309–436; O patriotyzmie, s. 436–454; **4. Metodologia i dydaktyka:** Wykład wstępny na Uniwersytecie

Lwowskim, s. 457–467; Indukcja w metafizyce, s. 468; Jak i czego należy się uczyć?, s. 469–474; O łacinie i grece, s. 475–481; Wychowanie i nauka, s. 481–484; Co to jest filozofia i po się jej uczymy?, s. 484–488; W niewoli niemieckiej, s. 489–500; Wypowiedź w sprawie zmniejszenia ilości godzin nauki propedeutyki filozofii w gimnazjach, s. 501; Przedmowa. Wstęp. Wskazówki dla kandydatów, s. 501–506; Historyczne pojęcie filozofii, s. 506–509; Dlaczego wiedza jest potęgą?, s. 510–523; Pojęcie filozofii, s. 523; Program nauczania psychologii w szkole średniej, s. 524–529; Konkurs dla studentów filozofii, s. 529–530; Więcej filozofii!, s. 530–536; „Ankieta” i „kwestionariusz”, s. 536–537; **5. Historia filozofii:** O stosunku filozofii greckiej do indyjskiej, s. 539–545; O filozofii średniowiecznej wykładów sześć, s. 546–547; Filozof Leibniz o Polsce, s. 547–548; Od tłumaczy (David Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego*), s. 549–550; Filozofia w XIX wieku, s. 550–557; Przedmowa do: Oswald Külpe, *O zadaniach i kierunkach filozofii*, s. 557–559; Wstęp do: Hans Vaihinger, *Filozofia Nietzschego*, s. 559; Ruch filozoficzny we Lwowie [1], s. 560–563; Ruch filozoficzny we Lwowie [2], s. 563–565; Z Kongresu Psychologii Eksperymentalnej odbytego w kwietniu 1904 w Giessen, s. 566–585; Filozofia w encyklice *Pascendi dominici gregis*, s. 586; Sprawozdanie z obrad Sekcji Filozoficznej XI Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, s. 586–594; O odparciu relatywizmu przez ks. Wojciecha Tytkowskiego, s. 594; I Polski Zjazd Filozoficzny, s. 595–596; Po I Polskim Zjeździe Filozoficznym, s. 597–602; II Polski Zjazd Filozoficzny, s. 602–604; Po II Polskim Zjeździe Filozoficznym, s. 604–610; Wstęp do: *Księga Pamiątkowa I Polskiego Zjazdu Filozoficznego*, s. 610–615; VI Międzynarodowy Zjazd Filozoficzny, s. 615–633; III Polski Zjazd Filozoficzny Kraków, 24–27 września 1936, s. 633–640.

443. **W kręgu inspiracji personalizmu etycznego. Ślipko – Tischner – Styczeń**, red. Piotr Duchliński, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 328 s., streszcz. ang., seria: Universum Philosophiae, ISBN 978-83-7614-131-2 („Ignatianum”), 978-83-7766-894-7 (WAM).

Treść: DUCHLIŃSKI Piotr, Wstęp. O personalistycznej hermeneutyce moralności, s. 7–13; PODREZ Ewa, Personalizm – istota czy interpretacja etyki (na podstawie etyki opracowanej przez ks. Tadeusza Stycznia), s. 15–39; WIERZBICKI Alfred Marek, Struktura argumentacji personalistycznej w etyce Tadeusza Stycznia, s. 41–55; KAMIŃSKA Wanda, Czy program etyki personalistycznej proponuje zadowalającą architekturę rozstrzygania konfliktów moralnych trapiących współczesnego człowieka?, s. 57–70; DUCHLIŃSKI Piotr, Personalizm jako etyka klasyczna. Próba refleksji epistemologiczno-metodologicznej, s. 71–116; KRAJEWSKI Kazimierz, Personalizm etyczny ks. Tadeusza Stycznia, s. 117–131; BIESAGA Tadeusz, Personalizm realistyczny a personalizm transcendentálny w sporze o uzasadnianie norm moralnych, s. 133–142; KŁOCZOWSKI Jan Andrzej, Simone Weil w sporze z personalizmem, s. 143–156; TARNOWSKI Karol, Rozważania na temat osoby, s. 157–167; GADACZ Tadeusz, Józefa Tischnera etyka wartości i nadziei, s. 169–178; JONKISZ Adam, Prawdziwość i uzasadnianie sądów etycznych, s. 179–198; Sipiński Bartłomiej, Problem osobowej obecności jako zagadnienie etyki personalistycznej, s. 199–218; SERAFIN Krzysztof, Aksjo-

logiczna tożsamość podmiotu w filozofii Józefa Tischnera, s. 219–231; BARANOWSKA Małgorzata Maria, Tischnerowski spór o istnienie człowieka, s. 233–245; JAROSZ Renata, Osoba jako podmiot dramatu. Krytyka substancjalnej koncepcji osoby w ujęciu Józefa Tischnera, s. 247–271; RADZIECHOWSKI Dariusz, Personalistyczne myślenie o kulturze. Szkic wstępny, s. 273–288; BUDA Stanisław, Godność: wartość czy powinność?, s. 289–299; KOSTUR Marek A., Osoba a wychowanie. Ujęcie z perspektywy personalistycznej, s. 301–317; On the Personalist Morality Hermeneutics. Summary, s. 319–324; Noty o autorach, s. 325–328.

444. WALIGÓRA Marcin, **Wstęp do fenomenologii**, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas 2013, 220 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-242-1637-6.

Książka M. Waligóry jest wprowadzeniem do fenomenologii w klasycznej (Husserlowskiej) wersji, jak i do nurtów, które powstały w opozycji do niej. Dwa pierwsze rozdziały (*Przeżycia, słowa i rzeczy. Zurück zu den Sachen Selbst!*; *Warsztat fenomenologiczny. Klasyczne narzędzia*) przybliżają genezę fenomenologii E. Husserla i jej najważniejsze pojęcia. W kolejnych rozdziałach autor omawia odniesienia do fenomenologii u M. Heideggera (*Projekt fenomenologiczny Martina Heideggera*), E. Lévinasa (*Emmanuel Lévinas i granice fenomenologii*), J. Derridy (*Dekonstrukcja fenomenologii. Jacques Derrida*) oraz we współczesnej myśli – m.in. w fenomenologii umysłu i neurofenomenologii (*Fenomenologia dziś*).

445. WÓJS Paweł, **Rozum w filozofii egzystencji**, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas 2013, 244 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-242-2246-9.

„[Książka] *Rozum w filozofii egzystencji* pokazuje, że prowadzona na gruncie filozofii egzystencji krytyka rozumu, a niekiedy wręcz walka z nim, może być pojmowana jako próba zakreślenia mu właściwego miejsca – po jego przesadnym wywyższeniu w nowożytnym racjonalizmie, a następnie degradacji w filozofii antyracjonalistycznej” (s. 4 okładki). P. Wójs (Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie) omawia następujące zagadnienia: I. *Wprowadzenie w problematykę rozumu w filozofii egzystencji*; II. *Rozum przeciw wierze: Alberta Camusa jasność myślenia*; III. *Wiara przeciw rozumowi: Lwa Szestowa niezakorzenie*; IV. *Rozum i wiara: Karla Jaspersa wiara filozoficzna; Rozum rozszerzony (zakończenie)*.

446. **Wokół genezy człowieka. Studia i rozprawy**, red. Piotr Stanisław Mazur, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2013, 250 s., bibliogr., streszcz. ang. przy artykułach, seria: *Universum Philosophiae*, ISBN 978-83-7614-150-3 („Ignatianum”), 978-83-277-0005-6 (WAM).

Treść: MAZUR Piotr Stanisław, Wstęp, s. 7–10; LEMAŃSKA Anna, Pochodzenie człowieka: ewolucja czy kreacja? Uwagi metodologiczne, s. 11–30; MAZUR Piotr Stanisław, Geneza duszy ludzkiej w ujęciu klasycznym, s. 31–53; MARYNIARCZYK Andrzej, Spór o opóźnioną animację. Prawdziwy czy pozorny problem?, s. 55–89; HOŁUB Grzegorz, Naturalizm a początek życia osoby, s. 91–112; BIESAGA Tadeusz, Normana Forda ewolucja poglądów w kwestii początku człowieka w okresie prenatalnym, s. 113–125; WALD Berthold, Wynalezienie podmiotowości. Jan Duns Szkot – Kartezjusz – John Locke, s. 127–143; BIELAS Jacek, Bio-psychologiczne koncepcje genezy poczucia tożsamości płciowej, s. 145–162; LESZCZYŃSKI Damian, Metafory, hipostazy i nieporozumienia, s. 163–180; BRZÓZKA Radosław, Rola dziedzictwa kulturowego i rozumienia *praxis* w kształtowaniu człowieka w myśli Feliksa Konecznego, s. 181–198; KOWALCZYK Monika Maria, Człowiek jako dzieło sztuki w renesansowej wizji Leona Battisty Albertiego i Katarzyny Kozyry – przedstawicielki polskiej sztuki krytycznej lat 90., s. 199–209; HUMPHRIES Carl, Genesis and the Concept of the Past, s. 211–235; Bibliografia, s. 237–247; Noty o autorach, s. 249–250.

447. ZIEMIŃSKI Ireneusz, **Życie wieczne. Przyczynek do eschatologii filozoficznej**, Kraków: Fundacja „Dominikańskie Studium Filozofii i Teologii”, Poznań: „W Drodze” 2013, 634 s., bibliogr., indeks, seria: Wykłady Otwarte z Teologii Naturalnej im. J.M. Bocheńskiego OP 4, ISBN 978-83-7033-880-0.

Książka I. Ziemińskiego (Uniwersytet Szczeciński) jest owocem wykładów, jakie autor wygłosił 3 marca 2012 r. w klasztorze ojców dominikanów w Krakowie w ramach dorocznych *Wykładów otwartych z teologii naturalnej im. J.M. Bocheńskiego*. Autor pisze o swej pracy: „Tematem książki jest zagadnienie życia wiecznego, zwłaszcza pytanie, na ile możemy doświadczyć realności wieczności już teraz, żyjąc w czasie. (...) Książka (...) jest próbą opisu rozmaitych form doświadczenia wieczności, dostępnym w naszym skończonym życiu na ziemi. W szczególności chodzi o odpowiedź na pytanie, czy doświadczenia te są doświadczeniami realnej wieczności (stanowiącymi przedsmak życia wiecznego po śmierci), czy też należy je uznać za iluzję” (s. 8–9).

KOMUNIKACJA SPOŁECZNA I MEDIA

448. **Dziennikarz – między prawdą a kłamstwem. VI Ogólnopolska Konferencja „Ku czemu zmierza globalizacja?”**, Łódź 20 października 2012 r., Łódź: Archidiecezjalne Wydaw. Łódzkie 2012, 138 s., ISBN 978-83-622934-13-3.

Treść: LEPA Adam bp, Nowy kolonializm, s. 5–6; NAGRODZKI Krzysztof, Globalizacja. Stąd do?..., s. 10–16; JAROSZYŃSKI Piotr, Co to jest globalizacja? Geneza. Nurty. Cele, s. 17–25; BORTKIEWICZ Paweł, Globalizacja – między wykluczeniem a solidarnością. Wokół myśli społecznej Kościoła, s. 26–40; SZEWCZAK Janusz,

Globalizacja i innowacje finansowe przyczyną obecnego kryzysu gospodarczego, s. 41–45; ŻURAWSKI vel GRAJEWSKI Przemysław, Zmiana czy kontynuacja – globalizacja a charakter współczesnych konfliktów, s. 46; Głosy w dyskusji, s. 47–68; RULKA Janusz, Globalizacja w polskich mediach, s. 69–85; JANYST Janusz, Duch narodu w sztuce a duch „zglobalizowany”, s. 86–92; BIESZCZAD Tomasz, ...z ziemi egipskiej, z domu niewoli. Drogi ucieczki, s. 93–99; PIWOWARCZYK Roman, Globalizacja a Nowy Porządek Świata (*New World Order*), s. 100–108; MICHAŁKIEWICZ Stanisław, Globalizacja czy

socjalizm?, s. 109–115; TERLIKOWSKI Tomasz, *Zglobalizowana cywilizacja śmierci*, s. 116–119; *Głosy w dyskusji*, s. 120–124; LEPA Adam bp, *Problemy zawsze ważne i aktualne. Słowo na zakończenie*, s. 125–127.

449. GRZENIA Jan, **Komunikacja językowa w internecie**, wyd. 1, 5dodruk, Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN 2012, 214 s., bibliogr., ISBN 978-83-01-14867-6.

Autor przedstawia badania prowadzone nad Internetem z perspektywy humanistycznej – językoznawczej. Celem publikacji jest omówienie zjawisk językowych obecnych w Internecie jako miejscu porozumiewania się. Rozdział pierwszy zwraca uwagę na wzajemne oddziaływanie komunikacji językowej i technologii, rozdział drugi ukazuje komunikację elektroniczną, czyli procesy porozumiewania się za pomocą mediów elektronicznych, których zrozumienie jest potrzebne dla omówienia typowych internetowych sytuacji komunikacyjnych, właściwości komunikacji językowej w Internecie, pisowni i leksyce internetowej, będących treścią zasadniczego rozdziału książki. Książka może okazać się przydatna zarówno osobom związanym zawodowo z mediami elektronicznymi, jak i studentom kierunków, których obszarem zainteresowań jest Internet.

450. LIEVROUW Leah A., **Media alternatywne i zaangażowane społecznie**, tł. Magdalena Klimowicz Warszawa: Wydaw. PWN 2012, 318 s., bibliogr., ISBN 978-83-01-17226-8.

Tyt. oryg.: *Alternative and Activist New Media*.

W ciągu ostatnich trzech dziesięcioleci w przemyśle medialnym i informacyjnym dokonała się zasadnicza przemiana: w miejsce firm i instytucji produkujących i dystrybuujących dobra kultury pojawiły się nowe tendencje, wynikające z zastosowania nowych technologii komunikowania. Dzięki mediom alternatywnym, odbiorcy i konsumenci mogą być również użytkownikami i uczestnikami rzeczywistości medialnej. Autorka w kolejnych rozdziałach książki wyjaśnia pochodzenie tych nowych mediów, wskazuje na możliwości sabotażu dotychczasowych systemów informacyjnych i znaczenie dziennikarstwa obywatelskiego oraz przedstawia rolę nowych mediów (zwłaszcza społecznościowych) jako czynników mobilizacji społecznej i gromadzenia wiedzy.

451. LIS Marek, **Figury Chrystusa w „Dekalogu” Krzysztofa Kieślowskiego**, wyd. 2 rozsz., Opole: Red. Wyd. WT UO 2013, 209 [6] s., il., bibliogr., indeks filmów, streszcz. fr., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 135, ISBN 978-83-63950-19-4.

Autor proponuje analizę telewizyjnego cyklu „Dekalog” (1988) dokonaną z perspektywy teologicznej, unikając z jednej strony narzucania religijnej interpretacji filmu, jak i niepełnego odczytania, pomijającego punkt wyjścia, którym jest przecież tekst biblijny. Rozdział pierwszy uzasadnia możliwość teologicznej interpretacji filmu; rozdział drugi wyjaśnia pojęcie figur Chrystusa w szerszym kontekście kina chrystologicznego. Najbardziej rozbudowany trzeci rozdział przedstawia identyfikację figur Chrystusa w bohaterach pierwszej, drugiej, piątej, szóstej i ósmej części. Tajemniczej postaci granej przez Artura Barcisia, pojawiającej się

we wszystkich (poza ostatnim) filmach, odczytywanej także w kategoriach teologicznych (m.in. jako sumienie, anioł, Bóg, figura Chrystusa) poświęcony jest ostatni rozdział monografii.

Między liturgiką a performatyką = poz. 358.

452. OLSZAŃSKI Leszek, **Media i dziennikarstwo internetowe**, Warszawa: „Poltext” 2012, 328 s., il., bibliogr., indeks, seria: Akademickie Warsztaty Dziennikarskie, ISBN 978-83-7561-248-6.

Punktem wyjścia autora jest dostrzeżenie faktu, że od 2005 r. internetowe środki przekazu stały się nie tylko równorzędnym partnerem tradycyjnych mass mediów, lecz je wyprzedziły, stając się dla wielu ludzi podstawowym źródłem informacji, publicystyki i rozrywki, zaś Internet doprowadził do powstania mediów totalnych, dostępnych niemal wszędzie na stacjonarnych i przenośnych wyświetlaczach. W kolejnych rozdziałach autor przybliża historię komunikacji dokonującej się przez Internet, omawia kluczowe pojęcia oraz tekstowe i hipertekstowe gatunki dziennikarstwa internetowego, analizuje podobieństwa i różnice między artykułem drukowanym a internetowym oraz przedstawia interaktywne i społecznościowe formy dziennikarskie (m.in. blogi, media społecznościowe, artykuły multimedialne), zwracając uwagę również na ich aspekty etyczne.

453. PYŻALSKI Jacek, **Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży**, Kraków: „Impuls” 2012, 317 s., bibliogr., tab., ISBN 978-83-7850-095-7.

Publikacja zwraca szczególną uwagę na agresję elektroniczną – jedno z najistotniejszych zjawisk negatywnych – związanych z użytkowaniem i oddziaływaniem nowych mediów, będących ważnymi czynnikami socjalizacji młodych ludzi. Rozbudowane opracowanie, oparte m.in. na własnych badaniach autora, charakteryzuje nowe media i komunikację zapośredniczoną przez komputer, wskazuje ich rolę jako środowiska socjalizacyjnego, omawia wpływ nowych mediów na dzieci i młodzież, będące pokoleniem „cyfrowych tubylców”. Większa część książki poświęcona jest zjawisku bullyingu – specyficznej formie przemocy rówieśniczej, obecnej także w mediach elektronicznych. Autor posługuje się teorią ABACUS w celu wyjaśnienia konsekwencji tej przemocy i opisanie zachowań jej sprawców i ofiar, którymi stają się m.in. rówieśnicy, osoby pokrzywdzone, celebryci czy osoby nieznajome.

454. REGIEWICZ Adam, **Katechezy w obrazach. Kerygmaticzne czytanie filmu**, Kraków: „Serafin” 2013, 264 [1] s., indeks filmów, ISBN 978-83-63243-11-1.

Autor, dostrzegając w dziełach filmowych „ślad obecności niewyraźnego” (s. 16), wskazuje, w jaki sposób można korzystać z wybranych filmów dla ukazywania prawd ewangelicznych. W opracowaniu odwołuje się nie tylko do filmów zawierających bezpośredni przekaz religijny (m.in. *Biała sukienka*, *Pasja*, *Wyspa*), ale i do takich, które wydają się go pozbawione (np. *Babel*, *Rewers*, *Zapaśnik*). Przedstawione w książce medytacje nad 38 filmami mogą pomóc w odnajdywaniu śladów Boga w codzienności: według autora są to w swej

istocie filmy kerygmatyczne, gdyż przepowiadają Dobrą Nowinę i wzywają do nawrócenia. Miłośnicy filmu znajdą w książce interesujące odczytanie filmów nie wprost religijnych, zaś katecheci pomoc w pracy ewangelizacyjnej.

455. ROGUSKA Agnieszka, **Media globalne – media lokalne. Zagadnienia obszaru pedagogiki medialnej i edukacji regionalnej**, Kraków: „Impuls” 2012, 250 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7587-254-5.

Pedagogiczne zainteresowania autorki zmierzają w stronę edukacji medialnej, czyli przygotowania do posługiwania się mediami i odbioru ich przekazów. W proces edukacji i tworzenia kultury włączają się zarówno media globalne, jak i środowiskowe, przenikając się i wzajemnie uzupełniając. W rozdziale pierwszym czytelnik znajdzie wyjaśnienia terminologii, rozdział drugi charakteryzuje media w świecie współczesnym, rozdział trzeci opisuje znaczenie i funkcje mediów lokalnych. Kolejne rozdziały analizują m.in. wyzwania mediów lokalnych po integracji Polski z Unią Europejską i edukacyjne wartości mediów środowiskowych. Ostatnie dwa rozdziały poruszają bezpośrednio tematykę edukacji medialnej: Autorka podkreśla jej potrzebę, dostrzegając w mediach elektronicznych nowoczesne i bardzo złożone narzędzia edukacji.

456. **Sacrum w kinie. Dekadę później**, red. Sebastian Jakub Konefał, Magdalena Zelent, Krzysztof Kornacki, Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego 2013, 371 s., ISBN 978-83-7865-153-6.

Treść: KONEFAŁ Sebastian Jakub, ZELENT Magdalena, KORNACKI Krzysztof, Wstęp. *Sacrum* w kinie – dekadę później, s. 7–8; DYMARSKI Zbyszek, Między *sacrum* a *sanctum*, czyli o pewnej próbie uchwycenia rzeczywistości religijnej w erze ponowoczesnej, s. 11–24; MARCZAK Mariola, Między kontemplacją a dramatem. O pewnej tendencji w kinie religijnym i metafizycznym ostatnich lat, s. 25–49; LIS Marek, Epifania czy instrumentalizacja Boga? Spojrzenie na filmy religijne, s. 51–61; BOBOWSKI Sławomir, Mel Gibson i religia, s. 63–72; SARBIEWSKA Joanna, Po dekonstrukcji – doświadczenie kenotyczne w kinie w świetle teologii negatywnej i mistycznej „nocy ciemnej” (na przykładzie analizy filmu *Odgłosy robaków. Zapiski mumii* Petera Lechtego), s. 73–81; BOHDZIEWICZ Janusz, Święta prawda. Ukazywanie Abbasa Kiarostamiego, s. 83–95; ZALEWSKI Andrzej, Totalność odpłaty – Robert Bresson i *Pieniądz*, s. 99–110; JĘDRZEJEWICZ Jacek, Luis Buñuel – *sacrum* ukryte, s. 111–128; KURPIEWSKI Piotr, Film historyczny w Polsce Ludowej a sfera *sacrum*. Casus *Kopernika* Ewy i Czesława Petelskich, s. 129–144; SZPULAK Andrzej, Filmy Pawła Łungina *Car* i *Wyspa* wobec duchowej tradycji rosyjskiego prawosławia, s. 147–156; FORYSIEWICZ Barbara, Katechizm (ojca) Anatolija, czyli człowiek wobec *sacrum* w filmie Pawła Łungina *Wyspa*, s. 157–169; BILIŃSKI Paweł, Dojść do *sacrum* poprzez kino. O *Życiu Jezusa* i *Ludzkości* Brunona Dumonta, s. 171–187; GIERCZAK Julia, Duchowość ateistyczna według Brunona Dumonta, s. 189–196; KOTYŃSKI Marek, Cudowny Bóg. Poszukiwanie transcendencji w *Lourdes* Jessiki Hausner, s. 197–217;

PRZYLIPIAK Mirosław, Walka o krzyż – dwa spojrzenia, s. 219–237; KONEFAŁ Sebastian Jakub, *New Age* i filmowe przypowieści o poszukiwaniu „kosmicznej duchowości”. Klasyka i współczesne kontynuacje, s. 241–260; MICHAŁAK Aleksander Roman, Kino i apokryfy, s. 261–271; ZAWROTNY Przemysław, Straszne i śmieszne filmy o Kościele. Kultura popularna a narracje o *sacrum* – na przykładzie *Kodu da Vinci* i *Dogmy*, s. 273–285; PRZYTUŁA Piotr, Religia Hollywood. Popkulturowe przetwarzanie duchowości w kinie popularnym ostatniej dekady, s. 287–297; ADAMIEC Marek, Diabeł w świecie audiowizualnym w ubiegłym i obecnym stuleciu, s. 299–323; SZYŁAK Jerzy, *A.I. Sztuczna Inteligencja* jako przypowieść o pewnym złudzeniu, s. 325–331; KIEJZIEWICZ Agnieszka, Shintoistyczni bogowie na dużym ekranie. Przenikanie *sacrum* do popkultury na przykładzie kinematografii japońskiej, s. 333–352; KORNACKI Krzysztof, Bóg i zaświaty w kinie postmodernistycznym, s. 353–371.

Wierzyć i widzieć = poz. 287.

457. **Wobec metafizyki. Filozofia – sztuka – film. Antologia**, red. Urszula Tes, Andrzej Gielarowski, Kraków: „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2012, 473 [1] s., il., ISBN 978-83-7614-119-0 („Ignatianum”), 978-83-7767-822-0 (WAM).

Na s. 1 okł., na s. przedred. i na grzb.: Festiwal Filmu Filozoficznego.

Treść: TES Urszula, GIELAROWSKI Andrzej, Wstęp, s. 7–8; ŚNIEŻYŃSKI Krzysztof, Metafizyka dla człowieka, a nie człowiek dla metafizyki: kilka uwag o potrzebie myślenia metafizycznego we współczesności, s. 11–34; BUDA Stanisław, Obecność metafizyki, czyli sztuka odnoszenia się do horyzontu horyzontów, s. 35–46; KORŻYK Krzysztof, O imaginatywnych aspektach dyskursu metafizycznego, s. 47–77; KLISZCZ Aneta, Bzik metafizyczny, s. 81–94; GIELAROWSKI Andrzej, Myślenie religijne w kulturze współczesnej. O metafizyczności wybranych filmów Krzysztofa Kieślowskiego, s. 95–133; PAWŁOWSKI Krzysztof, Ludzie Boga. Metafizyka sytuacji granicznych, s. 135–159; WOJNICKA Joanna, Bóg i car. Prawosławne misterium w *Iwanie Groźnym* Siergieja Eisensteina, s. 161–189; MARON Marcin, Dionizyjszyk śmierci i posłaniec piękna. Nietzsche i Platon w noweli Tomasza Manna i filmie *Śmierć w Wenecji* Luchino Viscontiego, s. 191–217; HONEK Urszula, Wtajemniczenia Rycerza – o filmie Lecha Majewskiego, s. 219–240; LOSKA Krzysztof, Żaloba i melancholia – obrazy pamięci we współczesnym filmie japońskim, s. 241–263; TES Urszula, Wątki metafizyczne we współczesnym kinie dokumentalnym, s. 265–289; FIUK Ewa, Między filmem a malarstwem. Metafizyka obrazu w *Melancholii* Larsa von Triera, s. 293–306; WAŁCZYK Krzysztof, Film *Las* Piotra Dumay i leśne pejzaże Jacoba van Ruisdaela jako dopełniające się wizje przemijania, s. 307–344; TES Urszula, Symbolika *Wygnań* Andrieja Zwiagincewa – konteksty religijne i malarzkie, s. 345–360; DORAK-WOJAKOWSKA Lilianna, Krystiana Lupy poszukiwania „aktora transcendentalnego”, s. 361–391; PODRAZIK Władysław, Poza granice widzialności, s. 395–410; MAJEWSKI Lech, Lekcja mistrzowska, s. 411–426; DUMAŁA Piotr, O metafizyce najlepiej milczeć, s. 427–447.

SZTUKA. KULTURA I LITERATURA CHRZEŚCIJAŃSKA

Sztuka

ADAMSKA Adriana, *Metafizyczny wymiar piękna w malarstwie Jerzego Nowosielskiego* = poz. 418.

458. BIAŁONOWSKA Magdalena, **Andrzej Stanisław Ciechanowski. Kolekcjoner, marszałek i mecenas**, Lublin: TN KUL 2012, 371 [7] s., [131] s. tabl., il. kolor., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7306-597-0.

Książka poświęcona jest problematyce kolekcjonerskiej oraz mecenatowi artystycznemu Andrzeja Stanisława Ciechanowieckiego, który odnalazł, zidentyfikował i uratował dla polskich muzeów setki dzieł, wśród których są arcydzieła malarstwa, rzeźby, rysunku czy rzemiosła artystycznego, jak i cenne narodowe pamiątki historyczne. Autorka porusza także niezwykle istotną problematykę związaną z rynkiem sztuki.

459. OŻÓG Kazimierz S., **Orzeł biały na tle mroków nocy. Ikonografia Piotra Skargi**, Kraków: Wydaw. WAM 2012, 304 s., [48] s. tabl., il. (w tym kolor.), ISBN 978-83-7767-840-4.

Pozycja poświęcona jest kształtowaniu się wizerunków Piotra Skargi na przestrzeni stuleci. Autor nie ograniczył swoich rozważań do jednej epoki, ale przestudiował funkcjonowanie motywów i schematów ikonograficznych w różnych czasach, sytuując wizerunki Skargi w rozległej ikonosferze. Książka wnosi wiele do badań nad polską ikonografią historyczną, ponieważ na przykładzie przedstawiania Skargi pokazuje dobrze mechanizmy jej kreowania, modyfikowania i instrumentalizacji.

Kultura i literatura chrześcijańska

460. **Droga do powołania Uniwersytetu Opolskiego i stan jego dojrzałości po 18 latach**, red. Maria Nowakowska, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 204 s., il. kolor., ISBN 978-83-63950-00-2.

Wielkim wydarzeniem kulturalnym było utworzenie w Opolu placówki akademickiej o randze uniwersytetu. Okazuje się bowiem, że starania o powołanie Uniwersytetu Opolskiego trwały 8 lat. Z tego okresu zachowało się wiele dokumentów, relacji z roboczych spotkań oraz opinii różnych środowisk w tej kwestii, które zostały zebrane w niniejszej publikacji. Ponadto zamieszczono w niej opis rozwoju tej placówki akademickiej na przestrzeni pierwszych osiemnastu lat funkcjonowania (1994–2012).

461. GRUCHAŁA Janusz S., **„Psalmy, hymny, pieśni pełne ducha”. Studia o staropolskich tekstach religijnych**, Kraków: „Unum” 2013, 263 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7643-099-7.

Książka zawiera jedenaście wcześniej wydanych studiów autora, które ukazują *sacrum* w literaturze. Autor pisze we *Wstępie*, że „znaczna ich część poświęcona jest religijnym tekstom użytkowym, odnoszą się one do gatunków piśmienniczych, które w życiu polskich chrześcijan XVI–XVII wieku pełniły funkcję duchowej strawy, stawały się nośnikami religijnych uniesień, stosowane były jako narzędzia duszpasterskiego oddziaływania” (s. 9).

KANIOR Jan SJ, **Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuitów)** = poz. 403.

462. **Potrzeba sacrum. Literatura polska okresu PRL-u**, red. Mirosława Ołdakowska-Kuflowa, Wiesław Felski, Lublin: TN KUL 2012, 619 [4] s., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Katedra Literatury Współczesnej KUL, seria: Literatura Współczesna – Pisarze i Problemy 13, ISBN 978-83-7306-575-8.

Treść: OŁDAKOWSKA-KUFLOWA Mirosława, *Słowo wstępne*, s. 5–20; **Maria Jasińska-Wojtkowska jako badaczka sacrum w literaturze**: OŁDAKOWSKA-KUFLOWA Mirosława, *Naukowa sylwetka Marii Jasińskiej-Wojtkowskiej*, s. 23–33; SAWICKI Stefan, *Wspomnienie o uczoney, człowieku i przyjacielu*, s. 35–42; ŚWIĘCH Jerzy, *Literatura i sacrum w ujęciu Marii Jasińskiej-Wojtkowskiej*, s. 43–62; NOWAK Maciej, *Kompetencja czy inwencja? O pewnym aspekcie badań nad literaturą religijną Marii Jasińskiej-Wojtkowskiej*, s. 63–75; **Religia i religijność w okresie PRL-u**: MARIĄŃSKI Janusz, *Religia i Kościół katolicki w okresie PRL-u. Refleksje socjologa*, s. 79–112; STARNAWSKI Jerzy, *Kilka uwag o nurcie katolickim w literaturze i o ofensywie marksistowskiej w nauce o literaturze*, s. 113–129; DYBCIAK Krzysztof, *Pisarze wobec religii w okresie powojennym*, s. 131–152; ZARĘBIANKA Zofia, *Sposoby artykułowania sacrum w poezji polskiej po 1956 roku. Rekonesans*, s. 153–166; **Literatura – wiara – sacrum**: BORKOWSKA Małgorzata, *Wiara i forma* (Zofia Kossak i Teodor Parnicki), s. 169–212; ZAJĄCZKOWSKI Ryszard, *Józef Witolin i Roman Brandtstaetter – pisarze franciszkańskiego szlaku*, s. 213–239; MAZAN-MAZURKIEWICZ Alicja, *Słabość chrześcijaństwa – przemilczana czy ujawniona? O prozie Jana Dobraczyńskiego*, s. 241–266; ZACHARSKA Jadwiga, *Biblijne tworzywo poezji Wiesława Kazaneckiego*, s. 267–283; FELSKI Wiesław, *Powieść biblijna „pisana inaczej”. Paulo Apostolo Mart. Józefa Łosińskiego*, s. 285–298; KUDYBA Wojciech, *Sacrum i profanum w poezji Jana Polkowskiego*, s. 299–312; KACZMAREK Michał, *Rozpoznawanie sacrum w wybranych powieściach Andrzeja Szczypiorskiego*, s. 313–342; HECK Dorota, *Retoryka eseju religijnego w PRL w perspektywie kulturowej*, s. 343–356; SULIKOWSKI Andrzej, *Poszukiwania sakralne Tadeusza Żychiewicza. Rekonesans*, s. 357–369; SEUL Anastazja, *Sakralny wymiar literatury. Refleksje nad odwołaniami do literatury pięknej w wypowiedziach Jana Pawła II do Polaków podczas pielgrzymek do PRL*, s. 371–394; **Kłopotliwe sacrum**: PROKOP Jan, *Deus absconditus – na marginesie Oeconomica divina Miłosza*, s. 397–403; TISCHNER Łukasz, *Gombrowicz i sacrum. Z Bogiem czy bez Boga?*, s. 405–414; OLSZEWSKA Maria Jolanta, *Traumatyczne doświadczenie starości. Chopcy Grochowiaka, Kundel Stampfla, Biłek Iwaszkiewicza*, s. 415–440; TOMASZEWSKA Wiesława, *(Anty)religijny wymiar wczesnej prozy Włodzimierza Odojewskiego*, s. 441–461; WOLDAN Alois, *Sacrum w poezji Jerzego Harasymowicza*, s. 463–480; TELICKI Marcin, *Światła „wielkiego” miasta. Jerzego Harasymowicza pytanie o sacrum sztuki w industrializowanym świecie*, s. 481–494; GŁĄB Grzegorz, *Funkcja spowie-*

dzi w powieści Szczypiorskiego *Msza za miasto Arras*, s. 495–511; **Zmagania z ideologią w teatrze i dramacie okresu PRL-u**: KACZMAREK Wojciech, Tęsknota za transcendencją w teatrze PRL-u, s. 515–530; MICHALCZUK Joanna, Od negacji do afirmacji. Sposoby funkcjonowania motywów biblijnych we współczesnej polskiej

dramaturgii – na wybranych przykładach, s. 531–556; LACH Mariusz, Próby nacisku władz na dramaturgiczną twórczość Romana Brandtstaettera, s. 557–573; RIDZISZEWSKI Stefan, Monolog Jana, czyli Ireneusza Iredeńskiego wojna z komunizmem w dramacie *Żegnaj, Judaszu*, s. 575–602; Indeks osób, s. 603–619.